

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

МАЛИК ЮЛІАНА ІГОРІВНА

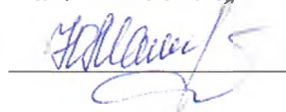
УДК 378.091.3:005.57-027.555-051

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ
ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 Ю.І. Малик

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент,
Ципнятова Ірина Вікторівна

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Малик Ю. І. **Формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки.** Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, Київ, 2024.

У дисертації досліджено проблему формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки.

У першому розділі «**Формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки як педагогічна проблема**» проаналізовано сутність поняття «культура професійно-комунікативного спілкування» у наукових дослідженнях; розкрито комунікативний аспект професійної діяльності фахівців публічного управління та адміністрування; досліджено структурні компоненти культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування.

Поняття «культура» розглядається як система цінностей, зразків та норм поведінки, що виникають внаслідок взаємодії із світом. Аналіз наукової літератури засвідчив, що феномен «культура» досліджувався найбільшою мірою у філософських ученнях. Сутність культури визначається у двох вимірах: культура – це не тільки певний рівень суспільного розвитку, але і якісний стан суспільства; культура виступає якісним показником буття суспільства і самої людини, її діяльності як в духовній, так і в матеріальній сферах.

Аналіз філософських, соціологічних, культурологічних і психолого-педагогічних концепцій дає підставу для виділення основних функцій культури: пізнавальної, проєктивної, організаційної, перетворюючої, ціннісно-орієнтованої, комунікативної, освітньої, нормативної, гуманістичної,

адаптивної.

Поняття «культура мови» передбачає високу національну свідомість мовців, їх турботливе ставлення до рідної мови і розуміння її важливості для інтелектуального та емоційного зростання національної культури.

Мова виражає культуру і розвивається в ній. Термін «культура мови» використовують у двох значеннях – як наука і як рівень сформованості літературної мови – вищої форми національної мови.

Розвиток культури мови на сучасному етапі характеризується підвищеною увагою до комунікативного компонента. Культура мовлення в дії – це обґрунтування використання мовних засобів відповідно до умов і вимог конкретної ситуації. Культура мови і культура мовлення у широкому розумінні передбачають високий рівень національно-мовної свідомості мовців, їх дбайливе ставлення до рідного слова, усвідомлення його значення для розвитку інтелектуальної та емоційної культури нації. Кожне слово публічних службовців відіграє особливу роль і має свій психологічний ефект, який може вплинути на думку громадськості про представників влади.

Компаративний аналіз наукової літератури підтвердив, що комунікативна діяльність є визначальною складовою професійної діяльності фахівців публічного управління та адміністрування і полягає у встановленні взаєморозуміння між ними та представниками державних і громадських організацій як українських, так і міжнародних, а також у підготовці та проведенні заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності та розвиток зазначених організацій. Комунікативна складова діяльності фахівців з публічного управління полягає у встановленні взаєморозуміння між організацією і тими, з ким вона вступає в контакт всередині організації і поза нею, а основна роль комунікації полягає в досягненні бажаної поведінки усіх суб'єктів зовнішнього і внутрішнього середовища організації. Проаналізовано поняття «комунікація», яке розглядається як процес встановлення та підтримки контактів з іншими людьми в ситуаціях міжособистісних відносин. Більшість дослідників погоджуються з думкою, що поняття «комунікація» та

«спілкування» можуть бути синонімічними.

Поняття «спілкування» визначається як комунікація, спрямована на організацію та оптимізацію виробничих, наукових, комерційних або інших видів діяльності, де головним є інтерес справи. Спілкування фахівців публічного управління та адміністрування можна розглядати як один з видів діяльності, який характеризується особливими відносинами обміну між суб'єктами інформації, дій, емоційних впливів і встановленням на цій основі взаєморозуміння.

Проаналізовано поняття «комунікативна культура», яке в широкому розумінні розглядається як здатність встановлювати та підтримувати контакти з іншими людьми на основі внутрішніх ресурсів, необхідних для ефективного взаємодії в міжособистісних ситуаціях.

У розділі визначено поняття «культура професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування» і акцентовано увагу на важливості цієї складової загальної культури здобувачів вищої освіти, яка сприяє реалізації їх професійних компетентностей, що призведе до успішності та ефективності державних і громадських інститутів у сучасних ринкових відносинах.

У другому розділі дисертації **«Педагогічне забезпечення формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки»** розглянуто методика та напрями дослідження; охарактеризовано організаційно-педагогічну модель формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки; розкрито педагогічні умови формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася протягом 2015-2022 років відповідно до пошукового, концептуального, дослідно-

експериментального та узагальнювального етапів.

Пошуковий етап (2015-2017 роки) був спрямований на з'ясування наукового тезауруса формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки; теоретичного обґрунтування структури культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування; визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування.

Концептуальний етап (2016-2018 роки) був спрямований на виявлення та теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки; розроблення організаційно-педагогічної моделі формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки; розроблення педагогічного забезпечення.

Дослідно-експериментальний етап (2019-2022 роки) був спрямований на реалізацію педагогічних умов формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки.

На узагальнювальному етапі (2022-2024 роки) підводилися підсумки і формулювалися висновки, отримані у процесі дослідно-експериментальної роботи.

Організаційно-педагогічна модель формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки відображає логіку здійснення системного педагогічного дослідження та базується на концептуальних засадах євроінтеграційних тенденцій та освітньо-кваліфікаційних вимогах до професійної діяльності управлінців.

Складовими організаційно-педагогічної моделі формування КПКС

майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки є цільовий, теоретико-методологічний, змістовий, процесуальний та оцінювальний блоки, поетапне виконання яких приводять до результату: сформованість культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування.

До педагогічних умов формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки віднесено: модифікацію змісту фахової підготовки шляхом поетапного доповнення курикулуму окремими темами і навчальними дисциплінами (варіативна складова) циклу професійної та практичної підготовки здобувачів вищої освіти; упровадження інтерактивних форм і методів навчання з урахуванням контексту професійної діяльності майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування; створення комфортного психологічного мікроклімату в професійному спілкуванні у малих групах; реалізацію індивідуального підходу до навчання із застосуванням різнорівневих завдань.

Модифікація змісту фахової підготовки здійснювалася шляхом поетапного доповнення курикулуму окремими темами і навчальними дисциплінами (варіативна складова) циклу професійної та практичної підготовки здобувачів вищої освіти. Особлива увага приділялася дисциплінам «Основи ділового спілкування», «Українська ділова мова», «Іноземна мова професійного спрямування», «Ділова іноземна мова», «Англійська мова у сфері менеджменту», «Мистецтво ділового спілкування», «Основи комунікативної культури менеджера», «Основи культури професійного мовлення», «Основи ораторського мистецтва» тощо.

Упровадження інтерактивних форм і методів навчання з урахуванням контексту професійної діяльності майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування здійснювалося за рахунок залучення здобувачів вищої освіти до дискусій, рольових ігор, творчих заходів, а також позааудиторних інтерактивних заходів.

Для створення комфортного психологічного мікроклімату в

професійному спілкуванні у малих групах викладач займав позицію організатора комунікативного процесу, який, взаємодіючи з кожним здобувачем чи групою здобувачів, допомагав формувати відповідні комунікативні навички.

Реалізація індивідуального підходу до навчання із застосуванням різнорівневих завдань полягала у забезпеченні оптимального інтелектуального зростання та самореалізації кожного здобувача вищої освіти, враховуючи його поточний рівень знань та індивідуальні особливості.

У третьому розділі дисертації **«Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки»** подано методiku педагогічного експерименту; визначено критерії, показники та рівні сформованості культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування; подано експериментальні дані та проаналізовано результати педагогічного експерименту.

У розділі охарактеризовано критерії сформованості культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний та рефлексивно-саморегулятивний), показники і рівні (високий, середній та низький).

Високий рівень сформованості КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування характеризується тим, що здобувачі глибоко усвідомлюють необхідність високого рівня КПКС для здійснення їх майбутньої професійної діяльності, прагнуть до оволодіння якомога більшим обсягом знань щодо комунікативних процесів у галузі публічного управління та адміністрування; у навчанні виявляють наполегливість, самостійність, ініціативність; їх мовлення відповідає нормативним лексичним і граматичним правилам; вони будують усні та писемні висловлювання логічно, точно та відповідно до створеної комунікативної ситуації.

Для визначення рівнів сформованості КПКС здобувачів, майбутніх управлінців, був використаний такий діагностичний інструментарій: психологічні діагностичні методики і тести; анкети, анкети спостереження, опитувальники; діагностичні контрольні роботи; матеріали для експертного оцінювання.

З метою встановлення стану формування культури професійно-комунікативного спілкування у процесі фахової підготовки було проведено анкетування, в якому брали участь 168 здобувачів з Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Університету Григорія Сковороди в Переяславі, Київського Міжнародного університеті, Прикарпатському Національному університеті імені Василя Стефаника.

Опитування показало що, більшість респондентів (понад 83%) не розрізняли або ототожнювали КПКС зі знаннями у галузі культури, як то: «комунікативна культура», «соціокультурну комунікація», «мовна культура», «професійна комунікація», «професійне спілкування», «професійну компетеність фахівців публічного управління» (86,3%), або ототожнювали її зі знаннями у галузі культури і таким чином не розуміли значущість якості КПКС; більшість опитаних здобувачів (86,9%) не змогли надати чіткого визначення поняття «культури професійно-комунікативного спілкування», дали неправильне тлумачення або взагалі не відповіли (13,1%) респондентів.

З метою перевірки ефективності виявлених і обґрунтованих педагогічних умов, розробленої організаційно-педагогічної моделі формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки було проведено формувальний етап педагогічного експерименту, в якому було виділено експериментальну групу ЕК (п=72) та контрольну групу КГ (п=96).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* виявлено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і

адміністрування у процесі фахової підготовки (модифікація змісту фахової підготовки шляхом поетапного доповнення курикулуму окремими темами і навчальними дисциплінами (варіативна складова) циклу фахової та практичної підготовки здобувачів вищої освіти; упровадження інтерактивних форм і методів навчання з урахуванням контексту професійної діяльності майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування; створення комфортного психологічного мікроклімату в професійному спілкуванні фахівців публічного управління та адміністрування у малих групах; реалізацію індивідуального підходу до навчання із застосуванням різнорівневих завдань); розроблено організаційно-педагогічну модель формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування в процесі фахової підготовки;

– *уточнено* сутність поняття «культура професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування», що розглядається як інтегративна характеристика здобувачів вищої освіти, як їх здатність до ефективного здійснення комунікативної діяльності у професійній сфері, що ґрунтується на системі знань, норм, цінностей і зразків поведінки, прийнятих у сфері публічного управління та адміністрування, а також особистісних якостях, які проявляються через умотивованість, вольовий прояв і здатність до рефлексії;

– *удосконалено* критерії (*ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний та рефлексивно-саморегулятивний*), показники і рівні сформованості культури професійно-комунікативного спілкування у процесі фахової підготовки;

– *подальшого розвитку набули*: методика формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки; зміст, форми і методи організації навчальної, самостійної та індивідуальної роботи, спрямованої на формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової

підготовки; діагностичні методики оцінки стану сформованості культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні педагогічних умов формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки, зокрема, розробленні й апробації факультативного курсу «Комунікативна культура фахівців публічного управління та адміністрування», та тренінгів «Основні форми ділової комунікації у публічному управлінні», «Ділові комунікації – як засіб вирішення професійних завдань публічними службовцями», «Комунікативна культура публічних службовців. Внутрішній і зовнішній аспекти», «Сучасні комунікативні стратегії і тактики в публічному управлінні», «Особливості підготовки та проведення ділових комунікативних заходів», рекомендованих для здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», та державним службовцям, які підвищують свою професійну кваліфікацію.

Теоретичні положення та практичні напрацювання, викладені в дисертації, можуть бути використані під час підготовки майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування при вивченні навчальних дисциплін «Ділова українська мова», «Ділова іноземна мова», «Іноземна мова професійного спрямування», «Ділові комунікації» та «Англійська мова у сфері публічного управління та адміністрування», а також у системі післядипломної освіти.

Матеріали дослідження впроваджувалися в освітній процес Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (довідка № 211 від 25.08.2023р.), Університету Григорія Сковороди у Переяславі (довідка № 574 від 12.09.2023 р.), Київського Міжнародного університету (довідка № 237 від 20.08.2023 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка №01-23/143 від 28.08.2023 р.).

Ключові слова: формування, культура, професійно-комунікативне спілкування, майбутні фахівці публічного управління і адміністрування, фахова підготовка.

ABSTRACT

Malyk Yu. I. **Formation of a culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training.** Qualifying scientific work is on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of pedagogical sciences in the specialty 13.00.04 – theory and methodology of professional education, Kyiv, 2024.

The dissertation is devoted to the theoretical and experimental study of the problem of increasing the level of formation of the culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training.

In the first section "Formation of the culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training as a pedagogical problem" the essence of the concept of "culture of professional and communicative communication" in scientific research is analyzed; the communicative aspect of the professional activity of public administration specialists is disclosed; the structural components of the culture of professional communication of future specialists in public administration were investigated.

The concept of "culture" is considered as a system of values, patterns and norms of behavior that arise as a result of interaction with the world. The analysis of scientific literature proved that the phenomenon of "culture" was studied to the greatest extent in philosophical studies. The essence of culture is defined in two dimensions: culture is not only a certain level of social development, but also a qualitative state of society; culture acts as a qualitative indicator of the existence of society, human activity in both the spiritual and material spheres.

The analysis of philosophical, sociological, culturological and psychological-pedagogical concepts provides a basis for distinguishing the main functions of culture: cognitive, projective, organizational, transforming, value-oriented, communicative, educational, normative, humanistic, adaptive.

The concept of "language culture" implies a high national consciousness of the speakers, their caring attitude towards the native language and understanding of its importance for the intellectual and emotional growth of the national culture.

Language expresses culture and develops in it. The term "language culture" is used in two meanings - as a science and as the level of formation of the literary language - the highest form of the national language.

The development of language culture at the modern stage is characterized by increased attention to the communicative component. Speech culture in action is the justification of the use of language means in accordance with the conditions and requirements of a specific situation. Language culture and speech culture in the broad sense imply a high level of national-linguistic consciousness of speakers, their careful attitude to their native word, awareness of its importance for the development of the nation's intellectual and emotional culture. Each word of public officials plays a special role and has its own psychological effect, which can influence the public's opinion about the representatives of the authorities.

A comparative analysis of scientific literature confirmed that communicative activity is a defining component of the professional activity of public administration specialists and consists in establishing mutual understanding between them and representatives of state and public organizations, both Ukrainian and international, as well as in the preparation and implementation of measures aimed at increasing efficiency and development of the mentioned organizations. The communicative component of the activity of public administration specialists consists in establishing mutual understanding between the organization and those with whom it comes into contact inside the organization and outside it, and the main role of communication is to achieve the desired behavior of all subjects of the external and internal environment of the organization. The concept of "communication" is analyzed, which

is considered as a process of establishing and maintaining contacts with other people in situations of interpersonal relations.

The concept of "communication" is defined as connections aimed at the organization and optimization of production, scientific, commercial or other types of activities, where the main interest is the case. Communication of specialists in public administration can be considered as one of the types of activity, which is characterized by special relations of exchange between subjects of information, actions, emotional influences and establishment of mutual understanding on this basis.

The concept of "communicative culture" is analyzed, which in a broad sense is considered as the ability to establish and maintain contacts with other people on the basis of internal resources necessary for effective interaction in interpersonal situations.

The section defines the concept of "culture of professional communication of future specialists in public administration and management" and emphasizes the importance of this component of the general culture of students of higher education, which contributes to the professional competences realization, which will lead to the success and efficiency of state and public institutions in modern market relations.

In the second section of the dissertation "Pedagogical support for the formation of a culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training" the methodology and directions of research are considered; the organizational and pedagogical model of the formation of a culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training is characterized; the pedagogical conditions for the formation of a culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training are revealed.

Research and experimental work was carried out during 2015-2022 in accordance with the exploratory, conceptual, research-experimental and generalization stages.

The research stage (2015-2017) was aimed at clarifying the scientific thesaurus of the formation of a culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training; theoretical substantiation of the structure of the culture of professional and communicative communication of future specialists in public administration and management; determination of criteria, indicators and levels of formation of the culture of professional communication of future specialists in public administration and management.

The conceptual stage (2016-2018) was aimed at identifying and theoretically substantiating the pedagogical conditions for the formation of a culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training; development of an organizational and pedagogical model for the formation of a culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training; development of pedagogical support.

The research-experimental stage (2019-2022) was aimed at the implementation of pedagogical conditions for the formation of a culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training.

At the generalization stage (2022-2024), summaries were summarized and conclusions obtained in the process of research and experimental work was formulated.

The organizational-pedagogical model of the formation of the CPC of future specialists in public administration and management in the process of professional training reflects the logic of systematic pedagogical research and is based on the conceptual principles of European integration trends and educational and qualification requirements for the professional activity of managers.

The components of the organizational-pedagogical model of the formation of the CPC of future specialists in public administration and management in the process of professional training are target, theoretical-methodological, substantive, procedural

and evaluation blocks, the step-by-step implementation of which leads to the result: the formation of a culture of professional communication of future specialists in public administration and management.

Pedagogical conditions for the formation of the CPC of future specialists in public administration and management in the process of professional training include: modification of the content of professional training by gradually supplementing the curriculum with separate topics and educational disciplines (variable component) of the cycle of professional and practical training of higher education applicants; introduction of interactive forms and methods of training taking into account the context of professional activity of future specialists in public administration; comfortable psychological microclimate creation in professional communication in small groups; implementation of an individual approach to learning with the use of different level tasks.

Modification of the content of professional training was carried out by gradually supplementing the curriculum with separate topics and educational disciplines (variable component) of the cycle of professional and practical training of higher education applicants. Special attention was paid to the disciplines "Fundamentals of business communication", "Ukrainian business language", "Professional foreign language", "Business foreign language", "English in the field of management", "Art of business communication", "Basics of a manager's communicative culture", "Fundamentals of professional speech culture", "Fundamentals of public speaking", etc.

The implementation of interactive forms and methods of learning, taking into account the context of professional activity of future specialists in public administration, was carried out by involving higher education students in discussions, role-playing games, creative events, as well as extracurricular interactive events.

To create a comfortable psychological microclimate in professional communication in small groups, the teacher took the position of the organizer of the communicative process, who, interacting with each applicant or applicants group, helped to form appropriate communication skills.

The implementation of an individual approach to learning with the use of multi-level tasks was to ensure optimal intellectual growth and self-realization of each higher education student, taking into account his current level of knowledge and individual characteristics.

In the third section of the dissertation "Experimental verification of the effectiveness of pedagogical conditions for the formation of a culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training" the methodology of the pedagogical experiment is presented; criteria, indicators and levels of formation of the culture of professional communication of future specialists in public administration and management are determined; experimental data are presented and the results of the pedagogical experiment are analyzed.

The section describes the criteria for the formation of the culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training (value-motivational, cognitive, activity-practical and reflexive-self-regulatory), indicators and levels (high, medium and low).

The high level of formation of the culture of professional communication of future specialists in public administration and management is characterized by the fact that the applicants are deeply aware of the need for a high level of CPC for the implementation of their future professional activities, they strive to acquire as much knowledge as possible regarding communicative processes in the field of public management and administration; they show persistence, independence, and initiative in their studies; their speech corresponds to normative lexical and grammatical rules; they build oral and written statements logically, accurately and in accordance with the created communicative situation.

The following diagnostic toolkit was used to determine the levels of formation of CPC of applicants, future managers: psychological diagnostic methods and tests; questionnaires, observation questionnaires, questionnaires; diagnostic control works; materials for expert evaluation.

In order to establish the state of formation of the culture of professional communication in the process of professional training, a questionnaire was conducted, in which 168 applicants from Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University, Hryhoriy Skovoroda University in Pereyaslav, Kyiv International University, Vasyl Stefanyk National University of Prykarpattia participated.

The survey showed that the majority of respondents (more than 83%) did not distinguish or identify CPC with knowledge in the field of culture, such as: "communicative culture", "socio-cultural communication", "language culture", "professional communication", "professional communication", "professional competence of public administration specialists" (86.3%), or equated it with knowledge in the field of culture and thus did not understand the significance of the quality of KPKS; most of the surveyed applicants (86.9%) could not provide a clear definition of the concept of "culture of professional communication", gave an incorrect interpretation or did not answer at all (13.1%) of respondents.

In order to check the effectiveness of identified and substantiated pedagogical conditions, the developed organizational-pedagogical model for the formation of a culture of professional communication of future public administration and management specialists in the process of professional training, a formative stage of a pedagogical experiment was conducted, in which an experimental group (EG) was selected (n=72) and control group (CG) (n=96).

Analysis of the distribution of EG and CG applicants according to the level of formation of the culture of professional communication showed that after conducting a pedagogical experiment, there was an increase in the number of students with a high level of formation of the CPC according to the cognitive criterion from 4% to 14%, instead, the number of students with a low level of formation of this criterion decreased. The average level of CPC of applicants according to this criterion changed from 12% to 8%.

The results of the control experiment confirmed the effectiveness of the theoretically grounded organizational-pedagogical model and pedagogical conditions for the formation of the CPC of future specialists in public administration and

management in the process of professional training.

The scientific novelty of the obtained results is that:

– for the first time, the effectiveness of pedagogical conditions for the formation of a culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training was discovered, theoretically substantiated and experimentally verified (modification of the content of professional training by gradually supplementing the curriculum with separate topics and educational disciplines (variable component) of the cycle of professional and practical training of higher education students; introduction of interactive forms and methods of training taking into account the professional activity of future public administration specialists; comfortable psychological climate creation in the professional communication of public administration specialists; implementation of an individual approach to training with the application of different levels of tasks); an organizational and pedagogical model for the formation of a culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training was developed;

– the essence of the concept of "culture of professional communication of future specialists in public administration and management " is clarified, which is considered as an integrative characteristic of higher education graduates, as their ability to effectively carry out communicative activities in the professional sphere, which is based on a system of knowledge, norms, values and models behavior adopted in the field of public administration and management, as well as personal qualities that are manifested through motivation, willpower and the ability to reflect;

– the criteria (cognitive, value-motivational, activity-practical and reflexive-self-regulatory), indicators and levels of formation of the culture of professional communication in the process of professional training have been improved;

– further development was achieved: the method of forming a culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training; the content, forms and methods of organizing educational, independent and individual work aimed at forming a

culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training; diagnostic methods of assessing the state of formation of the culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training.

The practical significance of the obtained results lies in the implementation of pedagogical conditions for the formation of a culture of professional communication of future specialists in public administration and management in the process of professional training, in particular, the development and approval of the optional course "Communicative culture of specialists in public management and administration" and trainings "Basic forms of business communication" in public administration", "Business communications - as a means of solving professional tasks by public servants", "Communicative culture of public servants. Internal and external aspects", "Modern communicative strategies and tactics in public administration", "Peculiarities of preparing and conducting business communicative events", recommended for students of higher education who study in the specialty "Public administration and management" and civil servants who increase his professional qualifications.

The theoretical provisions and practical work presented in the dissertation can be used during the training of future specialists in public administration and management when studying the academic disciplines "Business Ukrainian language", "Business foreign language", "Foreign language of professional direction", "Business communications", "Oratory" and "English in the field of public administration", as well as in the postgraduate education system.

Research materials were implemented in the educational process of Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University (certificate No. 211 dated 08/25/2023), Hryhoriy Skovoroda University in Pereyaslav (certificate No. 574 dated 09/12/2023), Kyiv International University (certificate No. 237 dated 08/20 2023), Prykarpattia National University named after Vasyl Stefanyk (certificate No. 01-23/143 dated August 28, 2023).

Keywords: formation, culture, professional communication, future specialists in public administration and management, professional training.

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. **Малик Ю.І.** Психологічні особливості комунікативної культури викладача іноземної мови у вищому навчальному закладі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. Вип. 52 (105). С. 473-478.

2. **Малик Ю. І.** Педагогічні умови формування та розвитку комунікативної культури майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі професійної підготовки. *Наукові праці Вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет»*. Серія: «Педагогіка, психологія і соціологія»: всеукраїнський науковий збірник. 2017. №2 (21). С. 102-107.

3. **Малик Ю. І.** Модель формування комунікативної культури майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі професійної підготовки. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: «Педагогіка, психологія, філософія». 2017. Вип. 277. С.162-167.

4. **Малик Ю. І.** Комунікативна культура як складова професійної культури майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України* Серія: «Педагогіка, психологія, філософія». 2017. Вип. 267. С.127-132.

5. **Малик Ю.І.,** Чередніченко Г.А. Експериментальне дослідження визначення рівня сформованості комунікативної культури майбутніх управлінців. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 11. С. 99-102.

6. **Малик Ю. І.** Intercultural communication through interactive activities at foreign language classes in higher education institutions. (Міжкультурна

комунікація через інтерактивні види діяльності на заняттях з іноземної мови у закладах вищої освіти). *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. Вип. 84. С. 187-190.

***Статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях,
внесених до міжнародних наукометричних баз***

7. **Malyk Yu.** Current trends of professional training of future specialists of public administration. (Сучасні тенденції професійного навчання майбутніх фахівців публічного управління). *European Humanities Studies: State and Society*. 2019. Issue 2. pp. 15-23. (Index Copernicus International, Polska Bibliographia Naukova).

8. **Малик Ю. І.** Особливості вивчення гуманітарних дисциплін у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.* – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2018. Вип. 21. Том 1. С. 200-203. (Index Copernicus International, Polish Scholarly Bibliography, Info Base Index, Research Bible, Open Academic Journals Index, Scientific Indexing Services, Inno Space, Cite Factor).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. **Малик Ю. І.** Інтерв'ю як комунікаційний жанр у державному управлінні. *Демократичні стандарти професійного навчання та діяльності публічних службовців: теорія, практика: матеріали міжнародної науково-практичної конференції у 2ч. 22 березня 2007 р., м. Львів. Ч. 2. С.268-271.*

10. **Малик Ю. І.** Підвищення рівня комунікативної культури державних службовців шляхом вдосконалення культури мовлення. *Демократичне врядування: наука, освіта, практика: матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю: у 3 т. / за заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна. 29 травня 2009 р. Київ. Т.3. С. 44-45.*

11. **Малик Ю. І.** Комунікативні знання та вміння як необхідний компонент сучасного професіоналізму управлінця. *Демократичне врядування в*

контексті глобальних викликів та кризових ситуацій: матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю у 2 ч. 3 квітня 2009 р., м. Львів Ч.2. С.503-506.

12. **Малик Ю. І.** Формування комунікативних знань та вмінь у процесі професійної підготовки фахівців публічного управління та адміністрування. *Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи: матеріали міжнародної науково-методичної конференції*. 30-31 жовтня 2017 р., Київ. С. 49-50

13. **Малик Ю. І.** Використання інтерактивних технологій як реалізація комунікативно спрямованого навчання іноземної мови в немовних вищих навчальних закладах. *Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах»*. 17 травня 2017 р., Київ. С. 35-38. [Електронний ресурс]. URL: <https://nuft.edu.ua/naukova-divalnist/naukovi-konferencii/arkxiv-materialiv-naukovyx-konferencii>

14. **Малик Ю. І.** Розвиток комунікативної компетентності майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі професійної підготовки фахівців публічного управління та адміністрування. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Україна-Німеччина: Горизонти освіти і культури»*, 23-24 листопада 2017 р., Київ. С. 127-128.

15. **Малик Ю. І.** Комунікативна спрямованість вивчення гуманітарних дисциплін майбутніми фахівцями публічного управління та адміністрування у вищих навчальних закладах. *Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Сучасна іншомовна освіта України та зарубіжжя: стан, виклики, і перспективи»*, 24-25 жовтня 2018 р., Суми. С. 31-33.

16. **Malyk Y.** Role-playing in foreign language lessons as a means of communicative culture formation for future specialists in the field of management (Рольова гра на заняття з іноземної мови як засіб формування комунікативної культури майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування). *Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах»*, 16

травня 2018 р., Київ. С. 41-43. [Електронний ресурс]. URL: <https://drive.google.com/file/d/1wqXsKnvnsB0IG4i-LpOGftBpPRcXgjKR/view>

17. **Малик Ю. І.** Професійна підготовка фахівців публічного управління та адміністрування у закладах вищої освіти. *Матеріали науково-практичної конференції за міжнародню участю «Навчання публічних службовців: новітні тенденції та технології»*, 31 жовтня – 1 листопада 2019 р., Київ. С. 91-93

18. **Малик Ю. І.** Роль вивчення іноземної мови у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах»* 16 травня 2019 р. Київ. С. 31-32. [Електронний ресурс] URL: <https://drive.google.com/file/d/1Bdhs7fG5B6SLD-vf7Lw9ZuzVUCRBlNZ/>

19. **Малик Ю.**, Ленда Р. Особливості дистанційного навчання у процесі вивчення дисциплін мовнокомунікативного спрямування у закладах вищої освіти України. *Україна 2030: публічне управління для сталого розвитку: матеріали щорічної міжнародної науково-практичної конференції: у 3 т. / за заг. ред. А. П. Савкова, М. М. Білинської, О. М. Петрос.* 30 травня 2020 р., Київ. Т. 1. С.74-76.

20. **Малик Ю.І.**, Никитенко О.В. Особливості формування комунікативних навичок студентів ЗВО під час занять з іноземної мови в умовах дистанційного навчання. *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи»*, 25 лютого 2021 р. Харків. С. 268-272 [Електронний ресурс] URL: https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/download/zbirniki_konf/in_yaz_zbirnik.pdf.

21. **Малик Ю.** Особливості дистанційного навчання іноземних мов у ЗВО. *Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах»*, 31 травня 2022 р. Київ. С. 36-38. [Електронний ресурс] URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6a3d6f22-3020-4f58-97f0-ee3abe0b62df>

22. **Malyk Yu.** Distance learning peculiarities in the process of foreign language training for students in higher educational institutions in Ukraine (Особливості дистанційного навчання у процесі навчання студентів іноземної мови у закладах вищої освіти України). *Матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Креативні підходи та методи активізації навчальної діяльності здобувачів вищої освіти»*, 2 жовтня – 12 листопада 2023 р. Львів-Торунь: Liha-Press, 2023. С. 150-152.

23. Nikitenko O., **Malyk Yu.** ChatGPT as a Tool to Develop Students' Communicative Competence in English (ЧатGPT як інструмент розвитку комунікативної компетентності студентів англійською мовою). *Матеріали міжвузівського науково-методичного семінару «Роль штучного інтелекту у вивченні іноземних мов»*. 15 лютого 2024 р. Київ. С. 60-62.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

24. Розвиток комунікативних здібностей державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування: науково-методичний посібник/ Уклад.: І. М. Плотницька, О. П. Левченко, З. Ф. Кудрявцева, Т. В. Ковальова, О.А. Бобер, Т. Д. Єгорова, **Ю. І. Малик**. Київ: НАДУ, 2010. 44 с.

25. Ораторське мистецтво: науково-методичний посібник: 2-ге видання, стер. / Авт. уклад.: І. М. Плотницька, О. П. Левченко, З. Ф. Кудрявцева, Т. В. Ковальова, О. А. Бобер, Т. Д. Єгорова, **Ю. І. Малик**: за ред. І. М. Плотницької, О. П. Левченко. Київ: НАДУ, 2011. 128 с.

26. **Малик Ю. І.** Методика формування комунікативної культури майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі професійної підготовки. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Філологічні науки. 2017. Вип. 276. С.140-147.

27. Божок Н. О., **Малик Ю. І.**, Бебко С. В. Англійська мова. [Електронний ресурс] Методичні рекомендації до практичних занять для магістрів напряму підготовки 076 «Управління персоналом» денної форми

навчання (на електронних носіях). Київ: НУХТ, 2018. 61 с. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/6441>

28. Шапран Л.Ю., Никитенко О.В., **Малик Ю.І.** Іноземна мова (за професійним спрямуванням) (англійська мова). [Електронний ресурс] Методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент» заочної форми навчання. Київ: НУХТ, 2020. 106 с. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/6441>.

29. Божок Н.О., **Малик Ю.І.**, Бебко С.В. Іноземна мова (за професійним спрямуванням) (англійська мова): [Електронний ресурс] Методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів I курсу освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент персоналу» заочної форми навчання. Київ: НУХТ, 2020. 102 с. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/6441>.

30. Божок Н.О., **Малик Ю.І.** Ділова англійська мова: [Електронний ресурс]. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» III курсу та I курсу спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» освітньо-професійної програми «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» для заочної та скороченої форм навчання Київ: НУХТ, 2020. 108 с. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/6441>.

31. Божок Н.О., **Малик Ю.І.** Ділова англійська мова 2: [Електронний ресурс]: методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальностей: 051 «Економіка» освітньо-професійних програм «Економіка підприємства», «Економіка та правове забезпечення», 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит», 073 «Менеджмент» освітньо-професійних програм «Менеджмент», «Менеджмент персоналу», 075 «Маркетинг» освітньо-професійної програми «Маркетинг»,

076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» освітньо-професійної програми «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» III курсу заочної та I курсу заочної скороченої форм навчання. Київ: НУХТ, 2022. 114 с. URL: <https://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocDownloadForm?docid=409936>.

32. **Малик І.Ю.**, Божок Н. О. Ділова англійська мова 2 [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольної робіт для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» III курсу заочної форми навчання. Київ: НУХТ, 2022. 111 с. URL: <https://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocDownloadForm?docid=409935>.

33. **Малик Ю.І.** Англійська мова для спеціальних цілей: [Електронний ресурс]: Методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів IV курсу освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійних програм «Менеджмент персоналу» заочної форми навчання. Київ: НУХТ, 2022. 96 с. URL: <http://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocDownloadForm?docid=409514>.

34. Божок Н.О., Малик Ю.І. Англійська мова для спеціальних цілей (Журналістика): [Електронний ресурс] Методичні рекомендації до проведення практичних занять для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» IV курсу спеціальності 061 «Журналістика», освітньо-професійної програми «Реклама та зв'язки з громадськістю» денної форми навчання. Київ: НУХТ, 2022. 145 с. URL: <http://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocSearchResult>.

35. Божок Н.О., **Малик Ю.І.** Ділова іноземна мова 2 [Електронний ресурс]. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів III та I курсу освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» заочної та заочної скороченої форм навчання. Київ: НУХТ, 2022. 108 с. URL: <http://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocDownloadForm?docid=406903>.

36. **Малик Ю.І.** Ділове спілкування іноземною мовою 2: [Електронний ресурс] Методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів III та I курсу освітнього ступеня «Бакалавр» 051 «Економіка» освітньо-професійних програм «Економіка підприємства», «Економіка та правове забезпечення», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування», 073 «Менеджмент» освітньо-професійних програм «Менеджмент», «Менеджмент персоналу», 075 «Маркетинг» освітньо-професійної програми «Маркетинг» III курсу заочної та I курсу заочної скороченої форм навчання. Київ: НУХТ, 2022. 111 с. URL: <http://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocDownloadForm?docid=406900>.

37. Чередніченко Г.А., **Малик Ю.І.** Ділове спілкування іноземною мовою [Електронний ресурс]: методичні рекомендації до організації та виконання самостійної роботи для здобувачів освітнього ступеня «Магістр» I курсу спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент організацій і адміністрування» заочної форми здобуття освіти. Київ: НУХТ, 2023. 57 с. URL: <https://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocDownloadForm?docid=412196>

38. Чередніченко Г.А., **Малик Ю.І.** Ділове спілкування іноземною мовою [Електронний ресурс]: Методичні рекомендації до організації та виконання самостійної роботи для здобувачів освітнього ступеня «Магістр» I курсу спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит» заочної форми здобуття освіти Київ: НУХТ, 2023. 60 с. URL: <https://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocDownloadForm?docid=412197>

39. Чередніченко Г.А., **Малик Ю.І.** Ділова іноземна мова (англійська) [Електронний ресурс]: методичні рекомендації до проведення практичних занять для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» IV курсу спеціальності 061 «Журналістика», освітньо-професійної програми «Реклама та зв'язки з громадськістю» денної та заочної форм здобуття освіти. Київ: НУХТ, 2023. 148 с. URL: <https://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocDownloadForm?docid=412195>.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	30
ВСТУП.....	31
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ ФАХІВЦІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	40
1.1. Сутність поняття «культура професійно-комунікативного спілкування» у наукових дослідженнях.....	40
1.2. Комунікативний аспект професійної діяльності фахівців публічного управління та адміністрування.....	60
1.3. Структурні компоненти культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування ...	78
Висновки до першого розділу.....	93
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	96
2.1. Методика та напрями дослідження.....	96
2.2. Організаційно-педагогічна модель формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки	97
2.3. Педагогічні умови формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки	116
Висновки до другого розділу	144
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	

ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	146
3.1. Методика педагогічного експерименту.....	146
3.2. Діагностичний інструментарій оцінювання рівнів сформованості культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки.....	149
3.3. Аналіз результатів педагогічного експерименту.....	172
Висновки до третього розділу	181
ВИСНОВКИ	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	188
ДОДАТКИ	219

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗВО – заклад вищої освіти.

ЕГ – експериментальна група.

КГ – контрольна група.

КПКС – культура професійно-комунікативного спілкування.

КК – комунікативна культура.

КД- комунікативна діяльність.

НДР – науково-дослідна робота.

ОКХ – освітньо-кваліфікаційна характеристика.

ОПП – освітньо-професійна програма.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Одним з найважливіших пріоритетів державного розвитку сьогодення в Україні є потреба у формуванні нової генерації управлінської еліти, що у свою чергу впливатиме як на вирішення стратегічних питань загальнонаціонального значення, так і на імідж України в цілому. Одним із ключових напрямів реформування в освіті є вдосконалення системи навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації управлінських кадрів.

Актуальними і соціально значимими для сучасного стану соціально-економічних відносин є ідеї підвищення рівня культури професійно-комунікативного спілкування фахівців публічного управління та адміністрування. У стратегії Болонського процесу одним із пріоритетів визнано культуру мовлення та необхідність формування комунікативної компетентності фахівців. Особлива увага у процесі фахової підготовки фахівців у галузі публічного управління та адміністрування приділяється їх комунікативній культурі у професійній діяльності, яка охоплює як усне, так і письмове мовлення з навичками монологічного та діалогічного спілкування.

Аналіз наукових джерел свідчить про підвищення наукового інтересу до комунікативної діяльності фахівців у галузі публічного управління та адміністрування. Сучасні проблеми професіоналізації управлінців досліджуються багатьма науками, а саме: політологією, соціологією, філософією, педагогікою. Грунтовною науково-методологічною базою для здійснення дослідження слугували праці сучасних науковців В. Бакуменка, М. Білинської, В. Голубь, Н. Гончарук, І. Грицяка, Ю. Кальниша, В. Князева, Ю. Ковбасюка, О. Лебединської, Н. Липовської, В. Лугового, В. Майбороди, Н. Нижник, Т. Мотренка, І. Надольного, О. Оболенського, В. Олуйка, Т. Пахомової, Л. Пашко, М. Пірен, Я. Радиша, В. Рижих, Є. Ромата, С. Серьогіна, А. Сіцінського, Г. Ситника, С. Сьоміна, В. Трощинського, Л. Шкляра, в яких особливу увагу було звернено на сучасні проблеми галузі

публічного управління та адміністрування. Теоретичним аспектам державного управління, яке сьогодні в Україні трансформується у публічне управління та адміністрування, присвячені праці таких вітчизняних науковців як В. Авер'янова, М. Білинської, В. Бакуменка, В. Бодрова, В. Гошовської, Т. Желюк, А. Колодій, Ю. Ковбасюка, М. Максименюка, О. Оболенського, Н. Обушної, О. Руденко, В. Трощинського та ін. Питанням європейського досвіду публічного управління та адміністрування займалися І. Рицьяк, І. Кравчук, О. Красівський, В. Куйбіда, Ю. Полянський та ін.

Серед зарубіжних дослідників, проблематикою публічного управління та адміністрування займалися К. Аллен, Дж. Бостон, Д. Вальдо, В. Вільсон, Р. Дарендорф, Д. Осборн, Ф. Фукуяма та інші.

Особливостям формування професійної культури державних службовців та управлінців присвячені праці Р. Войтович, В. Зубицького, М. Логунової, Н. Нижник, І. Нинюк, М. Нинюк, Л. Пашко, М. Пірен, В. Ребкала, С. Серьогіна, Н. Сидоренко, Т. Чмут та ін.

Комунікативну складову професійної діяльності управлінців та проблему їх підготовки до професійно-мовленнєвої комунікації у своїх працях дослідили С. Броннікова, С. Загороднюк, Н. Драгомирецька, Н. Демедишина, О. Козієвська, І. Плотницька, Л. Руїс Мендісабаль, С. Хаджираєва та ін. Більшість дослідників погоджуються, що саме сьогодні виникає потреба в удосконаленні всіх аспектів управлінської діяльності, а також у формуванні нових моделей та принципів управління.

Дослідження в галузі комунікацій належать багатьом вітчизняним та іноземним науковцям, серед них варто згадати праці В. Різуна, Г. Почепцова, А. Москаленка та інших.

Проблеми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців публічного управління та адміністрування, посадових осіб місцевого самоврядування, керівників державних підприємств, установ та організацій, а також питання професіоналізації державної служби активно досліджувалися такими українськими науковцями як О. Воронько, Т. Гречко, Н. Довгань,

С. Дубенко, В. Козловський, Т. Кошова, А. Ліпенцев, В. Малиновський, О. Мельников, М. Міненко, Л. Нестеренко, І. Нинюк, О. Пархоменко-Куцевіл, Л. Плаксій, В. Понеділко, А. Рачинський, В. Сороко, А. Чемерис, В. Чмига.

При цьому культура професійно-комунікативного спілкування (КПКС) майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування не була предметом спеціального наукового дослідження, лише певні аспекти комунікативної складової професійної діяльності державних службовців вивчалися дослідниками, зокрема теорія комунікативної діяльності державних службовців (С. Броннікова, Г. Почепцов, Н. Драгомирецька та ін.), аспекти культури мовлення та мовленнєвого етикету в державній службі (І. Плотницька, Т. Недашківська, О. Козієвська), етика ділового спілкування (Т. Чмут, Г. Чайка, М. Лукашевич, І. Осечинська), професійно-мовленнєва комунікація (С. Хаджираєва), управлінське спілкування (С. Загороднюк), комунікативна компетентність (Н. Демедишина), граматики текстів державного управління, сучасний стан функціонування української мови в державному управлінні (І. Плотницька, С. Броннікова, Н. Черненко та ін.), лінгвістичні проблеми національних меншин і мовна політика держави (Т. Ковальова, В. Лесин, І. Лопушинський та ін.), мовні засоби конструювання іміджу державного службовця (М. Нинюк, С. Серьогін та ін.), проблеми професійного навчання державних службовців іншомовній комунікації (В. Шур, П. Редін та ін.). Проблема педагогічних умов формування і розвитку культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців різних галузей є досить актуальною, тому постійно є предметом наукових досліджень.

Слід зазначити, що незважаючи на значну кількість наукових досліджень, проблема педагогічних умов формування та розвитку культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування залишилася поза увагою і потребує нового підходу до теоретичного узагальнення.

Викладене свідчить, що проблема формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та

адміністрування у процесі фахової підготовки не була предметом окремого комплексного дослідження і є дуже актуальною та важливою для ефективної роботи органів державного управління та створює підстави для наукового дослідження. Це і зумовило вибір теми й актуальність дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертаційної роботи затверджено на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 6 від 29 жовтня 2015 року).

Наукове дослідження здійснювалось також відповідно до Комплексного наукового проекту Національної академії державного управління при Президентові України у рамках науково-дослідної роботи за темами: «Підвищення управлінської мовної культури» (державний реєстраційний номер 0107U005908); «Створення системи тестування з ділової української мови для державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування» (державний реєстраційний номер 0108U002026); «Розвиток комунікативних здібностей державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування» (державний реєстраційний номер 0109U003010); «Наукове спілкування у сфері державного управління: особливості та проблеми» (державний реєстраційний номер 0110U002469); Автор як науковий співробітник брала участь у роботі над зазначеними науковими темами протягом 2007-2020 років.

Мета дослідження полягає у виявленні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування в процесі фахової підготовки.

2. Теоретично обґрунтувати структурні компоненти культури та визначити критерії, показники та рівні сформованості культури професійно-

комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування.

3. Розробити організаційно-педагогічну модель формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування в процесі фахової підготовки.

4. Виявити, теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування в процесі фахової підготовки та експериментально перевірити їх ефективність.

Об'єкт дослідження – підготовка майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз, синтез, узагальнення й систематизація наукової, навчально-методичної літератури, а також нормативної документації для обґрунтування категоріального апарату дослідження, визначення сутності, структури і функцій культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування; аналіз факторів впливу на навчальну діяльність – для визначення проблеми дослідження й обґрунтування її актуальності; моделювання – для розробки організаційно-педагогічної моделі формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки; *емпіричні*: методи діагностики, адаптовані відповідно до завдань дослідження; методи збирання емпіричного матеріалу (анкетування, бесіда, письмове й усне опитування), метод опосередкованого спостереження, експертного опитування для визначення рівня сформованості культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування; педагогічний експеримент

(констатувальний, формувальний, контрольний етапи) – для перевірки ефективності педагогічних умов формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки; *статистичні* – методи статистики для оброблення й аналізу експериментальних даних.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* виявлено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки (модифікація змісту фахової підготовки шляхом поетапного доповнення курикулуму окремими темами і навчальними дисциплінами (варіативна складова) циклу фахової та практичної підготовки здобувачів вищої освіти; упровадження інтерактивних форм і методів навчання з урахуванням контексту професійної діяльності майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування; створення комфортного психологічного мікроклімату в професійному спілкуванні фахівців публічного управління та адміністрування у малих групах; реалізацію індивідуального підходу до навчання із застосуванням різнорівневих завдань); розроблено організаційно-педагогічну модель формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування в процесі фахової підготовки;

– *уточнено* сутність поняття «культура професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування», що розглядається як інтегративна характеристика здобувачів вищої освіти, як їх здатність до ефективного здійснення комунікативної діяльності у професійній сфері, що ґрунтується на системі знань, норм, цінностей і зразків поведінки, прийнятих у сфері публічного управління та адміністрування, а також особистісних якостях, які проявляються через умотивованість, вольовий прояв і здатність до рефлексії;

– *удосконалено* критерії (*ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-*

практичний та рефлексивно-саморегулятивний), показники і рівні сформованості культури професійно-комунікативного спілкування у процесі фахової підготовки;

– *подальшого розвитку набули*: методика формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки; зміст, форми і методи організації навчальної, самостійної та індивідуальної роботи, спрямованої на формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки; діагностичні методики оцінки стану сформованості культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні педагогічних умов формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки, зокрема, розробленні й апробації факультативного курсу «Комунікативна культура фахівців публічного управління та адміністрування», та тренінгів «Основні форми ділової комунікації у публічному управлінні», «Ділові комунікації – як засіб вирішення професійних завдань публічними службовцями», «Комунікативна культура публічних службовців. Внутрішній і зовнішній аспекти», «Сучасні комунікативні стратегії і тактики в публічному управлінні», «Особливості підготовки та проведення ділових комунікативних заходів», рекомендованих для здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», та державним службовцям, які підвищують свою професійну кваліфікацію.

Теоретичні положення та практичні напрацювання, викладені в дисертації, можуть бути використані під час підготовки майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування при вивченні навчальних дисциплін «Ділова українська мова», «Ділова іноземна мова», «Іноземна мова

професійного спрямування», «Ділові комунікації» та «Англійська мова у сфері публічного управління та адміністрування», а також у системі післядипломної освіти.

Матеріали дослідження впроваджувалися в освітній процес Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (довідка № 211 від 25.08.2023 р.), Університету Григорія Сковороди у Переяславі (довідка № 574 від 12.09.2023 р.), Київського Міжнародного університету (довідка № 237 від 20.08.2023 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка №01-23/143 від 28.08.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. У навчально-методичних посібниках «Розвиток комунікативних здібностей державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування» та «Ораторське мистецтво» авторським є перший розділ, присвячений риторичним аспектам сучасного публічного мовлення, які є визначальними компонентами професіоналізму фахівців у сфері публічного управління, досліджено основні типи сучасного публічного мовлення та подано основні їхні характеристики; у статті «Експериментальне дослідження визначення рівня сформованості комунікативної культури майбутніх управлінців» авторським є теоретичне дослідження феномену комунікативної культури майбутніх управлінців та здійснення констатувального етапу дослідження і розроблення критеріїв оцінки сформованості комунікативної культури студентів управлінських спеціальностей.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дисертаційної роботи викладені в наукових доповідях і повідомленнях на: *міжнародних науково-практичних конференціях*: «Демократичні стандарти професійного навчання та діяльності публічних службовців: теорія, практика» (Львів, 2007), «Новітні тенденції розвитку демократичного врядування: світовий та український досвід» (Київ, 2008), «Демократичне врядування у контексті глобальних викликів та кризових ситуацій» (Львів, 2009), «Демократичне врядування: наука, освіта, практика» (Київ, 2009), «Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики

вищої школи» (Київ, 2017), «Україна-Німеччина: Горизонти освіти і культури» (Київ, 2017); *всеукраїнських науково-практичних конференціях*: «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах» (Київ, 2017), «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах» (Київ, 2018), «Сучасна іншомовна освіта України та зарубіжжя: стан, виклики, і перспективи» (Глухів, 2018), «Навчання публічних службовців: новітні тенденції та технології» (Київ, 2019), «Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи» (Харків, 2021), «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах» (Київ, 2022).

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції дисертації викладено у 39 наукових працях, із яких 6 одноосібних статей у вітчизняних фахових виданнях, 2 статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз, 15 тез доповідей на міжнародних науково-практичних і Всеукраїнських науково-методичних конференціях. Також науковець є співавтором 2 науково-методичних посібників, в яких власні дослідження були присвячені вивченню сучасного публічного мовлення, та 13 методичних рекомендацій, у яких авторськими є розділи щодо навчальних програм майбутніх управлінців персоналу.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (277 найменувань), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 258 сторінок, з яких 187 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ ФАХІВЦІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Сутність поняття «культура професійно-комунікативного спілкування» у наукових дослідженнях

З'ясування сутності сучасної культури особистості є тим питанням, яке викликає сьогодні суттєвий інтерес у фахівців різних галузей та науковців, і має не лише важливе теоретичне, але й надзвичайно важливе практичне значення. Комунікативна культура особистості є складним духовно-практичним утворенням особистості. Культура професійно-комунікативного спілкування (КПКС) майбутніх фахівців у сфері публічного управління та адміністрування формується під впливом різноманітних соціальних, психологічних та педагогічних умов. Вона ґрунтується на тих нормах і вимогах, які встановлює суспільство на конкретному етапі свого розвитку перед управлінцями. Останні, у свою чергу, взяли на себе завдання стояти на сторожі морально-правових принципів у суспільних відносинах та дотримуватися їх у своїй професійній діяльності.

Перш ніж перейти до визначення поняття «культура професійно-комунікативного спілкування», передусім необхідно чітко визначити поняття, які складають основу цього семантичного утворення, а саме: «культура», «комунікація», «спілкування».

Перші трактування терміну «культура» були пов'язані з ідеями дії, і тому цим терміном завжди позначали культуру того чи іншого явища. З плином часу культура стала розумітися як така, що відрізняє людину від природи, варварська держава, тобто термін «культурний» ототожнюється з терміном «людина» [57, с. 39-40].

Якщо розглядати культуру як систему, органічне ціле, за концепцією

Е. Кассіера, де мова, міф, наука і мистецтво вважаються специфічними «символічними формами», і філософія культури тотожна філософії символічних форм, а культурознавство тлумачить ці символи, то розуміння поняття «культура» звужиться. Культурологічна концепція М. Вебера, де культура розглядається як ціннісне явище, представляє історичний процес як надбудову типів культур, кожний з яких має свою власну сутність, форми та ритм розвитку. В свою чергу, М. Шелер розглядав культуру як сферу ідеальних потреб (формуються мистецтвом, релігією, філософією) і реальних, матеріальних потреб (економіка, держава, родина), які містяться у структурі духу людини.

Існують численні (більше трьохсот) визначення поняття «культура», які виражають різноманітні підходи для осмислення цього поняття. Культура – це наукове поняття, яке охоплює багатогранну людську діяльність та соціальні відносини. Вказане поняття використовують у різних сферах діяльності, а також для характеристики різноманітних явищ життя. Діапазон значень «культури» неймовірно широкий.

Сучасні дослідження відтворюють різні точки зору на визначення термін «культура», і пов'язано це, перш за все, з його міждисциплінарним становищем і багатогранністю сутності терміна.

Під час Всесвітньої конференції з питань культурної політики, яка проходила під егідою ЮНЕСКО у 1982 році було прийнято декларацію, в якій «культура» тлумачилася як комплекс характерних матеріальних, духовних, інтелектуальних і емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різні мистецтва, а й спосіб життя, основні правила людського буття, систем цінностей, традицій і вірувань [179].

Науковець С. Сарновська визначає поняття «культури» як символічну, ціннісно-нормативну системау, яка спрямовує і регулює діяльність людей визначаючи форми їх поведінки, культура проявляє себе як спосіб функціонування цінностей [207].

Спробувавши цілісно розглянути феномен культури можна дещо

узагальнити визначення культури. На думку більшості вчених, «культура» - це специфічний спосіб організації і розвитку життя людини, який представлений в продуктах матеріальної і духовної праці, в системі соціальних норм і інститутів, в духовних цінностях, в сукупності ставлення людей до природи, оточуючих і до себе [4, с. 77].

Сучасні гуманітарні науки розглядають поняття «культура» як основне серед своїх базових визначень. Феномен культури досліджувався найбільшою мірою у філософських ученнях. Сутність культури визначається у двох вимірах: культура це не тільки певний рівень суспільного розвитку, але й якісний стан суспільства; культура виступає якісним показником буття суспільства і самої людини, її діяльності як в духовній, так і в матеріальній сферах.

Сучасна культура представляє собою надзвичайно складне, суперечливе та багатопланове явище, яке має багатофункціональний характер. У широкому розумінні слово «культура» включає в себе всю сукупність матеріальних і духовних цінностей, що були сформовані протягом історії людства. Поняття культури тісно пов'язане з сутністю людини та її діяльністю. Культура розглядається як система цінностей, зразків та норм поведінки, що виникають внаслідок взаємодії із світом. Вона виступає як складний механізм регулювання соціального життя та усіх форм функціонування суспільства.

Залежно від того, до якого культурного суб'єкту відноситься культура, термін «культура» вживається в наступних змістовних виразах: 1) універсальна культура (розглянута в загальному сенсі); 2) культура конкретного суспільства; 3) культура певної соціальної групи; 4) культура індивіда (закріплена у свідомості поняттям «культурна людина») [134, с. 50-54].

Спочатку терміном «культура» позначали способи обробки землі, пізніше – духовність, культуру людської душі. Сьогодні культура - це сукупність способів і методів матеріальної і духовної діяльності людини, об'єктивно втілених в артефактах, матеріальних носіях (засобах праці, знаках), які передаються наступним поколінням. Культура – це системно інтегроване якість суспільства, що відображає досягнутий рівень розвитку. Вона являє собою

сукупність соціальних норм і цінностей, які склалися історично і притаманні певній соціальній системі. Культура виявляє свій соціальний характер і виражає в кожному епоху орієнтацію суспільства на створення, збереження і поширення норм і цінностей культури і результатів людської діяльності [134].

На думку Є. Подольської, культура при всій своїй цілісності і самостійності є підсистемою онтологічної системи – системою буття, що з'єднує природу, суспільство, людину і культуру [171]. Н. Путіловська [187], О. Сербенська [212] вважають, що поняття культури можна трактувати як творчу діяльність, спрямовану на перетворення природи і суспільства, результатами якої є постійне поповнення матеріальних і духовних цінностей, вдосконалення всіх істотних сил людини. Таким чином, культура – це своєрідний спосіб соціального буття і процес творчої самореалізації здібностей індивіда, який багато в чому визначається засобами людської діяльності і є одним з найважливіших факторів суспільного розвитку [133].

Культура містить у своїй системі соціальні норми і установки, духовні цінності і сукупність взаємин людей з природою, один з одним і з собою. Вона є відображенням особливостей свідомості і поведінки, діяльності людей, мови, встановлюється як спосіб життя окремої людини, соціальної групи або суспільства в цілому [182]. Як засіб організації соціального, групового та індивідуального життя культура передбачає можливість різноманітних рішень проблем людини, пристосування до умов соціального часу і соціального простору. Відповідно, виникає функціональна своєрідність культури як ціннісної складової стабільності суспільного буття. Таким чином, ми маємо підстави визначити такі провідні функції культури як соціального явища: функція соціалізації особистості – відображає значення культури в процесі формування суспільно необхідних якостей людини: здатності до спілкування, трудової та творчої діяльності, соціальних взаємодій; *аксіологічна* – *представляє* культуру у вигляді сукупності цінностей, в яких виражені найбільш соціально значущі смисли; *регулююча* і *нормативна* – відображає, як культура на основі цінностей та ідеалів санкціонує норми як

соціальні стандарти поведінки людини у всіх основних сферах суспільного життя, підкріплені звичаями, громадською думкою, мораллю, правом; Функція *передачі соціальної спадщини* полягає в безперервності досвіду людського існування через засоби культури, якою є «пам'ять суспільства», життєвий досвід минулих поколінь; *ідейна* - освоєння важливих для особистості і спільноти культурних смислів, інтегрованих в певну картину світу і спонукаючих до життя, духовної творчості людини; *комунікативна* – дає *можливість* посилити взаємний вплив особистості і суспільства, розпізнати зв'язок часу, встановити сенс прогресивних традицій, налагодити взаємні обміни і вибрати те, що необхідно і доцільно для наслідування; *емоційно-психологічна* – відображає створення і розвиток «культури почуттів» в соціальному бутті; *когнітивно-евристична* – представляє культуру як основний спосіб задоволення пізнавальних інтересів людей; *творча* - це спосіб творчого і *активного перетворення і впорядкування* природного і соціального середовища в творах культури, в результаті якого створюється і вдосконалюється середовище існування людини [134, с. 33-35].

На практиці всі функції культури знаходяться в постійній взаємозалежності і тісній взаємодії, змістовно збагачуючи і доповнюючи один одного [138].

До істотних властивостей соціальної культури як складової культури в цілому відносять її ціннісно-смісловий характер і інтерсуб'єктивну взаємодію, які є джерелами трансформації цінностей і смислів.

Аналіз філософських, соціологічних, культурологічних і психолого-педагогічних концепцій дає підставу для виділення основних функцій культури: пізнавальної, проєктивної, організаційної, перетворюючої, ціннісно-орієнтованої, комунікативної, освітньої, нормативної, гуманістичної, адаптивної, соціалізаційної функції.

Мова виражає культуру і розвивається в ній. Мова – найважливіший засіб не лише спілкування і вираження думки, а й акумуляції знань культури, саме тому основними елементами культури є мова, цінності і норми [45].

Термін «культура мови» використовується у двох аспектах: як наукова дисципліна і як показник рівня сформованості літературної мови - вищої форми національної мови. У посібнику Л. Мацько та Л. Кравця «Культура української фахової мови» наведено таке визначення: «Культура мови - мовознавча наука, яка на основі даних лексики, фонетики, граматики, стилістики формує критерії усвідомленого ставлення до мови та оцінювання мовних одиниць і явищ, виробляє механізми нормування і кодифікації (введення у словники та у мовну практику)» [134, с. 6]. Культура мови як наука, спираючись на теоретичні здобутки фонетики, лексикології, граматики, історії літературної мови, стилістики, лексикографії виробляє наукові критерії в оцінці мовних явищ та прогнозує можливі зміни норми літературної мови.

На сучасному етапі розвитку культури мови спостерігається підвищена увага до комунікативного компонента. Основна мета полягає у формуванні навичок літературного спілкування, поширенні та усвідомленні літературних норм у вимові та наголошуванні, у слововжитку та граматичному оформленні мови, а також у відмові від використання спотвореної мови або суржику. Культура мовлення в дії – це обґрунтування використання мовних засобів відповідно до умов і вимог конкретної ситуації.

У зазначеному посібнику [134, с. 8], академік Л. Мацько аналізує чинники, що впливають на формування культури мовлення, включаючи мовний компонент (система норм літературної мови), етичний компонент (сукупність етичних правил у даному народі), комунікативний компонент (мета та обставини спілкування), естетичний компонент (національні уявлення про красу мовлення) та мовну освіту і загальну освіченість мовців.

Культура мови та культура мовлення в широкому розумінні передбачають високий рівень національно-мовної свідомості мовців, їх уважне ставлення до рідного слова, а також усвідомлення його значення для розвитку інтелектуальної та емоційної культури нації [103, с. 264].

Говорячи про культуру мовлення, характеризують його ознаки, або якості. Л. Литвин, Г. Семеренко у своїх наукових працях висвітлює теоретичні

основи культури мовлення і характеризує його якості, які називає комунікативними, оскільки «основною соціальною функцією мовлення є комунікативна функція» [103, с. 34]. До таких якостей автор відносить: правильність, точність, логічність, чистоту, багатство і різноманітність, виразність, образність, лаконічність і доцільність та ін.

- Правильність мовлення – це відповідність літературним нормам, які діють у мовній системі.
- Точність мовлення – це адекватність слова і позначуваного ним предмета, адекватність змісту мови і виражених у ній понять. Тобто у понятті «точність мовлення» розрізняють два аспекти. По-перше, це знання і вживання у мовленні точних значень слів і словосполучень, які зафіксовані у спеціальній довідковій літературі і у звичному вживанні людей, що володіють нормами літературного мовлення. По-друге, це уміння оформляти думки адекватно явищам дійсності, не викликаючи ніяких спотворень, недоречностей, непорозумінь. Зокрема, високої точності потребують тексти офіційно-ділового і наукового стилю.
- Логічність мовлення – це така його властивість, яка засвідчує тісний взаємозв'язок мови і мислення. Словесне вираження думки здійснюється за законами логіки. Мовлення виявляється бездоганим, якщо мовець успішно користується такими мислительними операціями, як аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, доведення. Логічність мовлення виявляється у точності його, у послідовності викладу думок, у правильній побудові речень, надфразних єдностей і великого тексту. Текст має характеризуватися смисловою і композиційною завершеністю. Важливе вміння ділити текст на абзаци. Передумовою логічності мовлення є чітке уявлення про предмет і мету мовлення, вміле виділення суттєвого відповідно до мети мовлення.
- Чистота мовлення – це комунікативна якість мовлення, яка описується як правильна вимова за літературно-нормативними стандартами та відсутність позалітературних елементів, таких як діалектизми,

вульгаризми та плеоназми (зайві слова з схожими або однаковими значеннями), як стверджує термінологічний словник, наведений у посібнику О. Семенова [208, с. 206], наприклад: окремі епізодичні явища замість епізодичні явища) та тавтології (вносити внесок, питання досліджувалося у кількох дослідженнях. – Вставки наші.), штампів, канцеляризмів, слів-паразитів, мовно-виражальних засобів, що заперечуються нормами моралі.

- Багатство і різноманітність мовлення – поняття близькі, хоч і не тотожні. Різноманітність мовлення виявляється у використанні різних мовних одиниць, таких як слова, словосполучення та речення, що відрізняються за значенням та структурою. Українська мова відрізняється великим різноманіттям лексичних груп за семантичними зв'язками між словами, такими як синоніми, антоніми, пароніми і т. д. Крім того, вона має значну кількість слів із багатозначністю, абстрактної лексики та термінологічних термінів.
- Виразність мовлення – це така його якість, яка полягає в доборі мовленнєвих одиниць, що найточніше, оригінально, переконливо передають думку, привертають увагу слухачів чи читачів, впливають на їхні емоції і почуття
- Образність мовлення – це його якість, орієнтована на виникнення додаткових асоціативних зв'язків, зокрема переосмислення слів і їх сполучень у тропах (порівняння, епітети, метафора, метонімія, синекдоха, перифрази).
- Лаконічність мовлення – це його стислість, бажання виразити максимальну за обсягом інформацію мінімальною кількістю слів – «щоб словам було тісно, а думкам простору». Лаконічності легше досягти в писемному мовленні, коли є час обдумати кожне слово, відредагувати написане. Класичним зразком лаконічності є афоризми.
- Доцільність мовлення – це комплекс комунікативних властивостей, який виникає у процесі спілкування і зумовлений функціональним

стилем, його підстилем, вимагає оцінювати ситуацію спілкування, інтереси, стан, настрій адресата, враховувати умови спілкування, комунікативні завдання.

Сутність явища комунікації полягає в тому, що у її процесі формуються взаємовідносини. Комунікація на сьогоднішній день стала необхідною складовою у всіх сферах життя людини, і практично неможливо уявити існування суспільства без інформації та її поширення. Мова, як система символів, з'являється та використовується для спілкування в ситуаціях комунікації і є його ключовим засобом. Вона виконує комунікативну функцію, передаючи інформацію від мовця до співрозмовника. Оскільки мова пов'язана з потребами та умовами людського спілкування, вона відіграє важливу роль у соціальній поведінці людини і займає особливе місце у процесі комунікації та пізнання.

В сучасних наукових дослідженнях можна віднайти більше сотні визначень комунікації. Ф. Данк у своїй праці про комунікацію та комунікативні процеси зафіксував близько ста визначень та згрупував їх у 15 категорій [102, с. 21]. Польська дослідниця Г. Валінська де Гекбель у ґрунтовному дослідженні «Поняття «комунікація» в американській теорії масової комунікації» зафіксувала понад 200 дефініцій, які віднаходила в американській літературі, й виокремила з них 18 семантичних категорій [102, с. 21].

Ще в глибоку давнину були встановлені не тільки сутність комунікації, а й основні підходи до її вивчення. Вони визначені Платоном у діалозі «Федір», котрий вперше назвав способами обміну інформацією між людьми – мовлення і письменність [165].

У психологічній, педагогічній, філософській та соціальній довідковій літературі комунікацію визначають як «спеціальну сферу людської діяльності, що виникла і розвивається суспільством з метою взаємного обміну думками» [40], «змістовну сутність соціальної взаємодії» [194]. Великий тлумачний словник української мови визначає термін «комунікація» як обмін інформацією, вважаючи його синонімом до терміну «спілкування» [35, с. 446].

Більшість дослідників погоджуються з тим, що «комунікація» - це здатність встановлювати та підтримувати контакти з іншими людьми на основі внутрішніх ресурсів, необхідних для ефективного спілкування в міжособистісних ситуаціях.

Тривалий час у вітчизняних наукових працях розглядалося лише поняття «спілкування», а не «комунікація». У багатьох наукових працях терміни «спілкування» і «комунікація» часто вживаються синонімічно. Однак у публікаціях останніх років виявлені суттєві розбіжності між цими поняттями.

Комунікація є соціально обумовленим процесом обміну думками та почуттями між людьми, що відбувається за допомогою різних комунікативних засобів. Вона має на меті передачу та сприйняття інформації в умовах міжособистісної та масової комунікації. Отже, комунікація є взаємодією між системами, яка полягає у передачі сигналу з інформацією від однієї системи до іншої. Відповідно до цього, комунікація стосується не лише технічних систем, тобто взаємодії людини з машиною, приладами, а також і взаємодії людини з тваринами та з іншими людьми [21]. Ф. Бацевич у своїх працях неодноразово стверджує, що комунікація пов'язана лише з інформаційним зв'язком [20, с. 27].

Представниками сучасної української педагогічної науки здійснюється підвищення актуальності досліджень проблем комунікації. Тематиці, пов'язаній з комунікаціями в педагогічному процесі, значну увагу приділили І. Бех, Л. Велитченко, Н. Волкова, І. Зязюн, С. Максименко, В. Майковська, С. Мусатов, О. Нікуленко, С. Сисоєва, С. Смотрицька, Н. Тарасович.

В. Москаленко визначає комунікацію як об'єктивний, діалектико-суперечливий процес, при якому відбувається «переклад» мети в суб'єктивну, соціальну в особистісну, соціальну в індивідуальну і навпаки, а також існування матеріальних і духовних, соціальних, соціальних і особистісно-індивідуальних цінностей культури [143]. В. Печенізький розглядає комунікацію «як складний і різноманітний процес, який може виступати одночасно як процес взаємодії індивідів і як інформаційний процес, а також

відносини людей один до одного і як процес їх взаємодії один з одним; і як процес їх співпереживання і взаєморозуміння» [162].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок, що науковці вивчають комунікацію на основі її трикомпонентної структури: *комунікативний компонент* – обмін інформацією між людьми та їх пояснення, розвиток; *інтерактивний компонент* – організація взаємодії між суб'єктами, що спілкуються, тобто обмін не тільки знаннями, думками, ідеями, а й діяльністю, зокрема при побудові стратегії спільної взаємодії; *перцептивний компонент* – процес взаємного сприйняття і розуміння співрозмовників.

Незаперечно, що спілкування займає важливе місце в житті фахівців будь-якої області. Особливістю професійної діяльності фахівців публічного управління є те, що виконання ними посадових обов'язків і професійних завдань здійснюється переважно за допомогою комунікативних процесів. Саме комунікація є ефективним засобом професійної діяльності управлінця, а комунікативна культура посадових осіб визначає рівень їх професіоналізму.

Поняття «культура професійно-комунікативного спілкування» вивчається вченими в численних працях. Вчені трактують це поняття як соціально-професійна якість суб'єкта праці, що включає в себе сукупність принципів, норм, правил і методів, які історично сформувалися і регламентують професійну діяльність людини» [134].

Слід зазначити, що КПКС, як частина загальної культури особистості, є важливою рисою майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування. КПКС можна розглядати як сукупність базових знань і навичок, а також норм і правил в тій чи іншій сфері діяльності.

Поняття «професійна культура», як і «культура», є складовою загальної культури, а також професійної діяльності фахівців публічного управління та адміністрування. Поняття «професійна культура» трактується в роботах Н. Назаренко [145], Ю Палеха [156], Н. Петренко [160], та ін. Так, О. Приходько визначає професійну культуру як якість діяльності в строго обмеженій сфері своєї професії; вона є живим прикладом і показником якості

міжособистісного спілкування, коли соціальна активність людей постає і як активність інших, і як співробітництво, і як спроба взаєморозуміння і об'єктивної оцінки з боку співрозмовників [182]. Основними принципами професійної культури фахівців у сфері публічного управління мають бути чесність, справедливість, толерантність, прагматизм, професіоналізм, компетентність, відповідальне ставлення тощо.

Дослідники вважають, що одним з основних елементів професійної культури майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування є культура спілкування як засіб забезпечення міжособистісних відносин на робочому місці і за його межами, взаєморозуміння, дотримання загального і службового етикету, норм і правил гуртожитку і поведінки людини [147]. Слід зазначити, що професійна культура майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування тісно пов'язана з комунікативною культурою, яка відображає процес і результат практичної діяльності особистості, [145] забезпечує динамічний, інтерактивний зв'язок між особистістю і зовнішнім середовищем [136].

Існує багато визначень поняття «комунікативна культура», проте більшість вчених погоджуються з тим, що комунікативна культура (КК) в широкому розумінні – це здатність встановлювати та підтримувати контакти з іншими людьми на основі внутрішніх ресурсів, необхідних для ефективного взаємодії в міжособистісних ситуаціях.

Український вчений С. Сарновська, вивчаючи філософські аспекти комунікативної культури, зазначала, що поняття «комунікативної культури» виникла як логічний розвиток попередніх теоретичних форм рефлексії про людське спілкування, проблема, яка є постійним супутником соціально-філософської теорії в історії її існування. Філософське осмислення змісту поняття «комунікативна культура» є специфічним проявом соціальної культури, що знаходить відображення в між суб'єктивних і соціальних відносинах, спрямованих на взаємне збагачення індивідів за допомогою обміну інформацією, взаємної передачі знань, поширення позитивного досвіду

співіснування [207, с. 9].

Трактування поняття комунікативної культури у дослідженнях науковців:

Автор	Визначення поняття «комунікативної культури»
О. Корніяка	Особистість є складним психологічним утворенням, що виникає внаслідок її психічної та комунікативної діяльності. Цей процес є єдністю двох рівнів: а) <i>особистісний рівень</i> включає особистісно-мотиваційні формування суб'єкта спілкування, а також його емоційно-вольові особливості. б) <i>рівень комунікативної компетентності</i> складають операційно-технічні засоби - комунікативні знання, навички і вміння, а також досвід суб'єкта спілкування [95].
Е. Ященко	«Інтегративне особистісне утворення, яке включає знання про етикетні норми спілкування, систему вмотивованих, морально зорієнтованих комунікативних якостей і вмінь здобувачів, які мають особистісний сенс і регулюють поведінкові аспекти комунікації» [256, с. 42].
Н. Путіловська	Комунікативні уміння існують у системі, яка реалізується через комунікативну діяльність. Ці уміння проявляються та формуються саме в процесі цієї діяльності [187].
Л. Руденко	інтегрована характеристика особистості як суб'єкта професійної діяльності враховує не лише його професійні здібності та вміння, а й особистісні якості, які сприяють успішній реалізації комунікативної діяльності в наданні послуг. Вона не лише забезпечує ефективність в професійному контексті, але й сприяє розвитку особистості як цілісного суб'єкта, що має

	<p>значення для подальшого професійного й особистісного зростання;</p> <p>Система внутрішніх ресурсів особистості, яка необхідна для ефективного спілкування в процесі міжособистісної взаємодії, включає комплекс певних комунікативних якостей, завдяки яким особистість запобігає труднощам і прогнозує ефективність міжособистісної взаємодії, в тому числі професійної [199].</p>
М. Рудь	<p>«...здатність координувати і співвідносити власні дії з іншими, приймати і приймати інших, підбирати і представляти аргументи, представляти альтернативні пояснення, обговорювати проблеми, розуміти і поважати думку інших і, виходячи з цього, регулювати відносини з метою створення подібностей в досягненні єдиної мети діяльності; компоненти професійної культури, для яких характерні особистісні та професійні цінності, акцентують увагу на іншій темі комунікативного процесу» [200, с. 12-13].</p>
С. Сарновська	<p>«...специфічний прояв соціальної культури, що характеризується «людським виміром» соціальних і між суб'єктних відносин і переслідує мету взаємозбагачення індивідів через обмін інформацією, взаємну передачу знань, поширення позитивного життєвого досвіду співіснування» [207, с. 9].</p>
Л. Сохань	<p>Ступінь оволодіння комунікативними процесами, коли індивід здатний розрізнити найважливіші його компоненти – відносини і взаємодію – при цьому свідомо керуючи кожним з них [222, с.326].</p>

Джерело: складено автором самостійно

Спілкування є необхідною складовою людського життя та виступає в різних сферах діяльності. У своєму процесі воно передбачає виконання певних завдань залежно від мети та умов спілкування. Його основна мета полягає у залученні уваги співрозмовника, орієнтації його на мету та умови розмови, а також в поліпшенні сприйняття інформації. У процесі спілкування важливо враховувати індивідуальні особливості співрозмовника, надавати підтримку його точки зору та викликати симпатію.

Спілкування визначається як комунікація, спрямована на організацію та оптимізацію виробничих, наукових, комерційних або інших видів діяльності, де головним є інтерес справи, а не конкретних учасників розмови.

Ділове спілкування – це специфічна форма контактів і взаємодій людей, які представляють не тільки себе, але і свої організації. Вона передбачає обмін інформацією, пропозиціями, вимогами, поглядами, мотиваціями для вирішення конкретних проблем як всередині, так і поза організацією, а також укладення договорів, угод, угод або інших відносин між підприємствами, фірмами, організаціями [229].

Ділове спілкування – це контакт між співрозмовниками, які мають на це необхідні дозволи і ставлять перед собою завдання вирішити конкретні завдання. Спілкування можна вважати діловим, якщо його основним аспектом є спільна діяльність, яка має значення для соціального контексту. Співрозмовники – особистості, важливі один одному, вони взаємодіють з конкретного питання, і основне завдання такого спілкування - продуктивна співпраця.

У рамках нашого дослідження КПКС фахівців публічного управління та адміністрування визнана важливою якісною особливістю, що сприяє реалізації їх професійних компетенцій та визначає рівень успішності та ефективності державних і громадських інститутів у сучасних ринкових відносинах.

Спілкування – це зовнішня сторона людських взаємин. Спілкування – діяльність, за допомогою якої люди вивчають сприйняття і розуміння один одного, наслідування, навіювання, психологічне зараження, лідерство і

лідерство, згуртованість і конфліктність, міжособистісні відносини. У психолого-педагогічних дослідженнях відсутній консенсус щодо визначення різниці між “комунікацією”, “взаємодією” та “спілкуванням”. Дослідники висловлюють різні точки зору: за деякими думками, спілкування означає взаємодію між двома або більше особами, що включає обмін інформацією; за іншими, комунікація – це специфічна система взаємодій та структур між особами; також є погляд, що спілкування - це взаємодія між двома особами, яка формує певні відносини. Більшість науковців вважають, що спілкування є таким видом діяльності, що пов’язане з багатоплановим процесом встановлення та розвитку контактів між людьми, передбачає обмін інформацією, певну тактику і стратегію взаємодії, сприймання і розуміння суб’єктами один одного [235, с. 86]

Широке трактування поняття спілкування міститься в роботі Ю. Палеха. Характеризуючи спілкування як взаємний вплив, автор говорить, що «взаємодія є однією з головних складових людських взаємин, зокрема відносин спілкування» [156]. В. Панок виділяє два аспекти міжособистісного спілкування: відносини і взаємодії. Вона аналізує спілкування як діяльність, в яку люди вступають у відносини, взаєморозуміння, взаємовплив [157].

Має рацію, на наш погляд, науковець В. Малахов, визначаючи спілкування як «інтерсуб’єктивну взаємодію між людьми» [108, с. 259].

Основні підходи соціально-психологічної концепції спілкування розглядаються у науковому дослідженні Н. Назаренко, який вважає це явище формою людської діяльності. Суть поняття полягає в обміні інформацією та взаємному пізнанні, що здійснюються за допомогою різних комунікативних засобів для встановлення взаємозв’язків, сприятливих для спільних дій. У структурі спілкування він виділяє взаємозв’язки, взаємні прояви, взаємопізнання, взаємовплив, відносини між суб’єктами спілкування і координацію їх думок, почуттів, відносин.

Н. Назаренко [145] запропонував розглядати спілкування як самостійну категорію, яка включає не лише дії окремих суб’єктів або вплив одного суб’єкта

на іншого, але й процес їх взаємодії. У цьому процесі виявляється допомога або протиставлення, згода або протиріччя, співпереживання або байдужість.

Основними ознаками спілкування на предметно-суб'єктній основі є: особистісна орієнтація співрозмовника – готовність бачити і розуміти партнера по спілкуванню; цінне ставлення до іншого. З огляду на право вибору кожного, ми повинні намагатися не нав'язувати свою думку, а допомагати іншим вибирати свій власний шлях вирішення проблеми; предметно-суб'єктивний характер спілкування передбачає рівність психологічних позицій співрозмовників.

Показником якості спілкування є повага, що має на увазі ставлення до партнера по взаємодії як до рівного і забезпечує такий тип контакту, який описується як «поруч», а не «знизу» або «зверху» І. Зязюн [80]. Зв'язок такої модальності уможливорює діалог (А. Співаковська, Л. Петровська) та взаємодію з учнями як з «значущим іншим» (О. Кроник) і є ціннісним ставленням до здобувача (В. Горянїна).

Спілкування відрізняється тим, що воно передбачає наявність взаємного зворотного зв'язку між особами, що спілкуються. Це означає пряму реакцію на думки, почуття, переживання і проблеми іншої людини. Зворотний зв'язок викликає специфічну «поточну» емпатію у спілкуванні, бажання зрозуміти іншу людину, поділитися її труднощами, відчутти її проблеми як свої. Іншими словами, культура спілкування включає в себе і здатність до емпатії.

З вище сказаного випливає, що культура спілкування – це складна і багатовимірна структура, що характеризує спілкування, основними компонентами якого є: культура слухання, культура мови і культура емоційного. Практичні рекомендації щодо розвитку цих компонентів можна знайти в літературі [71; 78; 84; 89; 91; 94; 134; 135].

Аналіз досліджень показує, що формування КПКС вимагає розвитку у майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування усвідомленості як своєрідного педагогічного навичку. Уважність проявляється в особливому ставленні до людей, в особливій спрямованості індивіда на інших людей.

Т. Єгорова вказує, що ця здатність проявляється у спроможності спостерігати за психічним станом інших людей [72]. Загальним механізмом розуміння особистості іншої людини є ототожнення, яке в суспільному сприйнятті слід розуміти як ототожнення індивідом своєї особистості з особистістю іншої людини [90]. При цьому ідентифікацію слід розглядати як кореляцію з точки зору власних характеристик та особистісних характеристик «значущого іншого» [134], встановлених особою.

Таким чином, основними принципами професійно-комунікативне спілкування фахівців публічного управління та адміністрування можна розглядати як один з видів діяльності, який характеризується особливими відносинами обміну між суб'єктами інформації, дій, емоційних впливів і встановленням на цій основі взаєморозуміння. організації діалогу є: емоційна і особиста відкритість партнерів по спілкуванню, психологічний підхід до поточного стану іншої людини, довіра, щирість почуттів. Вони забезпечують конструктивність діалогу і забезпечують корисність спілкування.

У процесі спілкування суб'єктивні простори існування різних людей частково взаємопроникають один в одного, в зв'язку з чим створюється простір взаємодії. Його обсяг залежить від здатності всіх учасників діалогу зрозуміти іншу людину, ступеня відкритості співрозмовників, їх прагнення, щоб їх думки і почуття стали об'єктом координації.

Спілкування – це психологічний феномен, який завдяки своїй багатогранності породжує безліч різних визначень. Це процес передачі і сприйняття повідомлень вербальними і невербальними засобами, який передбачає обмін інформацією між учасниками спілкування; його сприйняття і пізнання, а також їх вплив один на одного і взаємодії для досягнення змін в діях; комунікація – це не додавання, не нав'язування один одному дійових осіб, а взаємодія його суб'єктів як партнерів [78]; це обмін комунікаціями, інформацією, яка представлена у вигляді усних або письмових текстів на мові, якою розмовляють співрозмовники [91].

Автори формулюють всі ці визначення з точки зору людини, яка спілкується, і зазвичай за відправну точку беруться дві людини: той, хто

говорить, і той, хто слухає; модель спілкування будується як певні процеси, що відбуваються між двома людьми [135].

Майже всі науковці, намагаючись визначити поняття «спілкування», співставляють його з іншим ключовим терміном – «діяльність». Однак питання про природу їхнього зв'язку залишається предметом суперечок. Нам імпонує ідея єдності спілкування і діяльності. Цей висновок робить у своїх працях В. Панок, розуміючи спілкування як реальності людських взаємин. Вчений припускає, що всі форми спілкування є специфічними формами спільної діяльності: у процесі виконання різних функцій люди не просто «спілкуються», а взаємодіють в рамках певної діяльності. У спільній діяльності формуються не тільки суб'єкт-об'єктні відносини, а й суб'єкт-суб'єктні відносини.

Справжнє спілкування є завжди складним поєднанням перцептивних, комунікативних та інтерактивних аспектів. Воно виникає як складний, багатогранний процес встановлення та розвитку контактів між людьми, викликаний потребами спільної діяльності. Спілкування передбачає обмін інформацією, формування спільних стратегій взаємодії, а також сприйняття та розуміння іншої людини [131].

Аналіз наведених визначень показує, що основними критеріями виділення спілкування як різновиду психологічної взаємодії є характеристики суб'єктів спілкування, мета, об'єкт і зміст спілкування.

Професійна діяльність людини завжди включається в систему суспільних відносин, які передбачають взаємодію з іншими людьми, що призводить до виділення такого виду спілкування як професійного. Професійне спілкування є важливим засобом і умовою вирішення завдань певної професійної діяльності. Якщо, крім діяльності, люди керуються особистими мотивами, то в професійному спілкуванні мета визначається характером і потребами професійної діяльності [134].

Ми провели огляд результатів досліджень вчених, що досліджують концепцію професійного спілкування. Це взаємодія між особами, які належать до однієї професійної групи, що передбачає обмін важливою для професії

інформацією, досвідом та ідеями. Воно спрямоване на організацію спільної діяльності та досягнення професійних цілей.

У професійному спілкуванні особливу вагу має інтерактивний аспект, що полягає у свідомому виборі способів впливу під час спілкування з колегами, які дійсно сприятимуть досягненню поставленої мети. Окрім того, основними відмінностями професійного спілкування є сфера діяльності, ситуативність (включаючи часові, просторові та інші обставини) та склад учасників. Ці відмінності відіграють ключову роль у професійному спілкуванні майбутніх фахівців у галузі публічного управління та адміністрування.

Проведені наукові дослідження культури професійно-комунікативного спілкування як соціально-історичного феномену дозволяють зосередити увагу на актуальних проблемах формування та розвитку КПКС фахівців публічного управління та адміністрування в Україні, ролі їх професійного спілкування на сучасному етапі суспільного розвитку. Не викликає сумніву, що КПКС займає провідне місце в загальнокультурному і професійному розвитку особистості фахівців будь-якої галузі. Більш того, в сучасних умовах інформаційної глобалізації КПКС поступово стає не тільки основою, а й засобом досягнення цілей комунікативних процесів.

Наукове осмислення поняття КПКС як педагогічного і психологічного явища має важливе значення для системи підготовки майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування, вироблення їх відповідального ставлення до КД, збагачення понять та уявлень про КПКС, її сутність та структурні компоненти. У сучасній практиці публічного управління та адміністрування ділове спілкування є одним з основних елементів управлінської культури, що дозволяє менеджерам ефективно виконувати поставлені завдання, оскільки основою культури спілкування як культури відносин є в першу чергу потреба в спілкуванні.

Отже, спираючись на аналіз наукових досліджень щодо визначення поняття культури професійно-комунікативного спілкування у широкому значенні, узагальнивши думки, ідеї та твердження, вважаємо за доцільне у

нашому дослідженні запропонувати таке визначення поняття культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування, а саме: культура професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування є інтегрованою якісною характеристикою особистості фахівців, і передбачає комплекс індивідуально-особистісних цінностей та установок, спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для здійснення комунікативної діяльності, застосування яких сприятиме здійсненню вдалих комунікативних процесів з метою реалізації ефективної професійної діяльності у сфері публічного управління та адміністрування. Формування та розвиток культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування відбувається під впливом психологічних, соціальних та культурологічних умов, а також з урахуванням норм і вимог, які висуває суспільство на певному етапі свого розвитку перед фахівцями, які покликані дотримуватися їх у своїй професійній діяльності.

1.2. Комунікативний аспект професійної діяльності фахівців публічного управління та адміністрування

Глобалізація та інтернаціоналізація світу, розвиток Європейського простору вищої освіти, інтеграція України до європейського та світового освітнього просторів, інтенсифікація міжнародних процесів взаємодії закладів вищої освіти та наукових установ зумовлюють підвищення якості професійної підготовки фахівців з державного управління та адміністрування у процесі професійної підготовки у вищій школі.

Відповідно до цих вимог система вищої освіти суспільства має відповідати його стратегічним цілям і є стратегічним ресурсом підвищення добробуту людей, захисту національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності конкретної країни на міжнародній арені [87; 90].

Процес глобалізації переконливо демонструє, що формування культурної

цілісності світу йде пліч-о-пліч з появою нових, невідомих раніше проблем. Розширення і поглиблення міжкультурних контактів викликає кризи, деструктивні явища, трансформації світогляду, інноваційні пошуки в кожній окремій культурі. Взаємодія культур породжує необхідність переоцінки між культурних контактів і власної культурної ідентичності на основі ідей міжкультурної толерантності і адекватного сприйняття культурних відмінностей, які в цих умовах служать необхідними умовами ефективних відносин між культурами і порозуміння між їх носіями.

Оскільки сьогодні в Україні тривають процеси створення нової системи менеджменту, яка б відповідала вимогам та стандартам Європейського Союзу, спостерігається значне зростання наукового інтересу до діяльності фахівців з державного управління. Слід зазначити, що головним показником їх успішності можна вважати оволодіння високим рівнем культури спілкування, вдосконалення комунікативних навичок і, як наслідок, вміння ефективно реалізовувати комунікаційні процеси в професійну управлінську діяльність.

Аналіз наукових публікацій свідчить про значне зростання наукового інтересу до комунікаційних аспектів у сфері публічного управління та адміністрування. Останнім часом багато дослідників зосередили свою увагу на актуальному питанні нової парадигми державного управління та адміністрування. Поглиблення європейської та світової інтеграції України вплинуло на трансформацію сфери «публічне управління». Ця трансформація не обмежується лише заміною назви галузі чи спеціальності, традиційних засобів і методів управління. Вона також передбачає надання нових якостей та змісту цій сфері. Перша відмінність державного управління, яке відрізняє його від держави, має полягати в його новій якості: більшій демократичності, більшій замученості суспільства в процес управління та більшому врахуванню його інтересів при прийнятті управлінських рішень [92].

Поняття «культура професійно-комунікативного спілкування» трактується вченими Д. Бахманом-Медіком, Х. Герінгом, Г. Хофстеде та ін. На думку А. Колодій, – це сукупність моральних норм і уявлень, які регулюють

поведінку і взаємини людей в процесі їх виробничої діяльності [93]. А. Коваль трактує культуру професійного спілкування як сукупність інформаційної, інтерактивної, перцептивної та емоційної функцій спілкування [90]. Дослідниця О. Козієвська вважає, що культура професійного спілкування пропонує норми і цінності трудового обміну, діяльності, а також включає специфічні форми і методи взаємодії людини при вирішенні ділових завдань, до яких відносяться стратегії і тактики досягнення виробничих цілей, способи переконання і вправи [92]. Для забезпечення успіху у професійній діяльності, фахівець з публічного управління та адміністрування повинен точно, логічно, змістовно висловитися, вміти створити сприятливу професійну атмосферу, розуміти культуру і менталітет народу, дотримуватися правил поведінки та етикету. Таким чином, «професійне спілкування» або «професійно-комунікативне спілкування» є невід'ємною частиною успішної професійної діяльності майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування.

Розглядаючи КПКС особистості як систему її якостей, необхідно включати такі компоненти в її структуру: культуру спілкування, культуру мовлення, культуру жестів і пластики рухів в умовах спілкування (використання невербальних засоби спілкування), культуру сприйняття комунікативних дій партнера, культуру емоцій, культуру комунікативних умінь і навичок.

Кожне слово, вжите публічними службовцями, має свою вагу та може суттєво вплинути на громадську думку про них. Мовлення, навіть невідомо для того, хто говорить, створює враження про особистість і розкриває її характер. Культура мовлення напряму залежить від культури мислення та рівня мовної свідомості. Мовлення, є ключовим інструментом комунікації, через який здійснюється управлінська комунікативна взаємодія. Мовлення у практичній діяльності виступає носієм інформації і засобом впливу.

Мовленнєва діяльність фахівців у галузі публічного управління та адміністрування може бути класифікована за декількома критеріями, включаючи форму вияву (усне та писемне), характер спілкування (діалогічне та

монологічне), а також ступінь офіційності (офіційне та повсякденне). Монологічне мовлення, як відомо, є формою висловлення, де особа висловлює свої думки, погляди, наміри та оцінки подій. Характерними рисами монологічного мовлення є його розгорнутість, організованість, зв'язність та конкретність.

У професійній діяльності фахівців у галузі публічного управління та адміністрування монологічне мовлення може приймати дві форми: усну та писемну. Ця форма спілкування може виявлятися у різноманітних варіантах, залежно від контексту, призначення, форми, методу викладання, а також обставин, таких як виступи, промови, доповіді, лекції, звіти тощо.

Так, публічний виступ у різних формах є досить поширеним явищем у сфері публічного управління та адміністрування. Серед різновидів публічних виступів виділяють: інформаційний, представницький, лекційний, офіційний та неофіційний, підготовлений та непідготовлений. У практиці публічного управління та адміністрування, фахівці часто використовують підготовлені виступи, які можуть включати відповіді на запитання, промови на нарадах та семінарах, а також ретельно продуманий монолог у розмові. Форма та зміст такого виступу зазвичай залежать від офіційного статусу доповідача та аудиторії. Попередня робота над контентом і формою виступу є ключовою. Проте постійне приголошення підготовленим текстом може обмежити творче мислення. Тому, крім підготовлених висловлювань, важливо мати можливість імпровізувати, що є складним процесом творчого використання досвіду. Незалежно від типу виступу, його структура залишається сталою, включаючи вступ, основну частину та висновки.

Для досягнення цілей виступу управлінець повинен володіти досить високим рівнем культури мовлення. Мовлення за змістом повинно відповідати правовим нормам, а за формою – чітким, логічним, виразним. Керівник повинен вміло пов'язувати зміст мови з обставинами життя, враховуючи інтереси аудиторії, використовувати різноманітні мовні засоби виразності (паузи, інтонації, інтонації і т. д.). Успіх виступу залежить не тільки від знань і

досвіду роботи, а й від знання мови.

У сфері публічного управління та адміністрування, писемний монолог є основним у діловій кореспонденції. Важливо зауважити, що в писемному мовленні не використовуються додаткові засоби впливу, тому в порівнянні з усним, писемний монолог зазвичай більш розгорнутий. Однією з найпоширеніших форм писемного монологу у публічному управлінні та адмініструванні є діловий текст.

Можна констатувати, що високий рівень культури мовлення виявляється у здатності логічно викладати думки, виділяти головне і робити висновки. Для досягнення правильного мовлення потрібні певні мовленнєві вміння та навички, а також відпрацьована техніка. Професійне мовлення часто вимагає спеціальної підготовки. Важливо відзначити, що бажання удосконалювати власне мовлення фахівцями публічного управління та адміністрування сприятиме підвищенню рівня їх комунікативної культури.

Поняття КПКС фахівців з державного управління розглядається автором не тільки в сенсі поваги до мовних норм, а й як показник рівня розвитку загальної культури особистості в цілому. На жаль, сьогодні все ще існують ситуації, коли фахівці з державного управління не знають правил мовлення та мовлення, гендерних особливостей професійної літератури, а також невміння відрізнити норми від усного та письмового ділового дискурсу. ускладнюють взаєморозуміння і стають причиною професійних невдач. Тому рівень мовної культури є ключовим аспектом формування іміджу державного службовця і установи, де він працює. Підвищення мовної культури стає нагальною потребою для ефективної професійної діяльності державних службовців, а розвиток та вдосконалення мовної культури є актуальним завданням у сучасному світі [68].

Комунікативна складова діяльності професіоналів з державного управління полягає у встановленні взаєморозуміння між організацією і тими, з ким вона вступає в контакт всередині організації і поза нею, а також здійснення заходів, спрямованих на розширення сфери впливу організації. Керівник кожної

організації витрачає на комунікацію від 50 до 90 відсотків свого часу. Термін комунікація походить від латинського слова «communicis», що означає «загальний», тобто той, хто передає інформацію, хоче встановити «універсальність» з тим, хто її отримує.

Комунікація – це процес передачі інформації, на підставі якого керівник отримує дані, необхідні для прийняття рішень, і передає їх співробітникам організації. Основна роль комунікації полягає в досягненні бажаної поведінки всіх суб'єктів зовнішнього і внутрішнього середовища організації.

Комунікація наскрізь пронизує всі функції управління. При плануванні діяльності організації проводиться збір інформації, листів, записок і звітів, зустрічей і переговорів і т. д. пишуться. Лідерство вимагає від керівника спілкування зі співробітниками, щоб мотивувати їх до ефективного виконання завдань. Організаційна діяльність керівника вимагає делегування повноважень, роз'яснення співробітникам принципів, методів і цілей роботи. Таким чином, щоб досягти успіху в лідерстві, менеджери повинні професійно володіти техніками та навичками спілкування.

Формальне або офіційне спілкування виникає внаслідок існуючої ієрархії влади в організації і є необхідною складовою комунікації для виконання конкретних завдань та робіт у внутрішніх структурах організації. Наприклад, вище керівництво організації інформує менеджерів середньої ланки про зміни в бізнес-стратегії і доручає їм розробити план організаційних змін. Неформальне спілкування виникає стихійно, не санкціоновано керівництвом. Вони підтримують формальне спілкування, заповнюють прогалини у формальному спілкуванні.

За способом обміну інформацією спілкування ділиться на усне, письмове і невербальне.

Усне спілкування – обмін інформацією за допомогою слів. До форм усного спілкування відносяться: бесіди віч-на-віч, групові переговори.

Перевагами усного спілкування є: забезпечення швидкого зворотного зв'язку; простота реалізації; можливість прямого взаємного обміну

інформацією. Недоліком усного спілкування є можливість використання недоречних слів; спотворення інформації при передачі її третій особі. Через деякий час повернутися до інформації, отриманої в результаті усного спілкування, не представляється можливим. А людина може і зовсім забути частину повідомлення, пропустити істотні деталі повідомлення. Тому рекомендується записувати аудіозустрічі, роздавати анотовані мовні тексти слухачам і прикріплювати до них ілюстрації.

Письмове спілкування – обмін інформацією з використанням паперових носіїв. Формами письмового спілкування є: накази; листи, звіти та багато інших засобів зв'язку, в яких використовуються письмові символи.

Віртуальне спілкування – обмін інформацією у віртуальному середовищі через Інтернет та включає: ділове спілкування, обмін ідеями та взаємні консультації в інтернет-клубах, інтернет-кафе, спільне оформлення та просування проектів в інтернет-лабораторіях, обмін банерами.

Невербальне спілкування – обмін інформацією в безпосередньому спілкуванні без використання слів. Такі повідомлення відображають емоційний стан і покликані доповнювати, посилювати інформацію, що подається словом.

Значна частина інформації про мову сприймається за допомогою системи невербальних засобів спілкування: пози і жести, міміка і міміка, посмішки, інтонація, ступінь близькості співрозмовника. За оцінками дослідників, 55% повідомлень сприймаються через міміку, позу і жести, а 38% - через інтонацію і модуляцію голосу. Тому успіх будь-якого контакту багато в чому залежить від уміння встановити довірчий контакт зі співрозмовником. Цей контакт залежить не лише від того, що людина висловлює словами, але й від її невербальних сигналів та манери поведінки. Міміка і жести дозволяють точніше визначити позицію учасника процесу спілкування. Найчастіше невербальне спілкування відбувається одночасно з вербальним і може посилити або змінити значення слів. Обмін поглядами, міміка, така як посмішки та вирази несхвалення, підняті брови, живі або зупинені погляди, погляд з виразом, схвалення чи несхвалення є прикладами невербального спілкування. Використання пальця для вказівки на

предмет, прикриття рукою рота, дотик, млява поза також є невербальними способами передачі сенсу інформації.

У процесі спілкування виділяють 5 основних взаємопов'язаних елементів:

- *відправник* – особа, яка збирає і передає інформацію;
- *повідомлення* – інформація, закодована символами;
- *канал*: спосіб маршрутизації повідомлення від відправника до одержувача;
- *одержувач* – особа, якій призначена інформація та яка її інтерпретує;
- *зворотній зв'язок* – процес, який відстежує успішність передачі повідомлень, дозволяє визначити, чи була досягнута домовленість.

У процесі комунікації інформація від відправника до одержувача проходить кілька етапів.

1. *Виникнення ідей*. На цьому етапі відправник створює ідею або повідомлення, які повинні стати предметом комунікаційного процесу.

2. *Кодування і вибір каналів*. Відправник повинен закодувати ідею – перетворити її в повідомлення за допомогою символів. Такими символами можуть бути слова, інтонації, жести (мова тіла), міміка, письмові повідомлення і т. д. Вибирається канал передачі повідомлень: усні, письмові, електронні засоби зв'язку, включаючи комп'ютерні мережі, електронна пошта та ін.

3. *Передача повідомлень*. На цьому етапі відправник використовує вибраний канал для пересилання повідомлення.

4. *Розшифровка* – це процес, за допомогою якого одержувач повідомлення перетворює отримані символи в конкретну інформацію і інтерпретує їх значення. Обмін інформацією слід вважати ефективним, якщо одержувач продемонстрував розуміння ідеї, зробивши дію, яку від нього очікував відправник.

5. *Реакція на інформацію* – реакція одержувача на інформацію, яку він отримав в результаті комунікаційного процесу. Якщо реакція на отриману інформацію стала відома відправнику інформації, то мова йде про зворотний зв'язок.

Отже, одним з головних умов ефективного спілкування фахівців публічного управління та адміністрування це сформована у нього професійно-комунікативна культура, що складається з наступних факторів: вміння передбачати і орієнтуватися в комунікативній ситуації; вміння адекватно визначати власний комунікативний потенціал і партнера; здатність адекватно визначати психологічні особливості партнера по спілкуванню, почуття співпереживання до нього; вміння реалізувати комунікаційний план.

Сформованість професійно-комунікативної культури досягається за допомогою оволодіння навичками саморегуляції в спілкуванні і вмінням долати психологічні бар'єри в спілкуванні, знімати напругу, емоційно налаштовуватися на ситуацію.

На результат міжособистісного спілкування впливають такі фактори, як: досвід (освіта, досвід спілкування); настройка: певна інформація, результат; формування іміджу партнера по спілкуванню: перше враження, іміджевий вплив; перенесення власного стану і підходу до проблеми на партнера по спілкуванню; соціальні та національні стереотипи.

Безпосередня організація співпраці з різними організаціями здійснюється за допомогою ділових переговорів (нарад), переговорів, ділових зустрічей, конференцій, дискусій.

Онлайн-технології дозволяють познайомити керівництво організацій з таким комунікаційним заходом, як телеконференції.

Онлайн-технології – це засоби комунікації, специфіка яких полягає в розташуванні каналу зв'язку в мережевому інформаційному просторі, що забезпечує синхронний обмін інформацією в режимі реального часу: «розмовні канали» (чати), аудіо- та відеоконференції тощо.

Телеконференція – це комунікаційний захід, в якому відбувається групове спілкування між географічно розкиданими учасниками за допомогою технології телеконференцій.

Аудіографічна конференція – це телеміст, який забезпечує передачу аудіо-, аудіо- та фотоінформації.

Відеоконференція – це телеконференція, яка забезпечує передачу аудіоінформації, зображень та відео.

Онлайн-консультація – це онлайн-зустріч, на якій використовується електронна пошта або технологія веб-конференцій.

Переговори – це комунікаційний процес поступового досягнення згоди між партнерами з метою вирішення питання про спільні дії, зміни форм цієї діяльності, при наявності невідповідних або суперечливих інтересів партнерів по бізнесу. Техніка переговорів полягає у виборі методу їх проведення. У сучасному менеджменті найчастіше використовуються такі методи: складні переговори; варіант; принципіві переговори.

Метод жорстких переговорів – кожна сторона твердо відстоює свою позицію, мета і предмет переговорів відходять на другий план. Його використовують, коли необхідно продемонструвати силу, часто приводячи до повного розриву відносин.

Варіантний метод використовується в складних переговорах за умови розбіжностей між сторонами. Щоб успішно використовувати техніку даного методу, керівник повинен визначитися з наступним: яке оптимальне рішення проблеми; від яких пунктів оптимального рішення можна відмовитися; наслідки, можливості і загрози кожного з варіантів вирішення проблеми; які аргументи можуть бути висловлені з приводу небажаної пропозиції від партнера по переговорах; Яке вимушене рішення може бути прийнято за обмежений період часу; Які пропозиції партнера варто відхилити і з якими аргументами. Основний метод переговорів був розроблений в Гарвардському університеті в США і докладно описаний в книзі Р. Фішера і У. Юрі «Шлях до угоди», або «Переговори без поразки». Суть методу полягає в тому, що учасники переговорів є рівноправними партнерами, рішуче налаштованими знайти рішення проблеми, яке задовольняє обидві сторони. Для об'єктивності таких переговорів запрошуються медіатори, спостерігачі та незалежні експерти.

Компромісний метод передбачає часткову згоду партнера по переговорах, пропонується поетапна угода. Для узгодження цього методу менеджер повинен мати чіткі дозволи.

Телефонний зв'язок – елемент комунікаційної діяльності, який дозволяє організувати обмін інформацією між окремими співробітниками і суб'єктами внутрішнього і зовнішнього середовища організації, швидко довести інформацію, призначити зустріч.

Мовленнєва діяльність фахівців публічного управління та адміністрування характеризується специфічною для їх професійної діяльності інтенсивною мовленнєвою комунікацією і передбачає високий рівень культури спілкування. Мова йде про бездоганне володіння державною мовою (відповідно до сучасних норм), вміння використання мовленнєві одиниці та мовні засоби для побудови висловлювань відповідно до ситуації та цілей спілкування, вміння використовувати мовлення як інструмент не лише впливу, а й взаємодії.

Мовленнєве спілкування, мовленнєва поведінка, мовленнєвий акт. Ці три поняття тісно пов'язані з мовленнєвою комунікацією. Перше є синонімом мовленнєвої комунікації, і позначає взаємодію людей під час спілкування, тобто двосторонній процес. Поняття «мовленнєва поведінка» визначає ті якості та особливості, якими характеризується мовлення і мовленнєві реакції одного з учасників комунікативної ситуації, тобто підкреслюється односторонність процесу. Через мовленнєву поведінку розпізнається особистість. Також слід додати, що поняттям «мовленнєва поведінка» описується монологічна форма мовлення таких комунікативних ситуацій, як лекція, виступ, промова і т.п. Під «мовленнєвим актом» розуміють конкретні мовленнєві дії того, хто говорить в рамках комунікативної ситуації. Успішність мовленнєвих актів визначається тим, наскільки учасникам мовленнєвої комунікації вдається зрозуміти думки, наміри, бажання один одного.

Згідно з теорією мовленнєвих актів представника аналітичної філософії мови Дж. Серла будь-який мовленнєвий акт має три рівні: локуцію, ілокуцію та перлокуцію. Локуцією (локутивним актом) є оформлення висловлення

засобами мови. Ілокуція (ілокутивний акт) – це надання локуції певного змісту, в якому читаються комунікативні наміри того, хто говорить. Впливом висловлювання, яке має відтінок переконання, здивування, захоплення та інших емоцій, на думки, почуття, поведінку мовленнєвого партнера називається перлокуція (перлокутивний акт) [274; 275]. Саме на цій стадії мовленнєвого акту найбільшою мірою реалізується прагматичний потенціал мовних одиниць. Добираючи певні лексичні, граматичні, фонетичні, графічні і стилістичні засоби мовлення, адресант впливає на мовленнєву поведінку адресата відповідно до прагматичної цілі комунікативної ситуації.

Управлінці (особливо керівники), як показують дослідження, витрачають майже вісімдесят відсотків свого робочого часу на комунікативні процеси, але далеко не всі володіють необхідними знаннями та вміннями. Отже, не викликає сумніву необхідність навчання фахівців публічного управління та адміністрування грамотній комунікації. Тому комунікативна підготовка повинна бути включена до професійного навчання та підвищення кваліфікації управлінців усіх рангів. Володіння високим рівнем комунікативної культури передбачає такі комунікативні вміння: володіти різноманітними видами мовленнєвої діяльності, вміти кваліфіковано вести бесіду, переговори, почувати себе впевнено як у повсякденно-побутовій, так і в професійній сферах спілкування; виражати думки не лише правильно (відповідно до норм літературної мови), але й знаходити для них найбільш вдалі, доцільні мовні засоби; володіти національно орієнтованою соціально зумовленою системою цінностей; досконало володіти мовленнєвим етикетом; володіти системою аргументації, правилами переконання, робити коректні узагальнення та висновки; правильно і грамотно створювати будь-який діловий документ, вести ділову переписку; бути готовим до публічних виступів.

У мовленнєвій діяльності можна виокремити три аспекти: змістовний, виразний та спонукальний. Змістова сторона відображається у багатстві, значущості та обґрунтованості висловлених думок. Виразність мовлення пов'язана з його емоційним відтінком. Спонукальний аспект проявляється у

впливі мовлення на думки, почуття та рішення аудиторії. Рівень мовленнєвої культури, який охоплює всі три аспекти, визначає сприйняття мовлення слухачами.

Культура мовлення в професійному контексті відображається через чистоту мови, розмаїтість словникового запасу, правильну вимову, володіння граматикую та використання різних стилістичних прийомів.

Культура ділового мовлення охоплює комплекс вмінь і навичок, які дозволяють ефективно використовувати мову в професійному спілкуванні. Високий рівень мовленнєвої культури проявляється у точності, логічності, чистоті, виразності, різноманітності та адекватності мовлення до мети і умов комунікації.

Мовлення фахівців у галузі публічного управління та адміністрування має бути професійним, що означає його грамотність, чіткість, переконливість та ефективність. Невдалий мовний вислів може спотворювати зміст повідомлення та підривати довіру до управлінця як представника влади. Рівнем мовленнєвої культури визначається професіоналізм зазначених фахівців.

Представники влади в галузі публічного управління та адміністрування впливають на формування національної мовленнєвої культури, що є важливим аспектом суспільної свідомості. Рівень мовленнєвої та комунікативної компетенції управлінців визначає загальний рівень мовленнєвої культури у суспільстві. До того часу, поки закони про мову та їхнє втілення в життя не будуть функціонувати на державному рівні, широка громадськість не поспішатиме вдосконалювати своє володіння українською мовою та знання норм літературної мови. Помилки та порушення мовних норм у мовленні управлінців, особливо на вищих посадах, сприймаються як прийнятні зміни, що потрібно наслідувати. Вищий ранг управлінця приносить із собою більшу відповідальність і підвищує негативний вплив його низького рівня мовленнєвої культури на суспільство. Отже, мовлення фахівців публічного управління та адміністрування повинно характеризуватися високим рівнем відповідальності за чистоту української мови, а відповідно і за рівень загальної культури

суспільства в цілому.

Сучасні стандарти професійної підготовки фахівців публічного управління та адміністрування вимагають володіння техніками діалогу, різноманітних переговорів, публічних виступів і виступів, вміння аргументувати власну позицію. Уміння аналізувати та опрацьовувати тексти з різних сфер, таких як соціально-економічна, політична, і культурна, а також використання психологічних методів для побудови ефективної комунікації під час спілкування з громадянами. Сучасні обов'язки менеджерів різного ступеня вимагають від них не тільки високого рівня професійних навичок, а й нового мислення, освоєння нових методів корпоративного спілкування. Освоєння прийомів корпоративного спілкування допоможе організувати правильну поведінку в конкретній ситуації. «Тому керівник повинен розбиратися в технології впливу на особистість, колектив, на громадськість, щоб виконувати поставлені завдання, вивчати механізми формування цього впливу, що технологічно забезпечується певною послідовністю дій: умінням висловитися, привернути і утримати увагу співрозмовника, викликати його зацікавленість, усунути напругу і недовіру, спонукати до бажаних дій...» [94].

Сучасні тенденції реформаторських процесів у сфері професійної підготовки майбутніх фахівців публічного управління створюють певні підстави стверджувати, що високий рівень їх комунікативної культури, тобто здатність закономірно впроваджувати систему знань, норм, цінностей і моделей поведінки в комунікативний процес своєї професійної діяльності, все більше стає показником професійної та загальної культури. Слід зазначити, що рівень культури спілкування багато в чому визначається ступенем розвиненості комунікативних навичок, системою професійних знань, умінь і професійно значущих якостей особистості.

Коли говоримо про комунікативну складову професійної діяльності фахівців публічного управління та адміністрування, маємо на увазі систему дій, спрямованих на вирішення професійних завдань у межах встановленої комунікаційної рамки, що регламентується посадовими інструкціями у сфері

публічного управління та адміністрування. При цьому одним з основних компонентів такої діяльності фахівців публічного управління та адміністрування є мовленнєва компетенція, тобто вміння адекватно користуватися різними мовними засобами в різноманітних ситуаціях. Це пов'язано з тим, що фахівці публічного управління та адміністрування під час виконання своїх безпосередніх обов'язків виступають в різних комунікативних ролях: ведуть ділове листування, складають законопроекти, проекти постанов, договори та угоди, спілкуються з іншими службовцями та громадянами різного рівня культури. У зв'язку з цим керівники не дотримуються і порушують мовні норми, можуть привести до непорозумінь, викликати негативну реакцію на співрозмовника і негативно позначитися на його подальшій кар'єрі.

Враховуючи вище подані дослідження комунікативну компетенцію будемо розуміти як здатність доцільно користуватися мовними засобами залежно від ситуації, особливості якостей мовленнєвої особистості, набутих в процесі спілкування або спеціально організованого навчання. Комунікативна компетентність включає мовленнєву, мовну, предметну та прагматичну компетенції. Мовленнєва компетенція охоплює вміння застосовувати мовні знання на практиці та ефективно користуватися мовними одиницями. Мовна компетенція передбачає знання мовних одиниць та правил їх поєднання. Предметна компетенція включає вміння активно використовувати загальну та спеціальну лексику в конкретній сфері. Прагматична компетенція полягає у здатності здійснювати мовленнєву діяльність на основі комунікативної мети, вибір необхідних форм та типів мовлення з урахуванням функціонально-стилістичних варіантів мови [77; 214].

Комунікативна діяльність фахівців публічного управління та адміністрування містить комунікативну компетентність як системне поняття, у якому всі компоненти взаємопов'язані. Наприклад, основні складові іншомовної професійної комунікативної компетентності – лінгвістична і нелінгвістична – обов'язково взаємодіють, що є необхідною умовою як процесу спілкування, так і формування іншомовної професійної комунікативної

компетенції при вивченні іноземної мови. Науковець Н. Логутіна вважає, що іншомовна професійна комунікативна компетенція складається з восьми компонентів: мовної, предметної, соціокультурної, психологічної, комунікативної, самоосвітньої (включає методичний, професійно-прикладний і лінгвокомунікативний компоненти), стратегічної і креативної компетенцій [106]. Специфіка іншомовної комунікативної компетентності передбачає здатність особистості застосовувати мовні структури у мовленнєвому процесі з урахуванням особливостей співрозмовників і контексту ситуації іншомовного спілкування. Іншомовну професійно-комунікативну компетентність можна розглядати як здатність фахівців здійснювати ефективну іншомовну мовленнєву діяльність.

В управлінні важливо залучати висококваліфікованих фахівців, які вміють швидко та ефективно подолати різноманітні комунікаційні перешкоди та побудувати ділові зв'язки як з представниками влади, так і з громадянами – основними користувачами адміністративних послуг. Комунікація в діяльності професіоналів з публічного управління багатofункціональна. Вона служить не тільки засобом вирішення професійних завдань, а й для організації відносин з підлеглими, колегами, передачі інформації і т. д. При цьому особливе значення набуває проблема оволодіння висококультурною мовою керівників (правильність, точність висловленої думки, логічність, лаконічність, чистота мови), що дозволяє вести ефективне професійне спілкування і, відповідно, є запорукою ефективності їх професійної діяльності в цілому.

У контексті професійної та комунікативної діяльності рівень володіння комунікативними навичками впливає на професійні навички фахівців з публічного управління та адміністрування. Особливо це стосується керівників, що займають високі керівні посади. Для них має бути вміння реалізовувати комунікативну ідею безпосередньо в спілкуванні, демонструвати комунікативно-перформативну техніку виробництва та реалізації усних і письмових текстів публічного управління [54, с. 268], а також ґрунтовне оволодіння навичками ділового спілкування, що включає знання основ

риторики, дискусії, проведення різноманітних публічних заходів бути необхідною умовою для подальшого успішного розвитку кар'єри. При цьому велике значення в цьому контексті має мова і культура спілкування, яка виступає критерієм комунікабельності і комунікативної компетентності керівника державного службовця [67, с. 108].

Безсумнівно, тільки керівник з сформованою КПКС може виконувати управлінські ролі, визначати власні життєві цілі і перспективи підприємства, складати плани досягнення мети. Кваліфікований фахівець має міжособистісні та інформаційні ролі; ролі прийняття рішень. Так, міжособистісні ролі виконує головний керівник підприємства, організації або фірми, в обов'язки якого входить виконання ролей правового і соціального характеру, мотивація і активізація підлеглих, підбір і навчання співробітників. Спеціаліст з публічного управління та адміністрування виконує всі управлінські дії, церемонії, різні звернення і прохання. Встановлено, що міжнародний менеджер виступає приймачем і розповсюджувачем інформації. В його обов'язки входить пошук і отримання інформації особливого професійного характеру, яка допомагає успішно здійснювати виробничу діяльність, важлива для зовнішніх контактів компанії, її довгострокових планів і дій. Так, менеджер здійснює вербальні і невербальні контакти для прийому і передачі інформації, бере участь в нарадах, виступає в якості експерта в цій області. Доцільно відзначити, що фахівців публічного управління та адміністрування приймає рішення, пов'язані з розробкою проектів, їх удосконаленням і контролем, також при необхідності робить коригувальні дії щодо розподілу ресурсів організації, бере участь в переговорах.

Сучасні тенденції реформаторських процесів у сфері професійної підготовки фахівців публічного управління та адміністрування створюють певні підстави стверджувати, що високий рівень їх КК, тобто здатність закономірно впроваджувати систему знань, норм, цінностей і моделей поведінки в комунікативний процес своєї професійної діяльності, все більше стає показником професійної та загальної культури. Слід зазначити, що рівень

культури спілкування багато в чому визначається ступенем розвиненості комунікативних навичок, системою професійних знань, умінь і професійно значущих якостей особистості.

Під комунікативною складовою професійної діяльності фахівців публічного управління та адміністрування маємо на увазі систему дій, спрямованих на вирішення професійних завдань у рамках комунікації, яка регламентується посадовими інструкціями у сфері публічного управління та адміністрування. При цьому одним з основних компонентів такої діяльності фахівців публічного управління та адміністрування є мовленнєва компетенція, тобто вміння адекватно користуватися різними мовними засобами в різноманітних ситуаціях. Це пов'язано з тим, що фахівці публічного управління та адміністрування під час виконання своїх безпосередніх обов'язків виступають в різних комунікативних ролях: ведуть ділове листування, складають законопроекти, проекти постанов, договори та угоди, спілкуються з іншими службовцями та громадянами різного рівня культури. У зв'язку з цим керівники не дотримуються і порушують мовні норми, можуть привести до непорозумінь, викликати негативну реакцію на співрозмовника і негативно позначитися на його подальшій кар'єрі.

Людство у своєму розвитку постійно створює й відпрацьовує ті чи інші засоби комунікативного впливу. Сьогодні слід створювати такі умови, коли діалогічність у відносинах «влада – суспільство» буде постійним явищем і призводитиме до таких політичних рішень, які були б необхідні суспільству. Тому саме спілкуванню у формі інтерв'ю державні діячі повинні, наскільки це можливо, надавати найбільш важливого значення як складовій будь-якої медіа-стратегії. Це призведе до налагодження партнерських взаємовідносин інститутів публічного управління та адміністрування та засобів масової інформації, які виступають посередником між владою та громадськістю, партнером влади у процесі донесення інформації про діяльність її інститутів та виразником інтересів та потреб громадян.

Публічні службовці, управлінці всіх рангів, виступаючи перед громадськістю, повинні бути носіями зразкової української мови. Від якості та успішності виконання керівниками своїх посадових обов'язків залежить не тільки вміння грамотно аналізувати ситуацію, виявляти перспективні завдання, планувати їх виконання, а й уміння проводити ділові наради, керувати підлеглими, чітко і переконливо пояснювати співгромадянам, що зроблено, що робиться і що робиться в конкретному державному органі для поліпшення свого життя.

На основі аналізу наукових досліджень щодо визначення поняття КПКС, узагальнення думок, ідей та висловлювань, вважаємо за доцільне у нашому дослідженні запропонувати власне визначення поняття КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування, а саме: культура професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців з публічного управління та адміністрування є інтегрованою якісною ознакою особистості фахівців та передбачає сукупність індивідуальних та особистісних цінностей і установок, спеціальних знань і навичок, необхідних для здійснення комунікаційної діяльності, застосування яких сприятиме реалізації успішних комунікаційних процесів з метою реалізації ефективної професійної діяльності у сфері публічного адміністрування та адміністрування. Формування та розвиток КПКС відбувається під впливом психологічних, соціальних та культурологічних умов, а також з урахуванням норм і вимог, які висуває суспільство на певному етапі свого розвитку перед фахівцями, які покликані дотримуватися їх у своїй професійній діяльності.

1.3. Структурні компоненти культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування

Питанням публічного управління, а віднедавна, публічного управління та адміністрування були присвячені численні наукові праці мислителів давніх

часів, таких як Арістотель, Конфуцій, Е. Кант, Маккіавеллі, Платон, Вольтер, А. Сміт, М. Вебер та інші класики філософії, політології та соціології.

Публічне управління та адміністрування останнім часом стало предметом пильної уваги вчених та державних діячів не тільки з точки зору її природи і функціонування, але й у питаннях підвищення її професіоналізму та підвищення рівня управлінської культури. Галузь публічного управління та адміністрування характеризується підвищеною комунікативною відповідальністю. Неадекватне розуміння усних і письмових повідомлень відправника і одержувача може привести до серйозних помилок управління, стати причиною всіляких помилок, непорозумінь і конфліктів. В силу специфіки своєї діяльності фахівці з публічного управління повинні не тільки працювати з законом, керуватися посадовими інструкціями, а й пояснювати, доводити і переконувати. Ці фахівці постійно взаємодіють з громадянами, допомагаючи їм вирішувати соціальні, побутові та особисті проблеми; спілкуватися з суб'єктами, що належать до різних соціальних верств; підтримка зв'язку з представниками різних суспільно-політичних формувань; обговорювати питання, пов'язані з виконанням посадових обов'язків, прийняттям рішень, організацією заходів. Сучасним менеджерам потрібна не тільки компетентність, освіта, а й співпраця з людьми з високими культурними, професійними та морально-етичними вимогами. Саме тому потрібно бути «професійним комунікатором», мати високий рівень культури спілкування.

Термін «public» з англійської мови перекладається українською мовою як «державний» або «суспільний», «громадський». Тобто англійською мовою відсутня відмінність між цими поняттями, а це свідчить про те, що суспільство є активним учасником процесів, які відбуваються у державі.

Науковець М. Максименюк підкреслює, що вираз «публічне управління та адміністрування» в перекладі з латинської на українську означає «публічне управління» або «публічне управління», тобто означає управління відносинами і процесами, що відбуваються в суспільстві. Термін «публічне управління та адміністрування» означає діяльність політиків, державних органів, структур,

пов'язаних з урядом, досягнення в ньому конкретних повноважень, функцій влади, вплив на формування цілей розвитку та їх реалізацію. А поняття «публічне управління та адміністрування» розкривається в реалізації цілеспрямованого впливу держави на розвиток суспільних процесів. Основною функцією публічного управління та адміністрування є забезпечення цілісної доброчесності, єдності, безпеки та добробуту громадян, що має забезпечуватися завдяки вмілому керівництву та ефективному управлінню. Термін «державне управління» включає в себе широкий спектр діяльності, оскільки він охоплює практично всі аспекти суспільного життя, що здійснюються через дії органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств різних форм власності та громадських організацій [110].

Автори Енциклопедії публічного управління подають визначення публічного управління як «діяльність уповноважених суб'єктів, пов'язана з реалізацією економічних, політичних, соціальних, тощо рішень та впровадженням у життя положень Конституції і законів України. Така діяльність може здійснюватися як державної службою, так і від імені державної служби» [70].

Згідно з визначенням, що міститься в Міжнародній енциклопедії державної політики та адміністрування, державне управління є «галуззю практики та теорії, головної для публічного управління, зосередженою на внутрішній діяльності державних установ, зокрема на таких питаннях, як контроль, лідерство, планування, надання інформаційних технологій, організаційне забезпечення, управління людськими ресурсами та оцінка ефективності» [70].

О. Оболенський визначає «публічне управління» як систему раціональних впливів на функціонування та розвиток групи людей, що ґрунтується на програмі управління та інформації про стан об'єкта управління. Ці впливи націлені на підтримку, поліпшення та розвиток об'єкта управління для досягнення попередньо визначених цілей [149].

Однією з важливих характеристик публічного управління є його відповідність вимогам відкритого, демократичного та справедливого суспільства, яке регулює взаємодію між офіційними інституціями (державна влада) та недержавними колами (бізнес, громадськість) [248]. Публічне управління – це механізм виконання публічної влади, що спрямований на забезпечення відповідності публічної політики потребам суспільного розвитку, залучення громадян до участі у формуванні та реалізації цієї політики, інтеграцію потенціалу влади, бізнесу та громади, а також постійний контроль різних сегментів суспільства над діяльністю публічних органів [24].

Професійною діяльністю менеджерів різних рівнів і в будь-якій галузі вважається система дій, спрямованих на вирішення професійних завдань в рамках управлінської комунікації. Комунікативна складова професійної діяльності менеджерів стає все більш популярною в різних сферах. Державне управління – це комплексна діяльність, спрямована на вирішення стратегічних завдань державних органів, підприємств, установ і організацій. Воно враховує широкий спектр зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на розвиток у конкурентному середовищі, а також у конкретній галузі суспільного виробництва і в державі в цілому [216]. Фахівці з публічного управління та адміністрування виконують різні комунікативні ролі при виконанні своїх прямих обов'язків: ведуть ділові переговори і ділове листування, складають договори і угоди, спілкуються з іншими керівниками і співробітниками різних рівнів організації. У зв'язку з цим недотримання і порушення мовних норм посадовою особою може призвести до непорозумінь, викликати негативну реакцію співрозмовника і згубно позначитися на його подальшій кар'єрі [90].

Ефективного управління неможливо досягти без якісної комунікації, оскільки реалізація будь-якого проекту або ідеї починається з зацікавленості людини, групи людей або організації в даному проекті, через донесення мети проекту, суті нової ідеї до споживачів, керівних органів або громадськості. Повсякденна професійна діяльність фахівців з публічного управління пов'язана з комунікацією, в ході якої відбуваються міжособистісні контакти. Шляхом

налагодження тісних контактів з багатьма споживачами, партнерами, представниками органів державної влади та громадськості реалізуються управлінські рішення, і успіх цього впровадження дуже часто залежить від рівня культури комунікації публічного управління та фахівців з адміністрування.

Про зосередженість Європейського співтовариства на культурній спадщині свідчать різні документи, зокрема угоди та конвенції. Так, Європейська культурна конвенція (1954) прийняла «спільну культурну спадщину», яка визначає необхідність міжкультурної освіти. Основними темами Європейської хартії регіональних мов і національних меншин (1992) були захист і розвиток різних національних культур в дусі толерантності. На конференції в Будапешті учасники домовилися надати пріоритет освіті у сферах прав людини, глобальної солідарності, трансформації конфліктів та міжрелігійного співробітництва. Рекомендації Комітету міністрів: «Про підтримку культурних відносин між іммігрантами та країнами їх походження» (1984), «Про сприяння транскордонному співробітництву між місцевими органами влади або органами влади в галузі культури» (2001), «Про роль національних молодіжних рад у розвитку молодіжної політики» (2006), «Про плюралізм засобів масової інформації та різноманітність інформаційного контенту» (2007).

Загальноєвропейські рекомендації щодо заміщення керівних посад у державних та державних установах призвели до підвищення вимог до якості системи професійної освіти та підготовки майбутніх фахівців з публічного управління та адміністрування. Характерними рисами керівників різних рівнів має стати не тільки сумлінне і відповідальне виконання професійних завдань, а й їх загальна, професійна і комунікативна культура, яка також може свідчити про їх професіоналізм. А це, в свою чергу, послужить своєрідною гарантією затребуваності професійної діяльності та успіху.

Результати аналізу наукових праць дозволяють припустити, що найбільш поширеними ролями, які виконує фахівець в державному управлінні, є

наступні: представницька роль, яка характеризується культурою спілкування, умінням слухати, говорити, переконувати, піклуватися про власний імідж і імідж компанії; роль генератора ідей і цілі, творець концепції менеджменту, для якої характерна здатність творчо мислити (креативність), широкий світогляд, професіоналізм в менеджменті; роль аналітика, що вимагає вміння розпізнавати структуру факторів в конкретній ситуації, виявляти основні причини і можливі наслідки дій, визначати безпеку цільових програм; роль людини, яка приймає рішення і несе відповідальність за їх наслідки, яка характеризується об'єктивністю, врівноваженістю, стриманістю, волею і сміливістю; роль організатора, заснована на розвинених організаторських здібностях, самоорганізації; роль комунікатора, що вимагає швидкого і точного сприйняття, аналізу, синтезу інформації, оволодіння словом, технікою і способами спілкування; роль лідера і захисника інтересів членів організації, сформованих на основі гуманізму, знань основ ділового спілкування, професіоналізму і моральної привабливості; роль «орача і сіяча», яка включає в себе розробку і реалізацію програм культури організації, турботу про своїх підлеглих; роль новатора, якого відрізняє розуміння тенденцій розвитку науки, техніки, економіки та інших сфер життя; роль критика, що володіє юридичними повноваженнями, пов'язаними з особистою гідністю, умінням обережно вживати критичні слова і адекватно оцінювати свої вчинки і вчинки; роль експерта, що вимагає глибоких знань різних сфер професійної діяльності, вміння проводити експертний аналіз і йти на компроміси; роль психотерапевта, яка заснована на глибокому знанні психіки людини, що дає можливість вирішувати кадрові проблеми, формувати управлінські команди і забезпечувати їх ефективність; роль менеджера, яку може виконувати тільки керівник, здатний контролювати себе, направляти увагу своїх співробітників і створювати обстановку взаємної довіри; роль перетворювача, основними ознаками якого є: здатність долати конфлікти; створити соціокультурний клімат в компанії; виховання впевненості та креативності співробітників; забезпечити прогрес у поліпшенні умов життя. Як показують результати

дослідження, головним завданням фахівців з публічного управління та адміністрування є поєднання професійних, комунікативних, особистісних, психологічних та педагогічних якостей особистості, спрямованих на ефективну професійну діяльність, невід'ємною частиною якої є культура професійного спілкування.

На етапі розвитку національної системи освіти і підготовки управлінців виникає потреба в узгодженій діяльності навчальних закладів, які готують фахівців у сфері публічного управління та адміністрування. Особливістю нової парадигми професійної підготовки майбутніх фахівців з публічного управління та адміністрування є комунікативна спрямованість. Успіх організації або команди залежить в першу чергу від якості управління, яке в основному здійснюється за допомогою комунікації.

КПКС фахівців з публічного управління та адміністрування – це багатокомпонентна структура, яка включає: знання основ ділового мовлення, знання основ процесу ділового спілкування; Знання таких практичних комунікативних навичок, як мовний і немовний етикет, особистісних комунікативних якостей, ціннісних орієнтацій в процесі спілкування, адекватності особистої самооцінки і вміння керувати своєю поведінкою, організовувати спільну діяльність, запобігати або регулювати конфлікти, вміння аналізувати вчинки людини, дає йому правильну соціально-психологічну оцінку.

Слід зазначити, що професійне спілкування фахівців публічного управління та адміністрування неможлива без сформованих професійних комунікативних навичок. У багатьох наукових працях розрізняють поняття «ділове спілкування» і «професійне спілкування». Н. Назаренко визначає професійне спілкування як процес поширення професійної інформації, що відображає потреби представників даної професії [145, с. 28]. А. Коваль [90], Ю. Палеха [156], В. Панок [157] вивчали феномен ділового спілкування. О. Левченко стверджує, що ділове спілкування – «це система суб'єкт-суб'єктних відносин, спрямована на створення ділового способу спілкування на основі

взаємодії і продуктивного співробітництва, що веде до розуміння» [102, с. 18]. На думку Н. Костриця, ділове спілкування – це «міжособистісна взаємодія, спрямована на досягнення мети професійної діяльності в соціально-політичній і соціально-економічній сфері» [96, с. 21]. Вважаємо, що поняття «професійне спілкування» і «ділове спілкування» тотожні. У деяких дослідженнях термін «комунікативна взаємодія» або «взаємодія», або «ділове спілкування» вважається синонімом терміна «професійне спілкування». Зокрема, комунікативна взаємодія, на думку Н. Волкової, є компонентом спілкування і його інструментом, в процесі і в результаті якого відбувається обмін ідеями і взаємозбагачення мовців [41, с. 22]. О. Зотова-Садило визначає «ділове спілкування / комунікацію як комунікацію, що забезпечує успіх будь-якої компанії і створює необхідні умови для співпраці людей з метою виконання поставлених перед ними завдань і досягнення поставлених перед ними цілей» [79, с. 35]. Комунікація, на думку О. Берестенко, – це взаємодія людей, зміст якого полягає в обміні інформацією за допомогою різних засобів спілкування з метою встановлення взаємозв'язків між людьми [24].

Професійна діяльність професіоналів у сфері публічного управління пов'язана з усними та письмовими формами спілкування, тому менеджери повинні володіти високим рівнем мовної культури, щоб досягти поставлених цілей у своїй діяльності, що є своєрідною візитною карткою. На думку С. Дорошенко, мова повинна бути харизматичною, тобто відображати особистісні якості людини, до яких відносяться: а) енергійність (здатність переконувати погляди, ідеї); б) привабливість (зовнішній вигляд), незалежність характеру (здатність відповідати за свої вчинки і слова); в) поведінка (впевненість, гідність, концентрація, ситуація); г) хороші ораторські навички (вміння говорити і відчувати атмосферу спілкування) [67, с. 94].

Слід підкреслити, що різноманіття завдань, які щодня виконують професіонали у сфері публічного управління, суттєво впливає на їх психологічний стан та результати професійної діяльності.

Таким чином, професійне спілкування відбувається в процесі обміну

інформацією і в більшості випадків пов'язане з: поясненням і обговоренням пріоритетів і очікуваних результатів; участь у вирішенні складних професійних завдань; обговорення проблем ефективності праці та їх вирішення; визнання і винагорода як мотивація і заохочення; удосконалення і розвиток навичок підлеглих і їх керівництва; збір достовірної інформації про виникаючу або актуальну проблему; повідомлення про зміни в компанії, в компанії, в організації; інформацію про останні ідеї, вдосконалення та пропозиції.

Необхідно акцентувати увагу на формуванні професійної інтерактивної компетентності, розумінні професійного спілкування та його норм, а також професійної комунікативної взаємодії. Це може бути досягнуто через розвиток навичок моделювання ситуацій професійної співпраці та використання ефективних стратегій впливу на партнерів. Особливу увагу слід звернути на тренування міжкультурної комунікації, спрямоване на усвідомлення професійних і лінгвосоціокультурних концепцій.

Кваліфікований керівник повинен розрізняти професійне спілкування на мовному, змістовному і формальному рівні, добре знати соціальну психологію, соціологію, філологію, політологію, антропологію, історію, мистецтво, філософію, літературу, володіти дипломатичними навичками. Необхідно згадати той факт, що в навчальному процесі приділялася увага наступним проблемам та ефективним шляхам їх вирішення: набуття нових знань та формування нових навичок здобувача – майбутнього менеджера; розробка стандартів ефективної професійної діяльності; забезпечення альтернативних змін характеру діяльності; подолання кризового періоду в розвитку організації, підприємства або підприємства; вирішення та уникнення конфліктів; навички формування кадрового резерву.

Серед складових КПКС фахівців публічного управління та адміністрування феномен комунікативної культури відіграє чи не найважливішу роль. Переосмислене та більш ґрунтовне дослідження поняття «культури спілкування» знайшло своє відображення у комунікативній культурі, що визначає наявність у майбутніх фахівців умінь і навичок, а також

особистісних якостей, які сприяють ефективній міжособистісній комунікації.

Рівень розвитку культури особистості безпосередньо залежить від розвитку творчого потенціалу людини, зокрема, від його рефлексивної складової. Рефлексивна культура охоплює здатність до творчого мислення, переосмислення та вирішення проблемних ситуацій. Вона включає в себе вміння аналізувати внутрішні й зовнішні конфлікти, знаходити нові перспективи, цінності та смисли. Рефлексивна культура сприяє розвитку міжособистісних та професійних відносин, а також допомагає вирішувати нетрадиційні завдання [131; 236].

Науковці визначили структуру професійної культури фахівця, зокрема О. Берестенко виділяє в ній два блоки: професійно-організаторську (знання, вміння, досвід, уміння); соціально-моральна (орієнтації цінностей, морально-вольові якості) і професійна компетентність [24, с. 74]. Безсумнівно, професійна культура повинна бути основою професійної діяльності фахівців публічного управління та адміністрування. Крім того, це сприятливо позначається на успішності майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування, які мають загальну і національну культуру, так як забезпечують формування національної ділової культури або культури професійної діяльності, підприємництва. Як уже згадувалося, одним з головних показників професійної культури майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування є спілкування.

Фахові знання і комунікативні уміння, навички ділового спілкування, соціально-особистісний досвід складають основу КПКС, а також індивідуальні якості особистості, необхідними для успішного виконання професійної діяльності визначають її рівень.

Вважаємо за необхідне підкреслити, що змістом КПКС є сукупність морально-етичних норм, загальнолюдських цінностей, які регулюють поведінку, відносини і професійну діяльність у сфері виробництва, під час ділових переговорів, презентацій, укладення договорів; вміння переконувати і впливати на партнера з метою досягнення позитивного результату

інтерсуб'єктивної взаємодії; в умовах ринкових відносин приймати управлінські рішення, вирішувати професійні завдання, налагоджувати контакти з представниками іноземних підприємств.

При вивченні педагогічних та соціально-психологічних умов формування культури професійного та комунікативного спілкування майбутніх фахівців з публічного управління та адміністрування важливо виділити такі складові: психологічні особливості особистості (комунікабельність, емпатія, рефлексія комунікативна активність); соціальні установки, що визначають інтерес до процесу спілкування і співпраці. У цьому сенсі тренування комунікативних навичок дуже важливі.

Особливістю професійного спілкування професіонала з технічною освітою, на думку Е. Лузік, є співпраця з колегами або підлеглими і прийняття технічних рішень.

На думку Є Воробйова [42], одним з найважливіших критеріїв професійного спілкування менеджера є досконале знання іноземних мов.

На нашу думку, О. Бовдир ґрунтовно проаналізував проблеми професійної підготовки працівників, серед яких виділяє творчу професійну діяльність, наявність системного та аналітичного мислення, високу інформаційну, правову та екологічну культуру [30]. Однак проблема розвитку соціального партнерства та міжособистісної взаємодії між співробітниками залишається недостатньо вирішеною.

Отже, оптимальним варіантом вибору критеріїв професійного спілкування професіоналів технічних спеціальностей є: система цінностей, креативність, знання іноземних мов, міжгалузєва взаємодія та партнерство, використання інформаційних технологій.

У працях М. Лісового [104], М. Печенізький [161], В. Черевко [244], М. Рудь [200] проаналізовано підготовку до ділового спілкування фахівців, що працюють в системі інформаційного забезпечення.

Як зазначила О. Ванівська [34], особливістю професійного спілкування програмістів є вирішення внутрішніх мережєвих проблем та питань зв'язку і

взаємодії зовнішніх і внутрішніх напрямків.

На думку Т. Дементьєва, соціолінгвістичний аспект – це засвоєння мовної та мовної специфіки спілкування, формування навичок співпраці у відкритому інтерактивному просторі при збереженні правил співпраці в мережі з урахуванням тем і прийомів «табу» в конференц-дзвінках і чатах [57, с. 21].

Отже, оптимальним варіантом вибору критеріїв професійного спілкування професіоналів технічних спеціальностей є: система цінностей, креативність, знання іноземних мов, міжгалузєва взаємодія та партнерство, використання інформаційних технологій.

М. Лукашевич, Н. Даниленко [107], Л. Нагорнюк [144] охарактеризують підготовку майбутніх журналістів до професійної комунікативної компетентності та вказують на особливості професійного спілкування, яке полягає в «нових культурних парадигмах комунікації, інформаційних процесів і взаємодій людей» [104, с. 31].

Однак невирішеною залишилася проблема, яка полягає у відсутності інтересу до особистості працівника, усвідомлення його індивідуальних особливостей і їх значення у формуванні професійної культури.

Оптимальним варіантом є певні критерії формування іншомовної культури професійного спілкування майбутніх журналістів: мотивація, лексична і граматична коректність, професійна орієнтація, соціокультурні знання і вміння, володіння комунікативними стратегіями і тактиками, комунікабельність [144, с. 72–76].

На підставі аналізу досліджень з підготовки до ділового спілкування можна зробити висновок, що вчені не приділяють належної уваги формуванню КПКС, а аналізують вміння спілкуватися сильніше. Однак, як відомо, поняття «культура ділового спілкування» ширше, ніж комунікативні навички або комунікативна взаємодія.

Вчені виділили особисті якості фахівця, який володіє культурою ділового спілкування. Це психічно багата людина, яка володіє творчими здібностями, знаннями базових дисциплін, навичками і вміннями професійного спілкування,

генерує нові ідеї і застосовує нестандартні підходи, впроваджує новітні технології; «... присвятив себе її справі, був захоплений нею, зосереджувався на загальнолюдських цінностях, світовій і національній духовній культурі» [44, с. 59].

Серед необхідних якостей, якими відрізняється кваліфікація менеджера, є (в порядку убутання частоти): навички та вміння ділового спілкування, лідерські якості, наполегливість; широка освіта, широкий спектр знань, інтелекту і талантів; організаторські здібності; тяга до влади, енергії; професійні знання, спеціальні навички; Визначення; твердий характер; особиста зрілість, комерційні навички та ініціативність; відчуття нового, далекоглядність; захист від розумових і фізичних навантажень; творчий талант, оригінальність [38, с. 22-28].

Слід зазначити, що при формуванні КПК важливими є майбутні фахівці з публічного управління: комунікативні установки; теоретичні знання стратегій і форм корпоративної комунікації; Здатність застосовувати набуті знання в конкретних професійних ситуаціях.

На думку О. Козієвської, існує чотири блоки якостей, якими повинні володіти фахівці з публічного управління, а саме: професійна підготовка, психологічна готовність, організаторські здібності, педагогічні навички [92].

Слід зазначити, що класифікація якостей майбутніх фахівців з публічного управління «перегукується» з такими рисами сучасного керівника, які, на думку Л. Ткаченко, полягають у наступному: «наявність комплексу спеціальних знань, високої компетентності; наполегливість, ініціативність, готовність ризикувати; гнучкість і раціональність мислення і дій; послідовність дій, динамічна поведінка; орієнтація на конкуренцію; вміння спілкуватися з людьми, вміння створювати хороший психологічний клімат в колективі, а також наявність наступних навичок: приймати правильні управлінські рішення; підбір, відбір і навчання співробітників; знайти вихід з конфліктної ситуації; вести ділові переговори» [230, с. 165].

Основними принципами організації діалогу є: емоційна і особиста

відкритість партнерів по спілкуванню, психологічний підхід до поточного стану іншої людини, довіра, щирість почуттів. Вони забезпечують конструктивність діалогу і забезпечують корисність спілкування.

Більшість дослідників підкреслюють важливість створення нових моделей і принципів управління, які реалізуються в першу чергу через комунікативний аспект менеджменту. З урахуванням того, що комунікація займає значну частку в професійній діяльності фахівців публічного управління та адміністрування, її слід максимально використовувати на користь справи, тобто сприяти найбільш ефективній реалізації управлінських функцій. Якість і успішність виконання керівниками професійних завдань залежать не тільки від уміння проаналізувати проблему або ситуацію, виявити перспективні завдання, спланувати їх виконання, а й від уміння проводити ділові зустрічі для керівництва підлеглими. Пояснити чітко і переконливо рішення, яке лежить в основі культури спілкування лідерів будь-якої галузі.

Одним з найважливіших видів управлінської діяльності можна вважати міжособистісне спілкування, при якому досягається взаєморозуміння між учасниками комунікативного процесу. Ефективність роботи фахівців публічного управління та адміністрування залежить від комунікативного ресурсу, який передбачає вміння володіти комплексом комунікативних знань і умінь і вміло застосовувати їх для забезпечення ефективності усної та письмової комунікативної діяльності.

Фахівці публічного управління та адміністрування повинні володіти методикою підготовки і проведення ділових бесід, нарад, телефонних переговорів, ділового листування. Володіння техніками діалогу, різноманітних переговорів, публічних виступів і виступів, вміння відстоювати власну позицію, вимагають сучасних підходів у системі професійної підготовки фахівців з публічного управління та адміністрування.

Крім культури мови, значення набуває культура використання невербальних засобів спілкування. Дослідники, які вивчали психологічні особливості ділового спілкування, довели, що від 70 до 90 відсотків спілкування

здійснюється невербальними засобами. Невербальне спілкування, яке відбувається одночасно з вербальним, здатне підкріплювати, а іноді навіть змінювати сенс мовних висловлювань. Тому важливо вміти узгоджувати вербальні і невербальні засоби, щоб ефективно досягати комунікаційних цілей.

В практичній діяльності фахівців публічного управління та адміністрування використовуються різні види ділового тексту, що відповідають різним цілям і завданням комунікації. Зокрема, це можуть бути:

1. Розповідь: повідомлення про факти, явища, події. Сюди входять документи такі, як довідка, звіт, автобіографія, характеристика, протокол.

2. Опис: детальне описання певних фактів, подій, з обов'язковим обґрунтуванням. Сюди відносяться акт, наказ, розпорядження, постанова, подання, інструкція.

3. Міркування: послідовно викладені визначення, судження, висновки, які містять обґрунтовані доводи. Сюди входять службові записки, відгуки, висновки.

Для ефективного виконання своєї професійної діяльності фахівці публічного управління повинні мати навички складання різних видів ділових документів та вміти їх грамотно та переконливо представляти.

Взаєморозуміння в міжкультурному діалозі є одним з елементів структури культури професійного спілкування, в основі якої лежить толерантне ставлення до інших культур, визнання цінностей інших людей і повага до них. З метою досягнення ефективної професійної комунікації міжкультурна комунікація повинна ґрунтуватися на таких принципах: 1) культуровідповідності [255; 256]; 2) діалогу культур і цивілізацій; 3) домінування проблемних дослідницьких завдань країни. Дотримання цих принципів допомагає уникнути «соціокультурних непорозумінь», які призвели до різних менталітетів» [22, с. 37-38].

Таким чином, розглядаючи КПКС особистості як систему її якостей, необхідно включати такі компоненти в її структуру: культуру спілкування, культуру мовлення, культуру жестів і пластики рухів в умовах спілкування

(використання невербальних засоби спілкування), культуру сприйняття комунікативних дій партнера, культуру емоцій, культуру комунікативних умінь і навичок. На основі професійного розвитку майбутніх фахівців у галузі публічного управління та адміністрування, виявлено взаємозв'язок між їхнім становленням і складовими культури професійно-комунікативного спілкування.

Висновки до першого розділу

Поняття «культура» розглядається як система цінностей, зразків та норм поведінки, що виникають внаслідок взаємодії із світом. Аналіз наукової літератури засвідчив, що феномен «культура» досліджувався найбільшою мірою у філософських ученнях. Сутність культури визначається у двох вимірах: культура – це не тільки певний рівень суспільного розвитку, але і якісний стан суспільства; культура виступає якісним показником буття суспільства і самої людини, її діяльності як в духовній, так і в матеріальній сферах.

Аналіз філософських, соціологічних, культурологічних і психолого-педагогічних концепцій дає підставу для виділення основних функцій культури: пізнавальної, проєктивної, організаційної, перетворюючої, ціннісно-орієнтованої, комунікативної, освітньої, нормативної, гуманістичної, адаптивної.

Поняття «культура мови» передбачає високу національну свідомість мовців, їх турботливе ставлення до рідної мови і розуміння її важливості для інтелектуального та емоційного зростання національної культури.

Мова виражає культуру і розвивається в ній. Термін «культура мови» використовують у двох значеннях – як наука і як рівень сформованості літературної мови – вищої форми національної мови.

Розвиток культури мови на сучасному етапі характеризується підвищеною увагою до комунікативного компонента. Культура мовлення в дії – це обґрунтування використання мовних засобів відповідно до умов і вимог конкретної ситуації. Культура мови і культура мовлення у широкому розумінні

передбачають високий рівень національно-мовної свідомості мовців, їх дбайливе ставлення до рідного слова, усвідомлення його значення для розвитку інтелектуальної та емоційної культури нації. Кожне слово публічних службовців відіграє особливу роль і має свій психологічний ефект, який може вплинути на думку громадськості про представників влади.

Компаративний аналіз наукової літератури підтвердив, що комунікативна діяльність є визначальною складовою професійної діяльності фахівців публічного управління та адміністрування і полягає у встановленні взаєморозуміння між ними та представниками державних і громадських організацій як українських, так і міжнародних, а також у підготовці та проведенні заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності та розвиток зазначених організацій. Комунікативна складова діяльності фахівців з публічного управління полягає у встановленні взаєморозуміння між організацією і тими, з ким вона вступає в контакт всередині організації і поза нею, а основна роль комунікації полягає в досягненні бажаної поведінки усіх суб'єктів зовнішнього і внутрішнього середовища організації. Проаналізовано поняття «комунікація», яке розглядається як процес встановлення та підтримки контактів з іншими людьми в ситуаціях міжособистісних відносин. Більшість дослідників погоджуються з думкою, що поняття «комунікація» та «спілкування» можуть бути синонімічними.

Поняття «спілкування» визначається як комунікація, спрямована на організацію та оптимізацію виробничих, наукових, комерційних або інших видів діяльності, де головним є інтерес справи. Спілкування фахівців публічного управління та адміністрування можна розглядати як один з видів діяльності, який характеризується особливими відносинами обміну між суб'єктами інформації, дій, емоційних впливів і встановленням на цій основі взаєморозуміння.

Проаналізовано поняття «комунікативна культура», яке в широкому розумінні розглядається як здатність встановлювати та підтримувати контакти з іншими людьми на основі внутрішніх ресурсів, необхідних для ефективного

взаємодії в міжособистісних ситуаціях.

У розділі визначено поняття «культура професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування» і акцентовано увагу на важливості цієї складової загальної культури здобувачів вищої освіти, яка сприяє реалізації їх професійних компетентностей, що призведе до успішності та ефективності державних і громадських інститутів у сучасних ринкових відносинах.

Основні ідеї та положення першого розділу відображені в наступних публікаціях автора [111; 112; 113; 117; 118; 121; 122; 123; 124; 125].

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ І АДМІНІСТРУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1. Методика та напрями дослідження

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася протягом 2015-2022 років відповідно до пошукового, концептуального, дослідно-експериментального та узагальнювального етапів.

Пошуковий етап (2015-2017 роки) був спрямований на з'ясування наукового тезауруса формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки; теоретичного обґрунтування структури культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування; визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування.

Концептуальний етап (2016-2018 роки) був спрямований на виявлення та теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки; розроблення організаційно-педагогічної моделі формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки; розроблення педагогічного забезпечення.

Дослідно-експериментальний етап (2019-2022 роки) був спрямований на реалізацію педагогічних умов формування культури професійно-

комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки.

На узагальнювальному етапі (2022-2024 роки) підбивалися підсумки і формулювалися висновки, отримані у процесі дослідно-експериментальної роботи.

Таким чином, розглянуто методи та напрями дослідження.

2.2. Організаційно-педагогічна модель формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки

Розробка теоретико-методологічних основ формування КПКС має важливе значення для подальшого проектування організаційно-педагогічної моделі формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки. Проведення наукового дослідження в соціогуманітарній сфері відрізняється складністю з причини неможливого безпосереднього спостереження або вивчення методами природознавчих наук. Це потребує використання відповідних наукових методів дослідження, зокрема, методу моделювання.

Наукові дослідження багатьох українських вчених, серед яких Л. Даниленко, І. Зязюн, А. Маркова, Г. Суходольський та інші, сприяли розробці моделі формування комунікативно-професійної культури спеціалістів у галузі публічного управління та адміністрування під час їх професійної підготовки. Питання моделювання вивчались в роботах О. Березюка, А. Гулімовського, Л. Зазуліної, М. Красовицького, В. Пікельної, П. Сікорського, І. Фролова. Педагогічним аспектам методу моделювання присвячені дослідження В. Афанасьєва, В. Венікова, Б. Глинського, І. Новика та інших.

Проблема моделювання в педагогічних дослідженнях, особливо при дослідженні процесу формування КПКС майбутніх фахівців з публічного

управління та адміністрування в процесі професійного навчання, є актуальною як для теорії, так і для педагогічної практики.

Як один з методів наукового дослідження, який широко використовується в педагогічній практиці, метод моделювання є інтегративним явищем. Цей метод використовується для підвищення рівня управління навчальним процесом. Моделювання дає можливість виділити істотні властивості досліджуваного явища і виявити внутрішні зв'язки.

У центрі процесу моделювання знаходиться «модель», термін латинського походження («модуль»), що означає закономірність, норму, міру. Існує безліч визначень загальнонаукових понять «моделі» і «моделювання». Вчені по-різному підходять до визначення терміна «моделі».

Аналіз наукової літератури показав, що існує досить багато різних класифікацій моделей:

1. Залежно від сфери застосування моделі можуть бути навчальними (використовуються як інструмент у навчальному процесі) та дослідниками (використовуються в процесі наукових досліджень у професійній педагогіці). Дослідницькі моделі поділяються на детермінаційні, власне досліджені, імітаційні. Визначити моделі, що відображають стан досліджуваного явища, встановити компоненти і зв'язки між ними. Експериментальні моделі дозволяють проводити педагогічні експерименти. Імітаційні моделі відображають вплив зовнішніх факторів на досліджуване явище.

2. За побудовою моделі вони можуть мати табличну структуру (кількісні та якісні характеристики в таблицях), мережеву (складні міжкомпонентні зв'язки) або ієрархічну (елементи розташовані на різних рівнях).

3. Рівень деталізації може вказувати на детальну, детальну або розширену модель.

4. Залежно від розмірності часу моделі бувають статичними і динамічними.

На підґрунті теоретико-методологічних засад розроблено організаційно-педагогічну модель формування КПКС. Під моделлю формування КПКС ми

розуміємо опис і теоретичне обґрунтування структурних і функціональних компонентів процесу формування КПКС (рис. 2.1.). Модель відображає логіку здійснення процесу формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки. На нашу думку, цей процес має відбуватися в три етапи (організаційно-змістова складова); мотивування навчальної діяльності здобувачів, формування у них уявлення про сутність, що цей процес має відбуватися в три етапи (організаційно-змістова складова); мотивування навчальної діяльності здобувачів, формування у них уявлення про сутність КПКС, формування навичок та вмінь КПКС (розуміння, інтерпретація, застосування на практиці; оцінювання досягнутих результатів, аналіз отриманих даних, формулювання або складання рекомендацій відповідно).

Метою моделі є цілеспрямоване формування КПКС майбутніх фахівців з публічного управління та адміністрування. Оскільки сформована КПКС визначає самореалізацію та професійний розвиток майбутніх фахівців з публічного управління та адміністрування, кінцевим результатом функціонування запропонованої моделі, що характеризує доцільність, є високий рівень сформованості КПКС цих фахівців.

Модель базується на наступних концептуальних засадах євроінтеграційних тенденцій, освітньо-кваліфікаційних вимогах до професійної діяльності фахівців публічного управління та адміністрування, гуманізації освіти та культурологічному підході.

Модель базується на таких дидактичних принципах: системності, усвідомленості та активності, науковому, доступному, забезпеченні, наочності) та конкретних принципах (проблемний, діалогічний, орієнтація на майбутню професійну діяльність, педагогічна рефлексія).

Формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки має відбуватися у декілька етапів.

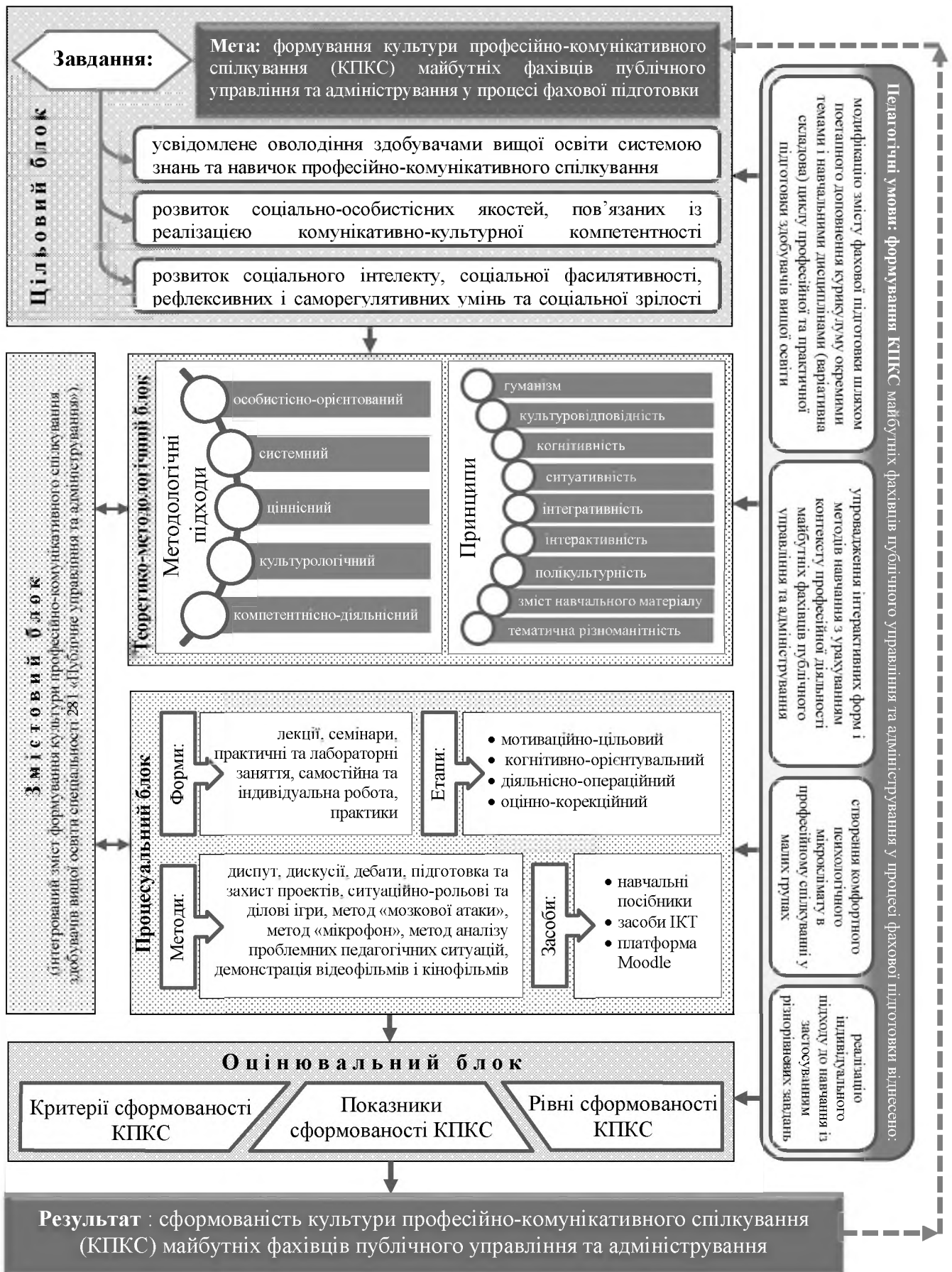

Рис. 2.1. Організаційно-педагогічна модель формування культури професійно-комунікативного спілкування (КПКС) майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки

Ефективність розробленої організаційно-педагогічної моделі та педагогічних умов формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки перевірялась на формувальному етапі педагогічного експерименту. Для кожного з етапів визначались мета і завдання, обирались форми та методи їх реалізації (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Етапи формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки

Мотиваційно-когнітивний етап	
<p>Мета й завдання: спрямувати мотивацію здобувачів на розвиток КПКС, сформувати ціннісне ставлення до КПКС як професійно значущої якості: підготовка викладачів до формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування, запровадження заходів, спрямованих на актуалізацію її формування; збагачення змісту фахових навчальних дисциплін теоретичними питаннями про суть, змістову наповненість, місце та значення для професійно діяльності КПКС.</p>	
<p>Форми організації: лекції (проблемно-моделювальні, лекції-конференції тощо), семінари, ділові зустрічі, психолого-діагностичні тренінги, консультації, науково-методичні семінари (для викладачів)</p>	<p>Методи: словесні (пояснення, лекція); інтерактивні (бесіда, диспут, рольова та ділова гра)</p>
<p>Результат: сформованість у майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування професійного інтересу до формування КПКС та її когнітивного компонента</p>	
Операційно-діяльнісний етап	
<p>Мета й завдання: формування знань про сутність, зміст, форми, метод, засоби реалізації КПКС й напрацювання вмінь, необхідних для її здійснення; розвиток професійних особистісних якостей (комунікативних, емпатійних, організаторських, перцептивних тощо); стимулювання майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування до реалізації здобутих знань, залучення їх до різних видів практичної навчальної діяльності.</p>	

Продовження таблиці 2.1

<p>Форми організації: семінари-практикуми, психологічні та інтерактивні тренінги («Основні форми ділової комунікації у публічному управлінні», «Ділові комунікації – як засіб вирішення професійних завдань публічними службовцями»), інтегрований спецкурс «Комунікативна культура фахівців публічного управління та адміністрування», педагогічна практика.</p>	<p>Методи: інтерактивні (бесіда, диспут, рольова та ділова гра); проблемно-пошукові (розв’язання педагогічних ситуацій, створення проектів тощо).</p>
<p>Результат: сформованість процесуально-діяльнісного компонента КПКС.</p>	
<p>Результативно-коригувальний етап</p>	
<p>Мета й завдання: формування у майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування КПКС; поглиблення теоретичних знань та вдосконалення вмінь, набутих на попередніх етапах; діагностика й самодіагностика рівнів сформованості КПКС; пошук ефективних шляхів індивідуальної корекції рівнів сформованості КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування.</p>	
<p>Форми організації: семінари, діагностичні практикуми, тренінги (на розвиток рефлексивної поведінки та корекцію навчальної діяльності: «Комунікативна культура публічних службовців. Внутрішній і зовнішній аспекти», «Сучасні комунікативні стратегії і тактики в публічному управлінні», «Особливості підготовки та проведення ділових комунікативних заходів»); консультації; педагогічна практика.</p>	<p>Методи: інтерактивні (бесіда, диспут, дискусія, рольова та ділова гра); рефлексивні (самопізнання, самоаналіз, самодіагностування тощо).</p>
<p>Загальний результат: сформованість КПКС як інтегрованої професійної якості.</p>	

Джерело: складено автором самостійно

На першому етапі (*мотиваційно-когнітивному*) здобувачі отримують інформацію про сутність КПКС її значення для розвитку рівня професіоналізму, значущість її складових для життєдіяльності особистості (повсякденної, індивідуальної, професійної тощо). За допомогою демонстрації вимог ринку праці до майбутніх фахівців публічного управління та

адміністрування та їх порівняння із знаннями, уміннями і навичками, яких фахівець набуває при формуванні КПКС, окреслюється необхідність оволодіння КПКС.

На другому етапі (*операційно-діяльнісному*) відбувається формування навичок та вмінь КПКС (розуміння, інтерпретація, застосування на практиці). На цьому етапі за допомогою зазначених у схемі методів відбувається роз'яснення, демонстрація, ілюстрування, створення моделей ситуацій соціокультурної діяльності. Але сам процес формування теж певні етапи: вдосконалення мовних, лексичних і граматичних навичок; тренування навичок монологічного мовлення; тренування навичок діалогічного мовлення. А кожен етап має свої мікростадії, а саме: мотиваційні; когнітивно орієнтовані; діяльнісно-оперативні; оцінка і корекція. На цьому етапі відбувається накопичення знань та досвіду діяльності, тренуванні відповідних умінь та навичок і застосуванні їх у професійній діяльності.

На третьому етапі (*результативно-коригувальному*) відбувається оцінювання досягнутих результатів, аналіз отриманих даних, складання рекомендацій.

Організаційно-педагогічна модель формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки містить педагогічні умови, охоплює форми та методи для забезпечення ефективності взаємодії у ході цього процесу й необхідні для функціонування її (моделі) як цілісної системи.

Педагогічні умови формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки ми визначаємо як зовнішні обставини, що впливають на формування КПКС здобувачів, забезпечують перехід на більш високий рівень її сформованості та є основою для подолання недоліків в організації освітнього процесу ЗВО.

Запропоновані умови у повній мірі реалізують завдання, що сприяють формуванню КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки. Оскільки результатом взаємодії

окреслених умов доцільно вважати зміну рівнів сформованості КПКС, то комплекс педагогічних умов має забезпечити розвиток КПКС, а її внутрішня динаміка у процесі професійної підготовки зумовить зміни, що дають можливість здобувачам переходити з одного рівня її сформованості на інший.

Для забезпечення ефективного освітнього середовища провідними вважаємо загально визнані тенденції розвитку освіти: гуманізацію, гуманітаризацію, фундаменталізацію, компетентнісний та діяльнісний підходи, інформатизацію освіти, полікультурність, інтеграційні процеси, суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини тощо. Всі вони в комплексі впливають на створення сучасного освітнього середовища, у якому здійснюється процес формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування, та процеси, що відбуваються в ньому.

Однією з таких освітніх тенденцій, у яких перебуває здобувач під час отримання вищої освіти, є фундаменталізація. Цей процес зумовлений потребою удосконалення основних форм взаємовідносин між людьми, суспільством та природою, необхідністю демонструвати мультикультурні навички, мати досвід роботи з носіями різних культур, враховувати динаміку духових цінностей у фахівців з іншими цінностями та уявленнями про соціальний порядок і соціальну значущість здійснюваної професійної діяльності. За допомогою фундаменталізації забезпечується професійна мобільність сучасного фахівця, що забезпечує його конкурентоспроможність на ринку праці.

В сучасний період, коли відбуваються перебіг змін у вищій освіті спостерігається тенденція до зменшення часу на аудиторні заняття та його збільшення для самостійної роботи. Цей процес відбувається за рахунок скорочення аудиторних занять, відведених на вивчення фахових дисциплін. Розподіл навчального часу значно впливає на вивчення матеріалу та використання методів та технологій в навчально-виховному процесі, особливо у контексті врахування умов Болонської угоди та європейського сценарію розвитку вищої освіти. З одного боку, ці умови можуть обмежувати вибір

матеріалу та методів, а з іншого – сприяти стандартизації та покращенню якості освіти. Однак ця тенденція може мати й негативний вплив, зокрема на формування ціннісно-мотиваційної складової культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування.

Впровадження суб'єктного підходу в освітній простір сприяє встановленню таких відносин, коли будь-який учасник навчально-виховного процесу стає його співтворцем, пропускає його через власну особистість і надає певної варіативності його складовим. Отже, встановлюються суб'єкт-суб'єктні відносини як у межах вищого навчального закладу, так і поза ним, а навчання перетворюється у безперервний процес, який є однією з цілей оволодіння КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування.

Розглянемо докладно зміст, форми та методи що безпосередньо забезпечують ефективність формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування. Одним з шляхів реалізації зазначеної умови є впровадження компетентісно-діяльнісного підходу до вивчення фахових дисциплін, бо саме він спонукає розглядати теорію і практику в нерозривному зв'язку. Практичне спрямування когнітивного пласту дає змогу підтримувати належний рівень професійної мобільності [110], а діяльність стає основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості, ключем у процесі активізації здобувача й переведення його в позицію суб'єкта пізнання, праці та спілкування, що в свою чергу передбачає напрацювання умінь обирати ціль, планувати діяльність, організовувати, виконувати, регулювати, контролювати її, аналізувати й оцінювати її результати.

Майбутній фахівець публічного управління та адміністрування повинен уміти мобілізувати отримані знання та досвід у тій або іншій ситуації; його компетентність переважно може виявлятися в умовах глибокої особистісної зацікавленості в певному виді діяльності, тому правомірним стає об'єднання цих складових [152].

Забезпечення механізмів вивчення фахових дисциплін відповідно до

основних його положень має діяльнісний характер, оскільки будь-яке спілкування пов'язано із здійсненням певного виду діяльності й слугує для вирішення завдань продуктивної людської діяльності. Отже, процес оволодіння соціальними ролями або опануванням норм буде здійснюватися суб'єктом у процесі виконання певного виду діяльності, а обраний зміст матиме діяльнісний характер. Отже, фахові дисципліни повинні мати діяльнісний характер, що забезпечить здобувачам застосування набутих знань, умінь і навичок у реальному житті та практичній професійній діяльності.

Наступною складовою є забезпечення змісту фахових дисциплін за рахунок навчального матеріалу, спрямованого на формування КПКС. Аналіз існуючих навчальних планів з дисциплін фахової підготовки майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування дав підстави зробити висновок, що частина навчального контексту наявна у змісті цих дисциплін.

Проведене дослідження показало, що необхідно переглянути добір навчального матеріалу у змісті навчальних дисциплін, ввести додаткові теми до дисциплін фахової підготовки для здобувачів освітнього ступеня магістр.

У нашому дослідженні розглянуто мотиви, які сприятимуть формуванню КПКС підвищенню рівня самостійної діяльності, а також рівня підготовленості до професійної діяльності та адаптивної спроможності тощо. Перший із них мотив аффіліації (потяг до встановлення або підтримки стосунків з іншими людьми, контактів і товариськості, спілкування як самоцінності). Він проявляється у красномовності людини, активності у встановленні контактів із різноманітними людьми. Мотив саморозвитку, самовдосконалення потяг до повної реалізації своїх здібностей і бажання відчувати свою компетентність [170]. Мотив досягнення – потяг досягати високих результатів і високого рівня майстерності в діяльності. Цей мотив проявляється в постійному ускладненні завдань із метою неодмінного їх виконання. Просоціальні (суспільно значущі) мотиви пов'язані з усвідомленням суспільної значущості своєї діяльності, з почуттям обов'язку, відповідальності перед групою та суспільством, із нормативністю, лояльністю до групових стандартів, визнанні

та захисті групових цінностей, прагненні реалізувати групові цілі тощо [209].

Проаналізуємо групи мотивів, що сприятимуть найефективнішому здійсненню цього процесу. До зовнішніх мотивів, на нашу думку, належать: організація навчального процесу; стосунки викладача та здобувачів; удосконалення змісту фахових дисциплін; створення та використання професійно орієнтованих завдань; якісне проведення занять із урахуванням потреб професійної підготовки та соціокультурного її спрямування; застосування нетрадиційних форм навчання; належне керування навчальним процесом; стосунки у здобувачському колективі [263]. Внутрішніми мотивами ми вважаємо; професійно значущий мотив; пізнавальні інтереси; потреби в набутті нових знань; почуття обов'язку; необхідність самовдосконалення; прагнення до особистого успіху; мотиви планування майбутньої життєдіяльності (прагнення до матеріального добробуту).

Здійснивши аналіз навчальних планів, навчальних та робочих програм із цих дисциплін і порівнявши їх із вимогами до майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування ми дійшли висновку, що одним з перспективних шляхів удосконалення культури мовлення майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування автор вважає окрім проведення у закладах вищої освіти занять з ділової української мови, під час яких майбутні фахівці оволодівали б орфоепічними, граматичними, лексичними та стилістичними нормами, а й запровадження у навчальні плани зазначеної спеціальності також спеціальних семінарів, тренінгів, де удосконалювали б такі якості ділового мовлення як точність, логічність, чистота, багатство та виразність. Основними компонентами навчання повинні бути теоретичні основи культури мовлення та практичне володіння літературними нормами, а також удосконалення індивідуальної мовленнєвої культури. Метою таких семінарів чи курсів є поліпшення КПКС майбутніх фахівців у галузі публічного управління та адміністрування протягом їх професійної підготовки.

Ефективними колективними формами навчання майбутніх фахівців у галузі публічного управління та адміністрування у процесі формування

культури мовлення та практичного володіння є: лекції, що сприяють не лише пізнавальній діяльності, але й формуванню переконань, активізації логічного мислення, аналізу та здійсненню висновків; практичні заняття, що сприяють формуванню практичних навичок та комунікативної взаємодії; семінари, де удосконалюються навички висловлювання, спостереження, аналізу та взаємодії з іншими, а також робота у групах та самостійне регулювання поведінки; дискусії, спрямовані на спільну діяльність та співпрацю між учасниками підгрупи з пізнавальною метою.

За результатами аналізу спостерігається відповідність знань, умінь та навичок, які належать до складу КПКС, із тими, що містяться у змісті програм з фахових дисциплін. Склад компонентів у змісті перерахованих блоків зазначених дисциплін за внутрішнім наповненням відповідає вимогам сформованості КПКС.

Дисципліни фахового циклу змінюють зміст таким чином, щоб майбутні фахівці публічного управління та адміністрування мали змогу за рівнем професіоналізму відповідати затребуваному суспільством і культурного середовищем. Наприклад, розуміння процесів спілкування у різних соціальних групах розвивається через взаємодію з різними поколіннями, особами, що виконують різні соціальні ролі, а також представниками різних релігій і рас. Це відбувається на основі власного досвіду та набутих знань з метою поліпшення усіх аспектів життя. Уміння розпізнавати емоції, позитивно ставитися до різних видів діяльності та аналізувати моделі поведінки також розвивається. Під час професійної діяльності важливо використовувати норми міжособистісної етики, що сприяє позитивній та емоційно насиченій взаємодії з колегами. Розрізнення механізмів психологічного впливу і захисту перетворюється на вміння знаходити адекватні шляхи соціокультурної взаємодії, враховуючи національні особливості учасників.

У процесі дослідження зроблено висновок, що при визначенні змісту необхідно враховувати своєрідність та особливості професійної діяльності майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування, необхідність

формування та розвитку професійних орієнтирів. Для коригування змісту дисциплін, що забезпечують фахову підготовку здобувачів до кожної з обраних для експерименту дисциплін необхідно ввести спеціальні теми з проблем формування КПКС. Таке коригування змісту фахової підготовки майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування має суттєво позначитися на рівні сформованості КПКС майбутніх фахівців.

Крім широкого спектру загальноосвітніх предметів, що вивчаються в університетах, майбутні фахівці з публічного управління потребують спеціальної підготовки до інтенсивних комунікативних процесів, які складають основу їх майбутньої роботи. Тому однією з головних цілей системи професійної підготовки майбутніх фахівців з публічного управління є формування та розвиток їх КК. Необхідність розвитку КК майбутніх керівників виникає, перш за все, через те, що їх професійна діяльність здійснюється переважно за допомогою комунікативних процесів. Якість цих процесів безпосередньо впливає на якість загальної управлінської діяльності. Уміння готуватися і проводити ділові наради, наради, наради, вміння формулювати вимоги, вміння справлятися з конфліктними ситуаціями свідчать про готовність фахівця до проведення словесних видів управлінської діяльності на якісному рівні. Уміння складати ділові документи (службові листи, довідки, угоди, накази, накази, постанови, положення, інструкції) правильно і відповідно до стандартів – все це складає основу культури ділового спілкування, яка, в свою чергу, є основною складовою КК професіоналів з публічного управління та адміністрування. Високий рівень КК молодих фахівців у сфері публічного управління є необхідною умовою не лише підвищення якості управлінських та адміністративних послуг, а й зміцнення доброчесності суспільства та держави в цілому.

Сучасні дослідження в галузі вищої освіти розглядалися рядом вітчизняних учених, серед яких С. Архипов, Н. Булгакова, А. Бойко, О. Глузман, Л. Гурч, І. Дичківська, О. Іванов, О. Михайличенко, В. Нагаєв. Питання впровадження активних методів навчання у вищу освіту детально

розглядалися в роботах О. Пометуна, Г. П'ятакової, Л. Шепелевої та інших дослідників.

Науковці відзначають, що інноваційні (активні та інтерактивні) методи навчання сприяють удосконаленню процесу набуття теоретичних знань та набуття професійних навичок і умінь майбутніми фахівцями в процесі професійної підготовки.

На нашу думку, успішне формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки може здійснюватися шляхом використання різноманітних методів і форм навчання, які б сприяли якісній підготовці конкурентоспроможних компетентних фахівців з публічного управління та адміністрування відповідно до потреб сучасного українського суспільства.

Ефективність професійного розвитку майбутніх управлінців значною мірою залежить від організаційних форм безперервної освіти в університетах. Вибір змісту і методів навчання багато в чому визначається формуванням педагогічної мети професійного навчання, яка полягає в наданні здобувачам науково-теоретичних знань при вивченні загальносоціальних і спеціальних дисциплін, а також у формуванні у них практичних умінь і навичок для майбутньої професійної діяльності. Особливу увагу слід приділити вивченню комунікативних дисциплін. Серед цих дисциплін особливої уваги заслуговують курси «Основи ділового спілкування», «Українська ділова мова», «Іноземна мова професійного спрямування», «Ділова іноземна мова», «Англійська мова у сфері менеджменту», «Мистецтво ділового спілкування», «Основи комунікативної культури менеджера», «Основи культури професійного мовлення», «Основи ораторського мистецтва» тощо. Рівень комунікативних умінь і навичок майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування не завжди відповідає вимогам їх професійної діяльності, оскільки недостатньо враховується значення комунікативних компонентів загальної управлінської культури під час професійного навчання. Тому виникає гостра необхідність в комунікативній спрямованості навчального процесу, яка передбачає

формування і розвиток різних видів мовленнєвої діяльності майбутніх менеджерів, в тому числі і на заняттях з фахових дисциплін. Практичні завдання повинні бути спрямовані на розвиток у них культури спілкування, а також сприяти більш глибокому усвідомленню соціального призначення професії лідера.

При вивченні цих дисциплін також необхідно зробити вибір методів навчання, їх структури і функцій з урахуванням характеру змісту дисципліни. Розглянемо деякі особливості вивчення дисципліни «Основи комунікативної культури», яка все більше стає невід'ємною частиною підготовки майбутніх фахівців з публічного управління та адміністрування. Метою даної дисципліни є теоретичне та практичне оволодіння основами культури спілкування майбутніми керівниками різних галузей. Структура навчальної дисципліни складається з декількох етапів: вивчення теоретичної концепції культури спілкування, вивчення основ ділового спілкування (дискусійно-полемічне спілкування, вербальне і невербальне спілкування, ораторське мистецтво) та оволодіння практичними навичками ефективного ділового спілкування. Після вивчення дисципліни здобувачі повинні оволодіти наступними навичками: добре розбираються в комунікативних ситуаціях; вибирати відповідні засоби, форми і прийоми ділового спілкування; викладати свої думки правильно, логічно і переконливо; побудова продуктивних відносин на різних рівнях (з колегами, керівництвом, підлеглими); володіти вербальними і невербальними засобами ефективного спілкування; вміти практично застосовувати навички проведення нарад, нарад, публічних виступів, доповідей, презентацій тощо.

Відповідно до поставлених завдань необхідно обрати організаційні форми і методи навчання майбутніх лідерів з метою вироблення навичок практичного застосування успішних технологій ділового спілкування. Найпоширенішими формами організації навчання у вищих навчальних закладах є лекції, семінари, стажування, тренінги. Та чи інша форма навчання вимагає особливих підходів до визначення методів навчання.

Для формування і розвитку КК використовуються різні методи, такі як

система вправ і завдань, бесіда, парна або групова робота, самостійні дослідження, проекти. Викладачу важливо чітко окреслити, які основні форми виховного спілкування і які види навчальної діяльності слід використовувати на заняттях у процесі формування у майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування КПКС. На наш погляд, такими основними формами є: бесіда, відповіді на питання, дискусія, бліц-турнір, розповідь, повідомлення, аргументація, відповідь, доказ і спростування.

Потреба майбутніх керівників у придбанні необхідних практичних навичок стає основою вибору інноваційних методів професійного розвитку. Сучасні методи активного та інтерактивного навчання набувають все більшого значення. При застосуванні цих методів в першу чергу активізується пізнавальна діяльність і розвиваються творчі здібності.

Все більшої популярності набувають технології навчання як організаційна форма навчання для формування та розвитку комунікаційної культури майбутніх фахівців з публічного управління, що дає можливість оцінити їх готовність займатися професійною діяльністю. Тренінги – це інтенсивні короткострокові тренінги, спрямовані на розвиток і систематизацію певних навичок, необхідних для виконання певних особистісних, педагогічних або професійних завдань, у поєднанні з підвищеною мотивацією особистостей до вдосконалення трудової діяльності [79, с. 12]. Тому мета тренінгів – переконати майбутніх фахівців у важливості комунікативної складової професійної діяльності та необхідності її постійного вдосконалення.

При реалізації методології моделювання здобувачам пропонується працювати над такими завданнями, які передбачають вирішення завдань професійної спрямованості. Це метод, при якому здійснюється імітація певного процесу управління і відбувається спеціально організована діяльність, якою зазвичай керують педагоги. Курси створюють умови, в яких майбутні менеджери здатні аналізувати типові управлінські процеси і ситуації, приймати управлінські рішення і формувати рольову поведінку майбутнього менеджера. Метод моделювання надає здобувачам можливість оволодіти навичками

виконання професійних завдань в модельованих ситуаціях, тим самим підготувавшись до майбутньої професійної діяльності.

Ефективним інтерактивним методом навчання при професійному навчанні майбутніх керівників є «кейс-метод» (розгляд справ, ситуацій) де здобувачам пропонують проаналізувати реальні проблемні ситуації професійної діяльності.

Основою інтерактивних методів навчання є взаємодія учасників освітнього процесу. Використання таких методів дає можливість створювати реальні життєві ситуації, що сприяють вивченню матеріалу і виробленню відповідного комунікативної поведінки.

Серед найбільш ефективних інтерактивних методів, впроваджених у процес вивчення комунікативно орієнтованих дисциплін, – дискусії; круглий стіл; рольові ігри, в яких підвищується активність учнів, регулюються міжособистісні відносини; творча діяльність (творчі завдання, проектна робота), в якій реалізується творче мислення і творчі здібності; мультимедійні проекти (презентації, відеопроєкти).

Метод мозкового штурму полягає в виробленні якомога більшої кількості ідей для вирішення проблемної ситуації в короткі терміни.

Особливість «круглого столу» полягає в тому, що при певному розташуванні учасників (обличчям один до одного) створюються умови для підвищення їх активності, мотивуюча складова створює можливість залучити кожного учасника до дискусії.

Сьогодні зростає популярність використання ділових та рольових ігор на заняттях у ЗВО з метою імітації реальних ситуацій спілкування, формування комунікативних навичок, професійної компетентності та підвищення мотивації до навчання. Ділові та рольові ігри - це один із активних методів навчання, спрямований на розвиток та вдосконалення практичних навичок та вмінь здобувачів професійного характеру, а також цей метод розглядається як «форма контролю, під час якої формуються основні комунікативні вміння та навички, перевіряється готовність та здатність до міжкультурного спілкування.

Існує кілька функцій ділових та рольових ігор. Будучи моделями певної професійної діяльності в умовах рольової міжособистісної комунікації, вони виконують мотиваційну функцію. Також цей метод забезпечує навчальну функцію, визначаючи вибір мовних засобів, сприяє розвитку словесних навичок, умінь висловлювати свою точку зору, допомагає знайти найкраще рішення за певних умов, імітує спілкування у різних професійних ситуаціях. А відображаючи моделі міжособистісного спілкування, ділові ігри закликають до спілкування, забезпечуючи особисту пізнавальну діяльність здобувачів, тобто ділові ігри можуть розглядатися як найточніша модель спілкування, оскільки це наслідування реальності у її найсуттєвіших ознаках.

Таким чином, ділові ігри, як важливі інтерактивні методи навчання у ЗВО, не лише вдосконалюють та закріплюють професійні навички, але й стимулюють мотивацію здобувачів до формування та розвитку особистої КК.

У ділових іграх здобувачі емоційно занурюються в процес цілеспрямованого ділового спілкування, що створює мотиваційний поштовх і підвищує їх професійний інтерес. Метод симулятора гри проходить в кілька етапів: підготовка: виявлення проблеми, вивчення основних проблемних проблем; організація та пошук виявлення зацікавлених сторін, пошук «однодумців», визначення основних комунікативних напрямків вирішення проблеми; діяльність: внесення та реалізація пропозицій до резолюцій; висновок: обговорення та аналіз гри, в тому числі визначення рівня володіння певним набором навичок і умінь для здійснення управлінської діяльності (вміння визначати актуальність проблеми, вміння підбирати ефективні технології вирішення проблеми).

Використання інтерактивних методів навчання допомагає майбутнім фахівцям розвивати і розвивати відповідні комунікативні навички. Теоретичні знання, отримані в процесі вивчення комунікативних і професійних дисциплін, як правило, використовуються при реалізації цих методів проведення тренінгів.

Ефективність формування КК майбутніх фахівців з публічного управління та адміністрування залежить від систематичного пошуку шляхів

удосконалення організації освітнього процесу їх професійної підготовки. Важливо забезпечити оптимальне поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій, дидактичних методів та прийомів, які сприяють підвищенню ефективності навчання.

Методика навчання, яка дозволяє формувати і розвивати КПКС в процесі педагогічної та пізнавальної діяльності, має великий вплив на ефективність навчального процесу.

Питання вдосконалення запропонованих методів формування і розвитку КПКС майбутніх фахівців у процесі фахової підготовки потребує подальших досліджень. Ще одним важливим завданням на перспективу є розробка сучасної педагогічно-методичної літератури для вивчення комунікативно орієнтованих дисциплін в університетах, які готують фахівців з публічного управління та адміністрування.

Комунікативна складова професійної діяльності професіоналів у галузі публічного управління та адміністрування стає піонером у прийнятті нових стандартів. Комунікативні знання та навички визнаються обов'язковими для того, щоб досягти високого рівня професіоналізму цих фахівців.

КПКС майбутніх фахівців з публічного управління не може формуватися і розвиватися стихійно або в результаті епізодичних дій виховного характеру. Високий рівень КПКС повинен бути результатом системних явищ. Одним з найважливіших факторів формування високої культури спілкування майбутніх фахівців є їх професійна освіта.

Отже, якщо вивчити сутність моделі формування КПКС майбутніх фахівців з публічного управління та адміністрування, то можна зробити висновок, що дана модель має розгалужену структуру взаємопов'язаних елементів і є об'єктивною і повною інформацією про зміст і характер освітньої та професійної діяльності фахівців з публічного управління та адміністрування. Надалі створена організаційно-педагогічна модель формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки може бути доопрацьована теоретично та експериментально,

а також може бути адаптована та впроваджена університетами, які здійснюють професійну підготовку фахівців публічного управління та адміністрування.

2.3. Педагогічні умови формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки

Проблема педагогічних умов формування і розвитку КПКС майбутніх фахівців різних напрямків дуже актуальна, а тому постійно є предметом наукових досліджень.

Т. Гусак, Т. Гуцан, М. Малкова, Ю. Музика, Н. Тверезовська, О. Федорова, Є. Хрікова, Т. Яблонська та інші присвятили свої дослідження педагогічним умовам як педагогічному явищу.

Слід зазначити, що, незважаючи на значні наукові дослідження, проблема педагогічних умов формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки була потребує нового підходу до теоретичного узагальнення

Зокрема, загальна освіта і підготовка майбутніх фахівців публічного управління вимагає підготовки до інтенсивних комунікативних процесів, які складають основу їх майбутньої діяльності. За своєю суттю КПКС як культура відносин є одним з основних елементів культури лідерства, що дозволяє менеджерам ефективно виконувати свої професійні завдання. Тому одним із важливих завдань педагогів, які готують майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування, є створення сприятливих педагогічних умов для формування та розвитку їх культури спілкування на високому рівні. Таким чином, особливості професійної діяльності цих фахівців можна розглядати як основу для створення педагогічних рамкових умов підготовки майбутніх фахівців з публічного управління та адміністрування в університетах.

Новий тлумачний словник української мови пропонує такі тлумачення терміна «умови»: необхідна обставина, що дає можливість реалізації,

створення, формування чого-небудь або сприяє чому-небудь; обставини, характеристики дійсності, в яких щось відбувається або здійснюється; правила, які існують або встановлюються в певній сфері діяльності з метою забезпечення нормального функціонування чого-небудь; набір даних, положення, що лежать в основі чого-небудь [211, с. 384].

Психологічна наука розглядає «стан» як сукупність явищ зовнішнього і внутрішнього середовища, які сильно впливають на психічне явище і його розвиток [95].

Предметом наших досліджень є педагогічні умови, що створюють «зовнішнє середовище» для формування комунікативної культури майбутніх фахівців з публічного управління та адміністрування.

У педагогіці існує безліч визначень поняття «педагогічні умови». Можна погодитися з визначенням вітчизняних вчених про педагогічні умови як сукупності об'єктивних умінь, змісту, форм, методів і педагогічних прийомів [139].

Під педагогічними умовами слід розуміти обставини, які визначають сприятливий хід і результативність педагогічного процесу професійної підготовки фахівців. Ці умови формуються внаслідок взаємодії особистості викладача, учнів або здобувачів та інших учасників навчального процесу, а також враховують контекстні аспекти, які впливають на навчання та освітній процес [96, с. 143].

Згідно з визначенням С. Пелипчук, педагогічні умови – це обставини, що визначають певний напрямок у розвитку педагогічного процесу [158].

У проведеному дослідженні були встановлені педагогічні умови, які сприяють якісному та ефективному формуванню та розвитку КПКС майбутніх фахівців у галузі публічного управління та адміністрування, а саме:

- модифікація змісту фахової підготовки шляхом поетапного доповнення курикулуму окремими темами та навчальними дисциплінами (варіативна складова) циклу професійної та практичної підготовки здобувачів;
- упровадження інтерактивних форм та методів навчання з урахуванням

контексту професійної діяльності майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування;

- створення комфортного психологічного мікроклімату в професійному спілкуванні фахівців публічного управління та адміністрування у малих групах;
- реалізацію індивідуального підходу до навчання із застосуванням різнорівневих завдань.

Ефективність педагогічної взаємодії значною мірою залежить від того, наскільки викладачеві вдається правильно визначити персональні особливості та інтенції здобувача, і правильно підібрати методи впливу на його особистість. У здобувача формується особиста зацікавленість у вивченні предмету, у досягненні позитивних результатів у формуванні міжкультурної компетенції, формування особистісного рівня оволодіння професією, розвитку творчої індивідуальності.

Друга педагогічна умова пов'язана з тим, що навчальна діяльність більш ефективна, коли вона позитивно мотивована. Мотивація може бути внутрішньою і зовнішньою. Внутрішня мотивація залежить від особистісних якостей особистості учнів, від того, як вони налаштовуються на пізнавальний процес. Інтерес є основним стимулом розвитку особистості, оскільки визначає виникнення і спрямованість пізнавальної діяльності в навчанні. А зовнішня мотивація обумовлена певними соціальними умовами: створенням педагогом сприятливих умов для усвідомлення важливості і позитивного ставлення до майбутньої професійної діяльності та усвідомлення соціальної значущості майбутньої професії, а також баченням своєї ролі в реалізації майбутньої професійної діяльності.

Мотивація – це результат внутрішніх потреб людини, його емоцій та інтересів, цілей і завдань. Сутність поняття «мотивація» відображає його тісний зв'язок з потребами, оскільки мотивація виступає як рушійна сила людської поведінки та початок процесу навчання, що завжди витікає з потреби як однієї з умов особистісного розвитку. Потреби, у свою чергу, є вираженням необхідності людини у тих умовах, які забезпечують її існування та

незалежність [157].

На думку В. Панка, формування мотивації в процесі навчання – це не просто збільшення позитивного або ослаблення негативного ставлення до навчання, а ускладнення структури мотиваційної сфери, містяться в ній мотивацій, поява нових, більш зрілих, часом суперечливих відносин між ними. [157, с. 14]. Мотивацію поділяють на внутрішню та зовнішню. Зовнішня мотивація здійснює стратегічні ролі у формуванні міжкультурної компетенції, а внутрішня – тактичні (розвиває процес оволодіння новими навичками). Внутрішні, процесуальні мотиви пов'язані зі змістом діяльності та процесом її виконання, зовнішні – з більш широкими взаєминами особистості з навколишнім середовищем.

Зовнішня мотивація визначається соціальними умовами і має дальні перспективи, такі як можливість спілкування іноземною мовою та необхідність міжкультурних знань у професійній сфері. У внутрішній мотивації відзначаються мотиви, що пов'язані з орієнтацією здобувачів на процес навчальної діяльності та її результат. Основою внутрішніх пізнавальних мотивів є прагнення до пізнання.

При цьому варто зазначити, що комунікативний різновид мотивації є основним (отримування нових знань, які би дозволили вести вільну, змістовну та ефективну комунікацію з представниками інших культур).

Враховуючи вплив мотивації на освітній процес і розвиток міжкультурної компетентності здобувачів, можна зробити висновок, що успішність навчання найбільша в тих випадках, коли має місце висока мотивація. Отже, належно сформовані мотиви грають ключову роль у створенні позитивного налаштування до навчання.

Потреба майбутніх керівників у набутті необхідних практичних навичок стає основою для визначеного нами третьої педагогічної умови, а саме вибору інноваційних методів (активного та інтерактивного) професійного навчання, які набувають все більшого значення. При застосуванні цих методів в першу чергу активізується пізнавальна діяльність і розвиваються творчі здібності.

Використання таких методів дає можливість створювати реальні життєві ситуації, що сприяють вивченню матеріалу і виробленню відповідного комунікативної поведінки.

Викладач ЗВО так повинен організовувати освітній процес, щоб здобувачі мали можливість формувати навички самостійної пізнавальної діяльності. В нагоді стають інтерактивні технології навчання, які базуються на взаємодії учасників навчального процесу. Ці технології дають можливість створювати реальні життєві ситуації, які сприяють вивченню матеріалу і виробленню відповідної комунікативної поведінки, шляхом використання іноземної мови. Інтерактивні технології сприяють розвитку соціальних і психологічних якостей здобувачів, таких як впевненість у собі і здатність працювати у колективі, а також створюють сприятливі умови для ефективного навчання.

Існує досить багато видів інтерактивних технологій, серед яких найбільш ефективні: дискусії («мозковий штурм» («Brainstorm»), круглий стіл «Roundtable») – здійснюється обмін думками, ідеями іноземною мовою з певної теми, використовуючи засвоєний лексичний матеріал професійного спрямування; рольові ігри – підвищують активність здобувачів, регулюють міжособистісні відносини, проявляється емоційна складова сприйняття та відтворення інформації; творчі заходи (творчі завдання, проектні роботи) – створюють можливість виявити та реалізувати креативне мислення та творчі здібності; мультимедійні проекти (презентації, відеопроєкти) – розвивають здатність структурувати та візуалізувати інформацію, активізуючи пізнавальну діяльність здобувачів; позааудиторні інтерактивні заходи (екскурсії, соціальні опитування, зйомка відео репортажів, участь здобувачів у зустрічах з іноземними гостями) – можливість розвивати і вдосконалювати свою комунікативну культуру.

Інтерактивні технології навчання дають можливість здобувачам здійснювати комунікацію між собою, при цьому викладач займає позицію організатора комунікативного процесу, який, взаємодіючи з кожним

здобувачом чи групою здобувачів, допомагає формувати відповідні комунікативні навички. Виконуючи роль своєрідного модератора під час таких занять, викладач має можливість виявити типові помилки, яких допускаються здобувачі, та в майбутньому спланувати повторення і закріплення матеріалу.

Оскільки освітній процес у вузі є соціально-конструктивним комунікативним процесом, важливу роль в цьому відіграє рівень комунікативної культури викладача, який визначається, перш за все, його особистісними якостями, соціокультурними та ціннісними орієнтаціями, а також мотивами його професійної діяльності.

Свідченням високої кваліфікації викладачів, які відповідають вимогам сьогодення, повинні стати не тільки досконале знання предмету, професійна майстерність, загальна ерудованість, але й високий рівень педагогічної, психологічної та комунікативної культури.

Педагогічні здібності педагога повинні проявлятися в такому впливі на здобувача, яке сприяє розвитку їх особистості і оволодіває знаннями і навичками, необхідними для підготовки майбутнього фахівця. У цьому сенсі застосування комунікативних знань, умінь і навичок педагога набуває роль професійно значущого. При цьому, створюючи сприятливий психологічний клімат в освітньому процесі, педагог підвищує ефективність професійно-педагогічного спілкування зі здобувачами. Впливаючи таким чином на здобувача, викладач повинен враховувати особливості його віку, емоційно-психологічного стану, духовного і інтелектуального розвитку, а також загального рівня культури і сформованості взаємин різного виду.

У контексті педагогічної діяльності важливу роль також відіграє стиль спілкування викладача і здобувачів. Поняття стилю педагогічного спілкування включає в себе комунікативні техніки, які використовує викладач у процесі взаємодії із здобувачами. На думку багатьох науковців стиль педагогічного спілкування залежить від особливостей характеру й темпераменту викладача, рівня його професіоналізму, але в першу чергу від рівня його комунікативної культури. Варто зазначити, що стиль та продуктивність педагогічної

комунікації залежить від соціально-психологічних особливостей учасників комунікативного процесу та впливають на ефективність та успішність навчання у закладі вищої освіти.

На нашу думку, саме комплексне використання певних педагогічних умов сприятиме ефективному формуванню та розвитку КПКС майбутніх фахівців з публічного управління та адміністрування у процесі їх фахової підготовки.

Результатом дослідження стало визначення педагогічних умов, в яких формування КПКС майбутніх фахівців з публічного управління є найбільш ефективним. Вивчення досліджуваної проблеми дає підстави стверджувати, що формування і розвиток високого рівня КПКС цих фахівців може ефективно здійснюватися тільки з урахуванням створення, дотримання і реалізації педагогічних умов, встановлених в даній науковій роботі для адекватної організації освітнього процесу.

Таким чином, успішне формування КПКС залежить від цілеспрямованих педагогічних умов, які створюються у процесі освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування. Безумовно, створення відповідних педагогічних умов у вищих навчальних закладах, де здійснюється навчання майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування, є ключовим для підготовки висококваліфікованих кадрів, які зможуть успішно управляти окремими організаціями та впливати на суспільні процеси в цілому.

У зв'язку з тим, що проведені дослідження не охопили всі аспекти проблеми становлення та розвитку культури спілкування майбутніх фахівців, подальший науковий пошук шляхів вирішення цієї проблеми вимагає розробки педагогічно-методичного забезпечення. Це забезпечення повинне слугувати як теоретична база для оволодіння основними технологіями формування і розвитку комунікативної культури. Також воно має допомогти у реалізації комунікативно орієнтованого навчання у закладах вищої освіти.

Визначальною характеристикою здобувачів є професійна спрямованість. Це сприяє їхній активності, інтелектуальному і духовному розвитку як

особистості, самостійній і творчій діяльності, прагненню оволодіти професійними знаннями. Пізнавальні інтереси здобувачів також пов'язані з професійною спрямованістю, тому їм притаманна більш виражена цілеспрямованість. Здобувачі відрізняються глибокими спеціальними навичками і знаннями інноваційного характеру, мають початковий досвід застосування і створення нових знань для вирішення проблемних професійних завдань [147, с. 11-14]. Вони усвідомлюють значущість виконання творчої науково-дослідницької діяльності у майбутній професійній сфері, тому їм притаманний більш високий рівень активності, ініціативності й креативності. Впродовж навчання в бакалавраті у здобувачів накопичується досвід виконання курсових робіт, кваліфікаційної бакалаврської роботи та інших, їх публічного захисту, вони також мають певний досвід практичного використання навичок монологічного і діалогічного мовлення завдяки участі у здобувачських наукових конференціях, семінарах, дискусійних клубах, олімпіадах тощо.

Формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки має враховувати потреби здобувачів у здійсненні пізнавальної діяльності в процесі вивчення культури спілкування та його готовність у набутті досвіду комунікативної діяльності.

Так, результати проведеного анкетування показали, що 100% слухачів магістратури вважають розвиток КПКС необхідним для своєї майбутньої професії, при цьому 4% респондентів – здобувачів бакалаврату не вважають розвиток КК за потрібний для себе. Майбутні управлінці, виявляючи свої прагматичні наміри, вбачають у формуванні КПКС фактор досягнення успіху в майбутній професійній діяльності. Мотивом для 77% опитаних здобувачів є кар'єрне зростання, що на 20% більше, ніж у здобувачів бакалаврату. Більший відсоток відповідей стосується також мотиву щодо отримання авторитету серед майбутніх колег за допомогою КК (54% здобувачів проти 50% здобувачів 3-4 курсів).

Переважає більшість здобувачів, загалом і бакалаврату, і магістратури, чітко уявляють, яким чином вони можуть застосувати риторичні вміння та

навички в майбутній професійній діяльності. Серед прикладів, які заслуговують на особливу важливість, вони зазначили ведення переговорів, презентації, наради, спілкування з діловими партнерами, досягнення поваги в колективі, вміле керування підлеглими та вияв лідерства, вплив на інформаційно-комунікаційні процеси в організації, встановлення комунікативних зв'язків, аргументоване обґрунтування своєї точки зору, створення образу вмілого управлінця, згуртування колективу, уникнення та улагодження конфліктів тощо. Проте, частка здобувачів, що не змогли надати належного прикладу, становить 12% у порівнянні з 22% здобувачів бакалаврату.

Мотивом формування КПКС у здобувачів є також їхнє духовне зростання як особистості. За результатами анкетування, магістранти більшою мірою, ніж здобувачі бакалаврату, усвідомлюють значущість оволодіння КПКС задля розвитку своєї духовної сфери (54% проти 39%).

На основі аналізу здобувачів як суб'єктів педагогічної системи можна дійти висновку, що їх характеризують недостатня внутрішня мотивація, їм бракує певних знань з риторики та досвіду виконання КД. Серед особливостей характеристик можна виокремити активну КД у процесі професійно-орієнтованої навчальної та науково-дослідної діяльності (участь у наукових дослідженнях, захист наукових робіт, зокрема, кваліфікаційної роботи тощо).

Процес формування КПКС у майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування неможливий без участі іншого суб'єкта педагогічного процесу – викладача. З метою посилення у майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування професійної спрямованості він має враховувати потреби, інтереси, нахили; спиратися на міжпредметні зв'язки; активізувати їхню пізнавальну активність; використовувати методи і форми навчання, які моделюють ситуації професійної діяльності.

У процесі навчальної діяльності важливим є встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачем і здобувачами. Так, за результатами анкетування, всі респонденти дотримуються демократичного стилю, проте, 44% викладачів надає здобувачам можливості дискутувати. Це свідчить про

дотримання викладачами принципів демократизації й діалогізації навчального процесу.

Формування КПКС здійснюється також з урахуванням міжпредметних зв'язків. Так, на питання «Яким чином Ви розвиваєте у здобувачів комунікативну культуру?» 93% викладачів навели такі приклади: проведення дискусій, диспутів, презентацій, публічних виступів, зокрема, доповідей на здобувачських наукових семінарах і конференціях, кейс-стаді, ділових ігор, за допомогою ситуативних вправ, підготовки до захисту наукових робіт тощо.

Аналіз результатів проведених досліджень щодо готовності викладачів до формування КПКС дозволив дійти висновку, що їх, як суб'єктів педагогічної системи, здебільшого характеризують висока мотивація, цілеспрямованість, бажання самовдосконалюватися в якості промовця. Проте, їм бракує певних знань з риторики, відповідних методичних розробок. Серед вимог до викладачів можна виокремити моделювання ними цілісного педагогічного процесу формування КПКС, а також вимога бути взірцем ораторської майстерності для здобувачів, що передбачає постійне самовдосконалення та рефлексію щодо своєї комунікативної діяльності.

Отже, здійснивши розгляд науково-методологічних засад дослідження проблеми, перейдемо до питання поетапного розгляду проблеми формування КПКС у майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування в процесі фахової підготовки.

Поетапний характер засвоєння майбутніми управлінцями досвіду комунікативної діяльності визначає наступні етапи формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки: поліпшення вимови, лексичних і граматичних навичок; тренування навичок монологічного мовлення; тренування навичок діалогічного мовлення. Реалізація етапів уможливорюється за умови організації на кожному з них функціонально повного циклу реалізації навчальної діяльності, який охоплює мотиваційно-цільовий, когнітивно-орієнтувальний, діяльнісно-операційний та оцінно-корекційний мікроетапи.

Розкриємо сутність мікрофаз здійснення освітньої діяльності. Таким чином, загальними цілями мікроетапу мотиваційної цілі є формування мотивації, оновлення та активізація існуючих знань; мета; розробка плану дій як основи для індикативних заходів. Ця мікрофаза стосується постановки проблеми та можливих шляхів вирішення. Викладач в більшості випадків не володіє інформацією про початковий рівень знань і умінь учнів. Згодом визначаються педагогічні цілі підготовки, критерії та методика діагностики результатів.

Мета мотивації мікрорівня необхідна для формування позитивної мотивації в майбутній діяльності у галузі публічного управління та адміністрування. Викладач повинен викликати інтерес до навчального матеріалу; ознайомлення з предметом і проблемами викладання; оновлення методичних матеріалів; Створити сприятливу атмосферу для спілкування і взаємодії учасників педагогічного процесу. Інформування майбутніх керівників про систему політики, про найважливіші аспекти процесу складання кримінального кодексу формує основу успішної комунікативної діяльності в умовах професійної діяльності. В результаті спільної участі в цілепокладанні вони перетворюються в повноцінних суб'єктів педагогічної діяльності, здатних самостійно і творчо досягати поставлених цілей. На цьому мікрорівні викладач повинен в основному використовувати пряме управління і, в ряді випадків, непряме (перспективне) управління, спираючись на такі керівні принципи, як принцип педагогічної освіти, принцип культурно-ідеологічного відповідності, принцип міжпредметних зв'язків.

Важливу роль у формуванні КПКС на кожному мікроетапі грає правильний підбір дидактичних засобів, використовуваних педагогом в освітньому процесі. Таким чином, на мотиваційно-цільовому етапі вони повинні включати асоціограму, роботу з ключовими термінами; анкети для підвищення обізнаності учнів про майбутні навчальні матеріали; діаграма міжпредметних зв'язків; проблемні ситуації.

Етап орієнтації і цілепокладання пов'язаний з когнітивно-зорієнтованої

мікростадією. До її загальних завдань відноситься здійснення зв'язку між етапами освітньої діяльності; розвиток інтелектуальної сфери, орієнтація на цінності, процеси саморегуляції. Етап пізнання включає в себе два етапи: постановку проблеми і розробку об'єктної моделі. Проблемне ставлення суб'єктів до досліджуваного об'єкта характеризується протиріччями, які проявляються під впливом різних факторів. На цьому етапі викладач має спільно зі здобувачами сформулювати проблему і розробити модель об'єкта КПКС. На когнітивно-зорієнтувальному мікроетапі здобувачі мають засвоїти нову інформацію та засоби здійснення КД з метою їх подальшого застосування.

Важливою педагогічною умовою підвищення рівня КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування є здійснення спільної виробничої діяльності. Це сприяє зростанню їх ініціативності і самостійності, переходу від позиції об'єкта управління з боку педагога до участі в управлінні процесом навчання. Дидактичні засоби на цьому етапі являють собою систему навчально-пізнавальних завдань; схема внутрішньопредметних логічних зв'язків; схема опрацювання теми; інтерактивне читання текстів публічних виступів: нотатки на полях, стратегія «читання/мислення/обмін ідеями», «таблиця прогнозування».

Після ознайомлення з новим матеріалом здобувачі переходять до діяльнісно-оперативної мікрофази, зміст якої включає застосування отриманих знань на практиці в рамках старого і нового контексту, уточнення характеристик об'єкта дослідження, детальне засвоєння нової тематичної інформації, активізацію введеного мовного матеріалу (лексичних одиниць і граматичних конструкцій, необхідних для здійснення КД) є обов'язковими). Характерним для цього етапу є самоврядування учнів. Результатом повинен стати високий рівень сформованої КПКС, що дозволяє людині автономно взаємодіяти зі співрозмовниками, аудиторією слухачів.

Найважливішим принципом, якого дотримується педагог при управлінні навчальною діяльністю на даному етапі, є принцип зв'язку теорії і практики. Виходячи з цього принципу, в освітньому процесі викладач повинен більше

уваги приділяти практичному застосуванню отриманих знань і умінь, тобто використовуються вправи, рольові та імітаційні ігри, творчі завдання, тобто застосовуються методи навчання або прийоми тренування практичних навичок. Їх основою, на відміну від пізнавальних методів, є зміст мовної діяльності.

Залежно від бажаного ступеня засвоєння комунікативних умінь і навичок застосовують репродуктивний або продуктивно-творчий методи. У процесі тренування навичок і умінь з риторики ефективно використовувати метод відтворення, наприклад, відтворення мовних текстів у вигляді переказу. Навчання навичок зв'язного мовлення здійснюється продуктивно-творчим методом. Завдання включають: навчальні та мовленнєві ситуації, продуктивні мовні вправи, риторичні завдання, написання мовних текстів на запропоновану або самостійно обрану тему, написання сценарію дискусії, наукову конференцію, рольові ігри для ведення полемічного діалогу, ділові ігри, вправи на оволодіння культурою дебатів, групові дискусії, дебати, симуляції ситуацій; тренування риторики та інше.

Завершальним мікроетапом процесу формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки є оцінювально-корекційний. У цій мікрофазі отримані результати порівнюються з цілями, сформульованими на початку. Його цілями є: розвиток навичок рефлексії щодо набутих комунікативних навичок, а також власної комунікативної поведінки як оратора; контроль, аналіз і коригування результатів комунікативної діяльності; діагностика та підвищення мовної культури; набуття досвіду рефлексивної діяльності. Інструменти моніторингу на цьому етапі включають: матрицю знань і навичок, форми експертної оцінки, форми індивідуальних досягнень, анкети зворотного зв'язку, рефлексійні карти, графіки прогресу, листи самооцінки і самоконтролю, діагностичні тести.

Основою управління навчальною діяльністю в оцінювально-корекційному мікрорівні лежить принцип самопізнання – орієнтація на рефлексивне мислення про власні ораторські навички на основі тестів та інших методик. Крім нього, керівними принципами є принцип зворотного зв'язку і

діалогічної взаємодії.

Отже, аналіз сучасних парадигм у педагогічній науці, таких як гуманістична, культурологічна та знаннєва, дозволив визначити теоретичні, методологічні та аксіологічні орієнтири для реалізації цілісного педагогічного процесу формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування під час їх фахової підготовки. Заснована на цих парадигмах концепція особистісно-орієнтованого навчання обґрунтовується як теоретична основа для формування КПКС; доведено необхідність організації й реалізації педагогічного процесу формування КПКС на засадах системного, компетентнісного, контекстного, комунікативно-діяльнісного та знаково-символічного підходів. Аналіз педагогічних принципів виявив необхідність доповнення класичних дидактичних принципів специфічними принципами формування КПКС – пріоритету практики, ідеаловідповідності, гармонізуючого діалогу, риторизації професійної підготовки.

Для реалізації зазначених вище парадигм як «зразків», «моделей» організації освітнього процесу необхідно спиратися на теоретичні основи, які б могли їх звузити та конкретизувати для певної ситуації. Такою основою в педагогічному процесі формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування має бути застосування компетентнісного підходу до навчання.

В процесі вирішення проблеми підвищення рівня сформованості КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування ми спираємося на головну мету професійної освіти – підготовку висококваліфікованого фахівця, досягнення якої можливе за умови використання контекстного підходу у навчанні, запропонованого А. Вербицьким. Реалізуючи такий підхід, забезпечено включення в освітній процес різних елементів майбутньої професійної діяльності, які передбачають здійснення комунікативної діяльності: проведення презентацій, дискусій, дебатів, рольових і ділових ігор, розгляд різноманітних професійних ситуацій, розроблення проектів тощо.

Урахування особистісних якостей здобувачів, їхніх інтересів, потреб і

цінностей, потребує відповідного відбору цілей, принципів, змісту, засобів та форм спільної діяльності викладача та здобувачів. Реалізація особистісно-орієнтованого підходу у педагогічному процесі формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування здійснюється через застосування проблемних ситуацій, творчих завдань, діалогічної співпраці під час спільної продуктивної діяльності, коли здобувач виявляє себе як особистість.

Формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування відбувається в процесі навчальної та позанавчальної діяльності, яка являє собою складну систему. Всебічний її аналіз потребує системного підходу, який дозволяє розглядати об'єкт цілісно, як систему.

Як нами попередньо висвітлено, КПКС знаходить своє втілення в риторичній діяльності та здійснюється під час комунікації. Комунікація являє собою вид діяльності, породжений суб'єкт-суб'єктними відносинами у процесі предметної діяльності.

На основі аналізу наведених вище положень щодо комунікації як виду діяльності вважаємо за доцільне дотримуватися у нашому дослідженні комунікативно-діяльнісного підходу.

Формування КПКС передбачає розвиток мовлення з використанням певної системи мови.

З урахуванням цього, ефективному вирішенню проблеми підвищення рівня сформованості КПКС сприятиме застосування в навчальній діяльності таких знаково-символічних засобів, як моделювання (наприклад, побудова алгоритму підготовки презентації, моделей комунікативних ситуацій, складання портрета аудиторії слухачів тощо), кодування (процес кодування-декодування повідомлень у процесі комунікації), схематизація (наприклад, складання згорнутого та розгорнутого планів промови, використання функціональних опор тощо), заміщення (використання зображень – фото, малюнків; проведення рольових і ділових ігор).

Комунікативна підготовка майбутніх фахівців публічного управління та

адміністрування, може здійснюватися засобами рідної та іноземної мов у процесі фахової підготовки як лінгвістичного, так і немовного напрямку.

Оскільки знання іноземних мов набуває все більшого значення в багатьох професійних сферах, особливу увагу слід приділити підготовці іншомовних комунікативних навичок майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування. Невід'ємною частиною підготовки сучасного висококваліфікованого керівника є знання однієї або декількох іноземних мов. На цьому тлі проектування професійно-орієнтованого викладання іноземної мови розроблено таким чином, щоб за певний період навчання досягався певний рівень, набувалася іншомовна компетенція, що дало б можливість ефективної комунікації у професійній діяльності [70]. Адже специфіка діяльності менеджерів вимагає навичок спілкування з іноземними колегами з метою обміну професійним досвідом та обговорення проблем загальнодержавного та місцевого значення. У цьому контексті роль іноземної мови значно посилюється, а вибір найбільш ефективної методики навчання стає актуальним як ніколи [4].

Враховуючи, що знання іноземної мови, а часом декількох іноземних мов стає все частіше необхідною умовою при прийнятті на роботу, вивчення іноземної мови у закладі вищої освіти вважається невід'ємною складовою професійної підготовки сучасного фахівця у кожній галузі.

Оскільки мова є засобом спілкування, викладання іноземної мови є комунікативним та професійно орієнтованим, адже майбутні фахівці повинні бути готові налагоджувати ділові та партнерські контакти, налагоджувати міжнародні наукові зв'язки, брати участь у міжнародних конференціях, а також набувати досвіду за кордоном у сфері професійної діяльності. Основними формами іншомовної комунікативної взаємодії у сфері майбутньої професійної діяльності здобувачів управлінських спеціальностей є участь у розмовних клубах, виступи, доповіді, виступи на наукових конференціях, ведення ділових бесід, ведення ділового листування, узагальнення наукових статей тощо.

Під час вивчення іноземної мови створюються сприятливі можливості

для професійної підготовки фахівців. Незважаючи на те, що іноземна мова є засобом набуття знань, формування навичок і умінь, вивчення іноземної мови на високому рівні може служити розширенню загального кругозору, отриманню додаткової наукової та предметно-актуальної інформації, поглибленню спеціальних знань, тому місце іноземної мови в загальній системі фахової підготовки майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування значно збільшується.

Впровадження модульного навчання відкриває можливості для врахування індивідуальних інтересів здобувачів, реалізації комунікативної спрямованості навчального процесу та досягнення високого рівня КПКС майбутніх фахівців. Однак необхідно вирішувати проблеми, що виникають під час викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах. Серед найактуальніших причин можна відзначити низький рівень мотивації здобувачів, недостатню кількість годин для вивчення програмного матеріалу та відсутність можливості індивідуального підходу через різний рівень підготовки. Для вирішення цих проблем потрібно розробити нові підходи та програми модульного навчання іноземної мови, які сприятимуть формуванню та розвитку мовних умінь та навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності здобувачів.

Поетапний характер засвоєння майбутніми управлінцями досвіду комунікативної діяльності визначає наступні етапи формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування в процесі фахової підготовки: поліпшення вимови, лексичних і граматичних навичок; тренування навичок монологічного мовлення; тренування навичок діалогічного мовлення. Реалізація етапів уможлиблюється за умови організації на кожному з них функціонально повного циклу реалізації навчальної діяльності, який охоплює мотиваційно-цільовий, когнітивно-орієнтувальний, діяльнісно-операційний та оцінно-корекційний мікроетапи.

Розкриємо сутність мікрофаз здійснення освітньої діяльності. Таким чином, загальними цілями мікроетапу мотиваційної цілі є формування

мотивації, оновлення та активізація існуючих знань; мета; розробка плану дій як основи для індикативних заходів. Ця мікрофаза стосується постановки проблеми та можливих шляхів вирішення. Викладач в більшості випадків не володіє інформацією про початковий рівень знань і умінь учнів. Згодом визначаються педагогічні цілі підготовки КПКС, критерії та методика діагностики результатів.

Мета мотивації мікрорівня необхідна для формування позитивної мотивації в майбутніх професіях публічного управління та адміністрування. Викладач повинен викликати інтерес до навчального матеріалу; ознайомлення з предметом і проблемами викладання; оновлення методичних матеріалів; Забезпечити умови, що сприяють взаємодії та спілкуванню серед учасників педагогічного процесу. Інформування майбутніх керівників про систему політики, про найважливіші аспекти процесу складання кримінального кодексу формує основу успішної комунікативної діяльності в умовах професійної діяльності. В результаті спільної участі в цілепокладанні вони перетворюються в повноцінних суб'єктів педагогічної діяльності, здатних самостійно і творчо досягати поставлених цілей. На цьому мікрорівні викладач повинен в основному використовувати пряме управління і, в ряді випадків, непряме (перспективне) управління, спираючись на такі керівні принципи, як принцип педагогічної освіти, принцип культурно-ідеологічного відповідності, принцип міжпредметних зв'язків.

Важливу роль у формуванні КПКС на кожному мікроетапі грає правильний підбір дидактичних засобів, використовуваних педагогом в освітньому процесі. Таким чином, на мотиваційно-цільовому етапі вони повинні включати асоціограму, роботу з ключовими термінами; радник очікувань; анкети для підвищення обізнаності учнів про майбутні навчальні матеріали; діаграма міжпредметних зв'язків; проблемні ситуації і т.д.

Етап орієнтації і цілепокладання пов'язаний з когнітивно-зорієнтованою мікростадією. До її загальних завдань відноситься здійснення зв'язку між етапами освітньої діяльності; розвиток інтелектуальної сфери, орієнтація на

цінності, процеси саморегуляції. Етап пізнання включає в себе два етапи: постановку проблеми і розробку об'єктної моделі. Ставлення суб'єктів до об'єкта дослідження може бути проблемним і відзначатися протиріччями, що виникають під впливом різних факторів. На цьому етапі викладач має спільно зі здобувачами сформулювати проблему і розробити модель об'єкта КПКС. На когнітивно-зорієнтувальному мікроетапі здобувачі мають засвоїти нову інформацію та засоби здійснення КД з метою їх подальшого застосування.

Важливою педагогічною умовою підвищення рівня освіти КПКС майбутніх професій публічного управління та адміністрування є здійснення спільної виробничої діяльності. Це сприяє зростанню їх ініціативності і самостійності, переходу від позиції об'єкта управління з боку педагога до участі в управлінні процесом навчання. Дидактичні засоби на цьому етапі являють собою систему навчально-пізнавальних завдань; схема внутрішньопредметних логічних зв'язків; схема опрацювання теми; інтерактивне читання текстів публічних виступів: нотатки на полях, стратегія «читання/мислення/обмін ідеями», «таблиця прогнозування».

Після ознайомлення з новим матеріалом здобувачі переходять до діяльнісно-оперативної мікрофази, зміст якої включає застосування отриманих знань на практиці в рамках старого і нового контексту, уточнення характеристик об'єкта дослідження, детальне засвоєння нової тематичної інформації, активізацію введеного мовного матеріалу (лексичних одиниць і граматичних конструкцій, необхідних для здійснення комунікативного діяльності) є обов'язковими). Результатом повинен стати високий рівень правильно сформованої культури спілкування, що дозволяє людині автономно взаємодіяти зі співрозмовниками, аудиторією слухачів.

Найважливішим принципом, якого дотримується педагог при управлінні навчальною діяльністю здобувачів на даному етапі, є принцип зв'язку теорії і практики. Виходячи з цього принципу, в освітньому процесі викладач повинен більше уваги приділяти практичному застосуванню отриманих знань і умінь, тобто використовуються навчальні вправи, рольові та імітаційні ігри, тести,

творчі завдання, тобто застосовуються методи навчання або прийоми тренування практичних навичок. Їх основою, на відміну від пізнавальних методів, є зміст мовної діяльності.

Залежно від бажаного ступеня засвоєння комунікативних умінь і навичок застосовують репродуктивний або продуктивно-творчий методи. У процесі тренування навичок і умінь з риторики ефективно використовувати метод відтворення, наприклад, відтворення мовних текстів у вигляді переказу. Навчання здобувачів навичок зв'язного мовлення здійснюється продуктивно-творчим методом. Завдання включають: навчальні та мовленнєві ситуації, продуктивні мовні вправи, риторичні завдання, написання мовних текстів на запропоновану або самостійно обрану тему, написання сценарію дискусії, наукову конференцію, рольові ігри для ведення полемічного діалогу, ділові ігри, вправи на оволодіння культурою дебатів, групові дискусії, дебати, симуляції ситуацій; тренування риторики та інше.

Завершальним мікроетапом процесу формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки є оцінно-корекційний. У цій мікрофазі отримані результати порівнюються з цілями, сформульованими на початку. Його цілями є: розвиток навичок рефлексії щодо набутих комунікативних навичок, а також власної комунікативної поведінки як оратора; контроль, аналіз і коригування результатів комунікативної діяльності; діагностика та підвищення мовної культури; набуття досвіду рефлексивної діяльності. Інструменти моніторингу на цьому етапі включають: матрицю знань і навичок, форми експертної оцінки, форми індивідуальних досягнень, анкети зворотного зв'язку, рефлексійні карти, графіки прогресу, листи самооцінки і самоконтролю, діагностичні тести.

Основою управління навчальною діяльністю в оцінювально-корекційному мікрорівні лежить принцип самопізнання – орієнтація на рефлексивне мислення про власні ораторські навички на основі тестів та інших методик. Крім нього, керівними принципами є принцип зворотного зв'язку і діалогічної взаємодії.

Здійснивши аналіз навчальних планів, навчальних та робочих програм із цих дисциплін і порівнявши їх із вимогами до майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування ми дійшли висновку, що одним з перспективних шляхів удосконалення культури мовлення майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування, окрім проведення у закладах вищої освіти занять з ділової української мови, під час яких майбутні фахівці оволодівали б орфоепічними, граматичними, лексичними та стилістичними нормами, а й запровадження у навчальні плани зазначеної спеціальності також спеціальних семінарів, тренінгів, де удосконалювали б такі якості ділового мовлення як точність, логічність, чистота, багатство та виразність. Основними елементами навчання повинні стати вивчення теоретичних засад культури мовлення та практичне володіння літературними нормами, а також вдосконалення індивідуальної мовленнєвої культури. Метою проведення таких семінарів є підвищення рівня КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки.

Ефективними колективними формами навчання майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі формування КПКС є: лекція, під час якої не лише здійснювалася пізнавальна діяльність, а й формувалися переконання здобувачів, активізувалося логічне мислення, уміння аналізувати та робити висновки; практичне заняття, що сприяло формуванню практичних умінь і навичок та комунікативної взаємодії; семінар, на якому формувалися та удосконалювалися навички висловлювання, спостереження, аналізу, взаємодії з іншими та роботі в певній групі, у самостійному регулюванні своєї поведінки; дискусія, мета якої полягала у здійсненні спільної діяльності у формі співпраці, що об'єднувала всіх учасників певної підгрупи із «використанням» пізнавальної мети.

За результатами аналізу спостерігається відповідність знань, умінь та навичок, які належать до складу КПКС, із тими, що містяться у змісті програм з фахових дисциплін.

Дисципліни фахового циклу змінюють зміст таким чином, щоб майбутніх

фахівців публічного управління та адміністрування мав змогу за рівнем професіоналізму відповідати затребуваному суспільством і культурного середовищем. Наприклад, розуміння аспектів спілкування у різних соціальних групах розширюється при взаємодії з представниками різних поколінь, людьми, що виконують різні соціальні ролі, а також представниками різних релігійних спільнот, етнічних груп та інших. Це базується на власному досвіді та знаннях з метою покращення різних аспектів життєдіяльності. Розвинуті навички розпізнавання емоцій, уміння відчувати симпатію до живого, позитивне сприйняття будь-якої діяльності і навички аналізу поведінкових моделей допомагають виявити інтерес до подій суспільного та культурного життя та оцінювати їх з урахуванням психологічних особливостей учасників спілкування. До навички використовувати послуговуватися нормами етики міжособистісного спілкування у процесі професійної діяльності додається емоційно-позитивне наснаження процесу взаємодії колег.

Крім широкого спектру загальноосвітніх предметів, що вивчаються в університетах, майбутні фахівці з публічного управління потребують спеціальної підготовки до інтенсивних комунікативних процесів, які складають основу їх майбутньої роботи. Тому однією з головних цілей системи професійної підготовки майбутніх фахівців з публічного управління є формування та розвиток їх комунікативної культури. Необхідність розвитку КК майбутніх керівників виникає, перш за все, через те, що їх професійна діяльність здійснюється переважно за допомогою комунікативних процесів. Якість цих процесів безпосередньо впливає на якість загальної управлінської діяльності. Уміння готуватися і проводити ділові наради, вміння формулювати вимоги, вміння справлятися з конфліктними ситуаціями свідчать про готовність фахівця до проведення словесних видів управлінської діяльності на якісному рівні. Уміння складати ділові документи (службові листи, довідки, угоди, накази, накази, постанови, положення, інструкції) правильно і відповідно до стандартів – все це складає основу культури ділового спілкування, яка, в свою чергу, є основною складовою КК професіоналів з публічного управління та

адміністрування. Високий рівень КК молодих фахівців у сфері публічного управління є необхідною умовою не лише підвищення якості управлінських та адміністративних послуг, а й зміцнення доброчесності суспільства та держави в цілому.

Ефективність професійного розвитку майбутніх управлінців значною мірою залежить від організаційних форм безперервної освіти в університетах. Вибір змісту і методів навчання багато в чому визначається формуванням педагогічної мети професійного навчання, яка полягає в наданні здобувачам науково-теоретичних знань при вивченні загальносоціальних і спеціальних дисциплін, а також у формуванні у них практичних умінь і навичок для майбутньої професійної діяльності. Особливу увагу слід приділити вивченню комунікативних дисциплін. Практичні завдання повинні бути спрямовані на розвиток у них культури спілкування, а також сприяти більш глибокому усвідомленню соціального призначення професії лідера.

При вивченні фахових дисциплін також необхідно зробити вибір методів навчання, їх структури і функцій з урахуванням характеру змісту дисципліни.

Розглянемо деякі особливості вивчення дисципліни «Основи комунікативної культури», яка все більше стає невід'ємною частиною підготовки майбутніх фахівців з публічного управління та адміністрування. Метою даної дисципліни є теоретичне та практичне оволодіння основами культури спілкування майбутніми керівниками різних галузей. Структура навчальної дисципліни складається з декількох етапів: вивчення теоретичної концепції культури спілкування, вивчення основ ділового спілкування (дискусійно-полемічне спілкування, вербальне і невербальне спілкування, ораторське мистецтво) та оволодіння практичними навичками ефективного ділового спілкування. Після вивчення дисципліни здобувачі повинні оволодіти наступними навичками: добре розбираються в комунікативних ситуаціях; вибирати відповідні засоби, форми і прийоми ділового спілкування; викладати свої думки правильно, логічно і переконливо; побудова продуктивних відносин на різних рівнях (з колегами, керівництвом, підлеглими); володіти вербальними

і невербальними засобами ефективного спілкування; вміти практично застосовувати навички проведення нарад, нарад, публічних виступів, доповідей, презентацій тощо.

Відповідно до поставлених завдань необхідно обрати організаційні форми і методи навчання майбутніх лідерів з метою вироблення навичок практичного застосування успішних технологій ділового спілкування. Найпоширенішими формами організації навчання у вищих навчальних закладах є лекції, семінари, стажування, тренінги. Та чи інша форма вимагає особливих підходів до визначення методів навчання.

Для формування і розвитку КПКС використовуються різні методи, такі як система вправ і завдань, бесіда, парна або групова робота, самостійні дослідження, проекти. Викладачу важливо чітко окреслити, які основні форми виховного спілкування і які види навчальної діяльності слід використовувати на заняттях у процесі формування у майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування КПКС. На наш погляд, такими основними формами є: бесіда, відповіді на питання, дискусія, бліц-турнір, розповідь, повідомлення, аргументація, відповідь, доказ і спростування.

Все більшої популярності набувають технології навчання як організаційна форма навчання для формування та розвитку комунікаційної культури майбутніх фахівців з публічного управління, що дає можливість оцінити їх готовність займатися професійною діяльністю. Тренінги – це інтенсивні короткострокові тренінги, спрямовані на розвиток і систематизацію певних навичок, необхідних для виконання певних особистісних, педагогічних або професійних завдань, у поєднанні з підвищеною мотивацією особистостей до вдосконалення трудової діяльності [79, с. 2]. Тому мета тренінгів – переконати майбутніх фахівців у важливості комунікативної складової професійної діяльності та необхідності її постійного вдосконалення.

При реалізації методології моделювання здобувачам пропонується працювати над такими завданнями, які передбачають вирішення завдань професійної спрямованості. Це метод, при якому здійснюється імітація певного

процесу управління і відбувається спеціально організована діяльність, якою зазвичай керують педагоги. Метод моделювання надає здобувачам можливість оволодіти навичками виконання професійних завдань в модельованих ситуаціях, тим самим підготувавшись до майбутньої професійної діяльності.

Ефективним інтерактивним методом навчання при професійному навчанні майбутніх керівників є «кейс-метод» (розгляд справ, ситуацій) де здобувачам пропонують проаналізувати реальні проблемні ситуації професійної діяльності.

Основою інтерактивних методів навчання є взаємодія учасників освітнього процесу. Використання таких методів дає можливість створювати реальні життєві ситуації, що сприяють вивченню матеріалу і виробленню відповідного комунікативної поведінки.

Існує кілька функцій ділових та рольових ігор. Будучи моделями певної професійної діяльності в умовах рольової міжособистісної комунікації, вони виконують мотиваційну функцію. Також цей метод забезпечує навчальну функцію, визначаючи вибір мовних засобів, сприяє розвитку словесних навичок, умінь висловлювати свою точку зору, допомагає знайти найкраще рішення за певних умов, імітує спілкування у різних професійних ситуаціях. А відображаючи моделі міжособистісного спілкування, ділові ігри закликають до спілкування, забезпечуючи особисту пізнавальну діяльність здобувачів, тобто ділові ігри можуть розглядатися як найточніша модель спілкування, оскільки це наслідування реальності у її найсуттєвіших ознаках.

У ділових іграх здобувачі емоційно занурюються в процес цілеспрямованого ділового спілкування, що створює мотиваційний поштовх і підвищує їх професійний інтерес. Метод симулятора гри проходить в кілька етапів: підготовка: виявлення проблеми, вивчення основних проблемних проблем; організація та пошук виявлення зацікавлених сторін, пошук «однодумців», визначення основних комунікативних напрямків вирішення проблеми; діяльність: внесення та реалізація пропозицій до резолюцій; висновок: обговорення та аналіз гри, в тому числі визначення рівня володіння

певним набором навичок і умінь для здійснення управлінської діяльності (вміння визначати актуальність проблеми, вміння підбирати ефективні технології вирішення проблеми).

На практичних заняттях нами здійснювалося тестування здобувачів, метою якого було визначити провідні типи психологічних бар'єрів, а також рівень здатності подолати психологічні бар'єри у процесі соціокультурної взаємодії. Здобувачам було запропоновано також завдання створити тест щодо визначення провідного способу психологічного захисту особистості: катарсис, витіснення, ідентифікація, раціоналізації, що ґрунтувались на психолого-педагогічних дослідженнях Л. Хона, які виокремлюють когнітивні й регулятивні психологічні бар'єри у професійній діяльності. Робота проводилася в групах по 3–5 чоловік. Ми дотримувалися думки, що групова робота підсилює чинники мотивації та взаємної інтелектуальної активності й завдяки взаємному контролю підвищує ефективність пізнавальної діяльності здобувачів.

Під час проведення процесу формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування ми дотримувалися мотиваційно-когнітивною, операційно-процесуальною та результативно-коригувального етапів відповідно до типової навчальної програми вивчення іноземної мови.

Когнітивний етап передбачав такі завдання: формування в здобувачів мотивації до опанування української та іноземної мови; залучення здобувачів до процесу опанування української та іноземної мовами з метою формування КПКС; розробку корекційних програм для вирівнювання знань здобувачів.

Цей етап був спрямований передусім на формування пізнавального інтересу до проблеми, на корекцію знань і умінь здобувачів, отриманих у школі, й вирівнювання їхнього рівня володіння мовою в процесі аудіювання, читання, мовлення й письма, які постають у нерозривній єдності у ситуаціях міжкультурного спілкування. Отже, для повноцінного оволодіння КПКС потрібна належна мовна база.

На цьому ж етапі здобувачі одержали початкові знання КПКС і й були

залучені до пошуку, опрацювання і застосування цих знань, пов'язані з темою знайомства й добром невербальних засобів спілкування. Було здійснено коректування тематичних текстів у навчальних посібниках з іноземної мови погляду сучасної соціокультурної ситуації та за участю носіїв мови.

Здобувачі адаптувалися до нових навчальних умов й об'єдналися в групи з 3 – 5 осіб для вирішення поставлених завдань. Були застосовані групові форми роботи, здобувачі одержали досвід співпраці в процесі навчальної діяльності.

Здобувачі брали також участь у реальній ситуації міжкультурного спілкування із запрошеними носіями мови – волонтерами, здобувачами-іноземцями, викладачами іноземних ЗВО.

На другому етапі здобувачі продовжували вдосконалювати свою професійну підготовку в межах тем, передбачених навчальним планом і програмою. Тривало нагромадження, самостійно зібраної інформації, здобувачі навчалися її опрацьовувати, використовувати й застосовувати.

Результативно-коригувальний етап формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки відбувалася в останні два місяці навчального року. Основна мета цього етапу полягала у повноцінному залученні здобувачів до процесу комунікації. Для досягнення мети нами ставилися такі завдання: самостійна робота здобувач із різними джерелами інформації; удосконалювання умінь опрацьовувати, отриману інформацію для цілей професійного спілкування; аналіз та оцінка якості власної КПКС.

Після проведення рольових ігор здійснювалося анкетування, результати якого аналізувалися й використовувалися для корекції й удосконалювання створюваної системи формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки. За результатами анкетування переважна більшість здобувачів (91,3%) зазначили, що вище перелічені заходи сприяють удосконаленню КПКС, 73,6% учасників експерименту відзначили позитивний вплив на рівень загально лінгвістичних

знань й умінь рольових ігор та попередньої їх підготовки.

Вправи для формування КПКС мали комунікативну спрямованість, були орієнтовані на постійне мовлення.

Мовлення як засіб спілкування, зокрема, характеризується певними категоріями, про які пам'ятали й на які весь час орієнтувалися: умотивованість (загальна, комунікативна, ситуативна, мотиваційна готовність); активність (не лише у процесі говоріння, але й при слуханні); цілеспрямованість (що має прояви у комунікативних завданнях і впливанні на іншу людину); зв'язок з дійсністю (добір матеріалу й стимулювання мовлення); зв'язок з комунікативною функцією мислення (розумова діяльність підпорядкована здійсненню мовленнєвої дії); зв'язок з особистістю (як представників різних культур); ситуативність (співвіднесеність мовних одиниць із основними компонентами процесу спілкування): евристичність (непередбачуваність мовленнєвих дій); самостійність (неперекладність мовлення); темп.

У той же час мовлення трактується як продукт діяльності й спілкування, якому властиві: структурність, логічність, інформативність, виразність, продуктивність.

Доцільно також зазначити, що необхідним критерієм навчальних занять з іноземної мови є новизна, що має прояв у різних компонентах процесу навчання. Це, насамперед, новизна мовленнєвих ситуацій і зміна предмета спілкування, проблеми для обговорення, мовного партнера, умов спілкування тощо). Це й новизна використовуваного матеріалу (його інформативність), і новизна організації заняття (його видів, форм), і розмаїтість прийомів роботи. У цих випадках здобувачі не одержують прямих вказівок для запам'ятовування – воно стає супутнім продуктом у мовленнєвій діяльності з матеріалом (мимовільне запам'ятовування).

У ході навчальних занять з іноземної мови намагалися встановити атмосферу відмінну від традиційної організації навчального простору.

У результаті формувального експерименту здобувачі експериментальних груп здобули стійку систему знань про КПКС й важливість її реалізації у

професійній діяльності. У них сформувалися і цілісні уявлення про свої професійні й соціокультурні якості. Це відбувалося у ході реалізації сукупності завдань та ділових ігор, а також узагальнених способів дій у процесі вирішення завдань, що надавали здобувачам можливість індивідуально, у максимально дозволі темпі переходити з одного рівня сформованості КПКС.

Таким чином, виявлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки.

Висновки до другого розділу

Організаційно-педагогічна модель формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки (рис. 2.1.) відображає логіку здійснення системного педагогічного дослідження та базується на концептуальних засадах євроінтеграційних тенденцій та освітньо-кваліфікаційних вимогах до професійної діяльності управлінців.

Складовими організаційно-педагогічної моделі формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки є цільовий, теоретико-методологічний, змістовий, процесуальний та оцінювальний блоки, поетапне виконання яких приводять до результату: сформованість культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування.

До педагогічних умов формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки віднесено: модифікацію змісту фахової підготовки шляхом поетапного доповнення курикулуму окремими темами і навчальними дисциплінами (варіативна складова) циклу професійної та практичної підготовки здобувачів вищої освіти; упровадження інтерактивних форм і методів навчання з урахуванням контексту професійної діяльності майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування; створення комфортного психологічного мікроклімату в

професійному спілкуванні у малих групах; реалізацію індивідуального підходу до навчання із застосуванням різнорівневих завдань.

Модифікація змісту фахової підготовки здійснювалася шляхом поетапного доповнення курикулуму окремими темами і навчальними дисциплінами (варіативна складова) циклу професійної та практичної підготовки здобувачів вищої освіти. Особлива увага приділялася дисциплінам «Основи ділового спілкування», «Українська ділова мова», «Іноземна мова професійного спрямування», «Ділова іноземна мова», «Англійська мова у сфері менеджменту», «Мистецтво ділового спілкування», «Основи комунікативної культури менеджера», «Основи культури професійного мовлення», «Основи ораторського мистецтва» тощо.

Упровадження інтерактивних форм і методів навчання з урахуванням контексту професійної діяльності майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування здійснювалося за рахунок залучення здобувачів вищої освіти до дискусій, рольових ігор, творчих заходів, а також позааудиторних інтерактивних заходів.

Для створення комфортного психологічного мікроклімату в професійному спілкуванні у малих групах викладач займав позицію організатора комунікативного процесу, який, взаємодіючи з кожним здобувачем чи групою здобувачів, допомагав формувати відповідні комунікативні навички.

Реалізація індивідуального підходу до навчання із застосуванням різнорівневих завдань полягала у забезпеченні оптимального інтелектуального зростання та самореалізації кожного здобувача вищої освіти, враховуючи його поточний рівень знань та індивідуальні особливості.

Основні ідеї та положення другого розділу відображені в наступних публікаціях автора [6; 8; 62; 64; 114; 115; 116; 118; 120; 126; 127; 129; 130].

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНО- КОМУНІКАТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

3.1. Методика педагогічного експерименту

Експериментальне дослідження проведено з метою перевірки ефективності педагогічних умов формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки і охоплювало констатувальний, формувальний, контрольний етапи. Основна увага зосереджена на завданнях професійної підготовки майбутніх управлінців, які полягають у створенні сприятливих педагогічних умов для формування і розвитку високого рівня КПКС. Це стало підґрунтям для подальшого планування організації та проведення експерименту.

Експериментальна робота здійснювалася з 2021 по 2023 рік на базі Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Університету Григорія Сковороди в Переяславі, Київського Міжнародного університеті, Прикарпатському Національному університеті імені Василя Стефаника. У дослідженні на різних етапах брали участь 168 здобувачів. Дослідження проводилося в природних умовах педагогічного процесу та охоплювало всі етапи педагогічного експерименту.

Метою констатувального етапу експерименту було проведення початкових зрізів та діагностування наявного рівня сформованості КПКС майбутніх управлінців у процесі фахової підготовки. Було виділено експериментальну групу (ЕГ) у кількості 72 здобувачів, в якій поетапно реалізовувалася педагогічна технологія з розробленим для кожного етапу комплексом відповідних методів, форм і засобів, та контрольну групу (КГ) у

кількості 96 здобувачів, заняття в якій проходили за традиційною методикою відповідно до чинної програми підготовки бакалаврів і магістрів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», 073 «Управління персоналом» та «Менеджмент».

Зміст констатувального етапу експерименту становлять такі проблеми: дослідження стану сформованості КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки визначення мети, завдань, загальної стратегії експерименту; планування дослідно-експериментальної роботи.

Мета констатувального експерименту полягала у дослідженні характеристик, за допомогою яких можна визначити рівень сформованості КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки. Вирішення цього завдання потребувало виявлення низки додаткових даних, що характеризують в цілому стан сформованості КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки.

У ході першого етапу констатувального експерименту необхідно було з'ясувати: усвідомленість значущості формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки; практичний стан сформованості КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки; виявити ступінь розвиненості здатності практично втілити здобутий досвід толерантного ставлення до представників інших культур; на основі сукупності конкретних показників розвиненості означених компонентів визначити рівні сформованості КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки.

Для вирішення цих питань нам було необхідно експериментальним шляхом визначити: розуміння майбутніми фахівцями публічного управління та адміністрування сутності поняття «культури професійно-комунікативного спілкування»; ставлення здобувачів та викладачів до проблеми формування

культури професійно-комунікативного спілкування та усвідомлення її значення для професіонального зростання майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки; рівень сформованості КПКС; ступінь задоволеності здобувачів своїм рівнем КПКС, вміннями та навичками у процесі міжкультурного діалогу.

У процесі констатувального етапу дослідної роботи враховувалися диференціація та індивідуалізація процесу формування КПКС згідно з особистісною спрямованістю здобувача і рівнем сформованості КПКС; ставлення викладача до здобувача як до рівноправного суб'єкта освітнього процесу.

Для дослідження стану сформованості КПКС здобувачів на практиці було розроблено дослідницький інструментарій. Метод анкетування на констатувальному етапі експериментальної роботи став провідним, адже сприяв визначенню у здобувачів наявних знань й потреби в опануванні нових умінь.

Зміст констатувального етапу експериментального дослідження сприяв визначенню рівня КПКС, виявленню стану розвиненості толерантного ставлення здобувачів до представників іншомовної культури; увиразненню мети, завдань та загальної стратегії експерименту; передбачав здійснення дослідно-експериментальної роботи. Констатувальний експеримент дав змогу визначити ступені рефлексивних умінь, та розвиненості навичок міжкультурної взаємодії і здатності до соціокультурного діалогу, виявити ступінь задоволеності здобувачів своїм рівнем соціокультурної компетентності й на основі конкретних показників, охарактеризувати рівень сформованості КПКС.

У результаті експериментальної діяльності нами було визначено якості, що належать до складу професійно значимих характеристики майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування з високим рівнем розвитку КПКС та є необхідними для самореалізації особистості в професійній діяльності, а саме: відкритість мислення, полікультурна обізнаність, здатність до діалогічної взаємодії.

На формувальному етапі педагогічного експерименту було впроваджено в

освітній процес для ЕГ розроблені педагогічні умови формування КПКС у процесі фахової підготовки. Навчання у КГ здійснювалось традиційним способом.

Формування КПКС здійснювалось засобами спеціального курсу «Культура спілкування», до складу якого, згідно з етапами педагогічної технології, увійшли модулі: модуль 1 «Техніка і культура мовлення», модуль 2 «Формування вмінь монологічного мовлення», модуль 3 «Формування вмінь діалогічного мовлення». Окрім спецкурсу «Культура спілкування», формування КК здійснювалось на основі міжпредметних зв'язків навчальних дисциплін циклу професійної підготовки, передбачених освітньо-професійною програмою підготовки магістрів спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». Розгляд окремих тем і питань у контексті формування КПКС було здійснено через вирішення здобувачами проблемних ситуацій (кейсів), проведення дискусій, презентацій, ділових ігор. У ЕГ організовано низку позааудиторних заходів, зокрема, проведено тренінги з формування КПКС, олімпіади здобувачів, наукові конференції, засідання дебатного клубу.

З метою визначення підсумкового рівня сформованості КПКС здобувачів ЕГ і КГ було проведено контрольний етап. Завданням цього етапу була перевірка ефективності обґрунтованих педагогічних умов формування КПКС на рівні мотиваційного, концептуально-когнітивного, комунікативно-діяльнісного та рефлексивного компонентів.

Таким чином, розглянуто методику педагогічного експерименту.

3.2. Діагностичний інструментарій оцінювання рівнів сформованості культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки

Педагогічний експеримент щодо формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки передбачав декілька етапів. Суть першого констатувального етапу полягала в

організації діагностики досліджуваного явища, а саме - розроблялися критерії оцінки сформованості КПКС здобувачів, підбирався доцільний методичний інструментарій та проводився якісний та кількісний аналіз отриманих даних. Для визначення рівня сформованості КПКС здобувачів управлінських спеціальностей було відібрано критерії та відповідні показники, які складають *когнітивний, ціннісно-мотиваційний, діяльнісно-практичний та рефлексивно-саморегулятивний* компоненти КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування (вони ґрунтовно подані у першому розділі нашого дослідження).

Було розроблено такі критерії досліджуваного феномену: *когнітивний, ціннісно-мотиваційний, діяльнісно-практичний та рефлексивно-саморегулятивний*. Кожен з критеріїв у їх цілісній системі розкриває ступінь сформованості КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки на трьох рівнях – високому, середньому та низькому.

До показників *ціннісно-мотиваційного* критерію віднесено: розуміння важливості іншомовного професійного спілкування; фокус на діловому спілкуванні та партнерстві; бажання мати розвинену культуру професійного спілкування; прагнення вивчати іноземні мови та насолоджуватися комунікацією на них; самосвідомість власних цінностей і переконань, що базуються на розумінні культурних норм; толерантне ставлення до іншомовних співрозмовників; задоволення від професійної діяльності; емоційно-стильове оформлення висловлювань залежно від інтенцій та умов професійної комунікації; прояв симпатії до співрозмовника, бажання зрозуміти його точку зору, відмова від нав'язування власної; повага до значення професійної комунікації на рідній та іноземній мовах.

До показників *когнітивного* критерію віднесено: знання про людину, суспільство, способи взаємодії людей у суспільстві; знання про універсальні етичні принципів та цінності людства; знання про сутність професійної культури; знання про норми невербальної та вербальної поведінки у рідній та іноземній культурі; знання з лексики соціальної, повсякденної, професійної

тематики рідної та іноземної мов; знання про віртуальне та опосередковане спілкування; знання про особливості побудови інтонації і вимови у рідній та іноземних мов; знання про особливості ораторського мистецтва.

До показників *діяльнісно-практичного* критерію зараховано: уміння з повагою ставитися до оточення; уміння врегульовувати конфлікти, уміння уникати конфліктів, знаходити компромісне розв'язання конфлікту; толерантне ставлення до незрозумілого, поступливість, емпатія (співчутливість); сформованість комунікативних навичок (вміння успішно спілкуватися з іншими людьми, відчувати їхні особливості та потреби, а також ефективно обмінюватися інформацією як усно, так і письмово); вміння створити сприятливу атмосферу спілкування; вміння оцінити комунікативну ситуацію та адаптуватися до нових умов ситуативного спілкування; вміння обрати оптимальну модель поведінки та скласти план комунікативних дій; володіння навичками ораторського мистецтва; вміння правильно будувати граматичні конструкції; вміння вести бесіди, діалог рідною та іноземними мовами, використовуючи елементи опису, роздумів, аналізу, прогнозу в співвідношенні з професійним комунікативним завданням; вміння сприймат іношомовне мовлення на слух і відтворювати (усно і письмово).

До показників *рефлексивно-саморегулятивного* критерію зараховано: самостійність, гнучкість й варіативність мислення та творчої діяльності; здатність та готовність до саморозвитку й самореалізації; вміння рефлексувати й творчо діяти у ситуаціях соціокультурного змісту; вміння прогнозувати результат своїх дій; осмислення ціннісної основи своєї діяльності; критичність до себе.

Ефективність формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування залежить від тлумачення її рівневі характеристики. Критерії у їх цілісній системі функціонують на трьох рівнях, що визначають ступінь сформованості означеної готовності.

У зв'язку з модернізацією всієї системи освіти і навчання фахівців різних напрямків відбувається перегляд процесів в окремих сферах професійної

діяльності. Зміни в сучасному українському суспільстві визначають потребу у висококваліфікованих керівниках. Освітні стратегії і програми повинні бути спрямовані на забезпечення успіху окремого фахівця, організації, а також галузі, в якій реалізуються його знання, навички та вміння. Професійна підготовка майбутніх фахівців з публічного управління сьогодні в Україні відбувається в принципово нових соціально-економічних, політичних і культурних реаліях. Сучасні нові вимоги до знань і навичок пред'являються майбутнім фахівцям, перш за все, у зв'язку з інтеграцією України у світове співтовариство, а також з урахуванням глобалізації багатонаціонального ринку праці та зростаючої конкуренції. Тому роль професійного навчання відіграє головну роль як адаптивного інструменту молодих фахівців у пошуку можливостей реалізації в майбутній професійній діяльності.

За допомогою розроблених критеріїв сформованість КПКС визначалася також за допомогою трирівневої шкали, яка передбачає наявність високого, середнього та низького рівнів.

Високий рівень сформованості КПКС здобувачів характеризується тим, що здобувачі глибоко усвідомлюють необхідність високого рівня КПКС для здійснення їх майбутньої професійної діяльності, прагнуть до оволодіння якомога більшим обсягом знань щодо комунікативних процесів у галузі публічного управління та адміністрування; у навчанні виявляють наполегливість, самостійність, ініціативність. Мовлення їх відповідає нормативним лексичним та граматичним правилам; вони будують усні та писемні висловлювання логічно, точно та відповідно до створеної комунікативної ситуації.

Середній рівень – здобувачі не повністю усвідомлюють необхідність високого рівня КПКС для здійснення їх майбутньої професійної діяльності, не завжди наполегливо прагнуть до збільшення знань, умінь та навичок, не завжди наполегливі в навчанні, лише за деяких умов виявляють ініціативу, відрізняються середньою працездатністю, інколи допускають порушення мовних норм у висловлюваннях, мають певні труднощі при побудові логічного,

зрозумілого усного і писемного висловлювання.

Низький рівень – здобувачі поверхово усвідомлюють необхідність високого рівня КПКС для здійснення їх майбутньої професійної діяльності, не завжди прагнуть до збільшення комунікативних знань, умінь та навичок, в навчанні виявляють пасивність, безініціативність, несамостійність. Нормативність мовлення здобувачів, як усного так і писемного, є низькою, виявляють труднощі у побудові висловлювань у певних комунікативних ситуаціях.

Визначення основних компонентів сформованості КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування дало нам можливість не тільки адекватно розкрити сутність комунікативних особливостей їх розвитку у здобувачів, а й відобразити динаміку змін цих показників враховуючи кількісні оцінки та якісну інтерпретацію результатів діагностичного дослідження. Перш ніж перейти до аналізу отриманих у дослідженні кількісних результатів обґрунтуємо критерії і показники, за якими характеризуватимемо рівні сформованості (високий, середній, низький) КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування. Так, *когнітивний* критерій на низькому рівні характеризується відсутністю або поверхневістю знань у майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування про основи КПКС, як невід'ємної складової їх професійної діяльності, невмінням здійснювати ділову комунікацію, відсутністю або поверхневістю їх уявлень про способи формування та підвищення рівня КПКС. *Діяльнісно-практичний* критерій на низькому рівні свідчить про значні порушення здобувачами мовних та мовленнєвих норм (лексичних, граматичних, фонетичних та стилістичних), загальний та термінологічний лексикон є бідним за обсягом, думки висловлюються невиразно, неточно та нелогічно, не дотримуються норми усного ділового мовлення, спостерігається загальний пасивний стиль комунікативної поведінки, а часом навіть непривітне ставлення до співрозмовників. Щодо сформованості умінь монологічного та діалогічного мовлення, то у здобувачів з низьким рівнем спостерігаються значні складнощі

під час здійснення монологічного та діалогічного мовлення, невміння формувати та формулювати задум висловлення, невміння добирати доречні переконливі засоби аргументації, а також нерозуміння невербальних засобів комунікації та невміння їх застосовувати самими. *Ціннісно-мотиваційний* критерій, який виявляється у показниках вмотивованості та вольового прояву майбутніми управлінцями до набуття та підвищення рівня КПКС, на низькому рівні відображається відсутність або поверхневність мотивації до оволодіння досвідом комунікативної діяльності та несформованість навичок до рефлексії власного комунікативного досвіду. самостійність, гнучкість й варіативність мислення та творчої діяльності. *Рефлексивно-саморегулятивний* критерій, який виявляється у показниках здатність та готовність до саморозвитку й самореалізації, на низькому рівні відображається відсутність або поверхневність уміння рефлексувати й творчо діяти у ситуаціях соціокультурного змісту; уміння прогнозувати результат своїх дій; несформованість навичок до рефлексії ціннісної основи своєї діяльності та критичність до себе.

Ціннісно-мотиваційний критерій на середньому рівні характеризується здебільшого усвідомленням здобувачами необхідності формування та підвищення рівня КПКС для майбутньої професійної діяльності, але все ж виявляється ще недостатня вмотивованість та недостатній рівень сформованості навичок рефлексії власного комунікативного досвіду. *Когнітивний* критерій на середньому рівні сформованості КПКС характеризується неповнотою обсягу знань щодо КД та КК управлінця, недостатніми вміннями застосовувати комунікативний інструментарій у стандартних та нестандартних ситуаціях ділової комунікації. *Діяльнісно-практичний* критерій на середньому рівні свідчить про те, що вміння монологічного та діалогічного мовлення у здобувачів на цьому рівні є достатніми, хоча допускається певна кількість лексичних, граматичних, фонетичних та стилістичних помилок у процесі мовлення; рівень сформованості загального і термінологічного лексикону є недостатнім для виразного, точного і логічного висловлювання власних думок, також

спостерігаються певні порушення етичних норм. Незважаючи на активний стиль комунікативної поведінки, все ж спостерігаються незначні складнощі у відборі переконливих засобів аргументації у комунікативних ситуаціях, а також допускаються незначні помилки в розумінні невербальних засобів комунікації та їх застосуванні. *Рефлексивно-саморегулятивний* критерій, на середньому рівні характеризується здебільшого усвідомленням здобувачами необхідності підвищення рівня готовності до саморозвитку й самореалізації, але все ж виявляється ще недостатня вмотивованість та недостатній рівень сформованості уміння рефлексувати й творчо діяти у ситуаціях соціокультурного змісту; уміння прогнозувати результат своїх дій; готовність до рефлексії своєї діяльності та критичність до себе.

Високий рівень *когнітивного* критерію демонструє повноту і дієвість знань майбутніх управлінців щодо комунікативної складової управлінської діяльності, категорій культури загалом, так і КПКС зокрема. Застосування комунікативного інструментарію відбувається природньо і оперативно за умови змін ситуацій. Пошук, систематизація та аналіз нової інформації здійснюється системно з цільовою установкою підвищення рівня КПКС. *Діяльнісно-практичний* критерій характеризується повним дотриманням мовних та мовленнєвих норм, загальний та специфічний термінологічний лексикон є багатим, думки висловлюються виразно, логічно і доречно. Здобувачі виявили усталені вміння монологічного та діалогічного мовлення. Комунікативні поведінка, стратегії і тактики швидко змінюються відповідно ситуативних змін. Вміло добираються переконливі засоби аргументації, а також доречно та правильно застосовуються та інтерпретуються невербальні засоби комунікації. Усвідомлення майбутніми фахівцями публічного управління та адміністрування необхідності бути цілеспрямованими, наполегливими, впевненими в собі особистостями та успішно реалізованими у непростій професійній діяльності викликає у них потребу у високому рівні *ціннісно-мотиваційного* критерію. Спостерігається прагнення до збагачення знань, здатність до самовдосконалення та рішуча налаштованість на майбутню

професійну діяльність з урахуванням вимог суспільства. *Рефлексивно-саморегулятивний* критерій, на високому рівні характеризується здебільшого усвідомленням здобувачами необхідності підвищення рівня готовності до саморозвитку й самореалізації, сформованості уміння рефлексувати й творчо діяти у ситуаціях соціокультурного змісту; уміння прогнозувати результат своїх дій; готовності до рефлексії своєї діяльності та критичності до себе.

Для визначення рівнів сформованості КПКС здобувачів, майбутніх управлінців, був використаний такий діагностичний інструментарій: психологічні діагностичні методики і тести; анкети, анкети спостереження, опитувальники; діагностичні контрольні роботи; матеріали для експертного оцінювання.

Визначення загальних питань організації експериментальної роботи слугують основою для її проведення.

Для визначення рівнів сформованості КПКС здобувачів, майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування, нами було використані такі методи: діагностичні тести, діагностичні контрольні роботи, анкети, опитувальники, розроблені матеріали для експертного оцінювання.

Для визначення мотиваційної складової ціннісно-мотиваційного та рефлексивно-саморегулятивного критеріїв КПКС впродовж дослідження були використані прямі та непрямі методи. Зокрема, проводилися бесіди та спостереження за поведінкою здобувачів під час проведення навчальних занять. У процесі бесіди виявлялись такі усвідомлювані мотиви, як ставлення до навчальних предметів, до майбутньої професійної діяльності тощо. Дослідження мотивів навчальної діяльності були укладені анкети, які включали перелік найбільш поширених мотивів зовнішнього і внутрішнього типів. Зокрема, до зовнішніх мотивів було віднесено вимоги викладачів, бажання отримувати високі оцінки, розуміння значення навчання для майбутньої професійної діяльності, бажання стати висококваліфікованим спеціалістом бажання заслужити авторитет серед викладачів та здобувачів.

Для оцінки особистісних якостей здобувачів, які необхідні для здійснення

майбутньої управлінської професійної діяльності було використано метод бесіди, опитування та анкетування. Зміст анкет включав як закриті, так і відкриті питання, що давало можливість виявити рівень готовності до розкриття думок з різних питань. Для вивчення особистісних якостей здобувачів було також застосовано експертне оцінювання. При цьому було виявлено й оцінено, підготовленість здобувачів до управлінської діяльності. Його було здійснено на основі спостереження й аналізу результатів тестів та навчальної діяльності, звіту здобувачів про свою роботу, узагальнення незалежних характеристик.

Для визначення рівня сформованості КПКС здобувачів за *когнітивним* критерієм щодо комунікативної складової управлінської діяльності використовувалися тести на знання особливостей функціонування галузі публічного управління та адміністрування, а також особливостей комунікативної складової професійної діяльності фахівців у зазначеній галузі.

Тестування включало 4 тести, а саме тест щодо готовності до управлінської діяльності, тест на виявлення рівня комунікативної культури (за адаптованим тестом С.Знаменської), тест на виявлення комунікабельності, який виявляє, наскільки сформована потреба в спілкуванні (за адаптованим тестом В. Кан-Каліком і М. Нікандровим) та тест на визначення рівня розвитку організаторських і комунікативних якостей особистості (особистісний опитувальник Л. Калінінського).

Для перевірки рівня сформованості навичок монологічного та діалогічного мовлення найбільш результативним було визначено рольову гру, усне інтерв'ю, презентаційні проекти та невеликі монологічні повідомлення, при цьому було чітко сформульовано комунікативні завдання. Так, наприклад, здобувачі повинні були розповісти про своє бачення вирішення тої чи іншої ситуації, що може мати місце в управлінській діяльності.

Результати, отримані нами відповідно до визначених критеріїв, дозволили об'єктивно визначити рівень сформованості КПКС здобувачів, яким вони володіють на момент проведення констатувального етапу експерименту та

побачити позитивні зміни, що відбулися внаслідок проведення педагогічного експериментального дослідження, яке полягало у впровадженні педагогічних умов формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки.

Реалізація кожної визначеної педагогічної умови відбувалася у три етапи: спочатку здійснювалося підвищення мотивації до усвідомленої необхідності формування навичок комунікативної культури; наступним кроком було удосконалення вимовних, лексичних та граматичних навичок; останнім етапом було формування вмінь монологічного та діалогічного мовлення, що є інваріантними для кожного етапу мікроетапів реалізації навчальної діяльності. На кожному етапі було виокремлено цілі, види діяльності, завдання, тип управління, провідні принципи та дидактичні засоби формування культури професійно-комунікативного спілкування.

Завданнями мотиваційно-ознайомлювального етапу було створення стійкої мотивації здобувачів до управлінської навчально-професійної діяльності, розвиток пізнавальної потреби, яка виражається мотивацією потреби якісного здобуття нових знань і вмінь у процесі професійної підготовки. Основні завданнями мовленнєво-імітаційного етапу є виконання тренувальних вправ з метою вдосконалення мовленнєвого апарату, розвиток мовних навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності (читання, мовлення, аудіювання, письмо). Формування мовних навичок поєднує групову роботу під час запланованих аудиторних годин, відведених у рамках вибіркової дисципліни «Комунікативна культура фахівців публічного управління та адміністрування» під керівництвом викладача, так і в процесі самостійної підготовки. На цьому етапі переважають спеціальні тренувальні вправи репродуктивного (імітаційного) характеру. Креативно-діяльнісний етап передбачає засвоєння знань щодо категорій діалогічного мовлення, ведення ділових перемовин; вироблення активного стилю комунікативної поведінки промовця; вміння гнучко змінювати мовленнєві стратегії й тактики; вміння добирати переконливі засоби аргументації; вміння доречного застосування і

вірної інтерпретації невербальних засобів комунікації; формування мотивації та вольового прояву до набуття/ вдосконалення вмінь діалогічного мовлення, а також здатності до рефлексії вмінь діалогічного мовлення.

Склад ЕГ та КГ визначалися на основі таких критеріїв: здобувачі навчалися за однаковою програмою підготовки спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», 073 «Управління персоналом» або 073 «Менеджмент», мали однакову кількість навчальних годин, показували приблизно однаковий наявний рівень знань з дисциплін: «Ділова українська мова», «Ділова комунікація», «Ділова іноземна мова», «Іноземна мова професійного спрямування», «Англійська мова у сфері публічного управління», «Мистецтво ділового спілкування», «Основи комунікативної культури управлінця», «Основи професійно-мовленнєвої культури», «Основи ораторського мистецтва».

Слід зазначити, що вибір дисциплін фахово-орієнтованого блоку для проведення експериментального дослідження не є випадковим, а має теоретико-практичне обґрунтування. Крім того, що ці навчальні дисципліни є професійно орієнтованими, вони, у порівнянні з іншими, мають таку контент-методичну базу, яка передбачає більш інтенсивну мовленнєву практику на заняттях із застосуванням професійної лексики, що сприяє формуванню професійного тезаурусу. Засоби, які використовуються при навчанні цих дисциплін, варіюються та постійно оновлюються з точки зору розвитку комунікативних умінь і навичок.

Методом письмового анкетування було визначено рівень полікультурної обізнаності майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування. На основі одержаних результатів письмового опитування можна зробити такі висновки щодо полікультурної обізнаності здобувачів за *когнітивним критерієм*: для отримання порівняльних даних, що засвідчують полікультурну обізнаність здобувачів нами були використані такі показники: знання та розмежування понять культури, світової культури, культури світу тощо.

Ми вважали за доцільне внести до анкети запитання стосовно визначення

соціокультурної компетентності, оскільки це поняття не має однозначного тлумачення в сучасній науково-педагогічній літературі. Всім учасникам експерименту було запропоновано написати тлумачення поняття «компетентність».

Типовими можна виокремити такі визначення терміна КПКС, запропоновані здобувачами – майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування: «це результат професійної підготовки особистості здобувача у закладі вищої освіти, здатність до самореалізації, розвитку та самовдосконалення упродовж життя» – 23,5%; «рівень розвитку культури, необхідний для успішного здійснення професійної діяльності» – 15,8%; «уміння діяти у культурному просторі» – 45,5%; «інші відповіді» – 15,2%.

Здобувачі запропонували такі визначення: «поняття, що містить в собі високий ступінь розвитку культури фахівців публічного управління і його професіоналізм у різних сферах» – 38,2%; «якість фахівців публічного управління та адміністрування, яка свідчить про високий рівень його культури» – 34,4%; «інші відповіді» – 11,0%.

Більшість респондентів (понад 83%) не розрізняли або ототожнювали КПКС зі знаннями у галузі культури, як то: «комунікативна культура», «соціокультурну комунікація», «мовна культура», «професійна комунікація», «професійне спілкування», «професійна компетентність фахівців публічного управління» (86,3%), або ототожнювали її зі знаннями у галузі культури і, таким чином, не розуміли значущість якості КПКС. Отже, в ході анкетування з'ясувалося, що більшість опитаних здобувачів (86,9%) не змогли надати чіткого визначення поняття «культури професійно-комунікативного спілкування», дали неправильне тлумачення або взагалі не відповіли (13,1%) респондентів.

Під час створення анкети ми прагнули, щоб вона мала характер своєрідної бесіди зі здобувачом за найбільш актуальними питаннями, що належать до проблематики формування КПКС. З цією метою значна кількість питань і завдань була складена не лише для визначення рівня знань

респондентів, а надати їм можливість обґрунтувати свої відповіді. Як з'ясувалося, здобувачам було складно виконувати такі завдання.

Зміст анкети дав змогу використовувати показники всіх чотирьох критеріїв оцінювання сформованості КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки.

Створена нами анкета містила питання відкритого й закритого типів, у яких використовувалися прийоми «багатоступеневого вибору», «незакінченої пропозиції», «постановки в ситуацію з прихованими можливостями».

Найскладнішими для більшості здобувачів, які виявили низький рівень сформованості когнітивного критерію (31%), стали: обґрунтування поданих тверджень, пояснення своєї точки зору.

Для визначення рівня сформованості КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки нами було запропоновано творче завдання, у ході виконання якого здобувачі мали написати невелику розповідь про себе. Метою такого завдання було визначити ступінь захопленості культурою інших країн, ставлення до представників інших національностей та віросповідань, соціокультурних цінностей та знання особливостей культури інших країн.

Проаналізувавши отримані результати ми дійшли висновку, що здобувачам складно виконувати творчі завдання, адже вони потребують самостійності суджень та знання термінів соціокультурної тематики.

З метою визначити стан сформованості КПКС здобувачів за емоційно-мотиваційним критерієм ми прагнули довідатися про суб'єктивну значущість для учасників експерименту соціокультурної освіти, визначали рівень їхнього ставлення до культури інших країн та їх представників, а також ступінь усвідомленості значення КПКС для майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування. Ми вирішили продіагностувати такі показники: відкритість до зовнішнього світу, відкритість стосовно до інших, відкритість до всього нового.

Щодо суб'єктивної значущості професійної освіти здобувачів ми

помітили: що майже всі згодні з твердженням, що «культура професійно-комунікативного спілкування сприяє врегулюванню міжособистісних відносин та конфліктів у професійній діяльності» – 97%. Але іноді траплялися відповіді досить суперечливого характеру. Ми пов'язуємо їх причину з недостатнім знанням термінології, не всі респонденти усвідомлюють значення таких термінів як: глобалізація, толерантність, культурний плюралізм.

Крім цього, ми дали можливість здобувачам самостійно визначити свій рівень сформованості КПКС. За результатами анкетування можна зробити висновок, що більшість респондентів (72,5%) задоволені своїм рівнем сформованості КПКС й оцінили його як середній та високий.

У анкетах, спрямованих на розуміння значення толерантних навичок для майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування було отримано більшість позитивних відповідей. Здобувачі вказали на необхідність для себе формування цих навичок та вважали їх обов'язковою складовою КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки.

Ще одна група завдань була спрямована на діагностування стану сформованості ціннісно-мотиваційного ставлення майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування до вивчення української та іноземної мов.

З метою визначити рівень мотивації здобувачів до вивчення української та іноземної мов було застосовано метод ранжування. Учасникам пропонувалося на шкалі за градацією від -1 до $+3$ визначити ставлення до української та іноземної мов. Значення розподілялися так:

-1 – не подобається та не вважаю потрібним додатково вивчати українську та іноземну мови, мені достатньо знань отриманих в школі;

0 – не подобається, але вважаю потрібним додатково вивчати іноземну мови, для майбутньої професійної діяльності, маю достатньо знань з української мови;

$+1$ – виявляю незначний інтерес до української та іноземної мови, для

майбутньої професійної діяльності маю недостатньо знань, отриманих в школі;

+2 – мені цікаво вивчати українську та іноземну мови, особливості культури іншої країни, культура і норми поведінки;

+3 – я захоплююсь культурою інших країнах, бажаю вивчати українську та іноземну мови.

Здобувачів, які обирали позначки 0 та +1 ми зараховували до групи з низьким рівнем. До середнього рівня, на нашу думку, належали здобувачі, які обрали варіант відповіді з позначкою +2, а тих, хто обрав варіант +3 – до високого. Результатом опитування стали такі дані: незначний інтерес проявили 9% здобувачів (низький рівень), цікавляться – 57,2% (середній рівень).

У результаті було встановлено, що для більшості респондентів міжкультурна комунікація є складовою професійної діяльності вони усвідомлюють необхідність таких умінь і навичок у наш час – 37%. Що стосується пізнання та ознайомлення з особливостями культури іншомовних країн, то 25% респондентів зазначили, що «це не є необхідним і важливим для їхнього професійного розвитку», оскільки у подальшій роботі вони їм не знадобляться. У відповідях багатьох респондентів не було усвідомленої важливості демократичних і толерантних відносин (7%). Але, більшість учасників засуджують та вважають негативними явища ксенофобії, антисемітизму й расизму (90%). Здобувачі не відповіли на це питання у зв'язку з незрозумінням цих термінів.

Що ж стосується відповідей учасників експерименту стосовно глобалізаційних процесів у світі, то вони були досить загальними. Здобувачі вважають актуальними питаннями виховання громадянина на ідеях гуманізму, демократії, моральності, волі й рівноправності та погоджуються з твердженням, що вищі навчальні заклади мають здійснювати підготовку такого фахівця, який володітиме, толерантним світоглядом, буде здатним до міжкультурного діалогу й взаєморозуміння із представниками інших народів.

Як виявилось, більшість опитуваних цікавить культура іншомовної країни. Але, для багатьох респондентів, це лише мрія, тому що вони не мають

можливості відвідати її. Більше половини (63%) здобувачів відчують емоційне піднесення під час зустрічі з іноземцем, але (34%) з них відчують мовний бар'єр у спілкуванні. Більшість респондентів погодилися, що коли людина опиняється в іншому культурно-мовному середовищі, вона відчуває так званий «культурний шок» через недостатнє знання національних цінностей та законів спілкування носіїв інших культур і мов.

Отримані результати діагностування початкового стану сформованості КПКС за діяльнісно-практичним критерієм свідчить про те, що незначна частина здобувачів КГ та ЕГ виявила здатність до проявів толерантності й емпатії. Опрацьовані результати підтверджують те, що здобувачі як ЕГ, так і КГ мають невисокий рівень навичок соціокультурної комунікації. Більшість опитуваних мають на низькому рівні розвинені здатності до соціокультурного діалогу. Пошук оптимального вирішення конфліктної ситуації в них відбувається несистемно; досить низький рівень орієнтованості в моделюванні ситуацій соціокультурного змісту.

Аналіз результатів опрацювання даних здійсненого нами тестування свідчить про те, що у здобувачів всіх груп спостерігається пасивне ставлення до міжнаціонального спілкування з представниками інших національностей. Здобувачі не завжди вміють цілісно, емоційно усвідомлювати культурну своєрідність особистості. Відповіді здобувачів стосовно зацікавленості іншомовною культурною свідчать про незначний інтерес до вивчення соціокультурних відмінностей. Наведені результати відповідей вказують на те, що іншомовна культура є невідомою для здобувачів і у них немає бажання довідатися про її культурологічні особливості. Причинами цього є: низький рівень мотивації до вивчення культури, вивчення мови викликає труднощі, відсутність практичного застосування отриманих знань.

Проаналізувавши завдання, спрямовані на визначення у здобувачів навичок поведінки в ситуації соціокультурного діалогу, ми визначили у здобувачів досить низький рівень прагнення до спілкування з представником іншомовної країни, оскільки майбутні фахівці публічного управління та

адміністрування не мають досвіду міжкультурної комунікації, наслідком такого явища є мовний бар'єр.

Загалом, отримані в ході нашої дослідно-експериментальної роботи дані свідчать про недостатній рівень сформованості КПКС у майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування. Підбиваючи підсумки результатів констатувального експерименту з визначення умінь та навичок здобувачів взаємодіяти з представником іншої культури, міжкультурного діалогу, рефлексійних навичок, встановили, що респонденти мали переважно середній та низький рівень діяльнісно-практичний та ціннісно-мотиваційного критеріїв сформованості КПКС у майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування.

Для визначення рівня сприймання поняття толерантності та визначення характеристик толерантної особистості, ми запропонували здобувачам визначити якості толерантної особистості. У ході цього анкетування було встановлено, що серед названих характеристик переважають терпимість (21%), уміння співпереживати (14%), уміння слухати (12%) та повага до інших (9%). У відповідях на запитання щодо причин, які породжують насильство та ненависть, переважає варіант соціальної нерівності (32%) та особливості віросповідання (43%).

Наступним діагностичним методом було анкетування щодо аналізу засобів здобуття знань щодо комунікативної складової професійної діяльності та комунікативної культури у публічному управлінні та адмініструванні. Аналіз результатів анкети дає уявлення щодо отримання інформації здобувачами. До високого рівня (5-6 джерел) можна віднести особистість, яка користується великою кількістю джерел задля збагачення досвіду здійснення комунікативної діяльності (оточення, викладачі, виступи промовців на комунікативних заходах та у ЗМІ, навчальна та науково-пізнавальна література, здобуття емпіричним шляхом), займається цілеспрямованим пошуком і аналізом інформації з метою формування КПКС. Результати анкетування показали, що 0% здобувачів можна віднести до високого рівня. Близько 20% респондентів виявили, що

притаманним для них є орієнтування на 3 джерела, що може свідчити про середній рівень. Переважна частина (більше 80%) орієнтується на 1-2 інформаційних джерела знань, їх відрізняє пасивне ставлення до отримання подібної інформації, а також відсутність зацікавленості у її цілеспрямованому пошуку та аналізу. Близько 10% опитаних не замислюється над засобами здобуття знань комунікативної спрямованості для здійснення своєї майбутньої професійної діяльності. З частини респондентів, які обрали певні джерела, третина збагачує свій досвід емпіричним шляхом; для 25% опитаних здобувачів важливим джерелом здобуття комунікативних знань є навчальна література. Щодо зразків ораторської майстерності, приблизно 15% майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування орієнтуються на оточення, прикладом для 18% є викладачі, а більше 20% беруть за зразок виступи промовців у ЗМІ. На питання, чи займаються слухачі цілеспрямованим пошуком і аналізом інформації (знань) з метою формування КПКС, 19,2% респондентів відповіли, що завжди займаються пошуком і аналізом відповідної інформації, 38,5% – рідко, а 36,5% – інколи; при цьому 5,8% респондентів не вважає це за потрібне.

У структурі діагностичного дослідження рівня сформованості КПКС здобувачів за діяльнісно-практичним критерієм використовувалися різноманітні психологічні методики, які є теоретично обґрунтованими, а також практично перевіреними. До таких тестів були відібрані: тести («Рівень володіння невербальними засобами в процесі ділового спілкування», «Взаємодія», «Чи є ви комунікабельні?», «Тактика ведення перемовин», «Стиль ведення ділових перемовин», «Самооцінка компетентності і готовності до ведення спору, перемовин, розв'язання конфліктів»), тести-анкети («Який Ви лектор (доповідач)?», «Ваш стиль публічних виступів»), тестові завдання («Чи вмієте Ви переконувати інших?»), анкети-спостереження за культурою та технікою мовлення та сформованістю вмінь монологічного й діалогічного мовлення (тести «Уміння викладати свої думки», «Стиль публічних виступів», «Рівень володіння невербальними засобами в процесі ділового спілкування») [3].

Отримані в ході цих діагностичних досліджень результати тесту показали, що для 46% майбутніх управлінців притаманним є вміння зрозуміло викладати свої думки. Ця категорія комунікантів орієнтується на співрозмовника, враховуючи його рівень підготовки до сприйняття інформації, надає йому можливість задавати питання. Висловлювання 54% респондентів не завжди є достатньо логічними та аргументованими; ця категорія комунікантів орієнтується більш на себе, ніж на співрозмовника. Близько 38% респондентів отримали результат щодо «миротворчого» стилю. Незважаючи на недостатність впевненості та наполегливості, все ж їм притаманні вміння знаходити спільну мову зі слухацькою аудиторією. Приблизно 30% майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування дотримуються стилю «комівояжера», що вказує на вміння переконливо висловлювати свою точку зору, досягати комунікативної мети. Майже однаковий результат (близько 16%) отримали «управлінський» і «безликий» стилі виступу. Близько 40% респондентів виявили тип доповідача, який дотримується демократичного стилю поведінки, 35% – це доповідачі сильного (управлінського) типу, а близько 25% опитаних здобувачів відрізняє рухливість нервових процесів. У частини респондентів (47%) несформовані або частково сформовані вміння доречно застосовувати і вірно інтерпретувати невербальні засоби комунікації; 26% респондентів володіють невербальними засобами на середньому рівні, тобто вони роблять незначні помилки у доречному їх застосуванні і вірній інтерпретації; у 27% здобувачів ця якість сформована на високому рівні. Більшість здобувачів (68%, 4-8 балів) володіє середнім рівнем прояву здібностей здійснення впливу на людей, але не завжди, відстоюючи свою позицію, вдається переконати співрозмовників. Дві невеликі групи склали здобувачі (15%, 9-10 балів), які впевнено заявили, що вміють переконувати співрозмовників, та такі (17%, 9-10 балів), які виявили нездатність зазначеного впливу. Комунікативна поведінка 23% респондентів характеризується демократичним стилем; 28% дотримуються авторитарного стилю, комунікативна поведінка 49% здобувачів не отримала однозначної оцінки в колективі. 37,5% майбутніх фахівців публічного

управління та адміністрування володіють нормальною комунікабельністю; вони достатньо терплячі у спілкуванні й спокійно відстоюють свою точку зору. Приблизно така ж частина респондентів (34,4%) виявилась доволі комунікабельною, охоче висловлюється щодо різних питань, з легкістю встановлює контакт, але їй бракує терпіння й рішучості при зіткненні із серйозними проблемами. У 37,5% здобувачів спостерігається надмірна комунікабельність, у 3,1% здобувачів комунікабельність має хворобливий характер. Позитивним у цій характеристиці є висока активність щодо участі у виступах, дискусіях, але внаслідок запальності, необ'єктивності та неетичної поведінки такі фахівці можуть стати джерелом конфліктів у колективі. Представимо наведені дані на рис. 3.1.

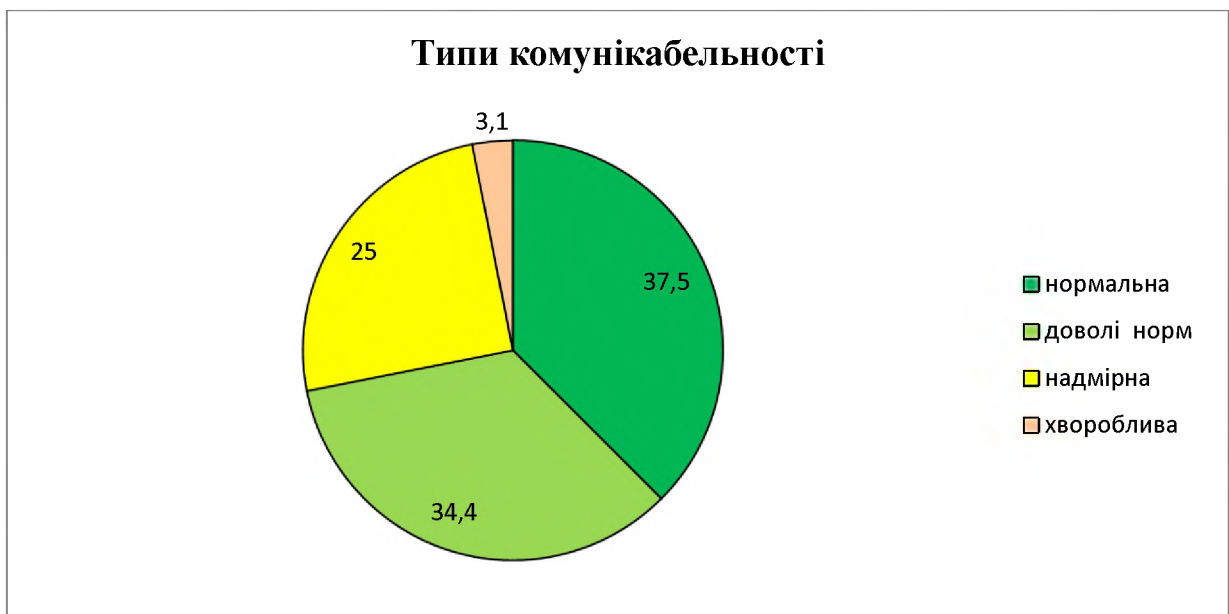

Рис. 3.1. Типи комунікабельності

Тест «Тактика ведення перемовин» дозволив визначити тактику ведення ділових перемовин і орієнтири, на які спираються майбутні управлінці. Аналіз відповідей виявив, що для 19% респондентів властивим є протиборство, тобто вони націлені будь-якими засобами досягти перемоги, вести свою правоту, але результат за такої тактики може виявитися протилежним, ніж очікувалось. Така позиція свідчить про низьку ефективність ведення перемовин. Конформістського стилю дотримуються 17% респондентів; це означає, що вони

не є орієнтованими ні на співробітництво, ні на протиборство; тому успіх у перемовинах є проблематичним. Для 64% здобувачів важливим у перемовинах є співробітництво з партнерами, прагнення до спільного вирішення проблем різноманітного характеру; вони орієнтуються на спільну справу, кооперацію. Представимо наведені дані на рис. 3.2. та 3.3.

Рис. 3.2. Тактика ведення перемовин

Рис. 3.3. Стиль ведення перемовин

Що стосується стилю ведення ділових перемовин, то переважну частину

здобувачів (74%) характеризує стиль співпраці. Для них метою є отримання розумного рішення в повній згоді зі співрозмовником. Жорсткого стилю дотримуються 19% респондентів, мета – під тиском досягти перемоги. Для 7% здобувачів властивою є поступливість у перемовинах.

До складу вмінь КПКС, окрім раніше перелічених, входить також уміння слухати. Результати тесту «Уміння слухати» показали, що 18% майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування уміють достатньо уважно та ввічливо слухати співрозмовника; ця категорія слухачів звертає увагу на головне в монологічному мовленні промовця та не перериває партнера з комунікації, щоб висловитися самому. Часто проявляють уміння слухати партнера – 32% опитаних здобувачів, навіть якщо є упередження по відношенню до нього; ця категорія слухачів може тактовно перервати співрозмовника й завершити спілкування з ним, але водночас також дозволяє собі перервати монологічну промову, щоб висловитися самому. Для половини респондентів (50%) характерним є постійне перебивання співрозмовника з метою власного висловлення, таким слухачам заважають емоції, упередження; вони відволікаються від основного питання та можуть займати негативну, конфронтаційну позицію по відношенню до партнера.

З метою визначення рівня сформованості показників ціннісно-мотиваційного критерію КПКС ми використовували такий діагностичний інструментарій: для визначення рівня мотивації – анкету мотивації щодо оволодіння КПКС задля ефективної професійної діяльності в авторській інтерпретації; рівня розвитку рефлексії – методику діагностики рівня розвитку рефлексивності за А. Карповим [177]; рівня вольового потенціалу особистості – діагностичний тест з визначення вольового потенціалу особистості.

Здобувачі оцінювали за п'ятибальною шкалою 8 факторів з точки зору їх значущості для майбутньої професійної діяльності. Слід зазначити, що в анкеті були згадані фактори, що пов'язані як з внутрішньою, так і зовнішньою мотивацією. Так, зовнішніми позитивними мотивами були 1-й, 2-й, 5-й фактори, зовнішніми негативними – 3-й і 4-й, внутрішні мотиви склали 6-й, 7-й

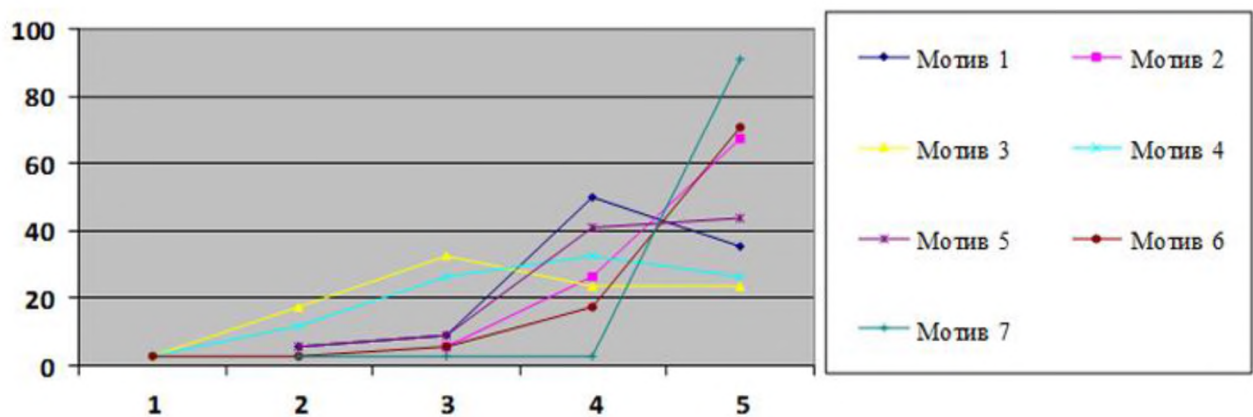
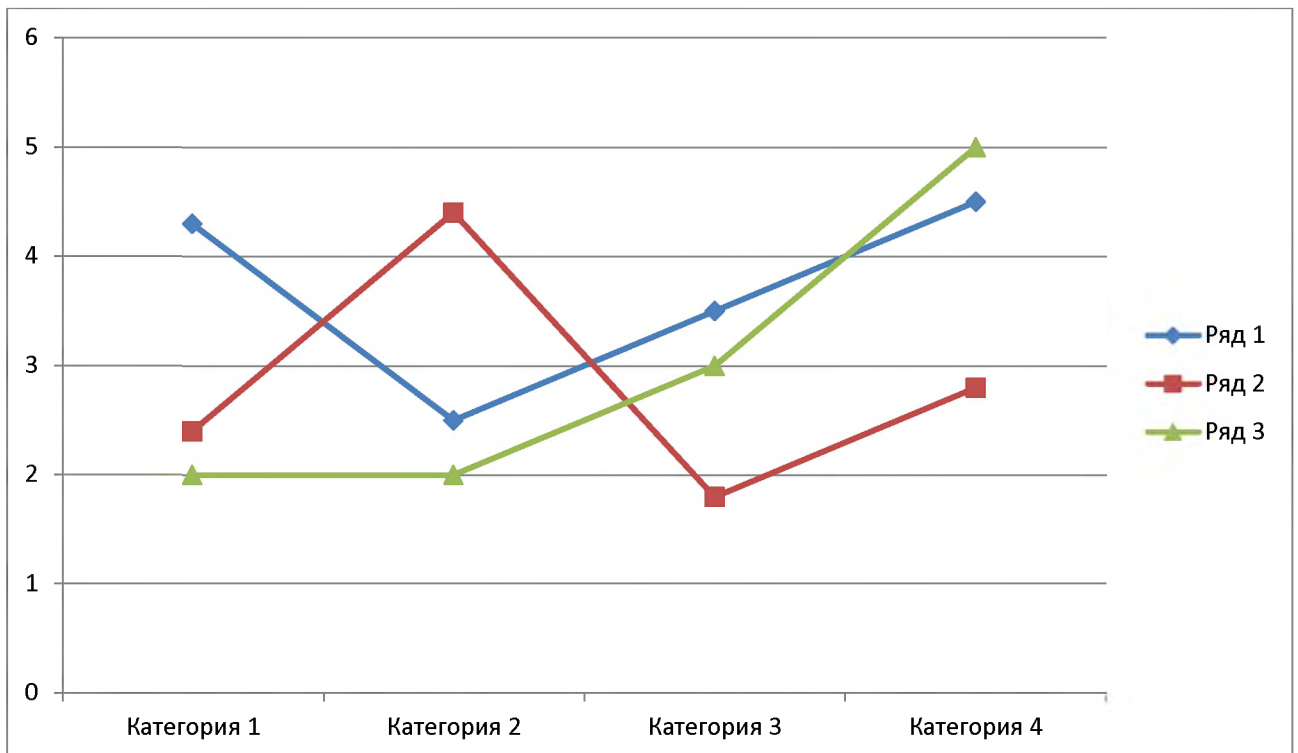

Рис. 3.4. Розподіл мотивів здобувачів за значущістю мотиву (констатувальний етап)

Як видно з діаграми, для переважної більшості здобувачів досить характерною є орієнтація на внутрішні фактори – задоволення від самого процесу й результату професійної діяльності та можливість найбільш повної самореалізації в професійній діяльності. Для половини респондентів притаманною є орієнтація на зовнішні позитивні мотиви – грошовий заробіток, кар'єрне зростання, потреба у досягненні соціального престижу та поваги з боку інших. Для третини майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування вирішальними при виборі мотивів за значущістю є зовнішні

негативні мотиви – прагнення уникнути критики з боку керівника або колег та можливих покарань або неприємностей.

Окрім запропонованих тестів, в якості діагностичних засобів ми також використовували анкети спостереження. Метод спостереження застосовувався викладачами під час проведення занять. Для забезпечення адекватності результатів спостереження викладачами ініціювалося проведення презентацій, рольових і ділових ігор, дискусій, дебатів, під час яких відбувалося моделювання професійних ситуацій, в яких здобувач міг проявити себе як мовленнєва особистість з різних боків і здійснити професійно-комунікативне спілкування. Для проведення цього методу було використано спостереження викладачів за здобувачами.

Таким чином, розглянуто діагностичний інструментарій оцінювання рівнів сформованості культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки.

3.3. Аналіз результатів педагогічного експерименту

Проаналізуємо результати педагогічного експерименту щодо сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної та експериментальної груп за ціннісно-мотиваційним критерієм.

Як засвідчує аналіз отриманих результатів за ціннісно-мотиваційним критерієм на початку експерименту відсоткові показники ЕГ та КГ суттєво не відрізнялися між собою (табл. 3.1): високий рівень у ЕГ становив 8,33%, у КГ – 7,29%, середній рівень – 48,61% та 41,67%, низький рівень – 43,06% і 51,04% відповідно. Аналіз отриманих даних за ціннісно-мотиваційним критерієм показав, що в ЕГ та КГ відбулися суттєві зміни після проведення формувального етапу експерименту.

Динаміка рівнів сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної та експериментальної груп за ціннісно-мотиваційним критерієм

№ п/п	Рівень	Контрольна група, (n=96)					Експериментальна група, (n=72)				
		Педагогічний експеримент									
		Початок		Наприкінці		різниця у %	Початок		Наприкінці		різниця у %
		Кількість осіб	у %	Кількість осіб	у %		Кількість осіб	у %	Кількість осіб	у %	
1	Високий	7	7,29	12	12,50	5,21	6	8,33	14	19,44	11,11
2	Середній	40	41,67	47	48,96	7,29	35	48,61	45	62,50	13,89
3	Низький	49	51,04	37	38,54	12,50	31	43,06	13	18,06	25,00

У ЕГ збільшилась кількість здобувачів з високим рівнем сформованості культури професійно-комунікативного спілкування за ціннісно-мотиваційним критерієм з 8,33% до 19,44%, з середнім рівнем – з 48,61% до 62,50%, та, відповідно, зменшився відсоток здобувачів з низьким рівнем з 43,06% до 18,06%.

У КГ зафіксовано незначні зміни у кількості здобувачів, які мають високий і середній рівні сформованості культури професійно-комунікативного спілкування за ціннісно-мотиваційним критерієм: з 7,29% до 12,50%; з 41,67% до 48,96% відповідно. Зменшилась кількість здобувачів з низьким рівнем сформованості культури професійно-комунікативного спілкування за ціннісно-мотиваційним критерієм з 51,04% до 38,54% (рис 3.5.).

Отже, зміни у даних, які характеризують сформованість культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної та експериментальної груп за ціннісно-мотиваційним критерієм, є більш суттєвими у експериментальній групі.

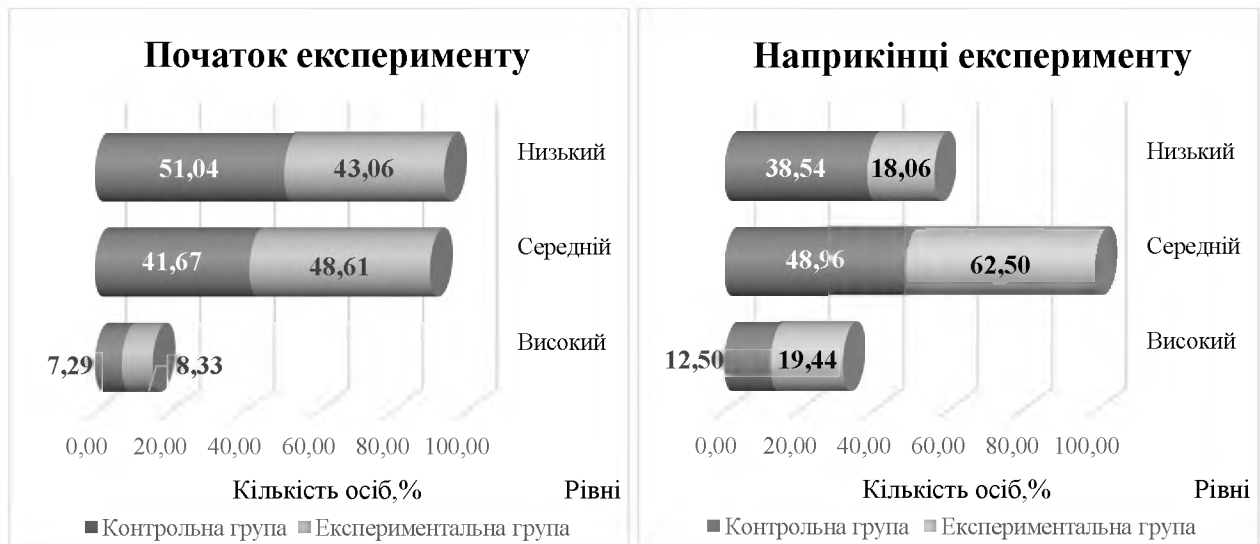

Рис. 3.5. Динаміка рівнів сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної та експериментальної груп за ціннісно-мотиваційним критерієм (%)

Проаналізуємо результати педагогічного експерименту щодо сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної та експериментальної груп за когнітивним критерієм.

Аналіз отриманих даних за когнітивним критерієм показав, що в ЕГ та КГ відбулися зміни після проведення формувального етапу експерименту. У ЕГ збільшилась кількість здобувачів з високим рівнем сформованості культури професійно-комунікативного спілкування за когнітивним критерієм з 9,72% до 19,44%, з середнім рівнем – з 47,22% до 58,33%, та, відповідно, зменшився відсоток здобувачів з низьким рівнем з 43,06% до 22,22% (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Динаміка рівнів сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної та експериментальної груп за когнітивним критерієм

№ п/п	Рівень	Контрольна група, (n=96)					Експериментальна група, (n=72)				
		Педагогічний експеримент									
		Початок		Наприкінці		різниця у %	Початок		Наприкінці		різниця у %
		Кількість осіб	у %	Кількість осіб	у %		Кількість осіб	у %	Кількість осіб	у %	
1	Високий	6	6,25	10	10,42	4,17	7	9,72	14	19,44	9,72

Продовження таблиці 3.2

2	Середній	43	44,79	48	50,00	5,21	34	47,22	42	58,33	11,11
3	Низький	47	48,96	38	39,58	9,38	31	43,06	16	22,22	20,83

У КГ зафіксовано незначні зміни у кількості здобувачів, які мають високий і середній рівні сформованості культури професійно-комунікативного спілкування за когнітивним критерієм: з 6,25% до 10,42%; з 44,79% до 50,00% відповідно. Зменшилась кількість здобувачів з низьким рівнем сформованості культури професійно-комунікативного спілкування за ціннісно-мотиваційним критерієм з 48,96% до 39,58% (рис 3.6.).

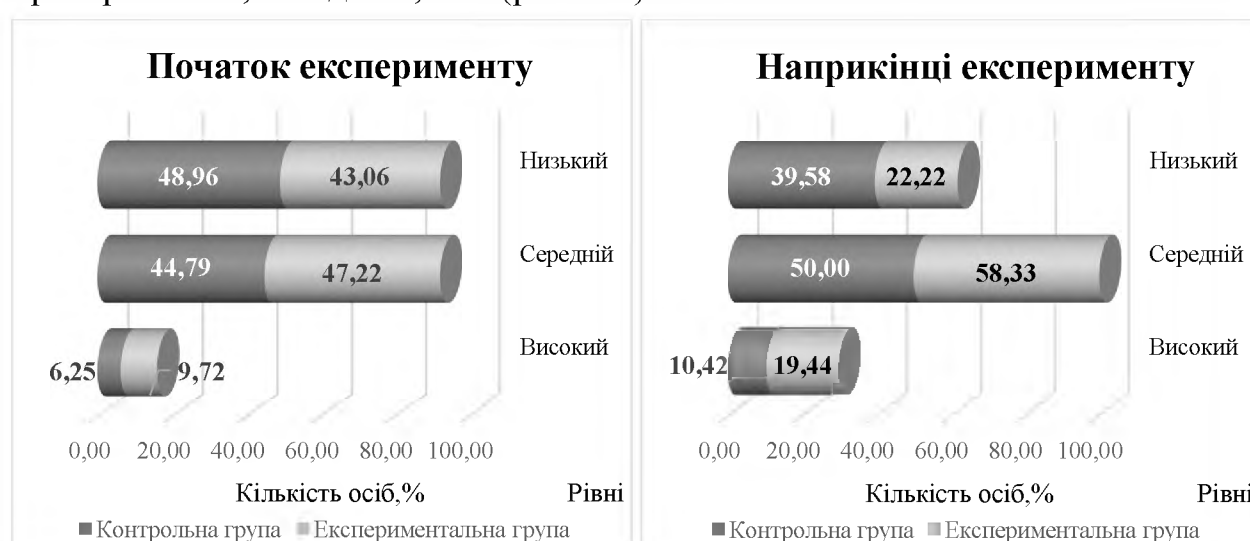

Рис. 3.6. Динаміка рівнів сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної та експериментальної груп за когнітивним критерієм (%)

Отже, зміни у даних, які характеризують сформованість культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів за когнітивним критерієм, є більш суттєвими у експериментальній групі.

Розглянемо результати педагогічного експерименту щодо сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної та експериментальної груп за діяльнісно-практичним критерієм.

Аналізуючи отримані результати за діяльнісно-практичним критерієм на початку експерименту відсоткові показники ЕГ та КГ суттєво не відрізнялися між собою (табл. 3.3): високий рівень у ЕГ становив 9,72%, у КГ – 5,21%,

середній рівень – 47,22% та 40,63%, низький рівень – 43,06% і 54,17% відповідно.

Таблиця 3.3

Динаміка рівнів сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів за діяльнісно-практичним критерієм

№ п/п	Рівень	Контрольна група, (n=96)					Експериментальна група, (n=72)				
		Педагогічний експеримент									
		Початок		Наприкінці		різниця у %	Початок		Наприкінці		різниця у %
		Кількість осіб	у %	Кількість осіб	у %		Кількість осіб	у %	Кількість осіб	у %	
1	Високий	5	5,21	8	8,33	3,13	7	9,72	13	18,06	8,33
2	Середній	39	40,63	45	46,88	6,25	34	47,22	44	61,11	13,89
3	Низький	52	54,17	43	44,79	9,37	31	43,06	15	20,83	22,22

Аналіз отриманих даних сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної та експериментальної груп за діяльнісно-практичним критерієм показав, що у ЕГ та КГ відбулися зміни після проведення формульовального етапу експерименту.

У ЕГ збільшилась кількість здобувачів з високим рівнем з 9,72% до 18,06%, з середнім рівнем – з 47,22% до 61,11%, та, відповідно, зменшився відсоток здобувачів з низьким рівнем з 43,06% до 20,83%.

У КГ зафіксовано незначні зміни у кількості здобувачів, які мають високий і середній рівні сформованості культури професійно-комунікативного спілкування за діяльнісно-практичним критерієм: з 5,21% до 8,33%; з 40,63% до 46,88% відповідно. Зменшилась кількість здобувачів з низьким рівнем сформованості культури професійно-комунікативного спілкування за ціннісно-мотиваційним критерієм з 54,17% до 44,79% (рис 3.7.).

Отже, зміни у даних, які характеризують сформованість культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів за діяльнісно-практичним

критерієм, є більш суттєвими у експериментальній групі.

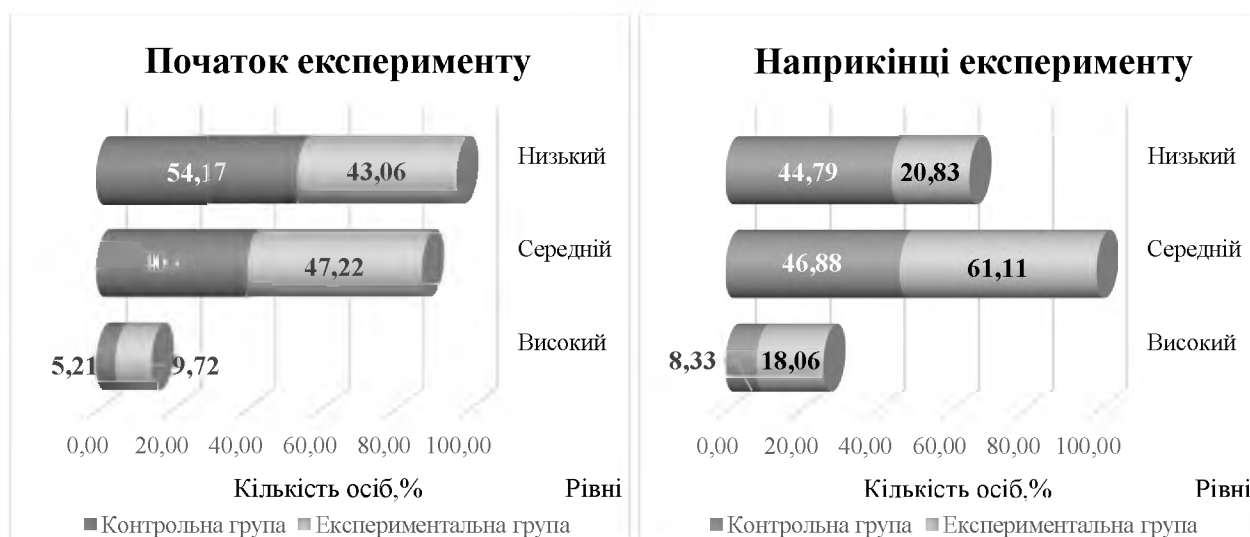

Рис. 3.7. Динаміка рівнів сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів за діяльнісно-практичним критерієм (%)

Розглянемо результати педагогічного експерименту щодо сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної та експериментальної груп за рефлексивно-саморегулятивним критерієм.

Аналіз отриманих даних сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної та експериментальної груп за рефлексивно-саморегулятивним критерієм показав, що в ЕГ та КГ відбулися зміни після проведення формувального етапу експерименту.

У ЕГ збільшилась кількість здобувачів з високим рівнем з 11,11% до 18,06%, з середнім рівнем – з 47,22% до 56,94%, та, відповідно, зменшився відсоток здобувачів з низьким рівнем з 41,67% до 25,00% (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Динаміка рівнів сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної та експериментальної груп за рефлексивно-саморегулятивним критерієм

№ п/п	Рівень	Контрольна група, (n=96)					Експериментальна група, (n=72)				
		Педагогічний експеримент									
		Початок		Наприкінці		різниця у %	Початок		Наприкінці		різниця у %
		Кількість осіб	у %	Кількість осіб	у %		Кількість осіб	у %	Кількість осіб	у %	
1	Високий	6	6,25	8	8,33	2,08	8	11,11	13	18,06	6,94

Продовження таблиці 3.4

2	Середній	42	43,75	46	47,92	4,17	34	47,22	41	56,94	9,72
3	Низький	48	50,00	40	41,67	8,33	30	41,67	18	25,00	16,67

У КГ зафіксовано незначні зміни у кількості здобувачів, які мають високий і середній рівні сформованості культури професійно-комунікативного спілкування за рефлексивно-саморегулятивним критерієм: з 6,25% до 8,33%; з 43,75% до 47,92% відповідно. Зменшилась кількість здобувачів з низьким рівнем сформованості культури професійно-комунікативного спілкування за ціннісно-мотиваційним критерієм з 50,00% до 41,67% (рис 3.8).

Отже, зміни у даних, які характеризують сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів, є більш суттєвими у експериментальній групі.

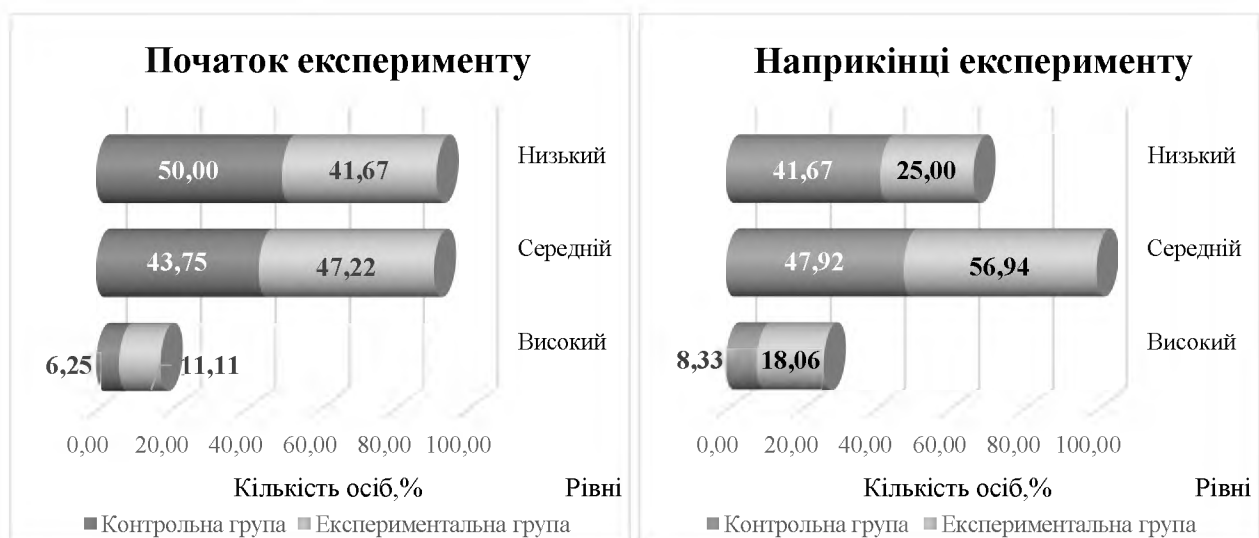

Рис. 3.8. Динаміка рівнів сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів за рефлексивно-саморегулятивним критерієм (%)

Охарактеризуємо дані сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної та експериментальної груп за всіма визначеними критеріями.

Аналізуючи отримані результати сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної та експериментальної груп на початку експерименту відсоткові показники здобувачів ЕГ та КГ

суттєво не відрізнялися між собою (табл. 3.5): високий рівень у ЕГ становив 9,72%, у КГ – 6,25%, середній рівень – 47,57% та 42,71%, низький рівень – 42,71% і 51,04% відповідно.

Таблиця 3.5

Динаміка рівнів сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної та експериментальної груп

№ п/п	Рівень	Контрольна група, (n=96)					Експериментальна група, (n=72)				
		Педагогічний експеримент									
		Початок		Наприкінці		різниця у %	Початок		Наприкінці		різниця у %
		Кількість осіб	у %	Кількість осіб	у %		Кількість осіб	у %	Кількість осіб	у %	
1	Високий	6	6,25	10	9,90	3,65	7	9,72	14	18,75	9,03
2	Середній	41	42,71	47	48,44	5,73	34	47,57	43	59,72	12,15
3	Низький	49	51,04	40	41,15	9,90	31	42,71	16	21,53	21,18

Аналіз отриманих даних сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної та експериментальної груп показав, що в ЕГ та КГ відбулися зміни після проведення формувального етапу педагогічного експерименту. У ЕГ збільшилась кількість здобувачів з високим рівнем з 9,72% до 18,75%, з середнім рівнем – з 47,57% до 59,72%, та, відповідно, зменшився відсоток здобувачів з низьким рівнем з 42,71% до 21,53%.

У КГ зафіксовано незначні зміни у кількості здобувачів, які мають високий і середній рівні сформованості культури професійно-комунікативного спілкування всіма визначеними критеріями критеріями: з 6,25% до 9,90%; з 42,71% до 48,44% відповідно. Зменшилась кількість здобувачів з низьким рівнем сформованості культури професійно-комунікативного спілкування за ціннісно-мотиваційним критерієм з 51,04% до 41,15% (рис 3.9.).

Отже, зміни у даних, які характеризують сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів є більш суттєвими у

експериментальній групі.

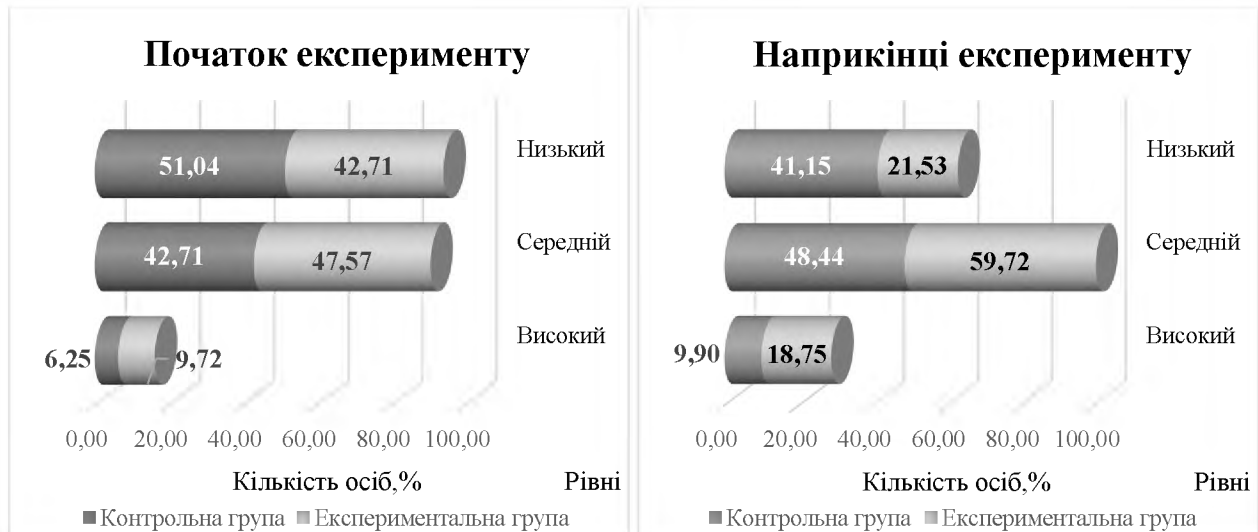

Рис. 3.9. Динаміка рівнів сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів за всіма визначеними критеріями (%)

На початок педагогічного експерименту в експериментальній групі низький рівень сформованості культури професійно-комунікативного спілкування мали 42,71% здобувачів, середній рівень – 47,57% здобувачів, високий рівень – 9,72% здобувачів. На кінець педагогічного експерименту в експериментальній групі низький рівень сформованості культури професійно-комунікативного спілкування 21,53% здобувачів, середній рівень – 59,72% здобувачів, високий рівень – 18,75% здобувачів.

Аналіз результатів показав, що на кінець педагогічного експерименту зменшилася кількість здобувачів з низьким рівнем сформованості культури професійно-комунікативного спілкування в контрольній групі – на 9,90%, в експериментальній групі – на 21,18%; збільшилась кількість здобувачів з середнім рівнем сформованості культури професійно-комунікативного спілкування в контрольній групі – на 5,73%, в експериментальній групі – на 12,15%; збільшилась кількість здобувачів з високим рівнем сформованості культури професійно-комунікативного спілкування у контрольній групі – на 3,65%, в експериментальній групі – на 9,03%.

Проведений педагогічний експеримент засвідчив ефективність виявлених і теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного

управління та адміністрування у процесі фахової підготовки.

Висновки до третього розділу

У розділі охарактеризовано критерії сформованості культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний та рефлексивно-саморегулятивний), показники і рівні (*високий*, *середній* та *низький*).

Високий рівень сформованості КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування характеризується тим, що здобувачі глибоко усвідомлюють необхідність високого рівня КПКС для здійснення їх майбутньої професійної діяльності, прагнуть до оволодіння якомога більшим обсягом знань щодо комунікативних процесів у галузі публічного управління та адміністрування; у навчанні виявляють наполегливість, самостійність, ініціативність; їх мовлення відповідає нормативним лексичним і граматичним правилам; вони будують усні та писемні висловлювання логічно, точно та відповідно до створеної комунікативної ситуації.

Для визначення рівнів сформованості КПКС здобувачів, майбутніх управлінців, був використаний такий діагностичний інструментарій: психологічні діагностичні методики і тести; анкети, анкети спостереження, опитувальники; діагностичні контрольні роботи; матеріали для експертного оцінювання.

З метою встановлення стану формування культури професійно-комунікативного спілкування у процесі фахової підготовки було проведено анкетування, в якому брали участь 168 здобувачів з Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Університету Григорія Сковороди в Переяславі, Київського Міжнародного університеті, Прикарпатському Національному університеті імені Василя Стефаника.

Опитування показало що, більшість респондентів (понад 83%) не розрізняли або ототожнювали КПКС зі знаннями у галузі культури, як то:

«комунікативна культура», «соціокультурну комунікація», «мовна культура», «професійна комунікація», «професійне спілкування», «професійну компетеність фахівців публічного управління» (86,3%), або ототожнювали її зі знаннями у галузі культури і таким чином не розуміли значущість якості КПКС; більшість опитаних здобувачів (86,9%) не змогли надати чіткого визначення поняття «культури професійно-комунікативного спілкування», дали неправильне тлумачення або взагалі не відповіли (13,1%) респондентів.

З метою перевірки ефективності виявлених і обґрунтованих педагогічних умов, розробленої організаційно-педагогічної моделі формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки було проведено формувальний етап педагогічного експерименту, в якому було виділено експериментальну групу ЕК (n=72) та контрольну групу КГ (n=96).

Аналіз отриманих даних сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної та експериментальної груп показав, що в ЕГ та КГ відбулися зміни після проведення формувального етапу педагогічного експерименту. У ЕГ збільшилась кількість здобувачів з високим рівнем з 9,72% до 18,75%, з середнім рівнем – з 47,57% до 59,72%, та, відповідно, зменшилась кількість здобувачів з низьким рівнем з 42,71% до 21,53%. У КГ зафіксовано незначні зміни у кількості здобувачів, які мають високий і середній рівні сформованості культури професійно-комунікативного спілкування: з 6,25% до 9,90%; з 42,71% до 48,44% відповідно. У КГ зменшилась кількість здобувачів з низьким рівнем сформованості культури професійно-комунікативного спілкування з 51,04% до 41,15%.

Проведений педагогічний експеримент засвідчив ефективність виявлених і теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки.

Основні наукові результати розділу автором опубліковано у публікації [7; 8; 119; 131].

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів теоретичного пошуку та експериментальної роботи надало можливість сформулювати такі висновки:

1. Проаналізовано стан розробленості проблеми формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки. Аналіз наукових джерел свідчить про підвищення інтересу до комунікативної діяльності фахівців у галузі публічного управління та адміністрування. Підготовка високваліфікованих фахівців публічного управління та адміністрування, які будуть здатні ефективно виконувати управлінські завдання та приймати управлінські рішення, надавати якісні адміністративні, а також сприяти інноваційним процесам у суспільстві є об'єктивно необхідною. Уточнено сутність поняття «культура професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування», що розглядається як інтегративна характеристика здобувачів вищої освіти, як їх здатність до ефективного здійснення комунікативної діяльності в професійній сфері, що ґрунтується на системі знань, норм, цінностей і зразків поведінки, прийнятих у сфері публічного управління та адміністрування, а також особистісних якостях, які проявляються через умотивованість, вольовий прояв і здатність до рефлексії.

2. Теоретично обґрунтовано структурні компоненти культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування, до яких віднесено: аксіологічний (мотивація й вольовий прояв до набуття і вдосконалення комунікативної культури з метою професійного та особистісного зростання); когнітивно-пізнавальний (системні знання з риторики, необхідні для здійснення управлінської діяльності); комунікативний (реалізація вимовних, лексичних, граматичних навичок; умінь монологічного та діалогічного мовлення у стандартних і нестандартних комунікативних ситуаціях професійної діяльності), прогностичний (здатність

до оцінювання як власної комунікативної діяльності, так і партнерів з комунікації).

Визначено критерії (*ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний та рефлексивно-саморегулятивний*), показники та рівні (високий, середній, низький) сформованості культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування.

До показників *ціннісно-мотиваційного* критерію віднесено: розуміння важливості іншомовного професійного спілкування; фокус на діловому спілкуванні та партнерстві; бажання мати розвинену культуру професійного спілкування; прагнення вивчати іноземні мови та насолоджуватися комунікацією на них; самосвідомість власних цінностей і переконань, що базуються на розумінні культурних норм; толерантне ставлення до іншомовних співрозмовників; задоволення від професійної діяльності; емоційно-стильове оформлення висловлювань залежно від інтенцій та умов професійної комунікації; прояв симпатії до співрозмовника, бажання зрозуміти його точку зору, відмова від нав'язування власної; повага до значення професійної комунікації на рідній та іноземній мовах.

До показників *когнітивного* критерію віднесено: знання про людину, суспільство, способи взаємодії людей у суспільстві; знання про універсальні етичні принципів та цінності людства; знання про сутність професійної культури; знання про норми невербальної та вербальної поведінки у рідній та іноземній культурі; знання з лексики соціальної, повсякденної, професійної тематики рідної та іноземної мов; знання про віртуальне та опосередковане спілкування; знання про особливості побудови інтонації і вимови у рідній та іноземних мов; знання про особливості ораторського мистецтва.

До показників *діяльнісно-практичного* критерію зараховано: уміння з повагою ставитися до оточення; уміння врегульовувати конфлікти, уміння уникати конфліктів, знаходити компромісне розв'язання конфлікту; толерантне ставлення до незрозумілого, поступливість, емпатія (співчутливість); сформованість комунікативних навичок (вміння успішно

спілкуватися з іншими людьми, відчувати їхні особливості та потреби, а також ефективно обмінюватися інформацією як усно, так і письмово); вміння створити сприятливу атмосферу спілкування; вміння оцінити комунікативну ситуацію та адаптуватися до нових умов ситуативного спілкування; вміння обрати оптимальну модель поведінки та скласти план комунікативних дій; володіння навичками ораторського мистецтва; вміння правильно будувати граматичні конструкції; вміння вести бесіди, діалог рідною та іноземними мовами, використовуючи елементи опису, роздумів, аналізу, прогнозу в співвідношенні з професійним комунікативним завданням; вміння сприймати іншомовне мовлення на слух і відтворювати (усно і письмово).

До показників *рефлексивно-саморегулятивного* критерію зараховано: самостійність, гнучкість й варіативність мислення та творчої діяльності; здатність та готовність до саморозвитку й самореалізації; вміння рефлексувати й творчо діяти у ситуаціях соціокультурного змісту; вміння прогнозувати результат своїх дій; осмислення ціннісної основи своєї діяльності; критичність до себе.

3. Розроблено організаційно-педагогічну модель формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки, яка складається з цільового, теоретико-методологічного, змістового, процесуального та оцінювального блоків. Цільовий блок містить мету (формування КПКС майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки) і завдання (усвідомлене оволодіння студентами системою знань та навичок професійно-комунікативного спілкування; розвиток соціально-особистісних якостей, що пов'язані з реалізацією комунікативно-культурної компетентності особистості; розвиток соціального інтелекту, соціальної фасилітативності, рефлексивних і саморегулятивних умінь та соціальної зрілості особистості). Складовими теоретико-методологічного блоку є методологічні підходи (особистісно-орієнтований, системний, ціннісний, культурологічний і компетентнісно-діяльнісний) та принципи (гуманізм,

культуровідповідність, когнітивність, ситуативність, інтегративність, інтерактивність, полікультурність, зміст навчального матеріалу і тематична різноманітність). Змістовий блок визначається інтегрованим змістом формування культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів вищої освіти спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». До складу процесуального блоку входять форми (лекції, семінари, практичні та лабораторні заняття, самостійна та індивідуальна робота, практики); методи (диспут, дискусії, дебати, підготовка та захист проектів, ситуаційно-рольові та ділові ігри, метод «мозкової атаки», метод «мікрофон», метод аналізу проблемних педагогічних ситуацій, демонстрація відеофільмів і кінофільмів); засоби (навчальні посібники, засоби ІКТ, платформа Moodle); етапи (мотиваційно-цільовий, когнітивно-орієнтувальний, діяльнісно-операційний, оцінно-корекційний). Оцінювальний блок включає критерії сформованості КПКС, показники сформованості КПКС та рівні сформованості КПКС. Результатом є сформованість культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки.

4. Виявлено, теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування в процесі фахової підготовки: модифікація змісту фахової підготовки шляхом поетапного доповнення курикулуму окремими темами та навчальними дисциплінами (варіативна складова) циклу професійної та практичної підготовки здобувачів вищої освіти; упровадження інтерактивних форм і методів навчання з урахуванням контексту професійної діяльності майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування; створення комфортного психологічного мікроклімату в професійному спілкуванні у малих групах; реалізацію індивідуального підходу до навчання із застосуванням різнорівневих завдань.

Аналіз результатів дослідження показав, що на кінець педагогічного експерименту зменшилася кількість здобувачів з низьким рівнем сформованості

культури професійно-комунікативного спілкування в контрольній групі – на 9,90%, в експериментальній групі – на 21,18%; збільшилась кількість здобувачів з середнім рівнем сформованості культури професійно-комунікативного спілкування в контрольній групі – на 5,73%, в експериментальній групі – на 12,15%; збільшилась кількість здобувачів з високим рівнем сформованості культури професійно-комунікативного спілкування у контрольній групі – на 3,65%, в експериментальній групі – на 9,03%. Результати педагогічного експерименту доводять переважання позитивної динаміки рівнів сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів експериментальної групи порівняно з рівнями сформованості культури професійно-комунікативного спілкування здобувачів контрольної групи.

Проведене дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми, пов'язаної з формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування в процесі фахової підготовки. Подальшого вивчення потребують питання, пов'язані із використанням сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення ефективності культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексюк А. М. Технологія навчання: 75-річчю від дня заснування УДАВГ присвячується / А. М. Алексюк, В. І. Бабич, Б. В. Білецький, В. О. Гнеушев, С. М. Гончаров, Ю. П. Євресенко, Е. А. Зінь, Р. А. Кизима, С. М. Ковальов, В. Кривцов; ред.: Е. О. Сухарєв. Рівне, 1997. 82 с.
2. Алфімов Д. В. Структурно-змістовний контент поняття технології. *Науковий вісник Донбасу*. 2011. № 3. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2011_3_2_\(Дата звернення: 20.01.2024\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2011_3_2_(Дата звернення: 20.01.2024))
3. Амеліна С. М. Тренінги з розвитку умінь та навичок діалогічного спілкування. Дніпропетровськ : Пороги, 2005. 73 с.
4. Амеліна С. М. Теоретико-методичні основи формування культури професійного спілкування студентів вищих аграрних навчальних закладів: дис. ... докт. пед. наук: спец. 13.00.04 / Амеліна Світлана Миколаївна ; Запоріж. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти. - Запоріжжя, 2007. - 423 арк. + дод. (арк. 425-563).
5. Амеліна С. М., Кубіцький С. О. Корпоративна культура у системі управління персоналом // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". - 2020. - №7. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-7-6364>
6. Англійська мова для спеціальних цілей (Журналістика) : методичні рекомендації до проведення практичних занять для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» IV курсу спеціальності 061 «Журналістика», освітньо-професійної програми «Реклама та зв'язки з громадськістю» денної форми навчання № 41.131 .2020 р. / Уклад.: Н. О. Божок, Ю. І. Малик. Київ: НУХТ, 2022. 145 с.
7. Англійська мова для спеціальних цілей: методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів IV курсу освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 073 «Журналістика», 073 «Менеджмент» освітньо-професійних програм «Менеджмент персоналу»

заочної форми навчання № 41.161. 2020. / Уклад.: Ю. І. Малик. Київ : НУХТ, 2022. 96 с.

8. Англійська мова: методичні рекомендації до практичних занять для магістрів напряму підготовки 076 «Управління персоналом» денної форми навчання (на електронних носіях) № 42.48. 2018 р. / Уклад.: Божок Н. О., Малик Ю. І., Бебко С. В. Київ : НУХТ, 2018. 61 с.

9. Антоненко-Давидович Борис. Як ми говоримо. Київ: Либідь, 1991. 253 с.

10. Астапова Т. О. Навчання іноземній мові державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування: комунікативний аспект. Актуальні проблеми державного управління. 2012. №1. С. 389-396. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2012_1_55 (Дата звернення: 23.01.2024)

11. Атанов Г. О. Теорія діяльнісного навчання : навч. посіб. Київ : Кондор, 2007. 186 с.

12. Багрій В. Н. Формування професійних умінь майбутніх соціальних педагогів у процесі педагогічної практики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Багрій Вікторія Неофидівна; Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2010. 20 с.

13. Балл Г. А. Психология в рациогуманистической перспективе : избранные работы. Киев : Основа, 2006. 408 с.

14. Барановська Л. В. Навчання здобувачів професійного спілкування : монографія. Біла Церква : БДАУ, 2002. 256 с.

15. Барановська Л. В. Теоретико-методичні основи навчання професійного спілкування здобувачів вищого аграрного навчального закладу : дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.04 / Барановська Лілія Володимирівна ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2004. 586 с.

16. Барковський В. П. Формування комунікативної культури у майбутніх працівників кримінальної міліції : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Барковський В. П. Нац. акад. прикордонних військ України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2003. 20 с.

17. Бастун М. В. Культурологічний підхід в освіті та його психолого-педагогічне забезпечення. *Горизонти образования*. 2012. № 3. Т. 2 (36). С. 170–175.
18. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної девіатології. Львів : Львівський університет ім. Івана Франка, 2000. 236 с.
19. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
20. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ : Довіра, 2007. 205 с.
21. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз. Київ : МАУПІ, 2005. 440 с.
22. Безверхнюк Т. М., Саханенко С. Є., Топалов Е. Х. Європейські стандарти врядування на регіональному рівні : монографія. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2008. 328 с.
23. Безносюк О. О. Моніторинг якості освіти. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2016. Вип. 52. С. 165-172.
24. Берестенко О. Г. Культура професійного спілкування : навч.-метод. посіб. для студ. ден. та заоч. форм навчання всіх спец. гума-ніт. профілю. Держ. закл. «Луган. нац. ун- т імені Тараса Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 299 с.
25. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання. Київ, 1998. 204 с.
26. Бех І. Д. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. Виховання особистості : навч.-метод. посіб. у 2 кн. Кн. 2. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
27. Биконя О. П. Особливості навчання ділової англійської мови здобувачів економічних спеціальностей. *Вісник КНЛУ*. Серія: Педагогіка та психологія. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2011. Вип. 20. С. 150–157.
28. Бичок А. В. Формування культури професійного спілкування

майбутніх фахівців міжнародного бізнесу і менеджменту : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Бичок Алла Володимирівна; Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2010. 22 с.

29. Білоножко А. В. Соціально-психологічні чинники становлення комунікативної культури майбутнього юриста в процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.05 / Білоножко А. В. ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2008 . 21 с.

30. Бовдир О. С. Роль комунікативної культури у професіях юристів. *Педагогічний альманах*. 2010. Вип. 5. С. 104-110.

31. Бойко А. М. Суб'єкт-суб'єктні відносини вчителів і учнів: від співпорядкування до співробітництва і співтворчості. *Збірник наук. пр. Полтавськ. держ. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка*. Полтава, 2004. Вип. 5(38). С. 5–22.

32. Булах І. П. Становлення психологічної структури учбової діяльності в системі розвивального навчання : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / Булах І. П. ; Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2008. 20 с.

33. Бутуєв С. Д. Морозов В. В. Динамічне лідерство в управлінні проектами : монографія / Українська асоціація управління проектами. Київ, 1999. 312 с.

34. Ванівська О. Інформаційні технології в контексті впровадження мовних стратегій. *Вища освіта України*. 2007. № 1. С. 82–89.

35. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.

36. Виноградський М. Д., Виноградська А. М., Шканова О. М. Організація праці менеджера : [навч. посіб. для студ. екон. вузів]. Київ : Кондор, 2007. 414 с.

37. Вихованець І. Р. Розмовляймо українською: мовознавчі етюди. Київ : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2012. 160 с.

38. Вікторова Л. В. Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов професійного спрямування. *Наукові записки* [Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова]. Серія : Педагогічні та історичні науки. 2013. Вип. 109. С. 22-28.

39. Вільна енциклопедія Вікіпедія. Теорія графів. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F>

40. Власова І. А., Филипенко С. Л. Лінгводидактичний тест та його ознаки URL: <http://www.rysnauka.com/Arhrle/Pedag12/5/18.html>__ (Дата звернення: 15.02.2024)

41. Волкова Н. П. Професійно-педагогічні комунікації : навч. посіб. Київ : Академія, 2006. 256 с.

42. Воробйова Є. В. Педагогічні умови формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх менеджерів адміністративної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Воробйова Є. В. ; Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2010. 20 с.

43. Выготский Л. С. Педагогическая психология. Москва: Педагогика, 1991. 480 с.

44. Гірняк О. М. Лазановський П. П. Менеджмент : підручник для здобувачів вищих закладів освіти. Львів, 2004. 352 с.

45. Гладіна Г. І., Сеніна В. К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. Київ : Факт, 1997. 160 с.

46. Головащук С. І. Складні випадки наголошення: словник-довідник. Київ : Либідь, 1995. 191 с.

47. Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. Київ : Наукова думка, 2004. 448 с.

48. Гончаренко О. М. Культура професійного спілкування в сучасному публічному управлінні / О. М. Гончаренко // Актуальні проблеми державного управління. - 2018. - № 2 (56). - С. 122-129. (254)

49. Гончаренко О. М., Кононенко О. О. (2018). Професійна комунікативна компетентність майбутніх фахівців публічного управління: сутність, структура, методи формування. *Інноваційна економіка*, 9(1), 77-83. (255)
50. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ : Вінниця, 2008. 278 с.
51. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
52. Горбунова Л. С. Мислення в інтеграційній культурі: імперативи та можливості освіти. *Нова парадигма*. 2007. Вип. 65. Ч.1. С. 246–252.
53. Гриньова В. Педагогічна культура викладача вищого навчального закладу. *Вища освіта України*. 2006. № 4. С. 58–61
54. Грушевицькая Т.Г., Попко В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: учебник для вузов / Под ред. А.П. Садохина. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. 352с.
55. Делікатний К. Г. Оцінка знань як органічна частина процесу навчання. *Радянська школа*. 1989. №5. С. 44-50.
56. Демедишина Н. Специфіка комунікативної діяльності державних службовців. *Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні* : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 31 травня 2006 р. : у 2 т. / За заг. ред. О. Ю. Оболенського, В. М. Князева. Київ : Вид-во НАДУ, 2006. Т. 1. С. 267–268.
57. Дементьєва Т. І. Формування комунікативної компетенції здобувачів-іноземців підготовчих факультетів у процесі навчання : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.09 / Дементьєва Т. І. ; Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2005. 207 с.
58. Демедишина Н. Удосконалення комунікативної компетентності як умова професіоналізму державного службовця. *Вісник НАДУ*, 2007. № 4. С. 74-79.
59. Джулай Л. І. Контроль знань здобувачів: психолого-педагогічні проблеми та їх вирішення дидактичними засобами. *Педагогіка і психологія*

проф. освіти. 2009. № 3. С. 138-144.

60. Ділова англійська мова: методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» III курсу та I курсу спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» освітньо-професійної програми «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» для заочної та скороченої форм навчання № 41. 2020 р. / Уклад.: Н. О. Божок, Ю. І. Малик. Київ : НУХТ, 2020. 108 с.

61. Ділова англійська мова 2: методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» III курсу заочної форми навчання № 41.175 – 2022 / Уклад.: Ю. І. Малик, Н. О. Божок. Київ : НУХТ, 2022. 111 с.

62. Ділова англійська мова 2: методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальностей: 051 «Економіка» освітньо-професійних програм «Економіка підприємства», «Економіка та правове забезпечення», 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит», 073 «Менеджмент» освітньо-професійних програм «Менеджмент», «Менеджмент персоналу», 075 «Маркетинг» освітньо-професійної програми «Маркетинг», 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» освітньо-професійної програми «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» III курсу заочної та I курсу заочної скороченої форм навчання / Уклад.: Н. О. Божок, Ю. І. Малик. Київ : НУХТ, 2022. С. 41-76.

63. Ділова іноземна мова 2: методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів III та I курсу освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» заочної та заочної скороченої форм навчання № 41.130 - 2020 р. / Уклад.: Н. О. Божок, Ю. І. Малик. Київ : НУХТ, 2022. 108 с.

64. Ділове спілкування іноземною мовою 2 : методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів III та I курсу освітнього ступеня «Бакалавр» 051 «Економіка» освітньо-професійних програм «Економіка підприємства», «Економіка та правове забезпечення», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування», 073 «Менеджмент» освітньо-професійних програм «Менеджмент», «Менеджмент персоналу», 075 «Маркетинг» освітньо-професійної програми «Маркетинг» III курсу заочної та I курсу заочної скороченої форм навчання № 41.129 – 2020 р. / Уклад.: Ю. І. Малик. Київ : НУХТ, 2022. 111 с.

65. Дмитренко Т. О. Дослідження основ сучасної педагогіки: парадигмальний аспект. *Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця* : зб. наук. ст., матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 15–16 травня 2013 р. Хар. нац. економ. ун-т. Харків : ХНЕУ; ХОГОКЗ, 2013. С. 96–101.

66. Довідник з культури мови / Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Сологуб Н. М. та ін. / За ред. Єрмоленко С. Я. Київ : Вища школа, 2005. 399 с.

67. Дорошенко С. І. Основи культури і техніки усного мовлення : навч. посіб. Харків : «ОВС», 2002. 144 с.

68. Дубенко С. Д. Державна служба і державні службовці в Україні : навч.-метод. посіб. / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Н. Р. Нижник. Київ : Ін Юре, 1999. 244 с.

69. Дубравська Д. М. Основи психології : навч. посіб. Львів : Світ, 2001. 580 с.

70. Енциклопедія державного управління: у 8 т. Т. 1. Теорія державного управління / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-редкол.: Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.]. Київ : НАДУ, 2011. 747 с.

71. Енциклопедія сучасного педагогічного знання / Лисенко О.І., Макаренко В.М., Семенов О.В. - Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2015. 656 с. (209)

72. Єгорова Т. Д. Мовленнєва діяльність державних службовців у сфері ділового спілкування. *Новітні тенденції розвитку демократичного врядування: світовий та український досвід* : матер. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 30 травня 2008 р. : у 3 т. За заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна. Київ : НАДУ, 2008. Т.2. 388с.

73. Єльнікова Г. В. Організація діяльності педагогічного колективу школи щодо контролю за засвоєнням учнями змісту навчання : навч. посіб. Харків : ХОІНОПП, 1996. 60 с.

74. Закон України «Про державну службу» *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 4. ст. 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (Дата звернення: 2.03.2023)

75. Закон України «Про місцеве самоврядування» *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. ст.170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення: 2.03.2023)

76. Закон України : «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 63 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (Дата звернення: 2.03.2023)

77. Залюбівська О. Б., Пришак М. Д. Слободянюк О. М. Ділове спілкування : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2015. 128 с.

78. Зірка І. В. Особливості ефективного навчання англійської мови магістрів освітньої галузі «Державне управління». URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Zirka.pdf> (Дата звернення: 2.03.2023)

79. Зотова-Садило О. Ю. Професійне ділове спілкування: науково-методичні підходи : навч.-метод. посіб. Кривий Ріг, 2013. 230 с.

80. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос [та ін.] ; За ред. І. А. Зязюна. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ : Вицашк., 2004. 422 с.

81. Іванченко Є. А. Теоретичні основи системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів: монографія. Одеса: Поліграф, 2009. 400 с.

82. Іноземна мова (за професійним спрямуванням) (англійська мова):

методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент» заочної форми навчання № 41.57.2020 р. / Уклад.: Л. Ю. Шапран, О. В. Никитенко, Ю. І. Малик. Київ : НУХТ, 2020. 106 с.

83. Іноземна мова (за професійним спрямуванням) (англійська мова): методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контр. робіт для здобувачів I курсу освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент персоналу» заочної форми навчання. / Уклад.: Н. О. Божок, Ю. І. Малик, С. В. Бебко. Київ : НУХТ, 2020. 102 с.

84. Інтеркультурна комунікація: теорія і практика / І. І. Зборовська, Н. О. Павленко. - Київ: Видавництво «Києво-Могилянська академія», 2018. 240 с.

85. Інформаційна система «Конкурс». URL: <http://www.vstup.info> (Дата звернення: 16.02.2024)

86. Інформаційні технології в менеджменті / Кравченко О. М., Міщенко О. А. - Київ: Центр учбової літератури, 2012. 256 с.

87. Калита О. П. Формування комунікативної компетентності майбутніх юристів засобами проектних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Калита О. П. ; Держ. вищий навч. заклад «Ун-т менеджм. освіти» НАПН України. Київ, 2011. 20 с.

88. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования игры и дискуссии. Рига, «Эксперимент», 2007. 327с.

89. Коваль А.П., Коптілов В.В. Крилаті вислови в українській літературній мові: афоризми, літературні цитати, образні вислови. Київ: Вид-во при Київському державному університеті, 1975. 335 с.

90. Коваль А. П. Культура ділового мовлення. Писемне та усне ділове спілкування. Вид.2-е, перероб. і доп. Київ: Вища школа; Вид-во при Київському держ. ун-ті, 1977. 295 с.

91. Кожем'яко Н. В. Комунікативна компетентність майбутнього фахівця

юридичної галузі як педагогічна проблема. *Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво Луцького національного технічного університету*. 2011. № 5. С. 136–141.

92. Козієвська О. І. Особливості формування культури мовлення у професійній діяльності державних службовців: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 / Козієвська О. І. ; Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2003. 20 с.

93. Колодій А. Деякі теоретичні міркування і практичні пропозиції щодо змісту і структури спеціальності «публічне управління й адміністрування». URL: <http://political-studies.com/?p=1508>_(Дата звернення: 23.01.2023)

94. Комунікативна культура управлінського персоналу: теорія і практика: монографія / за ред. О. М. Гончаренка, Н. М. Шостак. – Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. 422 с.

95. Корніяка О. М. Психологія комунікативної культури особистості школяра : дис. ... док. психолог. наук : спец. 19.00.07 / Корніяка Ольга Миколаївна ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2007. 481 с.

96. Костриця Н. М., Свистун В. І., Ягупов В. В. Методика навчання здобувачів спілкування в управлінській діяльності : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 272 с.

97. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи). Київ : Грамота, 2003. 216 с.

98. Крисюк С. В. Особливості комунікативного менеджменту державного службовця у контексті сучасного світового досвіду. *Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз* : матеріали наук.-практ.конф. / За заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. Київ : Вид-во УАДУ. 2002. С. 99-100.

99. Кропивко І. В. Риторика : навч. посіб. Дніпропетровськ : Пороги, 2003. С. 4–5.

100. Кручек В. А., Васюк О. В. Критерії та показники сформованості культури педагогічної взаємодії. *Вісник Національного Черкаського університету*. Серія «Педагогічні науки». Черкаси. Вип. 203.

Ч. І. 2011. С. 99-104.

101. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування : навч. посіб. з етикету для здобувачів. Суми : ВТД «Університетська книга», 2002. 208с.

102. Левченко О. П. Науковий стиль: культура мовлення : навч. посіб. / Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів : Вид -во Львівської політехніки, 2012. 203 с.

103. Литвин Л. П., Семеренко Г. В. Українська мова за професійним спрямуванням: теорія і практика : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2016. 424 с.

104. Лісовий М. І. Культура професійного мовлення : навч. посіб. Вінниця : Нова книга, 2010. 176 с.

105. Логутіна Н. В. Педагогічні умови формування готовності до професійного іншомовного спілкування у майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2007. № 18-19. С. 281-288.

106. Лузік Е. В., Мигович О. М. Основи математичного моделювання в психології. Кредитно-модульна система : навч. посіб. Київ : НАУ, 2006. 196 с.

107. Лукашевич М., Даниленко Н. Глобалізаційний аспект впливу засобів масової комунікації на процес політичної соціалізації. *Вища освіта України*. 2004. № 2. С. 30–36.

108. Малахов В. А. Етика: Курс лекцій : навч. посібник. Київ : Либідь, 1996, 304 с.,с.259

109. Максименюк М. Ю. Філософські засади публічного адміністрування. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/gvzdia_61_206_223.pdf. (Дата звернення: 4.03.2024)

110. Малик Ю.І. Комунікативна культура як складова професійної культури майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і*

природокористування України. Серія: «Педагогіка, психологія, філософія». Київ : Міленіум, 2017. Вип. 267. С. 127-132.

111. Малик Ю.І. Комунікативна спрямованість вивчення гуманітарних дисциплін майбутніми фахівцями публічного управління та адміністрування у вищих навчальних закладах. *Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Сучасна іношомовна освіта України та зарубіжжя: стан, виклики, і перспективи» 24-25 жовтня 2018 року.* / За заг. ред. Лавриченко Н. М. Суми : Вінниченко М.Д., 2018. С. 31-33.

112. Малик Ю.І. Комунікативний аспект професійної підготовки майбутніх фахівців публічного управління. URL: https://ivet-ua.science/images/Journals_IPTO/TMPO/TMPO_13_2017_4.pdf (Дата звернення: 8.02.2024)

113. Малик Ю.І. Методика формування комунікативної культури майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі професійної підготовки. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Філологічні науки. Київ : Міленіум, 2017. Вип. 276. С. 140-147.

114. Малик Ю.І. Модель формування комунікативної культури майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі професійної підготовки. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України* Серія: «Педагогіка, психологія, філософія». Київ : Міленіум, 2017. Вип. 277. С. 162-167.

115. Малик Ю.І. Педагогічні умови формування та розвитку комунікативної культури майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі професійної підготовки. *Наукові праці Вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет»*. Серія: «Педагогіка, психологія і соціологія» : всеукраїнський наук. зб. 2017. №2 (21). С.102-107.

116. Малик Ю.І. Розвиток комунікативної компетентності майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі професійної

підготовки фахівців публічного управління та адміністрування. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Україна-Німеччина: Горизонти освіти і культури» Київ, 23-24 листопада 2017 р.* / НУБіП. Київ: «Міленіум», 2017. 188 с. С. 127-128.

117. Малик Ю.І. Формування комунікативних знань та вмінь у процесі професійної підготовки фахівців публічного управління та адміністрування. *Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи* : матеріали міжнародної науково-методичної конференції 30 – 31 жовтня 2017 року. / Укл. С. М. Іваненко, О. В. Холоденко, К. М. Павицька, О. Г. Смольнікова. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 49-50.

118. Малик Ю. Особливості дистанційного навчання іноземних мов у ЗВО. *Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах», 31 травня 2022 р.* Київ : НУХТ, 2022. С. 36-38.

119. Малик Ю. І. Використання інтерактивних технологій як реалізація комунікативно спрямованого навчання іноземної мови в немовних вищих навчальних закладах. *Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах», 26 травня 2017 р.* Київ : НУХТ, 2017 р. 86 с.

120. Малик Ю. І. Інтерв'ю як комунікаційний жанр у державному управлінні. *Демократичні стандарти професійного навчання та діяльності публічних службовців: теорія, практика*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (22 березня 2007р.): у 2ч. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2007. Ч.2. С. 268–271.

121. Малик Ю. І. Комунікативні знання та вміння як необхідний компонент сучасного професіоналізму управлінця. *Демократичне врядування в контексті глобальних викликів та кризових ситуацій* : матер. наук.-пр. конф. за міжнар. участю (3 квітня 2009 р., м. Львів) : у 2 ч. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2009. Ч.2. С. 503-506.

122. Малик Ю. І. Особливості вивчення гуманітарних дисциплін у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / [редактори-упорядники В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2018. Вип. 21. Том1. С. 200-203.

123. Малик Ю. І. Особливості монологічного мовлення у професійній діяльності державних службовців. Новітні тенденції розвитку демократичного врядування: світовий та український досвід : матер. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 30 травня 2008 р. : у 3 т. / За заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна. Київ : НАДУ, 2008. Т.2.

124. Малик Ю. І. Підвищення рівня комунікативної культури державних службовців шляхом вдосконалення культури мовлення. *Демократичне врядування: наука, освіта, практика* : матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю, Київ, 29 травня 2009 р. : у 3 т. / За заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна. Київ : НАДУ, 2009. Т.2. С. 44-45.

125. Малик Ю. І. Професійна підготовка фахівців публічного управління та адміністрування у закладах вищої освіти. *Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю «Навчання публічних службовців: новітні тенденції та технології», Київ, 31 жовтня – 1 листопада 2019 р.* Київ : НАДУ, 2019. С. 91-93.

126. Малик Ю. І. Психологічні особливості комунікативної культури викладача іноземної мови у вищому навчальному закладі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : КПУ, 2017. Вип. 52 (105). С. 473-478.

127. Малик Ю. І. Роль вивчення іноземної мови у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у*

немовних вищих навчальних закладах», 16 травня 2019 р. Київ : НУХТ, 2019. С. 31-32.

128. Малик Ю. І., Ленда Р. І. Особливості дистанційного навчання у процесі вивчення дисциплін мовнокомунікативного спрямування у закладах вищої освіти України. *Матеріали щорічної міжнародної науково-практичної конференції «Україна 2030: публічне управління для сталого розвитку», Київ, 2020.* Київ : НАДУ, 2020. Вип. 2., С. 91-93.

129. Малик Ю. І., Никитенко О. В. Особливості формування комунікативних навичок здобувачів ЗВО під час занять з іноземної мови в умовах дистанційного навчання. *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психологопедагогічні та методичні перспективи». Харків, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого.-25 лютого 2021 р.* Харків : НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2021. С. 268-272.

130. Малик Ю. І., Чередніченко Г. А. Експериментальне дослідження визначення рівня сформованості комунікативної культури майбутніх управлінців. *Інноваційна педагогіка.* Одеса : ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2019. Вип. 11. С. 99-102.

131. Масич С. Ю. Співвіднесення понять «культура» та «освіта». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. [редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : КПУ, 2016. Вип. 51 (104). 568 с.

132. Матвіяс І. Г. Взаємодія східноукраїнського і західноукраїнського варіантів літературної мови в усталенні норм у галузі синтаксису. *Мовознавство.* 2013. №1. С. 3–8.

133. Математичне моделювання в психології: від теорії до практики» / Д.М. Волков, О.І. Семенова, М.Ю. Крутіков. - Київ: Видавничий дім «Слово», 2018. 352 с.

134. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навч. посіб. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. 360 с.

135. Мельник С. В. Моделювання діяльності інноваційного навчального закладу – Школи сприяння здоров'ю. *Рідна школа*. 2006. № 4. С. 25–29.
136. Мисечко О. В. Педагогічна технологія формування вмінь службового спілкування у майбутніх офіцерів-прикордонників : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Мисечко О. В. ; Нац. акад. держ. прикордон. Служби України ім. Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2006. 20 с.
137. Михайлюк В. О. Михайлюк В. О. Українська мова професійного спілкування : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Миколаївський держ. аграрний ун-т. Київ : ВД «Професіонал», 2005. 496 с.
138. Мовна культура в комунікативному просторі» / Шевченко Н.О., Гриневич О.М. - Київ: Видавництво «Академія», 2019. 320 с.
139. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. 5.вид., доп. і перероб. Київ : 2007. 656 с.
140. Мойсеюк Н. Є. Педагогічний процес як система. *Педагогіка* : навч. посіб. [2-ге вид.]. Київ, 1999. С. 76.
141. Мороз О. Г., Падалка О. С., Юрченко В. І. Педагогіка і психологія вищої школи : навч. посіб. Київ : НПУ, 2003. 267 с.
142. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник. Київ : Центр навч. літератури, 2005. 624 с.
143. Нагаєв В. М. Дидактичні засади впровадження дворівневої педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю здобувачів вищих навчальних закладів: монографія. Харків : Колегіум, 2012. 217 с.
144. Нагорнюк Л. Є. Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх журналістів у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Нагорнюк Л. Є. ; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2009. 271 с.
145. Назаренко Н. С. Формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 /

Назаренко Наталія Степанівна ; Ін-т вищої освіти АПН України. Київ, 2008. 20 с.

146. Національна доктрина розвитку освіти від 22.04.2002 р. *Освіта України*. 2002. № 33 (329).

147. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2001. Вип. 1. С. 9–22.

148. Новий український тлумачний словник. Близько 20000 слів і словосполучень / Укл. Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник ; [за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського]. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2008. 608 с.

149. Оболенський О. Ю. Публічне управління: цивілізаційний тренд, наукова теорія і напрям освіти. *Публічне управління: шляхи розвитку* : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (26 листопада 2014 р., м. Київ). Київ : НАДУ, 2014. Т. 1. С. 150.

150. Ораторське мистецтво : навч.-метод. посіб. / Авт. уклад.: І. М. Плотницька, О. П. Левченко, З. Ф. Кудрявцева, Т. В. Ковальова, О. А. Бобер, Т. Д. Єгорова, Ю. І. Малик ; за ред. І. М. Плотницької, О. П. Левченко. 2-ге вид., стер. Київ : НАДУ, 2011. 128 с.

151. Освітні технології : навч.- метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська [та ін.] ; За заг. ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К. 2001. 256 с.

152. Основи менеджменту : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / О. В. Баєва, Л. О. Згалат-Лозинська, Н. І. Фетісова. Київ : 2008. 599 с.

153. Основи педагогічної психології: підручник для здобувачів вищих навчальних закладів / Кравченко Л.І., Горбачук О.М., Костіна Т.В. - Київ: Видавництво «МАУП», 2017. 416 с.

154. Павленко В. В. Методи проблемного навчання. *Нові технології навчання: наук.-пед. зб.* / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки ; Академія міжнародного співробітництва з

креативної педагогіки. Київ, 2014. Вип. 81 (спецвипуск). С. 75-79.

155. Павлютенков Є. М. Моделювання в системі освіти (у схемах і таблицях). Харків : Вид. група «Основа», 2008. 128 с.

156. Палеха Ю. І. Етика ділових відносин : навч. посіб. Київ : Кондор, 2008. 356 с.

157. Панок В. Г. Основи практичної психології : підручник. Київ : Либідь, 2003. 536 с.

158. Пелипчук С. М. Педагогічні умови формування суб'єктності майбутніх юристів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Пелипчук С. М. ; Ін-т пед освіти і освіти дорослих АПН України. Київ, 2006. 239 с.

159. Пентилюк М. Теоретичні орієнтири сучасної української лінгводидактики. *Вісник Луганськ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка*. 2010. № 22 (209). Ч. II. С. 12–21.

160. Петренко Н. В. Формування професійно-етичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Петренко Н. В. ; Хмельниц. нац. ун-т. Хмельницький, 2011. 20 с.

161. Печенізький В. П. Активне соціально-психологічне навчання компетентності у спілкуванні керівників військових колективів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 20.02.02 / Печенізький В. П. ; Нац. акад. прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2000. 19 с.

162. Пилинський М. М. Основні критерії норми літературної мови. *Мовознавство*. 1969. №3. С. 64–75.

163. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / О. М. Пехота [та ін.]. Київ : В-во А.С.К., 2003. 240 с.

164. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології : інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ : Слово, 2004. 616 с.

165. Платон. Держава /Пер. з давньогр. Д. Коваль. Київ : Основи, 2000. 355 с.
166. Плющ М. Я., Грипас О. Ю. Системна організація граматичної будови української мови. Таблиці. Схеми : навч. посібн. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 262 с.
167. Погоріла С. Г. Професійно-педагогічна підготовка магістрів з економіки і підприємництва у вищому навчальному закладі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Погоріла Світлана Григорівна; Нац. авіац. ун-т. Київ, 2014. 20 с.
168. Подласий І. П. Імовірнісні закономірності засвоєння навчальної інформації. *Радянська школа* 1971. № 12. С. 16–24.
169. Подмазін С. Філософські основи особистісно-зорієнтованої освіти. *Завуч (Перше вересня)*. 2001. № 20–21. С. 21–23.
170. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи : підручник [для студ. ВНЗ]. [Вид. 2-е, доп. і перероб.]. Київ : Каравела, 2008. 351 с.
171. Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Іванова К. А. Культурологія : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 288 с.
172. Половець В. М. Гуманізація і гуманітаризація освіти. *Вища школа: проблеми, пошуки, тенденції*. Чергнігів. 2003. Вип.4. С. 6-16.
173. Полюк В. С. Методологічні засади методики загальновійськової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників у вищому навчальному закладі. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 2015. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2015_2_14 276. (Дата звернення: 23.01.2024)
174. Полякова Г. П. Організаційно-педагогічні умови вдосконалення іншомовної комунікативної підготовки майбутніх юристів. *Наукові записки*. Вип. 141, ч.1. Кіровоград, 2015. С. 73-76.
175. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ : «АПН», 2002. 192 с.

176. Пономарів О. Культура слова. Мовностилістичні поради: навч. посібник. 2-ге вид., стереотип. Київ: Либідь, 2001. 240 с.
177. Пономарьов О. С. Модель спеціаліста як джерело вибору та обґрунтування змісту професійної освіти : текст лекції. Харків : НТУ «ХПІ», 2006. 58 с.
178. Попович В.І. Формування професійної культури майбутніх фахівців публічного управління засобами комунікації в освітньому процесі / В. І. Попович, Г. В. Михайлюк // Науковий вісник Полісся. - 2019. - № 2 (14). - С. 86-89.
179. Попович М.В. Нарис з історії культури України. – 2-е вид., випр. – К.: АртЕк, 2001 -728с.
180. Порохня Л. А. Особливості використання системного підходу до професійної підготовки майбутнього вчителя. *Педагогічний альманах*. 2010. Вип. 6. С. 122.
181. Потреба. *Вікіпедія*: вільна енциклопедія URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Потреба>. (Дата звернення: 2.02.2024)
182. Приходько О. Л. Мовна культура державних службовців як науково-теоретична проблема URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej2/txts/ds/05polsnp.pdf> (Дата звернення: 2.02.2024)
183. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник : навч. посіб. Київ : Каравела, 2012. 328 с.
184. Прокопенко І. Ф. Педагогічна технологія : навч. посіб. Харків : Основа, 1995. 105 с.
185. Психологічна енциклопедія / авт.-уклад. О. М. Степанов. Київ: Академвидав, 2006. 424 с.
186. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ : Вища школа, 1982. 216 с.
187. Путіловська Н. Б. Місце комунікативної культури в професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя URL: http://irbisnbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe. (Дата звернення: 20.02.2024)

188. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування : [навч. посіб.] Київ : Знання, 2006. 291 с.

189. Радомський І. П. Професійне спілкування в юридичній діяльності. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка*: зб. наук. праць. Київ : ІВЦ «Політехніка», 2006. № 2(17). С. 30–134.

190. Рекомендація Rec (2004) 4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про роль Європейської конвенції з прав людини в університетській освіті та професійній підготовці № 994_573, від 12.05.2004. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_573 (Дата звернення: 7.02.2024)

191. Рембач О. О. Формування культури ділового спілкування майбутніх міжнародників-аналітиків у ВНЗ : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Рембач О. О. ; Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2005. 369 с.

192. Реформування професійного навчання державних службовців в Україні: проблеми та перспективи : монографія /С. М. Серьогін, Є. І. Бородін, Н. А. Липовська [та ін.]. Київ : НАДУ, 2013. 112 с.

193. Рибачук А. В. Застосування педагогічних технологій у процесі фахової підготовки майбутніх юристів : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Рибачук А. В.; Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського Вінниця, 2010. 187 с.

194. Різун В. Основи масового спілкування як духовного єднання і порозуміння. *Вісник Львівського ун-ту. Серія : Журналістика*. 2001. Вип. 21. С. 20–25.

195. Розвиток комунікативних здібностей державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування : наук.-метод. посіб. / Уклад.: І. М. Плотницька, О. П. Левченко, З. Ф. Кудрявцева, Т. В. Ковальова, О. А. Бобер, Т. Д. Єгорова, Ю. І. Малик ; за ред. І. М. Плотницької, О. П. Левченко. Київ : НАДУ, 2010. 44 с.

196. Розіна Н. В. Формування соціально-правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у позанавчальній діяльності. *Професійно-технічна освіта*. 2015. № 4. С. 38.

197. Ромащенко І. В. Професійне спілкування як стратегічний напрям реформування освіти в Україні URL: <http://intkonf.org/kandpednauk-romaschenko-iv-profesiynne-spilkuvannya-yak-strategichniy-napryam-reformuvannya-osviti-v-ukrayini/> (Дата звернення: 15.02.2024)

198. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург : Издательство Питер, 2002, 720 с.

199. Руденко Л. А. Теоретичні основи формування комунікативної культури майбутніх фахівців. *Молодь і ринок*. 2012. № 3 (86). С. 52–55.

200. Рудь М. Розвиток комунікативних здібностей державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування : навч.-метод. посіб. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Упр. орг. фундамент. та приклад. дослідж., Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. ; [І.М. Плотницька та ін.]. Київ : НАДУ, 2010. 43 с.

201. Руколянська Н. В. Формування професійної культури та правничої етики майбутніх юристів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 41. С. 279-286.

202. Савенкова Л. О. Професійне спілкування майбутніх викладачів як об'єкт психолого-педагогічного управління : монографія. Київ : КНЕУ, 2005. 212 с.

203. Савіщенко В. М. Педагогічні умови формування професійно значущих якостей майбутнього юриста в навчально-виховний процес : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Савіщенко В. М. ; Класичн. приват. ун-т Запоріжжя, 2008. 255 с.

204. Савіщенко В. М. Удосконалення організаційно-правових засад науково-методичного забезпечення у сфері освіти та науки. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2015. Vol. 2, Iss. 1. С. 279-284. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2015_2_1_44 (Дата звернення: 20.01. 2024)

205. Савченко В.В. Професійно-комунікативна підготовка майбутніх фахівців публічного управління в системі вищої освіти / В. В. Савченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. - 2019. - № 36. - С. 81-85.

206. Савчин М. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. 424 с.

207. Сарновська С. О. Сучасна соціальна комунікативна культура (філософсько-методологічний аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.03 / Сарновська С. О. ; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ, 2000. 18 с.

208. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. 2-ге вид., стереотип. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 216 с.

209. Семенов О. М. Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури (в умовах педагогічного університету) : дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.04. / Семенов О. М. ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2006. 560 с.

210. Семеренко Г. В. Мовна норма як основний критерій культури мовлення. Українська мова й література в сучасній школі. 2013. №7–8. С. 17–19.

211. Семиченко В. А. Психология общения: модуль курс (лекции, практик. занятия, задания для самостоят. работы) для преподавателей и здобувачов. 2-е вид. Київ : Магістр-S, 1998. 152 с.

212. Сербенська О. Культура усного мовлення: практикум: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 216 с.

213. Серьожкіна Р. К., Пархоменко Н. Д., Яковицька Л. С. Основи психології і педагогіки: навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 243 с.

214. Сікорська Л. Іноземна мова як інструмент формування комунікативних якостей майбутніх менеджерів. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання* : [зб. наук. праць]. Київ : КНЛУ, НМАУ, 2006. Вип. 31. С. 164–168.

215. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей : словник-довідник. Київ : Наукова думка, 1986. 310 с.
216. Скуратівський В., Трощинський В., Чукут С. Гуманітарна політика в Україні : навч. посіб. Київ : Вид-во «Міленіум», 2002. 262с.
217. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. Київ, 1985. 775 с.
218. Словник української мови: у 20-и т. Том 1–9. Київ: Наукова думка, 2010 – 2019.
219. Словник-довідник з професійної педагогіки / [ред.-упоряд. А.В. Семенова]. Одеса: Пальміра, 2006. 272 с.
220. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / [кол.авторів за ред.М. Пентилюк]. Київ : Ленвіт, 2003. 149 с.
221. Солодовник Т. О. Педагогічне спілкування в освітньому середовищі технічного ВНЗ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах*: зб. наук. праць. 2012. №25. С. 468–473.
222. Сохань Л. В. Життєвий потенціал – інноваційний ресурс особистості як суб'єкта життя. *Українське суспільство 1994–2005. Динаміка соціальних змін*. Київ : ІС НАНУ, 2005. С. 322–331.
223. Спеціальність «Публічне управління та адміністрування» <http://fsp.kpi.ua/ru/vstup/specialnosti/administration/> (Дата звернення: 25.01.2024)
224. Струганець Л. Диференційні ознаки норми літературної мови. *Культура слова*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго. 2011. Вип. 74. С. 34–43.
225. Сура Н. А. Навчання здобувачів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Сура Н. А.; Луган. нац. пед. ун-т ім.Т. Шевченка. Луганськ, 2005. 20 с.
226. Сучасна українська літературна мова / За ред. М. Я. Плющ. Київ : Вища школа, 1994. С. 85–101.

227. Сучасна українська літературна мова : підручник. 2-е вид., перероб. і допов. / За ред. А. П. Грищенка. Київ : Вища школа, 1997. С. 81-85.

228. Тарнопольський О. Б. Концепція та структура підручника з англійської мови професійного спрямування для здобувачів факультетів психології. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі*: зб. наук. праць. 2009. Вип. 14. С. 216–218.

229. Тимошенко Н. Л. Корпоративна культура: діловий етикет : [навч. посіб.]. Київ : Знання, 2006. 391 с.

230. Ткаченко Л. П. Зміст і технологія навчання риторики майбутніх учителів початкових класів: дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. / Ткаченко Лідія Петрівна; Харківський держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2002. 186 с.

231. Тривайло А. Ю. Формування системи інформаційного забезпечення управлінської діяльності керівника торговельного підприємства : автореф. дис. ... канд екон. наук : спец. 08.06.02 / Тривайло А. Ю. ; Київський нац. торг.-екон. ун-т. Київ, 2000. 14 с.

232. Тягнирядно Є. В. Формування риторичних умінь у майбутніх правників у процесі професійної підготовки : автореф. дис ... канд. наук: спец. 13.00.04 / Тягнирядно Є. В. ; Нац. акад. Держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2008. 22 с.

233. Українська мова : короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001. 224 с.

234. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. 2-ге вид., допов. Київ : Академвидав, 2014. 454 с.

235. Фоменко Н.А. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Видавничий дім «Слово», 2005. 216 с.

236. Хміль Ф. І. Ділове спілкування. Київ : Академвидав, 2004. 280 с.

237. Хорошун Б., Язвінська О., Глушенок Н. Гуманітаризація професійної освіти: дослідження зарубіжного досвіду. *Вісник [Національного транспортного університету]*. 2011. №24(1). С. 17-21 URL:

[http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vntu_2011_24\(1\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vntu_2011_24(1)_7) (Дата звернення: 16.02.2024).

238. Хриков Є. М. Педагогічні умови в структурі наукового знання. *Шлях освіти*. 2011. № 2. С. 11-15 URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2797> (Дата звернення: 11.02.2024).

239. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2006. 240 с.

240. Циганій С. О. Критерії та показники сформованості культури професійно-правового спілкування майбутніх юристів. International Scientific-Practical Conference Actual questions and problems of development of social sciences: Conference Proceedings, June 28-30. Kielce: Holy Cross University. 2016. P. 35-38. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/23094> (Дата звернення: 2.02.2024).

241. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування : навч. посібник. Київ : ВД «Професіонал», 2004. 304 с.

242. Чайка Г. Л. Культура ділового спілкування менеджера : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 442 с.

243. Чепіль М. М. Педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 224 с.

244. Черевко В. П. Формування комунікативної компетентності майбутнього менеджера у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.09 / Черевко В. П. ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2001. 20 с.

245. Чередніченко Г. А., Талашова Т. Г. Педагогічні умови формування управлінської компетенції майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки. *Нова педагогічна думка* : науково-методичний журнал. Рівне, 2012. № 1. Ч. 1. С. 262–265.

246. Чернобай О. Л. Розвиток комунікативної компетентності юриста на епохах його професійного становлення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2015. № 825. С. 241-246.

247. Шандригось Г. А., Шандригось В. І. До питання можливості моделювання у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичної культури. *Актуальні проблеми фізичної культури, спорту, фізичної терапії та ерготерапії: біомеханічні, психофізіологічні та метрологічні аспекти*: матеріали І Всеукраїнської електронної науковопрактичної конференції з міжнародною участю (Київ, 17 травня 2018 р.) / ред. Г.В. Коробейніков, В.О. Кашуба, В.В. Гамалій. Київ : НУФВСУ, 2018. С. 48-250. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12396/1/Shandrygos9.pdf> (Дата звернення: 14.02.2024).

248. Шаров Ю., Чикеренко І. Європейські стандарти публічного управління: проекція на муніципальний рівень. *Державне управління та місцеве самоврядування*: зб. наук. пр. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. С. 295–304.

249. Шевченко О., Скляр П., Третяченко В. Соціально-психологічні моделі та механізми професійного становлення майбутніх фахівців у вищій школі: монографія. Луганськ, 2011. 240с.

250. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. 2-ге вид., виправ. і доповнене. Київ : Алерта, 2011. 696 с.

251. Шостаківська Н. М. Аналіз результатів експериментального дослідження формування професійної компетентності майбутніх економістів засобами інтерактивних технологій. *Науковий вісник. Чернівець. ун-ту* : зб. наук. пр., 2013. Вип. 642. С. 208-210.

252. Яворська Ж. Ділові ігри та їх роль у підготовці сучасних фахівців. *Вісник Львівського Університету*. 2005. Вип. 19. С. 241–246.

253. Яресько К. В. Культура управління навчальною діяльністю здобувачів: монографія. Харків : ХНУРЕ, 2004. 235 с.

254. Ярощук І. Д. Підготовка майбутніх економістів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Ярощук І. Д. ; Терноп. нац. пед. ун-т ім.

В. Гнатюка. Тернопіль, 2010. 22 с.

255. Ясперс К. Комунікація. Першоджерела комунікативної філософії / Упор. і перекл. Л. А. Ситниченко. Київ : Либідь, 1996. С. 132–148.

256. Ященко Е. М. Комунікативна культура сучасних здобувачів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія «Педагогіка»*. Тернопіль : ТДПУ, 2005. № 4. С. 40-45.

257. Breit Rhonda. Professional communication: legal and ethical issues. 2nd edition., XXXVI. Chatswood, New South Wales Lexis Nexis Butter worths, 2011. 504 p.

258. Common European Framework of Reference for Language : Learning, Teaching, Assessment. URL: www.coe.int/lang-CEFR (Дата звернення: 12.02.2024).

259. Craig A. P. How cultural differences shape the reception of knowledge: a psychology of learning and teaching for democratic societies. Lewiston ; N.Y. : Edwin Mellen Press, 2007. 286 p.

260. Frager Robert, Fadiman James. Personality and Personal Growth. Pearson Prentice Hall, 2005. 477 p.

261. Herbart Johann Friedrich. Principales oeuvres pédagogiques (pédagogie générale, esquisse de leçons pédagogiques, aphorismes et extraits divers) Material description : XV-400 p. Edition : Lille : au siège des Facultés, 1894. 400 p.

262. Hymes D. H. On communicative competence. Philadelphia:University of Pennsylvania Press, 1971. 213 p.

263. Kessler Joan B. The Lawyer's Intercultural Communication Problems with Clients from Diverse Cultures, 9 Nw. J. International Law & Busnes. 1988. 64. URL: <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/njilb/vol9/iss1/8> (Дата звернення: 9.01.2024).

264. Le boom des formations en alternance. URL: <http://www.leparisien.fr/seine-et-marne/le-boom-des-formations-en-alternance-09-07-2005-2006110150.php>. (Дата звернення: 9.01.2024).

265. Malyk Y. Current trends of professional training of future specialists of public administration. *European Humanities Studies: State and Society*. Kyiv : East European Institute of Psychology (Poland – Ukraine), 2019. Issue 2. P. 15-23.

266. Malyk Y. Intercultural communication through interactive activities at foreign language classes in higher education institutions. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя, 2022. Вип. 84. С. 187-190.

267. Malyk Y. Lesson Plan «Business meetings» *Modern Trends and Resources for Teachers of Foreign Languages*. Moldova, December 2017, Issue 15.

268. Malyk Y. Role-playing in foreign language lessons as a means of communicative culture formation for future specialists in the field of management. *Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах», 16 травня 2018 р.* Київ : НУХТ, 2018. С. 31-33.

269. Nikitenko Olga, Malyk Yuliana. Digital Tools as an Effective ally in English Language Teaching. *Матеріали міжвузівського науково-методичного семінару «Диджиталізація у викладанні іноземних мов: вимога часу чи модний тренд?»*. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. С. 67-69.

270. Nikitenko Olga, Malyk Yuliana. Role of Multimedia Technologies in Student`s Independent Work in conditions of Distance learning. *Міжвузівський науково-методичний семінар «Використання дистанційних освітніх технологій у викладанні іноземних мов»*. Київ : Держ. торг.-економ. ун-т, 2022. С. 68-70.

271. Nikitenko Olga, Malyk Yuliana. Teachers and online education: merits and challenges. *Матеріали Міжвузівського науково-методичного семінару «Дистанційне навчання в глобалізованому світі»*. Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 17 лютого 2021. Київ, 2021. С. 69-71.

272. Russell L. Ackoff, Daniel Greenberg. *Turning Learning Right Side Up: Putting Education Back on Track*. Pearson Prentice Hall, 2008. 224 p.

273. Savignon S. J. *Communicative Competence: Theory and Classroom*

Practice. Reading, MA : Addison-Wesley Publishing Company, 1983. 322 p.

274. Searle J. What is a speech act? *Philosophy in America* / ed. Max Black. London, Alien and Unwin, 1965. P. 221–239.

275. Searle J. The nature of Intentional states. *Searle J. Intentionality*. Cambridge : Cambridge University Press, 1983. P. 1–36.

276. Shylyna Y. Malyk Effective use of marketing communications in social media marketing. *Матеріали 88 міжнародної наукової конференції молодих учених, аспірантів і здобувачів «Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті»*, травень 2022 р. Київ : НУХТ. Ч.3. С. 390.

277. Thatcher Barry. *Intercultural Rhetoric and Professional Communication: Technological Advances and Organizational Behavior*. Hershey, PA: IGI Global, 2012. 417 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Бланк спостереження сформованості КПКС за показниками мовно-
мовленнєвого критерію**

	Показник/рівень	Низький (0 балів)	Середній (1 бал)	Високий (2 бали)
	Техніка мовлення			
	сила голосу			
	висота голосу			
	благозвучність голосу			
	польотність голосу			
	рухливість голосу			
	тон мовлення			
	дикція			
	Культура мовлення			
	нормативність			
	логічність			
	точність			
	доречність			
	чистота			
	виразність			
	багатство та різноманіття лексики/термінології			
	дотримання етичних норм усного мовлення й слухання			
	уміння будувати суб'єкт-суб'єктні відносини з партнерами з комунікації			

	Сформованість умінь монологічного й діалогічного мовлення			
	активний стиль комунікативної поведінки промовця			
	встановлення контакту з аудиторією			
	уміння гнучко змінювати мовленнєві стратегії й тактики			
	вміння добирати відповідні і переконливі засоби аргументації			
	усталені вміння доречного застосування і правильної інтерпретації невербальних засобів комунікації			

Анкета №1

Для визначення наявності здобувачів рис толерантності у здобувачів

Мета: перевірка якостей толерантної особистості

<i>Якості толерантної особистості</i>	<i>Три головні риси толерантної особистості</i>	<i>Якості, які маю я</i>	<i>Якості, які я бажав би (хотіла б) сформувати в себе</i>
Інтерес до людей			
Уміння слухати			
Уміння співпереживати			
Терпимість			
Альтруїзм			
Тактовність			
Почуття гумору			
Повага до інших			
Відмова від насилля			
Взаємоповага інших точок зору			

Анкета № 2

На виявлення знань здобувачів у сфері толерантності

Мета: визначення рівня знань здобувачів щодо толерантності

1. Якими є основні причини виявлення насильства й жорстокості?
2. Чи можуть відмінності між людьми стати причиною насильства та жорстокості? Поясніть свою точку зору.
3. З наведених нижче проблем визначте ту, що, на вашу думку, є найголовнішою і спричиняє породження зла й насильства:
 - соціальні відмінності;
 - вік;
 - різні погляди;

- релігія;
 - зовнішність;
 - національність, расова належність;
 - батьки та діти.
4. Що є осередком примирення та ненасильства для Вас?
 5. Що необхідно зробити, щоб досягти миру в суспільстві?
 6. Наскільки важливим та актуальним є виховання почуття толерантності в нашому суспільстві?
 7. Які риси повинна мати особистість, яка прагне бути толерантною?

Анкета № 3

На виявлення рефлексії здобувачів

Якщо ви погоджуєтесь із твердженням, оберіть варіант – так, якщо не погоджуєтесь – ні.

1. Думаю, що соціокультурна компетентність є дуже важливою, але й без неї може мати високий рівень професійної компетентності.
2. Активне впровадження ідей соціокультурності сприяє формуванню в людей готовності співпрацювати один з одним у багатоетнічному середовищі.
3. Соціокультурна освіта розширює горизонти освітньої діяльності майбутнього учителя початкової школи, сприяє формуванню в індивіда поліфонічного сприйняття світу, культивує толерантність як моральний ідеал і норму поведінки.
4. До професійно значимих якостей соціокультурно компетентного педагога, на нашу думку, належать: гнучкість (уміння адаптуватися до ситуацій педагогічної взаємодії, що змінюються); комунікабельність (уміння будувати діалог з представниками різних національностей); здатність до співробітництва (відкритість майбутнього учителя та готовність його до будь-яких форм взаємодії); емпатичність (уміння емоційно відгукуватися на проблеми й потреби учня); толерантність (сприймати, поважати думки, переконання учня)
5. Незважаючи на відмінності між расами у зовнішніх фізичних ознаках,

варто зазначити, що ніякої біологічної різниці між ними не існує.

6. Розглядаючи загальнолюдське й національне в культурі, спостерігаємо, що всі культури мають багато спільного, наприклад, такі цінності як любов, добро, справедливість, свобода, взаємодопомога тощо притаманні всім культурам. Водночас вони різняться між собою мовою, способом життя, віруваннями, звичаями, традиціями, обрядами тощо. Важливо, щоб такі відмінності не сприймалися як негатив, а усвідомлювалися як цінності тієї чи іншої культури, на які впливають певні умови (природні або соціальні).

7. Взаємодія між різними культурними групами допоможе вчителю початкової школи при розв'язанні важливих проблем, формуватиме толерантне ставлення один до запровадження одного, спонукатиме до ведення конструктивного діалогу.

8. Культурний обмін передбачає обмін досягненнями національної культури під час міжкультурних контактів.

9. Знання про міжетнічні, міжкультурні та міжконфесійні відносини також дуже важливі, оскільки вони сприятимуть накопиченню позитивного досвіду при взаєминах.

10. Негативним проявом міжетнічних відносин є шовінізм (агресивна форма націоналізму), пов'язаний з зверхністю своєї нації над усіма іншими (людиноненависницьке ставлення до представників інших етносів). Сучасне світове суспільство не може будувати стосунки лише на конфліктах, оскільки наслідки таких відносин будуть жахливими. Отже, зараз важливо шукати шляхи, які зближували б народності.

11. В сучасних умовах майже кожна людина у світі входить до системи етнокультурних стосунків, тому толерантність є об'єктивною необхідністю у процесі численних контактів людини з іншими етносами у багатокультурному світі.

12. Пошук спільних рис між культурами сприяє їх зближенню, кращому взаємопорозумінню, призводить до інтеграції

Тест № 1 для визначення рівня мотивації здобувачів до професійної діяльності

Мета: визначити рівень сформованості мотивації здобувачів до реалізації професійної діяльності.

1. Я драгуюся, коли розумію, що не можу виконати завдання на всі 100 %.
Так – 0
Ні – 2
Інколи – 1
2. Якщо відмовляюся від виконання складного завдання, то завжди засуджую себе, тому що знаю чи домігся б успіху.
Так – 2
Ні – 0
Не завжди – 1
3. Ретельність – не основна моя риса.
Так – 0
Ні – 2
Не завжди – 1
4. У мене легко викликати честолюбство.
Так – 2
Ні – 0
Залежить від ситуації – 1
5. Я позитивно поставився б до висування мене в міжнародну організацію «Green Peace».
Так – 2
Ні – 0
Не знаю – 1
6. Мені подобаються діяльні люди.
Так – 2
Ні – 0

Не завжди – 1

7. Мені не цікаво, як живуть люди в інших країнах.

Так – 0

Ні – 2

Все залежить від країни – 1

8. Я люблю подорожувати в різних країнах.

Так – 2

Ні – 0

Все залежить від країни – 1

9. Перебуваючи в іншій країні, я вважаю, що зовсім не обов'язково спілкуватися з мешканцями цієї країни їхньою мовою Я лише турист.

Так – 0

Ні – 2

Все залежить від країни – 1

10. В інші країни я їжджу більше розважатися, ніж оглянути її визначні пам'ятки.

Так – 0

Ні – 2

Все залежить від країни – 1

11. Я хотів би працювали в організації, що допомагає людям якнайшвидше адаптуватися в моїй країні.

Так – 2

Ні – 0

Не знаю – 1

12. Організували б Ви в університеті (інституті) клуб, в якому б обговорювалися питання, що стосуються миру й стабільності у світі?

Так – 2

Ні – 0

Можливо – 1

13. Чи вважаєте Ви, що володієте хоча б однією іноземною мовою, і це

допомагає вам спілкуватися?

Так – 2

Ні – 0

Не зовсім добре, але думаю, що зможу спілкуватися з представниками іншомовної культури – 1

14. Я легко сходжуся з людьми, і вважаю, що стороння допомога мені не знадобиться, якщо я вирішу виїхати до іншої країни.

Так – 1

Ні – 0

Допомога завжди потрібна – 2

15. Я хочу, щоб з багатьох дисциплін в університеті мене навчили спілкуватися й поводитися із представниками різних соціокультурних середовищ.

Так – 2

Мені це не цікаво – 0

Напевно, хотів би – 1

16. В іншій країні у конфліктній ситуації я б хотів ухвалювати рішення самостійно, ніж сподіватися на допомогу інших людей, навіть якщо їхні думки були б цікавими для мене при розв'язанні ситуації.

Так, сам – 1

Не знаю – 0

Краще б порадився – 2

17. Я б неодмінно хотів би брали участь у миротворчому врегулюванні конфліктів, якби мова йшла про подальший мир і спокій у всьому світі.

Так – 2

Ні – 0

Залежить від ситуації – 1

18. Чи звертаєте Ви увагу на досягнення науки й культури в інших країнах?

Так – 2

Ні – 0

Залежить від країни – 1

19. Від спільної роботи з моїм колегою з іншої країни я отримав би задоволення.

Так – 2

Ні – 0

Залежить від того, з якої країни ця людина – 1

20. Я хочу навчитися поводитися в іншій країні.

Так – 2

Ні – 0

Ймовірно – 1

Полічіть загальну кількість балів.

30 – 40 – ціннісно-діяльнісний мотив до реалізації професійної діяльності.

20 – 30 – соціально-діяльнісний мотив до реалізації професійної діяльності

10 – 20 – соціально-когнітивний мотив до реалізації професійної діяльності.

Менше 10 – відсутність мотиву до реалізації професійної діяльності.

Тест № 2 для виявлення рівня сформованості емоційно-етичних якостей особистості

Мета: визначити рівень сформованості емоційно-етичних якостей здобувача.

1. Мені подобається розмірковувати про причини успіху та невдач інших людей.

Так – 2

Ні – 0

Інколи – 1

2. Чи правильно, що Ви ніколи не спиймите осуду про іншу людину, з якою Вам необхідно зустрітися, через стереотипні уявлення про ту країну, у якій вона мешкає?

Так – 2

Ні – 0

Все залежить від ситуації – 1

3. Я ніколи не відмовлю в допомозі іноземцеві, який звернувся до мене за допомогою на вулиці.

Так – 2

Ні, завжди відмовлю – 0

Все залежить від того, якої національності ця людина – 1

4. Я завжди з терпінням ставлюся до помилок у мовленні, що їх припускає представник іншого соціуму, говорячи моєю рідною мовою.

Так – 2

Ні – 0

Інколи серджуся й тактовно виправляю – 1

5. Чи правда, що Ви ніколи не дозволяєте собі використовувати різні норми поведінки відносно різних соціумів, навіть якщо вам цього дуже хочеться?

Так – 0

Ні – 1

Все залежить від ситуації – 2

6. Живучи в іншій країні, чи вважаєте Ви за необхідне для себе одягати той одяг, який носять представники цього соціуму, навіть якщо Ви вважаєте його немодним і некрасивим?

Так – 2

Ні – 0

Зважаючи на те, яку це викличе реакцію – 1

7. Чи правда те, що Ви завжди поводитися в іншій країні так, як вимагають закони (юридичні й моральні) цієї країни?

Так – 2

Ні – 0

Намагаюся, але не завжди дотримуюся – 1

8. Чи завжди Ви шанобливо ставтеся до представників різних конфесій?

Так – 2

Ні – 0

По-різному – 1

9. Я ніколи не дозволяю собі образливі висловлювання про представників іншого соціокультурного середовища.

Так – 2

Ні – 0

Інколи трапляється – 1

10. При спілкуванні з представником іншомовної культури чи завжди Ви враховуєте наявність культурних універсалій у певній країні?

Так – 2

Ні – 0

Все залежить від ситуації – 1

11. Чи правда, що Ви неодмінно змогли б вступити до благодійної організації, якби це було так необхідно для однієї із країн світового співтовариства?

Так – 2

Ні – 0

Не знаю – 1

12. Побачивши на вулиці подію, я завжди намагаюся допомогти людям, з якими трапилося лихо.

Так – 2

Ні, якщо я спізнююся на важливу зустріч – 0

Напевно, так – 1

13. До всіх народів, які живуть у нашій країні, необхідно ставитися однаково шанобливо, незважаючи на те, що їхні звичаї незрозумілі для нас.

Так – 2

Ні – 0

Не знаю – 1

14. Чи поступитеся Ви місцем особі поважного віку у транспорті, навіть якщо вона належить до іншої етнічної групи?

Так – 2

Ні – 0

Все залежить від того, якої вона національності – 1

15. Шекспір писав: «Коли ви обираєте слово, ви тягнете за собою сцену, може, навіть сцену трагедії». Чи завжди Ви дотримуєтеся цього правила?

Так – 2

Ні, але намагаюся – 1.

Полічить загальну кількість балів.

Менше 15 – низький рівень толерантності, емпатійності до представників іншого соціокультурного середовища.

15 – 24 – середній рівень толерантності, емпатійності.

25 – 32 – високий рівень толерантності, емпатійності.

Тест № 3 для визначення рівня рефлексії здобувачів

Мета: визначити рівень сформованості рефлексії здобувача до реалізації професійної діяльності.

1. Я завжди прагну встановити зворотний зв'язок, тому що це допомагає мені довідатися й оцінити себе.

Так – 2

Ні – 0

Інколи – 1

2. Я рефлексую свою діяльність, вчинки, відводячи для цього спеціальний час.

Так – 2

Ні – 0

Інколи – 1

3. Я усвідомлюю те, як на мене впливають оточуючі, коли я перебуваю в іншій країні.

Так – 2

Ні – 0

Інколи – 1

4. Я завжди аналізую свої емоції, почуття й досвід, особливо після спілкування.

Так – 2

Ні – 0

Інколи – 1

5. Я прагну бути більш відкритим із представниками іншого соціокультурного середовища.

Так – 2

Ні – 0

Не завжди – 1

6. Я прагну пізнати себе серед представників іншого соціокультурного середовища.

Так – 2

Ні – 0

Не знаю – 1

7. Коли Ви щось робите в іншій країні, чи завжди Ви замислюєтеся, як це співвідноситься з нормами цієї країни?

Так – 2

Ні – 0

Не завжди – 1

8. Чи часто Ви дієте під впливом мимовільного настрою?

Так – 2

Ні – 0

Інколи – 1

9. Довідавшись у газеті про будь-який міжнародний конфлікт, чи спробуєте Ви довідатися про всі подробиці?

Так – 2

Ні – 0

Не знаю – 1

10. Чи легко Ви встановлюєте контакти із представниками інших соціокультурних груп?

Так – 2

Ні – 0

Все залежить від ситуації – 1

11. Я люблю розмірковувати про те, як можна було б покращити світ.

Так – 2

Ні – 0

Інколи – 1

12. Я завжди намагаюся знайти спосіб поспілкуватися із представником іншої соціокультурної групи, ніж не спілкуватися з ним.

Так – 2

Ні – 0

Залежить від ситуації – 1

13. Мене завжди хвилюють мої минулі помилки та вчинки.

Так – 2

Ні – 0

Інколи – 1

14. Чи правильно те, що Ви волієте довідатися про особливості культури іншої країни із книги, ніж від носія цієї культури?

Так – 2

Ні – 0

Інколи – 1

15. Чи правда, що будь-який Ваш учинок Ви завжди аналізуєте через призму загальнолюдських імперативів?

Так – 2

Ні – 0

Інколи – 1

16. Я живу сьогоднішнім днем.

Так – 0

Ні – 2

Важко відповісти – 1

17. Питання міжнародного врегулювання цікавлять мене.

Так – 2

Ні – 0

Інколи – 1

18. Я згодний з висловленням, що «поганий досвід – це досвід, і він обов'язково стане у пригоді»

Так – 2

Ні – 0

Інколи – 1

19. Я завжди здійснюю ретельну підготовку до поїздки в іншу країну, довідаюся про її особливості, традиції, правила.

Так – 2

Ні – 0

Інколи – 1

20. Перебуваючи на відпочинку в іншій країні, Ви завжди поведетеся відповідно до «правил туриста» у цій країні, не порушуючи норм і правил.

Так – 2

Ні – 0

Не завжди, але намагаюся – 1

Підлічіть загальну кількість балів.

30 – 40 – рівень рефлексії на стадії критичного переосмислення

20 – 30 – рівень рефлексії на стадії обґрунтування.

10 – 20 – оцінний рівень рефлексії.

Менше 10 – фактологічний рівень рефлексії.

Тест № 4 для визначення рівня креативності особистості

Мета: визначити рівень сформованості креативності особистості.

1. Я завжди вірю у свої можливості.

Так – 2

Ні – 0

Досить часто – 1

2. Друзі говорять, що я часто ухвалюю нестандартні рішення.

Так – 2

Ні – 0

Інколи – 1

3. Я завжди одержую задоволення від опанування нового.
- Так – 2
Ні – 0
Інколи так – 1
4. Я вважаю, що я людина творча.
- Так – 2
Ні – 0
Все залежить від мого настрою – 1
5. Чи правильно, що Вам завжди важко орієнтуватися в новій ситуації?
- Так – 1
Ні – 2
Все залежить від ситуації – 1
6. Чи любите Ви організувати своїм товаришам різні ігри й розваги?
- Так – 2
Ні – 0
Все залежить від мого настрою – 1
7. Мене легко захопити новими завданнями.
- Так – 2
Ні – 0
Все залежить від мого настрою – 1
8. Моя поведінка в чужій країні, як правило, спонтанна.
- Так – 2
Ні – 0
Все залежить від мого настрою – 1
9. Я завжди порівнюю поведінку людей різних національностей у подібній ситуації.
- Так – 2
Ні – 0
По-різному – 1
10. Я вважаю що в іншій країні стає нудно й нецікаво, якщо ти не намагаєшся

чинити так, як роблять люди цієї країни.

Так – 2

Ні – 0

Все залежить від країни – 1

11. У чужій країні я легко зміг би стати керівником туристичного загону.

Так – 2

Ні – 0

Все залежить від країни – 1

12. Я відразу ж хвилююся, якщо в іншій країні опинюся у ситуації, що мені невідома.

Так – 2

Ні – 0

Коли як – 1

13. Я хотів би стати людиною, яка вміє жити в будь-якій країні світу.

Так – 2

Ні – 0

Напевно, так – 1

14. Мені завжди хочеться довідатися щось нове в іншій країні, навіть якщо я приїжджаю туди не вперше.

Так – 2

Ні – 0

Все залежить від країни – 1

15. Мені подобається дослідницька робота.

Так – 2

Ні – 0

Все залежить від мого настрою – 1

16. Я не побоявся б узяти участь у ток-шоу в іншій країні на тему «Міжнародні конфлікти».

Так – 2

Ні – 0

Ймовірно, так – 1

17. Я відвідував би заняття на яких аналізувалися б нестандартні ситуації, у яких я міг би опинитися в іншій країні.

Так – 2

Ні – 0

Якби це не забирало в мене багато часу – 1

18. Моє бажання поспілкуватися із представником іншомовного етнокультурного середовища, як правило, викликане складною для мене ситуацією, у яку я потрапив.

Так – 2

Ні – 0

Все залежить від ситуації – 1

19. Я хотів би придумати спосіб безконфліктного спілкування.

Так – 2

Ні – 0

Хотів би, але нічого не зробив, тому що вважаю це марним – 1

20. Вважаю, що необхідно змушувати людей замислюватися про власну поведінку в іншій країні.

Так – 2

Ні – 0

Ймовірно треба – 1

Підлічіть загальну кількість балів.

30 – 40 – високий рівень сформованості креативності здобувача до професійної діяльності.

20 – 30 – середній рівень сформованості креативності здобувача до професійної діяльності.

10 – 20 – низький рівень сформованості креативності здобувача до професійної діяльності.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І
УПРАВЛІННЯ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної та
визовної роботи

Мариса АРСЕНЬСВА

2023 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
ОБОВ'ЯЗКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ**

Освітній ступінь - магістр -
Спеціальність - 073 «Менеджмент»
Освітньо-професійна програма - «Менеджмент персоналу»
Мова навчання - українська

Кафедра ділової іноземної мови та міжнародної комунікації

Київ 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор науково-педагогічної та
виховної роботи
Лариса АРСЕНЬСЬКА

№ _____ 2022 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
ВИБірКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
АНГЛІЙСЬКА МОВА ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ**

освітній ступінь - бакалавр

спеціальність – 073 «Менеджмент»

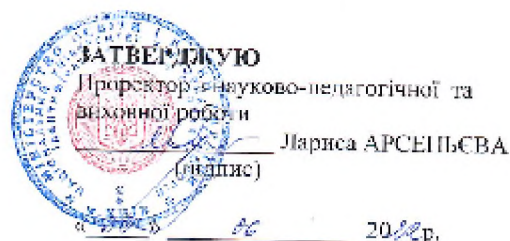
освітньо-професійна програма - «Менеджмент персоналу»

мова навчання - українська

Кафедра ділової іноземної мови та міжнародної комунікації

Київ 2022

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ**

**РОБОЧА ПРОГРАМА
ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

**ДІЛОВА ІНОЗЕМНА МОВА
(АНГЛІЙСЬКА)**

освітній ступінь – бакалавр

спеціальність – 073 «Менеджмент»

освітньо-професійна програма - «Менеджмент персоналу»

мова навчання - українська

Кафедра ділової іноземної мови та міжнародної комунікації

Київ 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
 НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Проректор з науково-педагогічної та
 адміністративної роботи
 Лариса АРСЕНЬЄВА
 (підпис)

« 30 » _____ 2022 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
 ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ 2

освітній рівень - бакалавр

спеціальність – 073 «Менеджмент»

освітньо-професійна програма - «Менеджмент персоналу»

мова навчання - українська

Кафедра ділової іноземної мови та міжнародної комунікації

Київ 2022

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної та
власної роботи
 Лариса АРСЕНЬЄВА
Ім'я

_____ 2022 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПРАКТИЧНИЙ КУРС ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

освітній ступінь – бакалавр

спеціальність – 073 «Менеджмент»

освітньо-професійна програма - «Менеджмент персоналу»

мова навчання – українська

Кафедра ділової іноземної мови та міжнародної комунікації

Київ 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І
УПРАВЛІННЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ
професор кафедри науково-педагогічної та
векторів професії
Мариса АРСЕНЬЄВА
2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА
ОБОВ'ЯЗКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІНОЗЕМНА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Освітній ступінь - бакалавр
Спеціальність - 073 «Менеджмент»
Освітньо-професійна програма - «Менеджмент персоналу»
Мова навчання - українська

Кафедра ділової іноземної мови та міжнародної комунікації

Київ 2023

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. **Малик Ю.І.** Психологічні особливості комунікативної культури викладача іноземної мови у вищому навчальному закладі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. Вип. 52 (105). С. 473-478.

2. **Малик Ю. І.** Педагогічні умови формування та розвитку комунікативної культури майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі професійної підготовки. *Наукові праці Вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет»*. Серія: «Педагогіка, психологія і соціологія»: всеукраїнський науковий збірник. 2017. №2 (21). С. 102-107.

3. **Малик Ю. І.** Модель формування комунікативної культури майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі професійної підготовки. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: «Педагогіка, психологія, філософія». 2017. Вип. 277. С.162-167.

4. **Малик Ю. І.** Комунікативна культура як складова професійної культури майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України* Серія: «Педагогіка, психологія, філософія». 2017. Вип. 267. С.127-132.

5. **Малик Ю.І.,** Чередніченко Г.А. Експериментальне дослідження визначення рівня сформованості комунікативної культури майбутніх управлінців. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 11. С. 99-102.

6. **Малик Ю. І.** Intercultural communication through interactive activities at foreign language classes in higher education institutions. (Міжкультурна

комунікація через інтерактивні види діяльності на заняттях з іноземної мови у закладах вищої освіти). *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. Вип. 84. С. 187-190.

***Статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях,
внесених до міжнародних наукометричних баз***

7. **Malyk Yu.** Current trends of professional training of future specialists of public administration. (Сучасні тенденції професійного навчання майбутніх фахівців публічного управління). *European Humanities Studies: State and Society*. 2019. Issue 2. pp. 15-23. (Index Copernicus International, Polska Bibliographia Naukova).

8. **Малик Ю. І.** Особливості вивчення гуманітарних дисциплін у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.* – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2018. Вип. 21. Том 1. С. 200-203. (Index Copernicus International, Polish Scholarly Bibliography, Info Base Index, Research Bible, Open Academic Journals Index, Scientific Indexing Services, Inno Space, Cite Factor).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. **Малик Ю. І.** Інтерв'ю як комунікаційний жанр у державному управлінні. *Демократичні стандарти професійного навчання та діяльності публічних службовців: теорія, практика: матеріали міжнародної науково-практичної конференції у 2ч. 22 березня 2007 р., м. Львів. Ч. 2. С.268-271.*

10. **Малик Ю. І.** Підвищення рівня комунікативної культури державних службовців шляхом вдосконалення культури мовлення. *Демократичне врядування: наука, освіта, практика: матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю: у 3 т. / за заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна. 29 травня 2009 р. Київ. Т.3. С. 44-45.*

11. **Малик Ю. І.** Комунікативні знання та вміння як необхідний компонент сучасного професіоналізму управлінця. *Демократичне врядування в контексті глобальних викликів та кризових ситуацій: матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю* у 2 ч. 3 квітня 2009 р., м. Львів Ч.2. С.503-506.

12. **Малик Ю. І.** Формування комунікативних знань та вмінь у процесі професійної підготовки фахівців публічного управління та адміністрування. *Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи: матеріали міжнародної науково-методичної конференції*. 30-31 жовтня 2017 р., Київ. С. 49-50

13. **Малик Ю. І.** Використання інтерактивних технологій як реалізація комунікативно спрямованого навчання іноземної мови в немовних вищих навчальних закладах. *Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах»*. 17 травня 2017 р., Київ. С. 35-38. [Електронний ресурс]. URL: <https://nuft.edu.ua/naukova-divalnist/naukovi-konferencii/arkxiv-materialiv-naukovyx-konferencii>

14. **Малик Ю. І.** Розвиток комунікативної компетентності майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі професійної підготовки фахівців публічного управління та адміністрування. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Україна-Німеччина: Горизонти освіти і культури»*, 23-24 листопада 2017 р., Київ. С. 127-128.

15. **Малик Ю. І.** Комунікативна спрямованість вивчення гуманітарних дисциплін майбутніми фахівцями публічного управління та адміністрування у вищих навчальних закладах. *Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Сучасна іншомовна освіта України та зарубіжжя: стан, виклики, і перспективи»*, 24-25 жовтня 2018 р., Суми. С. 31-33.

16. **Malyk Y.** Role-playing in foreign language lessons as a means of communicative culture formation for future specialists in the field of management

(Рольова гра на заняття з іноземної мови як засіб формування комунікативної культури майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування). *Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах»*, 16 травня 2018 р., Київ. С. 41-43. [Електронний ресурс]. URL: <https://drive.google.com/file/d/1wqXsKnvnsB0IG4i-LpOGftBpPRcXgjKR/view>

17. **Малик Ю. І.** Професійна підготовка фахівців публічного управління та адміністрування у закладах вищої освіти. *Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю «Навчання публічних службовців: новітні тенденції та технології»*, 31 жовтня – 1 листопада 2019 р., Київ. С. 91-93

18. **Малик Ю. І.** Роль вивчення іноземної мови у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах»* 16 травня 2019 р. Київ. С. 31-32. [Електронний ресурс] URL: <https://drive.google.com/file/d/1BdhsM7fG5B6SLD-vf7Lw9ZuzVUCRBInZ/>

19. **Малик Ю.**, Ленда Р. Особливості дистанційного навчання у процесі вивчення дисциплін мовнокомунікативного спрямування у закладах вищої освіти України. *Україна 2030: публічне управління для сталого розвитку: матеріали щорічної міжнародної науково-практичної конференції: у 3 т. / за заг. ред. А. П. Савкова, М. М. Білинської, О. М. Петрось.* 30 травня 2020 р., Київ. Т. 1. С.74-76.

20. **Малик Ю.І.**, Никитенко О.В. Особливості формування комунікативних навичок студентів ЗВО під час занять з іноземної мови в умовах дистанційного навчання. *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи»*, 25 лютого 2021 р. Харків. С. 268-272 [Електронний ресурс] URL: https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/download/zbirniki_konf/in_yaz_zbirnik.pdf

21. **Малик Ю.** Особливості дистанційного навчання іноземних мов у ЗВО. *Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах»*, 31 травня 2022 р. Київ. С. 36-38. [Електронний ресурс] URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6a3d6f22-3020-4f58-97f0-ee3abe0b62df>

22. **Malyk Yu.** Distance learning peculiarities in the process of foreign language training for students in higher educational institutions in Ukraine (Особливості дистанційного навчання у процесі навчання студентів іноземної мови у закладах вищої освіти України). *Матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Креативні підходи та методи активізації навчальної діяльності здобувачів вищої освіти»*, 2 жовтня – 12 листопада 2023 р. Львів-Торунь: Liha-Press, 2023. С. 150-152.

23. Nikitenko O., **Malyk Yu.** ChatGPT as a Tool to Develop Students' Communicative Competence in English (ЧатGPT як інструмент розвитку комунікативної компетентності студентів англійською мовою). *Матеріали міжвузівського науково-методичного семінару «Роль штучного інтелекту у вивченні іноземних мов»*. 15 лютого 2024 р. Київ. С. 60-62.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

24. Розвиток комунікативних здібностей державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування: науково-методичний посібник/ Уклад.: І. М. Плотницька, О. П. Левченко, З. Ф. Кудрявцева, Т. В. Ковальова, О.А. Бобер, Т. Д. Єгорова, **Ю. І. Малик**. Київ: НАДУ, 2010. 44 с.

25. Орагорське мистецтво: науково-методичний посібник: 2-ге видання, стер. / Авт. уклад.: І. М. Плотницька, О. П. Левченко, З. Ф. Кудрявцева, Т. В. Ковальова, О. А. Бобер, Т. Д. Єгорова, **Ю. І. Малик**: за ред. І. М. Плотницької, О. П. Левченко. Київ: НАДУ, 2011. 128 с.

26. **Малик Ю. І.** Методика формування комунікативної культури майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі професійної підготовки. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Філологічні науки. 2017. Вип. 276. С.140-147.

27. Божок Н. О., **Малик Ю. І.**, Бебко С. В. Англійська мова. [Електронний ресурс] Методичні рекомендації до практичних занять для магістрів напряму підготовки 076 «Управління персоналом» денної форми навчання (на електронних носіях). Київ: НУХТ, 2018. 61 с. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/ispu/handle/123456789/6441>

28. Шапран Л.Ю., Никитенко О.В., **Малик Ю.І.** Іноземна мова (за професійним спрямуванням) (англійська мова). [Електронний ресурс] Методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент» заочної форми навчання. Київ: НУХТ, 2020. 106 с. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/ispu/handle/123456789/6441>.

29. Божок Н.О., **Малик Ю.І.**, Бебко С.В. Іноземна мова (за професійним спрямуванням) (англійська мова): [Електронний ресурс] Методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів I курсу освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент персоналу» заочної форми навчання. Київ: НУХТ, 2020. 102 с. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/ispu/handle/123456789/6441>.

30. Божок Н.О., **Малик Ю.І.** Ділова англійська мова: [Електронний ресурс]. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» III курсу та I курсу спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» освітньо-професійної програми «Підприємництво, торгівля та біржова

діяльність» для заочної та скороченої форм навчання Київ: НУХТ, 2020. 108 с. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/6441>.

31. Божок Н.О., **Малик Ю.І.** Ділова англійська мова 2: [Електронний ресурс]: методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальностей: 051 «Економіка» освітньо-професійних програм «Економіка підприємства», «Економіка та правове забезпечення», 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит», 073 «Менеджмент» освітньо-професійних програми «Менеджмент», «Менеджмент персоналу», 075 «Маркетинг» освітньо-професійної програми «Маркетинг», 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» освітньо-професійної програми «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» III курсу заочної та I курсу заочної скороченої форм навчання. Київ: НУХТ, 2022. 114 с. URL: <https://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocDownloadForm?docid=409936>.

32. **Малик І.Ю.**, Божок Н. О. Ділова англійська мова 2 [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольної робіт для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» III курсу заочної форми навчання. Київ: НУХТ, 2022. 111 с. URL: <https://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocDownloadForm?docid=409935>.

33. **Малик Ю.І.** Англійська мова для спеціальних цілей: [Електронний ресурс]: Методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів IV курсу освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійних програм «Менеджмент персоналу» заочної форми навчання. Київ: НУХТ, 2022. 96 с. URL: <http://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocDownloadForm?docid=409514>.

34. Божок Н.О., Малик Ю.І. Англійська мова для спеціальних цілей (Журналістика): [Електронний ресурс] Методичні рекомендації до проведення практичних занять для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» IV курсу

спеціальності 061 «Журналістика», освітньо-професійної програми «Реклама та зв'язки з громадськістю» денної форми навчання. Київ: НУХТ, 2022. 145 с. URL: <http://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocSearchResult>.

35. Божок Н.О., **Малик Ю.І.** Ділова іноземна мова 2 [Електронний ресурс]. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів III та I курсу освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» заочної та заочної скороченої форм навчання. Київ: НУХТ, 2022. 108 с. URL: <http://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocDownloadForm?docid=406903>.

36. **Малик Ю.І.** Ділове спілкування іноземною мовою 2: [Електронний ресурс] Методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для здобувачів III та I курсу освітнього ступеня «Бакалавр» 051 «Економіка» освітньо-професійних програм «Економіка підприємства», «Економіка та правове забезпечення», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування», 073 «Менеджмент» освітньо-професійних програм «Менеджмент», «Менеджмент персоналу», 075 «Маркетинг» освітньо-професійної програми «Маркетинг» III курсу заочної та I курсу заочної скороченої форм навчання. Київ: НУХТ, 2022. 111 с. URL: <http://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocDownloadForm?docid=406900>.

37. Чередніченко Г.А., **Малик Ю.І.** Ділове спілкування іноземною мовою [Електронний ресурс]: методичні рекомендації до організації та виконання самостійної роботи для здобувачів освітнього ступеня «Магістр» I курсу спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент організацій і адміністрування» заочної форми здобуття освіти. Київ: НУХТ, 2023. 57 с. URL: <https://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocDownloadForm?docid=412196>

38. Чередніченко Г.А., **Малик Ю.І.** Ділове спілкування іноземною мовою [Електронний ресурс]: Методичні рекомендації до організації та виконання

самостійної роботи для здобувачів освітнього ступеня «Магістр» I курсу спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит» заочної форми здобуття освіти Київ: НУХТ, 2023. 60 с. URL: <https://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocDownloadForm?docid=412197>

39. Чередніченко Г.А., **Малик Ю.І.** Ділова іноземна мова (англійська) [Електронний ресурс]: методичні рекомендації до проведення практичних занять для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» IV курсу спеціальності 061 «Журналістика», освітньо-професійної програми «Реклама та зв'язки з громадськістю» денної та заочної форм здобуття освіти. Київ: НУХТ, 2023. 148 с. URL: <https://elibrary.nuft.edu.ua/library/DocDownloadForm?docid=412195>.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дисертаційної роботи викладені в наукових доповідях і повідомленнях на: *міжнародних науково-практичних конференціях*: «Демократичні стандарти професійного навчання та діяльності публічних службовців: теорія, практика» (Львів, 2007), «Новітні тенденції розвитку демократичного врядування: світовий та український досвід» (Київ, 2008), «Демократичне врядування у контексті глобальних викликів та кризових ситуацій» (Львів, 2009), «Демократичне врядування: наука, освіта, практика» (Київ, 2009), «Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи» (Київ, 2017), «Україна-Німеччина: Горизонти освіти і культури» (Київ, 2017), «Україна 2030: публічне управління для сталого розвитку» (Київ, 2020); *всеукраїнських науково-практичних конференціях*: «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах» (Київ, 2017), «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах» (Київ, 2018), «Сучасна іншомовна освіта України та зарубіжжя: стан, виклики, і перспективи» (Глухів, 2018), «Навчання публічних службовців: новітні тенденції та технології» (Київ, 2019), «Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи» (Харків, 2021), «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах» (Київ, 2022); *міжвузівських науково-методичних семінарах*: «Використання дистанційних освітніх технологій у викладанні іноземних мов» (Київ, 2022), «Диджиталізація у викладанні іноземних мов: вимога часу чи модний тренд?» (Київ, 2023), «Роль штучного інтелекту у вивченні іноземних мов» (Київ, 2024).

ДОВІДКИ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Міністерство освіти і науки України

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76018, тел. (0342) 75-23-51, факс (0342) 53-15-74
 імейл office@pnu.edu.ua, сайт https://pnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125266

28.08.2023 № 01-23/143

На № _____ від _____

Д О В І Д К А

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 Малик Юліани Ігорівни на тему «**Формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки**», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Результати дисертаційного дослідження Малик Юліани Ігорівни на тему «Формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки» впроваджувалися в освітній процес Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника впродовж 2021 – 2023 навчальних років.

Розроблена дисертанткою організаційно-педагогічна модель формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки є достатньо ефективною.

Впровадження у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування результатів наукового пошуку дисертантки дало змогу поглибити знання, вдосконалити вміння та навички професійно-комунікативного спілкування під час проведення занять з навчальних дисциплін «Ділова українська мова», «Іноземна мова», та «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)».

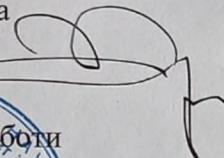
Апробація результатів дисертаційного дослідження підтверджує його високий теоретико-методологічний рівень та доцільність подальшого впровадження цих результатів в теорію і практику фахової підготовки майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування в закладах вищої освіти України.

Дисертаційне дослідження Малик Юліани Ігорівни на тему «Формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх

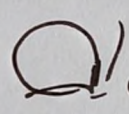
фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки» обговорено на засіданні кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №18 від 23.06.2023 року) і отримало позитивні відгуки.

Довідка видана для подання за місцем захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Декан педагогічного факультету
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктор педагогічних наук, професор

Оксана КОНДУР

Проректор з науково-педагогічної роботи
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктор фізико-математичних наук, професор

Сергій ШАРИН

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9

Телефон: 234-11-08

E-mail: rector@udu.edu.ua

25.08.2023 № 211

На № _____ від _____

Д О В І Д К А

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Малик Юліани Ігорівни на тему «**Формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки**», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Результати дисертаційного дослідження Малик Ю.І. за темою: «Формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки» впроваджувалися в освітній процес Українського державного університету імені Михайла Драгоманова впродовж 2021 – 2023 навчальних років при проведенні лекційних і семінарських (практичних) занять з навчальних дисциплін «Ділова українська мова», «Іноземна мова», та «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)». Малик Ю.І. є співавтором підручника «Ораторське мистецтво», який використовувався у процесі викладання курсу «Риторика публічного управління».

Матеріали дисертаційного дослідження є актуальними, мають значуще теоретичне і практичне значення в процесі формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки.

Розроблена дисертанткою організаційно-педагогічна модель формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки є ефективною і може бути рекомендована до широкого впровадження у практику роботи вищих закладів освіти.

**КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Україна, м. Київ-03179,
вул. Львівська, 49
Тел. 594-03-01
Факс: 503-02-77
<http://www.kymu.edu.ua>
e-mail: info@kymu.edu.ua

KYIV INTERNATIONAL UNIVERSITY

49, Lvivska str.
03179-Kyiv; Ukraine
Tel.: 594-03-01
Fax: 503-02-77
<http://www.kymu.edu.ua>
e-mail: info@kymu.edu.ua

Зал. № 257

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Малик Юліани Ігорівни на тему

«Формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки»,
поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Упродовж 2021 – 2023 навчальних років в освітньому процесі економічного факультету Київського міжнародного університету було апробовано результати дисертаційного дослідження Малик Ю. І. з проблеми «Формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки», яке було спрямоване на формування та вдосконалення культури професійно-комунікативного спілкування студентів – майбутніх фахівців спеціальності «Публічне управління та адміністрування».

Розроблена дисертанткою організаційно-педагогічна модель формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки є досить дієвою, адже в її основу покладено такі дидактичні принципи, як: системність, свідомість і активність, науковість, доступність, наочність, а також специфічні принципи (проблемності, діалогічності, орієнтації на майбутню професійну діяльність, освітньої рефлексії), що є важливим у сучасних умовах моделювання освітнього процесу.

У процесі дослідження було вдосконалено методику, яка уможливило сформувати культуру професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування під час проведення лекційних і семінарських (практичних) занять із навчальних дисциплін «Ділова українська мова», «Іноземна мова», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)».

Малик Юліана Ігорівна є співавтором підручника «Ораторське мистецтво», який використовувався у процесі викладання курсу «Риторика публічного управління».

Результати дисертаційного дослідження становлять цінність для вдосконалення освітнього процесу, а подані матеріали мають високий теоретичний рівень та суттєву практичну значущість.

Довідка видана для подання за місцем захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

**Проректор
з науково-педагогічної роботи,
доктор педагогічних наук,
професор**

С.М. Мартиненко

С.М. Мартиненко

Міністерство освіти і науки України
**УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В
 ПЕРЕЯСЛАВІ**
 вул. Сухомлинського, 30,
 зм. Переяслав,
 Київська обл., 08401
 тел.: (044) 293-11-11
 ел. пошта: uhsp.edu@gmail.com

Ministry of Education and Science of Ukraine
**HRYNORII SKOVORODA UNIVERSITY IN
 PEREIASLAV**
 30, Sukhomlynsko Str.,
 Pereiaslav,
 Kyiv reg., 08401
 tel.: (044) 293-11-11
 e-mail: uhsp.edu@gmail.com

12.09.2023 № 574

Д О В І Д К А

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 Малик Юліани Ігорівни на тему «**Формування культури професійно-
 комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та
 адміністрування у процесі фахової підготовки**», поданого на здобуття наукового ступеня
 кандидата педагогічних наук
 за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Результати дисертаційного дослідження Малик Юліани Ігорівни на тему «Формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки» впроваджувалися в навчальний процес Університету Григорія Сковороди в Переяславі впродовж 2021 – 2023 навчальних років.

Апробація результатів дисертаційного дослідження Малик Ю.І. підтверджує його високий теоретико-методологічний рівень та доцільність подальшого впровадження цих результатів в теорію і практику фахової підготовки майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування в ЗВО України.

Формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування відбувалось при вивченні навчальних дисциплін циклу гуманітарної підготовки майбутніх фахівців з публічного управління і адміністрування, а саме: «Культурознавство», «Риторика», «Ділова українська мова», «Ділова іноземна мова». У таких умовах розгляд окремих тем і питань було здійснено через вирішення студентами проблемних ситуацій (кейсів), проведення дискусій, презентацій, ділових ігор. В експериментальних рупах також проведено позааудиторні заходи: тренінги з формування комунікативної культури, студентські олімпіади, наукові конференції, засідання дебатного клубу.

Перевірка стану сформованості комунікативної культури майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування контрольних та експериментальних груп після констатувального та формувального етапів експерименту підтверджує, що комунікативна культура студентів за умови спеціального педагогічного стимулювання за розробленою автором методикою розвивається ефективніше.

Розроблена дисертанткою організаційно-педагогічна модель формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки є достатньо ефективною і може бути рекомендована до широкого використання у практику роботи вищих педагогічних закладів освіти.

Довідка видана для подання за місцем захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Ректор

Віталій КОЦУР